

КАБІНЕТ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ
ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ ТА ПРАВознавства
ЮРИДИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

КУРИЛО В.І., ПІДДУБНИЙ О.Ю., КРАВЧУК М.Ю.

АДМІНІСТРАТИВНА ЮРИСДИКЦІЯ В АПК УКРАЇНИ

ПІДРУЧНИК

*Рекомендовано Міністерством освіти і науки України
як підручник для студентів вищих навчальних закладів
(лист МОН України № 1.4/18-Г-2876.1 від 24.12.08 р.)*

Київ – 2012

ББК 67.9(4УКР)301я73
К 93

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України
як підручник для студентів вищих навчальних закладів
(лист МОН України № 1.4/18-Г-2876.1 від 24.12.08 р.)

Рекомендовано до друку Вченою радою ННІ Земельних ресурсів
та правознавства НУБіП України (протокол №8 від 10.04.2008 р.)

Рецензенти:

П.В. Діхтієвський, доктор юридичних наук, професор, професор
кафедри адміністративного права Київського національного
університету імені Тараса Шевченка.

Т.О. Коломоєць, доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист
України, декан юридичного факультету Запорізького національного університету.

М.В. Гаєвець, кандидат юридичних наук, доцент кафедри цивільного
та господарського права Національного університету біоресурсів
і природокористування України.

Курило В.І.

К93 Адміністративна юрисдикція в АПК України: підручник для студен-
тів вищих навчальних закладів / В.І. Курило., Піддубний О.Ю.,
Кравчук М.Ю. – К.: Ірідіум, 2012. – 248 с.

ISBN 978-966-96868-6-2

У підручнику викладено лекційний матеріал навчальної дисципліни «Адміністративна юрисдикція в АПК України», що передбачає вивчення структури, завдань, адміністративно-юрисдикційних повноважень державних сільськогосподарських інспекцій, які є складовою системи адміністративної юрисдикції України. Матеріал ґрунтується на чинному законодавстві України та практиці діяльності сільськогосподарських інспекцій.

Підручник розрахований насамперед на студентів та слухачів вищих аграрних навчальних закладів, де вивчаються проблеми діяльності контрольно-наглядових органів у сфері агропромислового комплексу; студентів-юристів, а також вчених-правознавців, викладачів, аспірантів. Буде корисним також і для керівників та спеціалістів державних сільськогосподарських інспекцій, сільськогосподарських підприємств, читачів, які цікавляться названими проблемами.

ББК 67.9(4УКР)301я73+67.301я73

© Курило В.І., Піддубний О.Ю., Кравчук М.Ю.,
2008–2012

© Національний університет біоресурсів і природо-
користування, 2008–2012

ISBN 978-966-96868-6-2

Зміст

Передмова	7
1. Правові засади здійснення державного контролю органами адміністративної юрисдикції в сільському господарстві України	9
1.1. Історичний нарис становлення державного контролю у сільському господарстві України	9
1.2. Державний контроль у сільському господарстві в незалежній Україні	22
1.3. Поняття та особливості здійснення державного контролю у сільському господарстві	27
1.4. Функції та принципи державного контролю у сільському господарстві України	37
2. Правовий інститут здійснення державного контролю у сільському господарстві органами адміністративної юрисдикції.	45
2.1. Загальна характеристика інституту державного контролю у сільському господарстві України	45
2.2. Правові форми, методи та стадії здійснення державного контролю в сільському господарстві	54
2.3. Система і правове становище органів, що здійснюють державний контроль в сільському господарстві.	70
3. Поняття адміністративної юрисдикції і її завдання в АПК	93
3.1. Загальна характеристика адміністративної юрисдикції.	93
3.2. Підстави функціонування юрисдикційних органів в агропромисловому комплексі	96

3.3.	Адміністративна юрисдикція органів державного контролю у галузі сільського господарства	98
3.4.	Адміністративна юрисдикція в АПК як комплексний правовий інститут і як навчальна дисципліна.	107
3.5.	Предмет і система навчальної дисципліни «Адміністративна юрисдикція в АПК»	111
4.	Принципи адміністративної юрисдикції в АПК	113
4.1.	Загальноправові принципи адміністративної юрисдикції.	113
4.2.	Галузеві принципи адміністративної юрисдикції (адміністративно-процесуальні принципи).	116
4.3.	Спеціальні принципи адміністративної юрисдикції.	117
5.	Адміністративно-юрисдикційні правовідносини в АПК	121
5.1.	Поняття адміністративно-юрисдикційних правовідносин та його особливості.	121
5.2.	Суб'єкти, об'єкти та зміст адміністративно-юрисдикційних правовідносин.	122
5.3.	Система органів адміністративної юрисдикції в АПК.	124
5.4.	Проблеми удосконалення адміністративно-юрисдикційного законодавства в галузі АПК.	125
6.	Провадження у справах про адміністративні правопорушення	128
6.1.	Характеристика адміністративних правопорушень у галузі сільського господарства України.	128
6.2.	Загальна характеристика провадження у справах про адміністративні правопорушення	144
6.3.	Стадії юрисдикційного провадження.	146
7.	Адміністративна юрисдикція у сфері рибицтва	151
7.1.	Загальна характеристика адміністративної юрисдикції у рибицтві.	151
7.2.	Правове становище Держрибагентства.	152
7.3.	Повноваження і компетенція Держрибагентства.	154
7.4.	Юрисдикційні повноваження Держрибагентства.	158

8. Державна інспекція сільського господарства – міжгалузевий орган адміністративної юрисдикції в АПК.	161
8.1. Загальна характеристика діяльності державної інспекції сільського господарства	161
8.2. Юридичний статус державної інспекції сільського господарства	161
8.3. Повноваження і компетенція державної інспекції сільського господарства	165
8.4. Юрисдикція державної інспекції сільського господарства	174
9. Адміністративна юрисдикція у сфері лісокористування	177
9.1. Загальна характеристика Державного агентства лісових ресурсів України	177
9.2. Юридичний статус Держлісагентства України.	177
9.3. Повноваження і компетенція Держлісагентства України	181
9.4. Юрисдикція Державного агентства лісових ресурсів України	184
10. Адміністративна юрисдикція у сфері використання земельних ресурсів України	189
10.1. Загальна характеристика Державного агентства земельних ресурсів України	189
10.2. Юридичний статус Держземагентства України	189
10.3. Повноваження і компетенція Держземагентства України	192
10.4. Юрисдикція Державного агентства земельних ресурсів України	196
11. Адміністративна юрисдикція у ветеринарній та фітосанітарній сферах	199
11.1. Загальна характеристика Державної ветеринарної та фітосанітарної служби України	199
11.2. Юридичний статус Держветфітослужби	201
11.3. Повноваження і компетенція Держветфітослужби.	204
11.4. Юрисдикційні повноваження Держветфітослужби	216

12. Адміністративна юрисдикція державної санітарно-епідеміологічної служби у сфері контролю якості харчової продукції	221
12.1. Загальна характеристика повноважень державної санітарно-епідеміологічної служби у галузі контролю якості харчової продукції.	221
12.2. Правовий статус Держсанепідслужби	222
12.3. Повноваження і компетенція Держсанепідслужби	226
12.4. Юрисдикційні повноваження Держсанепідемслужби	231
Список рекомендованої літератури	234

Передмова

В умовах формування правової держави надзвичайно важливого значення набувають глибоке знання і всебічний аналіз діючого законодавства та правозастосовної практики. Це створює передумови для їх подальшого удосконалення і оновлення правових норм відповідно до динаміки суспільних процесів. Нерозривна єдність теорії і практики покликана сприяти ствердженню верховенства закону у процесі правового регулювання суспільних відносин, слугувати удосконаленню нормативно-правового підґрунтя функціонування агропромислового комплексу України.

Правовідносини, що мають місце в агропромисловому комплексі, досить особливі. Разом із тим, ці особливості залишаються практично не розкритими не тільки у межах наявних на даний час навчальних посібників з адміністративного права та адміністративного процесу, а й у теоретичних розробках науковців. Здебільшого такі роботи носять явний ухил у бік дослідження особливостей роботи переважно «силових» структур – органів внутрішніх справ, судів, місцевих державних адміністрацій тощо. Проблеми адміністративної юрисдикції в агропромисловому комплексі чомусь залишаються поза межами інтересів вчених-правників.

Даний підручник покликаний заповнити цю прогалину. Уперше у вітчизняній юридичній літературі у ньому на системному рівні розкриваються основні проблеми адміністративної юрисдикції в агропромисловому комплексі, система органів адміністративної юрисдикції в АПК, їх організаційна структура, повноваження, методи роботи. Він містить у собі як систематизацію більш ранніх напрацювань у цій галузі, так і елементи наукової новизни.

Теоретична частина окреслює межі навчальної дисципліни «Адміністративна юрисдикція в АПК», знайомить читача з базовими категоріями адміністративного права та процесу, логічно й послідовно, користуючись загальнонауковими методами пізнання з цих категорій, виводить поняття адміністративної юрисдикції в АПК, встановлює коло її суб'єктів, досліджує публічно-правові, зокрема адміністративні правовідносини, що складаються у межах цього правового інституту, критерієм виділення

якого є предмет регулювання – охоронювані нормами адміністративного права суспільні відносини, що складаються у процесі виробництва, переробки, зберігання та реалізації сільськогосподарської продукції. Причому таке виділення проводиться з виключно науково-навчальною метою, без наміру «народження» чергової галузі права з незрозумілими критеріями відмежування від інших.

Практична частина присвячена роботі окремих сільськогосподарських інспекцій, їх організаційно-правовому статусу, особливостям проваджень у справах про адміністративні правопорушення у відповідних галузях, зокрема особливостям процедури з накладення адміністративних стягнень на порушників галузевого законодавства у різних підгалузях АПК. Автори наводять пропозиції щодо удосконалення роботи окремих сільськогосподарських інспекцій, наділення їх новими юрисдикційними повноваженнями чи розширення існуючих.

Підручник розрахований на студентів-юристів, аграрників, науковців, а також керівників і спеціалістів АПК.

1. Правові засади здійснення державного контролю органами адміністративної юрисдикції в сільському господарстві України

1.1. Історичний нарис становлення державного контролю у сільському господарстві України

Історичний досвід нашої держави та інших країн світу свідчить про те, що в суспільстві чимраз зростає інтерес до розвитку сільського господарства.

Сільське господарство належить до найдавніших видів господарської діяльності людини. В Україні історично сформувався тип селянина, який увібрав у себе багатовіковий досвід оброблення землі та розведення худоби, любові до сільськогосподарської праці, бажання і вміння працювати. Упродовж тривалого часу сільське населення переважало на українських землях і, як бачимо, що й дотепер саме воно займається землеробською працею.

На території України вже на рубежі IV–III тисячоліть до н. е. розвинулася трипільська культура. Основними заняттями трипільців було землеробство. Сіяли ячмінь, просо, пшеницю, вирощували садово-городні культури. Ріллю спущували дерев'яною мотикою з кам'яним чи кістяним наконечником, пізніше – ралом. Під час археологічних розкопок трипільських поселень знаходили дерев'яні і кістяні серпи із крем'яною вкладкою та кам'яні зернотерки, на яких терли зерно на борошно.

Розвиток землеробства, скотарства спостерігався у державно-племенних утвореннях VII–VIII століть. Основу господарської діяльності східнослов'янських племен становило орне землеробство. Тому наші предки селилися поблизу річок, струмків та озер, поряд із заплавними луками – там, де були придатні й легкі для обробітку землі. Спочатку використовувалося дерев'яне рало, а згодом з'являються й залізні наральники та плуг з череслом і лемешем. Тягловою силою були воли та коні. Переважала перелогова система, коли поле обробляли й засівали аж до виснаження землі, а потім воно відпочивало до відновлення родючості. Використовувалися дво- і трипілля. Із зернових сіяли просо, пшеницю,

Курило В.І., Піддубний О.Ю., Кравчук М.Ю.

жито, ячмінь. Знали бобові, ріпу, льон, гречку. Врожай збирали серпами та косами, а зерно мололи ручними жорнами.

Поряд із землеробством традиційним для праукраїнців було тваринництво. Переважно розводили велику рогату худобу і свиней, рідше – овець, кіз, коней.

Отже, з давніх часів серед інших народів і країн наша держава вже була відома своєю сільськогосподарською продукцією.

Становлення та розвиток державного контролю в сільському господарстві України має надзвичайно багатий історичний досвід. Як зазначав Ролан Варг: «Немає нічого дивного в тому, що час від часу в певній країні виникає прагнення звернутися до фактів власного минулого й описати їх задля того, аби зрозуміти, що з ними можна зробити сьогодні: такі процедури переоцінки є, повинні бути систематичними»¹.

Варто зауважити, що питання виникнення цього інституту завжди розглядалось як одна з найважливіших складових формування державності. Процес становлення і розвитку державного контролю та нагляду глибоко досліджували такі провідні вчені-правознавці, як: О. Андрійко, В. Афанасьєв, Ю. Битяк, В. Горшеньов, Ю. Грошевий, В. Курило, Н. Нижник, А. Рогожин, І. Шахов та інші. Названі науковці у своїх працях відзначали важливість здійснення державного контролю у сільському господарстві України.

Разом із тим вважаємо, що поряд із численними дослідженнями певні теоретичні та практично-прикладні питання, пов'язані з вивченням позитивного досвіду щодо пошуку шляхів ефективного механізму державного контролю в Україні, опрацьовані недостатньо.

Виникнення державного контролю тісно пов'язано із формуванням української державності за часів *Київської Русі*. Так, у 988 р. при Володимирі Великому було проведено адміністративну реформу, за якою все управління, включаючи державний контроль, у межах князівства зосереджувалось у княж-дворі, а в кордонах боярської вотчини – у руках службовців князя, які разом становили боярську раду. Київський князь Олег, котрий в IX ст. взяв владу та проголосив Київ «матір'ю городів руських»², ввів основні елементи державності. Чи не найголовнішим з-поміж цих інститутів став контроль.

Відповідно до збірника законів «Руська правда» державний контроль взагалі і державний контроль в сільському господарстві зокрема здійсню-

¹ Див.: *Малиновський В.Я.* Державне управління: [навчальний посібник] / В.Я. Малиновський. – Луцьк: Ред.-вид. відд. «Вежа» Вол. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2000. – С. 58.

² Див.: *Сухонос В.* Становлення інституту державного контролю: історико-правовий аспект / В. Сухонос // *Право України.* – 2005. – № 2. – С. 103.

АДМІНІСТРАТИВНА ЮРИСДИКЦІЯ В АПК УКРАЇНИ

вався на основі звичаєвого права. Поради щодо державного управління та реалізації державного контролю у різних сферах були викладені і у такому важливому документі, як «Поучения дітям». Мономах застерігав своїх синів-князів не тільки не чинити беззаконня самим, а й заборонити «служивим» творити їх.

Починаючи з середини XII ст. Руська держава вступила в період розвиненого феодалізму, який характеризувався відцентровими тенденціями, викликаними зростанням продуктивних сил у сільському господарстві та ремісництві, пануванням феодальної власності на землю тощо.

Після розпаду Київської держави на кілька окремих князівств політичний та культурний центр в українсько-руській державі перемістився в XIII ст. на західноукраїнські землі, де була збудована друга велика українська держава – *Галицько-Волинське князівство* (королівство). Цей період характеризувався «боротьбою конфліктів» між князем та боярами. Дане протиборство за владу завдавало багато лиха державі і здійсненню нею державного контролю зокрема.

Територія Галицько-Волинської держави поділялася на волості, які раніше були окремими князівствами (Галицька, Луцька, Холмська, Перемишльська, Белзька, Тереховлянська, Коломийська та ін.). Управляли цими територіальними одиницями за дорученням князя великі землевласники – волостелі. Вони володіли адміністративними, воєнними та судовими повноваженнями, а також безпосередньо здійснювали державний контроль в сільському господарстві.

Із виникненням Магдебурзького права деякі його прояви не обминули й тогочасне сільське господарство. Сільське місцеве самоврядування ґрунтувалося на німецькому праві, але у дещо спрощеній формі. Сільськими громадами управляли старости, які виконували і ряд інших функцій, включаючи здійснення державного контролю в сільському господарстві на певній території. Представником від сільської громади в сільській владі був війт, який, по суті, виступав посередником між селом та польським чи німецьким паном. Окремі галицькі села діяли на основі волоського права, яке на той час було притаманне Угорщині та Молдавії.

У XIV ст. історичні події розвивались у несприятливому для України напрямі: Галичина потрапила до складу Польської держави, а Волинь і Наддніпрянщина перейшли під владу *Великого князівства Литовського*.

Литовське панування внесло ґрунтовні зміни в устрій України. Вся влада у ньому була сконцентрована в руках Великого князя, який користувався майже необмеженою владою (він мав законодавчу, виконавчу, військову і судову владу). Князі не були співправителями, а тільки до-

Курило В.І., Піддубний О.Ю., Кравчук М.Ю.

радниками та виконавцями його волі. Таким чином можна зробити висновок, що державний контроль у різних сферах був зосереджений у руках Великого князя.

Під польським впливом у другій половині XV ст. у Литві впроваджується адміністративний поділ на воєводства і повіти, що згодом перейшов і в Україну. Найменшою адміністративною одиницею в повіті були села. Сільські уряди були виборними і самоврядними. Очолював громаду отаман, або старшина, який реалізував керівництво разом із громадською радою. Проте, незважаючи на часткове самоуправління в українських землях, вирішальною залишалася компетенція центральної княжої влади з реалізації державної політики в селі та здійснення державного контролю у сільському господарстві.

З Люблінською унією 1569 р. закінчується перехідна литовсько-руська доба в історії України – перехідна між княжим періодом і майбутньою козацькою добою. Політичне об'єднання Польщі та Литви у Річ Посполиту не залишало надій на відновлення української державності.

Козацько-гетьманська держава – унікальний феномен XVII ст., явище, що не мало прецеденту в Європі, оригінальна, створена українським народом, його думкою, спроба відновлення в нових історичних умовах втраченої державності. Повноваження публічної влади належали органам управління козацтва. Система державного управління складалась із трьох рівнів: генерального, полкового, сотенного. Після ліквідації польсько-шляхетського державного апарату козацька старшина виконувала усі адміністративні функції, однією з яких було здійснення державного контролю в сільському господарстві. Однак згодом авторитаризм гетьмана посилювався і виявлявся насамперед у прагненні до перетворення козацького самоуправління на загальнодержавне, центром рішень якого був «глава держави».

Таким чином, характер гетьманату зумовлювався боротьбою двох тенденцій: монархічної і республіканської. Перевагу в другій половині XVII ст. здобула монархічна, яка знайшла свій вираз в особі самого Б. Хмельницького, у правничих документах, т. зв. «Гетьманських статутах».

Поразка у боротьбі за незалежність та запровадження для української системи правління у квітні 1722 р. нової установи – т. зв. Малоросійської колегії – урядового органу Москви, що наполовину складався з російських урядовців на чолі з генералом, позначилася важким політичним становищем в Україні. Внаслідок ліквідації автономії України- Гетьманщини реальна влада перейшла до рук російського уряду, а українські органи управління замінилися відповідними структурами імперської бюрократичної системи.

АДМІНІСТРАТИВНА ЮРИСДИКЦІЯ В АПК УКРАЇНИ

Протягом майже 150-ти років від кінця XVIII ст. до початку XX ст. українські землі перебували під владою двох імперій – Російської та Австрійської.

В особі імператора (царя) символізувалася надмірно централізована політична влада, яка здебільшого ігнорувала погляди та бажання своїх підданих. Владні структури вимагали від останніх абсолютної покори й вірності, за що імператор і його урядовці обіцяли підлеглим безпеку, стабільність і порядок.

Суспільно-політичний устрій в Західній Україні у другій половині XIX – поч. XX століть розвивався під впливом утвердження і розвитку тут капіталізму. Для управління Галичиною у Відні в 1774 р. створено Галицьку надвірну канцелярію на чолі з канцлером, який виконував функції голови уряду. Після прийняття другої австрійської конституції Галичина була віддана Віднем у повне управління польської верхівки. Польська аристократія отримала від династії Габсбургів необмежену владу у Галичині – право безконтрольно розпоряджатись усіма ресурсами краю.

Звідси можна зробити висновок, що державний контроль у всіх сферах життєдіяльності української держави здійснювався виключно органами державного управління Російської та Австрійської імперій.

Однак слід зазначити, що на території України, починаючи з часів Київської Русі і закінчуючи періодом Гетьманщини, жодним державним органом не було видано законодавчого акта, який би регулював відносини в галузі сільського господарства. Навіть у відомостях, які містилися у «Руській правді», Конституції Пилипа Орлика, гетьманських універсалах, це питання подібного розгляду не знайшло.

Вперше саме царський уряд Росії, до якої належала Україна, прийняв нормативно важливі документи з регулювання питань у галузі сільського господарства. Так, було видано укази про заборону ввезення з Америки виноградної лози (1873 р.) і картоплі (1875 р.) з метою уникнути проникнення небезпечних шкідників – філоксери виноградної – в першому та колорадського картопляного жука – в другому випадку.

Відносини в галузі вирощування високопродуктивних сільськогосподарських культур, у тому числі зернових, активно почали складатися також за часів панування Російської імперії. В 1840 р. при навчальній фермі Гори-Горецького землеробського інституту було організовано перше дослідне господарство («дослідна справа») з вирощування вищих сортів сільськогосподарських культур, яке проіснувало до 1863 р. Царська Росія всіляко прагнула заохочувати діяльність з вирощування нових і продуктивних сортів. У 1845 р. на одне з відділень Департаменту сільського господарства було покладене завдання «по видачі

Курило В.І., Піддубний О.Ю., Кравчук М.Ю.

привілеїв» на винаходи у сільському господарстві. Під головуванням директора цього Департаменту був організований Комітет, в обов'язки якого входив розгляд заслуг в сільському господарстві і визначення за них нагород. Крім Комітету, існувала ще особлива інспекція сільського господарства південних губерній (створена шляхом реорганізації інспекції шовківництва, заснованої ще при імператорі Олександрі І), яка складалася з інспектора, чотирьох його помічників і чиновників з особливих доручень. Інспекція була заснована з метою «поширення і заохочення поліпшеного сільського господарства». Інспекції підпорядковували в організаційно-технічному відношенні всі існуючі в південних губерніях казенні навчальні й зразкові сільськогосподарські установи. На неї покладался обов'язок з випробування нових способів і систем в галузі сільського господарства, проведення дослідів у сільському господарстві, аналіз результатів і причин їхнього успіху або невдачі, а також інформування Міністерства державного майна (куди входив Департамент сільського господарства) щодо доцільності подальшого поширення подібних дослідів у сільському господарстві.

Урядом був встановлений контроль за проведенням дослідів з вирощування нових сортів сільськогосподарських культур.

У той же час з ініціативи сільськогосподарських товариств виникли перші дослідні установи. Наприклад, Полтавське дослідне поле, створене з ініціативи Полтавського товариства сільського господарства (у 1855 р. на його базі була організована Полтавська дослідна станція), Одеське дослідне поле – з ініціативи Товариства сільського господарства південної Росії. Вже згодом заснуються інші дослідні станції. За рахунок державної казни в 1877 р. створюється станція для випробування насіння при імператорському ботанічному саду в Петербурзі.

Отже, вже на початку ХХ ст. існували як дослідні станції, так і дослідні поля. На останніх проводили лише прості досліді і спостереження, без будь-яких досліджень у лабораторіях.

Проте в дореволюційний період були закладені лише організаційні основи в піднесення селекційної роботи та у виробництво нових сільськогосподарських сортів. У цей час уряд не виражав особливої заінтересованості розвитком насінництва.

Перша світова війна значно загострила політичну ситуацію в Росії. Це був один із факторів, що прискорив вибух перевороту у лютому 1917 року. З перших днів Лютневої революції було створено Українську Центральну Раду – загальноукраїнський громадсько-політичний центр. Протягом її існування були видані 4 універсали, які проголошували відновлення та

АДМІНІСТРАТИВНА ЮРИСДИКЦІЯ В АПК УКРАЇНИ

утвердження української державної влади й здійснення нею контролюючих функцій у всіх сферах. Але, зазнавши трагічної поразки, Центральна Рада так і не змогла втілити в життя української держави дані ідеї.

Прорахунки в реалізації державної політики були зроблені і за часів існування *Української гетьманської держави*, де влада поєднувалась в особі Гетьмана, державне управління та контроль здійснювала Рада Міністрів, на місцях – старости, які призначалися із земельних власників, народних діячів, військових, і виконували управлінську роботу ще у царські часи. Інших контролюючих органів не було створено. До позитивного моменту можна віднести прагнення підпорядкувати функції державного управління та контролю «букві» закону.

14 грудня 1918 р. гетьманська держава перестала існувати і у Києві було проголошено відновлення *Української Народної Республіки*. Рада Міністрів передала владу Директорії, яка визнала себе як «тимчасову верховну владу революційного часу».

12 листопада 1920 р. С. Петлюра затвердив два юридичні акти конституційного значення: закон «Про тимчасове верховне управління та порядок законодавства в Українській Народній Республіці» та закон «Про Державну Народну Раду УНР». Хоча в цих документах проголошувалися народний суверенітет, верховенство влади народу, принцип розподілу влад та ін., але деформація демократії режимом особистої влади Голови Директорії була очевидною. Відповідно, проаналізувавши період влади Директорії Української Народної Республіки, можна дійти висновку, що революційні зміни щодо конкретно контролюючих органів так і не відбулися, а здійснення державного контролю в різних галузях, включаючи сільське господарство, було надмірно централізованим і мало односторонній характер.

В *Західно-Українській Народній Республіці*, на відміну від УНР, за короткий час було створено досить ефективну систему управління. «Тимчасовий основний закон про державну самостійність українських земель колишньої Австро-Угорської монархії», ухвалений Українською Національною Радою 13 листопада 1918 р., став конституційним актом, який визначав головні принципи державного ладу. На місці тимчасової влади ЗУНР швидко постав цілком сформований державний апарат. Згідно з розпорядженнями влади на всій території держави належало ліквідувати всі старі органи місцевої влади й управління. Замість них шляхом виборів належало утворити нові, українські. Зокрема, у сільських і містечкових громадах ними могли б стати громадські й міські комісари та їх дорадчі органи – т. зв. прибічні ради, а у повітах – повітові комісари та повітові національні ради, які на місцях виконували б

Курило В.І., Піддубний О.Ю., Кравчук М.Ю.

функції державного управління та контролю в різних галузях, включаючи сільськогосподарську.

За короткий час існування ЗУНР неможливо було видати нові закони у всіх сферах функціонування держави, а тим більше в сфері державного контролю сільським господарством.

Звичайно, керівництво УНР і ЗУНР допустили чимало помилок, часто дуже серйозних. Але вони самовіддано намагалися відновити незалежну українську державність і діяли, хоч і не завжди послідовно, проте в інтересах всього українського народу, а не поміщиків і капіталістів, як це посилено мусувала радянська пропаганда.

Метою російської влади, що встановилася на українських землях, було юридично підтвердити своє панування. Радянське керівництво прагнуло створити в Україні міцні органи державної влади та контролю, межі компетенції яких не мали чіткого законодавчого оформлення. Це означало, що управління найважливішими сферами життя України здійснювалося з Москви вищими загальнофедеральними органами влади та правління.

Проте важливо зауважити, що після Жовтневої революції у системі органів державного контролю відбулися суттєві зміни. Так, ефективний контроль за діяльністю органів влади та управління почався з боку громадських утворень, що діяли на підставі Положення про робітничий контроль.

Певний науковий інтерес викликає те, що органи робітничого контролю мали право перевіряти усі документи та книги підприємств, запаси сировини, продуктів, інших матеріалів, стежити за виробництвом тощо. Рішення даних органів було обов'язковим для виконання. Службові особи, котрі, зловживаючи своїм становищем, сприяли розбазарюванню матеріалів, продукції та іншим злочинам, підлягали притягненню до кримінальної відповідальності. Розкривати злочини та притягувати винних посадових осіб до відповідальності повинні були робочі контролери. Як бачимо, початок розбудови державного контролю після більшовицького перевороту супроводжувався інтеграцією народовладдя у державні контрольні функції, шляхом безпосередньої участі трудящих у здійсненні контролю.

Спадкоємницею робітничого контролю стала Вища Рада народного господарства (ВРНГ), яка об'єднала функції як суспільного, так і державного контролю.

У подальшому система органів контролю розширювалася. Так, створювалися контрольні відділи та управління Рад. Крім того, як у провінції, так і в центрі діяли галузеві й спеціальні органи контролю (комісії та комісари).

АДМІНІСТРАТИВНА ЮРИСДИКЦІЯ В АПК УКРАЇНИ

Найбільш драматичними й радикальними були перетворення на селі. Реформа сільського господарства передбачала встановлення економічного та політичного контролю над селом через рішучу кампанію суцільної колективізації. Створивши колгоспи, держава встановила над ними всеохоплюючий диктаторський контроль, який спирався на примус, страх, покарання. Радянський Союз став жорстко централізованою унітарною державою, а союзні республіки остаточно втратили залишки автономії. Звідси можна зробити висновок про те, що демократичні положення Конституції УРСР в умовах однопартійної диктатури залишалися лише пропагандистськими деклараціями.

За часів Другої світової війни німецька влада на території українських земель намагалася запровадити своє керівництво. З цією метою в Україну прибула велика кількість чиновників німецької цивільної адміністрації для забезпечення цілковитого німецького контролю. Проте, оскільки Україна була однією з останніх завойованих Німеччиною країн, то їй «дісталися» лише малоосвічені представники німецького чиновництва (колишні перукарі, ковбасники, ремісники і комерсанти), які мало що розуміли в питаннях державного управління чи політики. Вони грубо і несправедливо поводитись із українським населенням, перетворюючи його на переконаних і розлючених ворогів Німеччини.

Протягом партійного і державного керівництва М. Хрущова у Радянському Союзі почалася своєрідна «відлига», що торкнулася всіх сфер громадсько-політичного життя, в тому числі державно-управлінської. Були дещо розширені права республік в економічному й культурному житті, у відання республік центр передав низку підприємств союзного підпорядкування. На той час діяли комітети народного контролю республіки, області, міські, районні, а також групи й пости народного контролю при сільських та селищних Радах народних депутатів, на підприємствах, у колгоспах, установах, організаціях та військових частинах. Проте, незважаючи на велику кількість контрольних служб, у країні так і не змогли ліквідувати причини приписок, хабарництва, бюрократизму. Партійні організації постійно опікували контролюючі органи, не давали їм проявити власну ініціативу, що у підсумку й призвело до зниження кількості та якості перевірок на місцях.

В УРСР створювалися союзно-республіканські міністерства чорної металургії, вугільної, паперової і деревообробної, легкої, текстильної промисловості, вищої освіти, зв'язку, республіканські міністерства автомобільного транспорту, юстиції. Однак, ці позитивні тенденції не торкнулися сільського господарства. Союзне відомство і надалі продовжувало координувати та здійснювати державний централізований контроль у галузі

Курило В.І., Піддубний О.Ю., Кравчук М.Ю.

сільського господарства. Звідси можна зробити висновок, що саме галузь сільського господарства була надзвичайно важливою для країни, оскільки виступала своєрідним «кошиком годування населення». Тому послабити контроль в цій сфері радянський уряд не міг, а навпаки намагався будь-що зберегти у недоторканому вигляді стару систему партійно-державного керівництва, обмежившись лише другорядними косметичними змінами.

Практично жодних змін галузь сільського господарства України не відчула і в часи перебудови та розпаду Радянського Союзу (1985–1991). Хоча в період правління М. Горбачова була створена додаткова управлінська структура Держагропром, як своєрідна бюрократична надбудова над виробниками сільськогосподарської продукції. Деякі господарства, прагнучи вийти з-під жорсткої опіки районних агропромів, стали впроваджувати більш прогресивні методи управління. На кінець 1988 р. у 46 районах УРСР були створені об'єднання, усі справи в яких вирішували ради, утворені партнерами, а управлінський апарат перетворився з керівного на виконавчий. Однак колгоспно-радгоспне керівництво чинило опір впровадженню змін у сільськогосподарській галузі.

«Перебудова» М. Горбачова загалом не змінила суті влади, політичної системи, диктату центру, Москви, керівної ролі комуністичної партії, яка, ставши по суті директивною державною структурою, й надалі намагалася будувати утопічне комуністичне суспільство.

Проаналізувавши державну політику радянської влади, її негативні сторони, неможливо не зазначити і позитив у галузі сільського господарства України. Так, вже після Жовтневої революції продовжували розвиватися відносини стосовно вирощування високопродуктивних сортів сільськогосподарських культур, їх початок припав на період занепаду сільського господарства і нестачі сільськогосподарського продовольства, особливо хліба. Рада Народних Комісарів РРФСР 2 листопада 1918 р. видає декрет «Про створення соціального фонду на заходи щодо розвитку сільського господарства», після чого держава стала виділяти позики для поліпшення ситуації в сільському господарстві. Збільшенню посівів хліба сприяв декрет РНК РРФСР від 28 січня 1919 р. «Про організацію державною посіву хлібів».

Для одержання більшої кількості зерна Радянський уряд пішов двома напрямками. Перший – шлях значного збільшення посівної площі зерна. Так, 17 січня 1920 р. був виданий декрет РНК РРФСР «Про збільшення посівної площі». У ньому вказувалося, що на всіх землях, придатних для посівів хлібів, повинен бути організований їхній посів. Другий шлях, що приніс відчутні результати, був шлях подальшого розвитку насінництва на базі вже існуючих досягнень. РНК РРФСР 13

АДМІНІСТРАТИВНА ЮРИСДИКЦІЯ В АПК УКРАЇНИ

червня 1921 р. прийняв декрет «Про насінництво». У ньому, зокрема, зазначалося, що, визнаючи розширення державних заходів щодо насінництва одним з найважливіших способів зміцнення і розвитку селянського сільського господарства, особливо в посушливий період, і з огляду на наявність виробленого довголітніми працями дослідних станцій високоцінного чистосортного насіннєвого матеріалу, який може бути використаний для масового розмноження високоврожайних і посухостійких польових рослин, Рада Народних Комісарів визнала організацію насінництва в Республіці першочерговим завданням Народного Комісаріату Землеробства. Відповідно до цього декрету дев'ять обласних дослідних станцій РРФСР мали негайно приступити до розширення і швидкої організації державних розплідників маткового насіння, розвитку селекції і насінництва з урахуванням конкретних сільськогосподарських умов районів та областей.

Слідом за створенням системи Держнасінкультур почала створюватися і кооперативна насінницька система. Насінницькі товариства об'єдналися спочатку в Україні в «Український насінницький союз» (1922 р.), а потім – у РРФСР у «Всеросійський насінницький союз».

У 1923 р. в Україні, а в 1924 р. у РРФСР організовується державна мережа сортовипробування. У 1924 р. була введена апробація сортових посівів як основний метод контролю за якістю насіннєвого матеріалу. З цього ж року дана апробація у нашій країні залишається обов'язковою на всіх сортових посівах.

Отже, у 20-х рр. ХХ ст. СРСР намагався започаткувати реконструкцію сільського господарства як шляхом збільшення площі орних земель, так і виробництва високоврожайних зернових сортів.

Водночас у 30-х рр. розгорнули роботу колгоспні хати-лабораторії, створені самими колгоспниками. Для надання допомоги в роботі хат-лабораторій РНК РРФСР у постанові від 25 листопада 1935 р. «Про стан хат-лабораторій в РРФСР і заходи щодо їхнього зміцнення» запропонував Наркомзему РРФСР забезпечити їм методичну допомогу з боку сільськогосподарських науково-дослідних інститутів і дослідних станцій шляхом установлення зв'язку кожного науково-дослідного інституту і дослідної станції з певною кількістю хат-лабораторій. Зазначалося, що проведення їх дослідів повинно здійснюватися на полях загальних колгоспних посівів, а в разі потреби для цього мають виділятися особливі дослідні ділянки.

Необхідно наголосити, що хати-лабораторії зіграли вагомую роль як у розвитку насінництва, так і всього сільського господарства. У своїй діяльності вони використовували дослідницьку роботу й займалися впровадженням здобутків сільськогосподарської науки.

Курило В.І., Піддубний О.Ю., Кравчук М.Ю.

Постановою РНК СРСР від 29 червня 1937 р. «Про заходи щодо поліпшення насіння зернових культур» передбачався перехід на нову систему виробництва сортового і елітного насіння. Ця система була побудована за територіальним принципом, насіннєві ділянки створювалися в кожному колгоспі й радгоспі. Усім без винятку колгоспам і радгоспам пропонувалося перейти до посіву на насіннєвих ділянках тільки відібраного сортового насіння. Було встановлено також, що районні насінницькі колгоспи повинні за договором з Головним сортовим управлінням Наркомзему СРСР розмножувати отримане від державної селекційної станції елітне насіння спочатку на насіннєвій ділянці, а потім у загальних посівах свого господарства.

Ця постанова сприяла значному поліпшенню державного сортовипробування і вирощуванню елітного насіння. Нові сорти одержують вже остаточну оцінку після трирічного випробування на державних сортовипробувальних ділянках, розташованих у різних ґрунтово-кліматичних зонах країни і створених, як правило, на колгоспних полях. Така система випробування дає найбільш повну характеристику як позитивних якостей, так і недоліків нового сорту. Кращі сорти після випробування районується, тобто визначаються області, де вони дають найбільш високі результати.

Згодом постановою РНК СРСР від 17 липня 1937 р. було прийнято Положення про державні сортовипробувальні ділянки зернових культур. На кожні 2–3 райони створювалися сортовипробувальні ділянки для порівняльного випробування різних сортів зернових культур в одній і тій же ґрунтово-кліматичній зоні.

Практика спеціалізованих насінницьких господарств України підтверджує, що високоврожайне насіння можна виростити виключно в умовах високої культури землеробства – при дотриманні необхідних агротехнічних заходів, спрямованих на запобігання як засміченню (механічному і біологічному), так і ураженню рослин хворобами і шкідниками. Тому в таких господарствах з 1965 р. розпочали опановувати спеціальні насінницькі сівозміни. При цьому кожній культурі приділялася особлива увага.

11 травня 1981 р. постановою № 448 Ради Міністрів СРСР було затверджено Положення про державне випробування і районування сортів сільськогосподарських культур. Відповідно до цього Положення всі нові сорти, гібриди, лінії сільськогосподарських культур та інших оброблюваних рослин, породи і гібриди вітчизняної й іноземної селекції до їхнього використання в сільськогосподарському виробництві повинні були пройти обов'язкові державні випробування. Державні сорто-

АДМІНІСТРАТИВНА ЮРИСДИКЦІЯ В АПК УКРАЇНИ

випробувальні ділянки перебували на самостійному балансі або організовувалися на договірних умовах в колгоспах, радгоспах та інших державних сільськогосподарських підприємствах.

Сорти, визнані за результатами державних випробувань як вірогідно переважаючі раніше районовані сорти щодо продуктивності, якості, стійкості до хвороб, шкідників та інших цінних властивостей, підлягали районуванню і впровадженню у виробництво, а менш продуктивні й малоцінні сорти підлягали зняттю з районування і виробництва. Нові сорти, що показали кращі результати з продуктивності та інших цінних властивостей у ході державних випробувань, визнавалися перспективними для відповідних ґрунтово-кліматичних зон за один-два роки до їхнього районування.

Для вирощування елітних і нових високопродуктивних сортів зернових культур необхідна земельна ділянка для проведення відповідних дослідів, із своїм спеціальним правовим статусом. Вперше в Земельному кодексі РРФСР була закріплена спеціальна глава «Землекористування науково-дослідних, навчальних та інших сільськогосподарських установ», де зазначалося, що науково-дослідні інститути, селекційні і дослідні станції, навчальні заклади та інші сільськогосподарські установи використовують надані їм землі відповідно до затверджених у статутному порядку планів і програм науково-дослідних, дослідних і навчальних робіт, а також планів виробничої діяльності. Як бачимо, дана норма має відсильний характер, але все ж це була перша спроба на високому рівні закріпити правовий статус земель з вирощування елітного насіння. Крім того, у цьому Кодексі згадувалося про такі землі, як високопродуктивні землі й угіддя, зменшення площі яких не допускалося, за винятком тільки особливих випадків, визначених Радою Міністрів РРФСР¹.

Підсумовуючи, слід зазначити, що контроль російської влади над українськими сільськогосподарськими землями має важливий історичний аспект.

Аналіз даного етапу свідчить: незважаючи на те, що на практичному рівні організація та здійснення державного контролю не мали ефективних результатів, їх теоретичний базис вже почав формуватися. Зокрема, було окреслено ряд теоретичних проблемних питань, виявлено прогалини у законодавстві, запропоновано певні шляхи їх вирішення. Безумовно, всі отримані наукові результати були дуже важливими для того часу та необхідними для формування подальших розробок державного контролю у галузі сільського господарства.

¹ Соловійов В.М. Способи забезпечення законності в державному управлінні України / В.М. Соловійов // Статистика України. – 2004. – № 4. – С. 35–38.

Курило В.І., Піддубний О.Ю., Кравчук М.Ю.

1.2. Державний контроль у сільському господарстві в незалежній Україні

Важливим кроком до повної самостійності стало прийняття Верховною Радою історичної ваги документів – Декларації про державний суверенітет України та Акту проголошення незалежності України. Референдум, проведений 1 грудня 1991 р., майже одностайно підтвердив проголошення незалежності України. Всеукраїнський референдум став вирішальною подією на шляху повної ліквідації союзних органів влади та припинення існування Союзу РСР.

Розвиток законодавства щодо вирощування високопродуктивних зернових культур у незалежній Україні пройшов декілька етапів.

Перший етап розпочався з прийняття Верховною Радою України Закону від 21 квітня 1993 р. «Про охорону прав на сорти рослин». Він регулює в основному відносини щодо автора сорту, захисту його прав на сорт, його однорідність і стійкість до хвороб на відміну від інших сортів. Прийняття Закону від 15 грудня 1993 р. «Про насіння» дало змогу закріпити основні положення з виробництва, реалізації і використання елітного насіння. На його підставі передбачалося затвердження нових державних стандартів елітного насіння і посівного матеріалу.

Звертає увагу те, що в Законі «Про насіння» було закріплено загальні визначення термінів, які використовуються під час вирощування високопродуктивних сортів зернових культур; суб'єкти, що мають право займатися виробництвом насіння; їхні права й обов'язки; вимоги щодо якості і гарантії на насіння. Були також урегульовані питання стосовно державного контролю у насінництві, відповідальність за порушення цього Закону.

У зв'язку з прийняттям Верховною Радою України 26 грудня 2002 р. Закону «Про насіння і садивний матеріал» Закон «Про насіння» втратив свою чинність. Разом з тим, із введенням у дію Закону «Про насіння і садивний матеріал» був закладений другий етап розвитку законодавства щодо вирощування високопродуктивних зернових культур.

У зазначеному вище Законі розширено перелік термінів, використовуваних у ньому, з'явилися нові глави, що регламентують питання державного управління в галузі насінництва, державної підтримки насінництва і державного регулювання ринку насіння. На законодавчому рівні закріплено наукове забезпечення насінництва, урегульовані загальні питання, що стосуються Реєстру сортів рослин України. Водночас у даному Законі залишилась низка нерегульованих питань. Так, в ньому відсутня норма про сортовипробувальні земельні ділянки, що асоцію-

АДМІНІСТРАТИВНА ЮРИСДИКЦІЯ В АПК УКРАЇНИ

вала б правовий режим екологічно чистих і родючих земельних ділянок, необхідних для вирощування, виведення й випробування високопродуктивних зернових культур. У Законі від 15 грудня 1993 р. «Про насіння» з метою створення сприятливих фітосанітарних і технологічних умов для вирощування високоякісного насіння сільськогосподарських культур була закріплена норма з організації закритих районів насінництва, на території яких встановлювався відповідний режим вирощування високопродуктивних зернових культур у господарствах різних форм власності. Аналогічну норму доцільно було б закріпити й у Законі «Про насіння і садивний матеріал», що дасть змогу виробляти екологічно чистий і найбільш пристосований посівний матеріал високопродуктивних зернових культур для території даної ґрунтово-кліматичної зони, а також не завдавати екологічної шкоди використовуваній земельній ділянці.

Широкомасштабні за обсягом і глибинні за суттю процеси переходу на межі ХХ – ХХІ ст. – від радянської системи до суспільства з ринковими відносинами та європейським орієнтиром породили в українському соціумі чимало проблем, які охопили усі сфери життєдіяльності держави. Українське село не уникло цих проблем.

Після розпаду Радянського Союзу розпочалися реформи в аграрному секторі загалом і в сільському господарстві зокрема. Становлення і розвиток незалежної України вимагало від керівництва чіткої і злагодженої роботи в усіх галузях, включаючи сільськогосподарську. Тому першочерговими завданнями було визначити нові механізми та органи контролю, а також прийняття законодавства, яке б регулювало їхню діяльність.

Через спектр різних соціально-економічних і правових заходів новостворена держава розпочала відновлення пріоритетності соціального розвитку в сільському господарстві. Звідси випливає, що саме в цей час була сформульована певна система органів, завдання яких полягало у здійсненні державного контролю у сільському господарстві незалежної України. Ця система виглядає наступним чином:

Верховна Рада України формулює державну політику в галузі сільського господарства, встановлює правові засади його функціонування, затверджує національні та інші програми економічного, соціального і культурного розвитку села, встановлює обсяги бюджетного фінансування.

Президент України і Кабінет Міністрів України визначають потребу держави у сільськогосподарській продукції та сировині, здійснюють політику підтримки вітчизняного виробника сільськогосподарської продукції, захисту внутрішнього ринку тощо.

Курило В.І., Піддубний О.Ю., Кравчук М.Ю.

Систему органів виконавчої влади, які безпосередньо здійснювали державне управління та контроль в галузі сільського господарства, очолювало з 1992 р. Міністерство сільського господарства і продовольства України (Мінсільгоспрод України). На Міністерство були покладені такі завдання, як: проведення державної політики у сільському господарстві; реалізація через державну ветеринарну мережу ветеринарного контролю та обслуговування тварин і птиці у всіх категоріях господарств; здійснення разом з місцевими державними адміністраціями, органами місцевого і регіонального самоврядування державного нагляду за технічним станом, якістю ремонту, додержанням правил технічної експлуатації сільськогосподарської техніки і обладнання. Міністерство сільського господарства і продовольства України було підвідомчим Кабінету Міністрів України та у своїй діяльності керувалося Конституцією і законами України, постановами Верховної Ради України, указами та розпорядженнями Президента України, постановами і розпорядженнями Кабінету Міністрів України, а також Положенням про Міністерство сільського господарства і продовольства України.

Президентом України 9 грудня 1994 р. було прийнято Указ «Про утворення Державного комітету України з питань садівництва, виноградарства та виноробної промисловості». Відповідно до даного законодавчого акта було постановлено ліквідувати у структурі Міністерства сільського господарства і продовольства України Республіканське об'єднання по садівництву, виноградарству та виноробству «Укрсадвинпром», а Міністерству сільського господарства і продовольства України, Українській академії аграрних наук передати до сфери управління Державного комітету України з питань садівництва, виноградарства та виноробної промисловості відповідні підприємства, установи та наукові заклади.

Указ «Про утворення Державного комітету України з питань садівництва, виноградарства та виноробної промисловості» втратив чинність внаслідок прийняття нового указу про «Положення про Міністерство агропромислового комплексу України». Згідно з ним Міністерство агропромислового комплексу України визначалось центральним органом виконавчої влади, який забезпечував проведення в життя державної політики у галузі сільського господарства, садівництва, виноградарства, харчової, переробної та виноробної промисловості, здійснення заходів для гарантування продовольчої безпеки держави. Мінагропрому України були підпорядковані Комітет харчової промисловості України і Комітет з питань садівництва, виноградарства та виноробної промисловості України. У Положенні визначені завдання Міністерства, одне з

АДМІНІСТРАТИВНА ЮРИСДИКЦІЯ В АПК УКРАЇНИ

яких – це організація та контроль роботи державних служб з питань насінництва і розсадництва, сортовипробування і захисту рослин, ветеринарної медицини, племінної справи, заготівлі та якості продукції, наукового і кадрового забезпечення, стандартизації, карантинного режиму, охорони праці, техніки безпеки, нагляду за технічним станом машин і обладнання.

15 грудня 1999 р. Указом Президента України на базі Міністерства агропромислового комплексу України, Державного комітету рибного господарства України, Комітету харчової промисловості України і Комітету з питань садівництва, виноградарства та виноробної промисловості України було утворено Міністерство аграрної політики України як головний орган у системі центральних органів виконавчої влади з питань забезпечення реалізації державної аграрної політики, продовольчої безпеки держави, державного управління у галузі сільського господарства, садівництва, виноградарства, харчової і переробної промисловості та комплексного розвитку сільських територій.

З метою оптимізації системи центральних органів виконавчої влади, усунення їх дублювання, Президентом України 9.12.2010 р. прийнято Указ «Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади», згідно з яким правонаступником Мінагрополітики визначено Міністерство аграрної політики та продовольства України. У своїй діяльності реорганізований орган керується Конституцією та законами України, указами Президента України і постановами Верховної Ради України, прийнятими відповідно до Конституції та законів України, актами Кабінету Міністрів України, у межах своїх повноважень організовує виконання актів законодавства і здійснює систематичний контроль за їх реалізацією.

Під юрисдикцією Міністерства аграрної політики та продовольства України знаходяться інспекторські органи, які безпосередньо здійснюють контроль в галузі сільського господарства. Відповідно до законодавства України правове становище сільськогосподарських інспекцій різне, але основні завдання та форми їх реалізації подібні між собою.

Закон України «Про місцеві державні адміністрації» закріплює функцію контролю за місцевими державними адміністраціями, яку вони зобов'язані реалізовувати на підвідомчій їм території. При цьому дані органи взаємодіють з відповідними міністерствами та іншими центральними органами виконавчої влади, а їх управління, відділи та інші структурні підрозділи підзвітні і підконтрольні відповідним міністерствам та іншим органам виконавчої влади.

Курило В.І., Піддубний О.Ю., Кравчук М.Ю.

Згідно зі ст. 33 Закону обласні державні адміністрації в межах своїх повноважень спрямовують діяльність районних державних адміністрацій та здійснюють контроль за їх діяльністю, а голови районних державних адміністрацій регулярно інформують про свою діяльність голів обласних державних адміністрацій, щорічно та на вимогу звітують перед ними.

Очевидно, що функція контролю безпосередньо притаманна місцевим державним адміністраціям при вирішенні питань, віднесених до їх повноважень, включаючи питання сільського господарства.

На основі проведеного дослідження доцільно виділити наступні історичні етапи розвитку сільського господарства України та аналізу державного контролю у цій галузі:

Перший етап (IV тис. до н. е. – VIII ст. н. е.) характеризує становлення сільського господарства як основного виду діяльності людини.

Другий етап (IX – XII ст., Київська Русь) позначає перші спроби проведення князями адміністративної реформи, зростання продуктивних сил у сільському господарстві.

Третій етап (XII – XIV ст., Галицько-Волинське князівство) має якраз виражений конфліктно-ворожий характер в усіх сферах життєдіяльності держави, включаючи галузь сільського господарства.

Четвертий етап (XIII – XVI ст., Велике князівство Литовське) констатує ґрунтовні зміни на користь Великого князя, зосередження у його особі контролю над усіма сферами та галузями держави.

П'ятий етап (XVII – XVIII ст., Козацько-гетьманська держава) вказує на авторитаризм гетьмана, виконання усіх адміністративних функцій, у тому числі здійснення державного контролю у сільському господарстві, козацькою старшиною.

На шостому етапі (кін. XVIII ст. – поч. XX ст.) можна спостерігати владно-управлінський вплив двох імперій, Російської та Австрійської, на життєдіяльність української держави загалом та сільське господарство зокрема.

Сьомий етап – період існування УНР та ЗУНР (1918 р.) насичений революційними настроями щодо зміни контролюючих органів, а також виражає централізований та односторонній характер в реалізації державного контролю у всіх сферах, охоплюючи при цьому галузь сільського господарства.

Період радянського керівництва, як *восьмий етап*, розкриває драматичні й радикальні перетворення на селі, показує малоефективні результати організації та здійснення державного контролю – з одного боку, та розвиток відносин у сільському господарстві, початок форму-

АДМІНІСТРАТИВНА ЮРИСДИКЦІЯ В АПК УКРАЇНИ

вання нормативно-правової бази з регулювання питань у галузі сільського господарства – з другого боку.

Розгляд *дев'ятого етапу* (від 90-х років ХХ ст. до сьогодні) свідчить про побудову Української держави на основі демократичних принципів; визначення нових механізмів та органів контролю; відновлення пріоритетності соціального розвитку в сільському господарстві.

Оскільки розвивається суспільство, держави, народи, нації і наша країна не оминає цього процесу.

Отже, нам потрібно врахувати європейський досвід, який є актуальним, цікавим та важливим для України. Проте необхідно не забувати власну історію та помилки минулого.

Автори поділяють думку про те, що всі зусилля щодо реформування державного управління будуть марними без об'єктивної оцінки реальної історичної ситуації та перспектив розвитку. Неможливо розробити наукову концепцію реформування управлінського процесу та необхідного впливу суб'єктів соціального управління на різні сфери суспільного життя без глибокого осмислення об'єктивних законів суспільства¹.

Державний контроль є важливим інструментом державного управління, і майже неможливо виділити сферу, де б він не застосовувався. Проте існує багато проблем, які потребують нагального вирішення і які продукують напрямки подальшого розвитку державного контролю загалом та в сільському господарстві зокрема.

У більшості ці негативні тенденції пов'язані з відсутністю відповідної правової основи та належного правового механізму, які б у своєму взаємопоєднанні сприяли ефективному здійсненню державного контролю в галузі сільського господарства.

1.3. Поняття та особливості здійснення державного контролю у сільському господарстві

Контроль, як вже зазначалось, – це важливий історичний процес управлінської діяльності держави, який вдосконалювався протягом багатьох років.

Реалізація державного контролю у сільському господарстві України є важливою передумовою демократичного розвитку держави. Це можна пояснити тим, що сільське господарство входить до *складу агропромислового комплексу* і є первинною його ланкою, воно також включає такі основні галузі, як рослинництво та тваринництво. Для нормального, чіт-

¹ Див.: *Курило В.І.* Адміністративні правочини у сільському господарстві України: сучасна парадигма: [монографія] / В.І. Курило. – К.: Магістр – ХХІ сторіччя, 2007. – С. 58.

Курило В.І., Піддубний О.Ю., Кравчук М.Ю.

ко злагодженого функціонування даних галузей виникає необхідність у діяльності контролюючих органів. Для того, щоб активно впливати на процеси, їх розвиток, сприяти йому, держава має отримувати інформацію про реальний стан справ, аналізувати розвиток подій при відповідних умовах і при потребі впливати на їх перебіг, тобто держава у притаманних їй організаційних формах, за допомогою відповідних прийомів і заходів, має контролювати розвиток суспільних відносин і процеси, що при цьому відбуваються, та спрямовувати їх на забезпечення інтересів громадян.

Очевидно, що саме контрольно-наглядова діяльність дає можливість удосконалювати систему управління, своєчасно здійснювати перевірки в сільському господарстві тощо.

У науковій літературі інколи зустрічаються думки про другорядність та несамостійність контролю й нагляду.

Так, одні науковці зводять свої міркування до того, що контроль завжди є підсистемою, яка залежить від функції системи. В ідеальному випадку система сконструйована так, що вона не потребує контролю, витрати на контроль дорівнюють нулю.

А такі вчені, як В.М. Горшенев та І.Б. Шахов вважають, що контрольна діяльність завжди має вторинний, виробничий, зовнішній характер, оскільки стосується діяльності, яка вже існує зовні і незалежно від її наявності.

Однак з даними міркуваннями можна погодитись лише частково. Це можна пояснити тим, що саме контрольно-наглядова діяльність дає можливість здійснювати ефективні перевірки, проводити профілактику в певній сфері, в конкретному процесі шляхом своєчасного виявлення причин порушень, а також їх виправлення та усунення. В окремих випадках основною причиною, що негативно впливає на роль контролю і нагляду, може виступати їх вороже сприйняття як деякими керівниками, так і безпосередніми виконавцями на виробництві.

Як слушно зазначає О.Ф. Андрійко, різні автори при розгляді контролю керувалися своїм розумінням та науковими інтересами до нього, а тому і виділяли той чи інший його аспект¹. Щодо власного переконання вченого, то суть даного питання полягає у тому, що при переліку функцій управління (де контроль ставиться в кінці цього переліку) та їх розгляді йдеться не про другорядність контролю як виду діяльності, а про послідовність дій у процесі управлінської діяльності. Послідовність може лише підкреслити самостійність та специфіку виконуваної функції, але тільки не другорядність. Контроль не існує в ізольованому

---

¹ Див.: Андрійко О.Ф. Державний контроль в Україні: організаційно-правові засади / О.Ф. Андрійко. – К.: Наукова думка, 2004. – С. 10.

АДМІНІСТРАТИВНА ЮРИСДИКЦІЯ В АПК УКРАЇНИ

вигляді, як не має бути контролю заради контролю. Контроль здійснюється в певній галузі управління з її особливостями та конкретним змістом, а тому у певному обсязі та формі. Він спрямований на конкретний результат і шляхи досягнення цього результату, а також на усунення суб'єктивних та врахування об'єктивних перешкод у здійсненні управлінської діяльності.

З даного питання ми поділяємо позицію цього автора і вважаємо її найбільш правильною.

Перш ніж підійти до визначення поняття та сутності контролю в сільському господарстві України, варто зазначити, що контроль в будь-якій державній сфері повинен здійснюватись на засадах законності.

Соціальне призначення контролю полягає в тому, що він має виступати джерелом інформації стосовно процесів, які відбуваються в суспільстві і державі, з метою забезпечення законності, правопорядку, охорони та захисту прав і свобод особи.

Таким чином, державний контроль, втілюючи у собі гуманні принципи, на практиці спрямований на їх реалізацію. Державний контроль завжди здійснюється на основі норм права і має правові наслідки.

Контроль – це явище багатогранне і багатопланове, яке є важливою ланкою системи державного управління.

Слово «контроль» походить від латинського «controllo» (від якого утворилося французьке слово «contrôle», що означає – зіставлення або протиставлення). Сучасний словник іноземних слів зафіксував таке визначення терміна контроль (від франц. *contrôle*) – перевірка або спостереження з метою перевірки. В такому контексті термін «контроль» слід розглядати як перевірку, а також спостереження з метою перевірки для протидії чомусь небажаному, для виявлення, попередження та припинення протиправної поведінки.

Наукові підходи до визначення поняття «контроль» є різноманітними. Наприклад, Т. Маматова вважає, що таке поняття вимагає складатися як мінімум із трьох аспектів:

- правовий, котрий повинен будуватися як дефініція (за законом логіки, «без емоцій»);
- функціональний – як операціональне визначення, що є корисним з практичної точки зору, що спонукає до дій, передає визначення поняття шляхом конкретизації;
- інформаційний – як системна тріада дефініцій¹.

¹ Див.: Маматова Т. Трактатування поняття «державний контроль» у сучасному законодавстві України та його уточнення / Т. Маматова // Вісник Державної служби України. – 2004. – № 1. – С. 25.

Курило В.І., Піддубний О.Ю., Кравчук М.Ю.

Контроль є однією з основних функцій органів управління господарським будівництвом, що полягає у систематичній перевірці об'єктів контролю. У державному управлінні існує й звужене визначення контролю – як діяльність органів, котрі в межах своїх повноважень наділяються функцією контролю, що є основним видом їх роботи, і за допомогою притаманних їм форм, методів та визначених процедур здійснюють контроль. Виходячи із головного призначення контролю, він виступає одним із видів діяльності держави зі здійснення нею влади. Контроль притаманний кожній із гілок державної влади та входить до компетенції органів, через які вона здійснюється.

Дана точка зору також підтверджується класифікацією контролю О.Ф. Андрійка за критерієм суб'єктів, що реалізують державний контроль:

- 1) президентський контроль;
- 2) парламентський контроль;
- 3) судовий контроль;
- 4) прокурорський нагляд¹.

Необхідно наголосити, що неправомірний розподіл компетенції між окремими гілками державної влади, нехтування ними своїх повноважень створюють сприятливе підґрунтя для існування безконтрольності діяльності. В такому випадку надзвичайно важливим є забезпечення ефективного функціонування державного механізму через законодавчу призму.

З точки зору теорії держави і права контроль – це особлива функція держави в сфері управління, яка переважно полягає у збереженні на керованому об'єкті встановленого, законодавчо визначеного порядку.

Очевидним є висновок, що державний контроль – це невід'ємна складова соціального контролю, який насамперед виходить із потреб суспільства.

Соціальний контроль, як система перевірки процесу функціонування об'єкта, і соціальне управління тісно взаємопов'язані між собою, оскільки соціальний контроль входить в якості одного з компонентів механізму державного управління.

Контроль у сфері публічного управління є одним із найважливіших засобів регулювання адміністративної діяльності. Він сприяє забезпеченню законності, ефективності та відповідності такої діяльності суспільно значимим цілям. Такий контроль поділяється також на контроль за законністю і контроль за доцільністю. Контроль за законністю покликаний виявити відповідність адміністративних дій і рішень «букві закону». Режим закон-

¹ Див.: Андрійко О.Ф. Державний контроль в Україні: організаційно-правові засади / О.Ф. Андрійко. – С. 100.

АДМІНІСТРАТИВНА ЮРИСДИКЦІЯ В АПК УКРАЇНИ

ності зобов'язує адміністративні органи і посадові особи при реалізації своїх функцій із забезпечення публічних інтересів діяти на основі закону і у встановлених ним межах. При цьому вони повинні неухильно дотримуватися не лише власне законів, але й інших нормативно-правових актів, адміністративних договорів, загальних принципів права, що впливають із самих законів і вимог «природної справедливості».

Узагальнюючи інтерпретації принципу законності у зарубіжних країнах Західної Європи, російські науковці формулюють такі його основні вимоги стосовно публічної адміністрації:

- підпорядкування публічної діяльності закону і визнання верховенства Конституції;
- зв'язаність адміністративної влади при виданні конкретних актів управління своїми раніше прийнятими актами;
- видання адміністративних актів тільки у межах компетенції, в установленому порядку та визначених правом (зокрема у праві Франції, як умова законності адміністративних дій, розглядається також суспільно корисна мета. Вважається, що відповідні повноваження адміністративний орган отримує з певною суспільно корисною метою і не може їх використовувати з іншою метою. Якщо таке відбувається, то має місце порушення законності, що трактується як зловживання владою);
- здійснення адміністративно-владних дій виключно на основі суворого дотримання процесуальних норм;
- дотримання прав громадян, створення для них умов оскаржити неправомірні акти публічної адміністрації і отримати захист від адміністративного свавілля¹.

Контроль за доцільністю адміністративних дій і рішень передбачає виявлення своєчасності, способів, засобів і мотивів їх здійснення, оцінку їх ефективності та спроможності максимально відповідати публічним інтересам з мінімальною шкодою для індивідуальних прав і інтересів. Контроль доцільності має ширше поле застосування, ніж контроль законності. Він встановлює відповідність адміністративних дій вимогам «доброї адміністрації» і включає їх оцінку з точки зору розумності, ефективності та моральності.

Отже, будь-який вид управління повинен передбачати здійснення контролю та у тісному взаємозв'язку становити з ним стійку систему.

З урахуванням різноманітності змісту державного управління відбувається формування окремих видів контролю. Класифікувати їх можна

¹ Див.: Административное право зарубежных стран: [учебник] / под ред. А.Н. Козырина и М.А. Шатиной. – М.: Спарк, 2003. – С. 162–163.

Курило В.І., Піддубний О.Ю., Кравчук М.Ю.

за найрізноманітнішими підставами, враховуючи при цьому мету такого виділення, беручи до уваги різні ознаки як критерій поділу. Здійснення контрольної діяльності можна розглядати відповідно до такої систематизації: за органами, які її здійснюють; за сферою діяльності, яка підлягає контролю; за формами її проведення.

За органами, які здійснюють контрольну діяльність: органи законодавчої влади (Верховна Рада України); Президент України; Представницький орган Автономної Республіки Крим (АРК) – Верховна Рада АРК; органи виконавчої влади (Кабінет Міністрів України, Рада міністрів АРК); судові органи (Конституційний Суд України, суди загальної юрисдикції); спеціальні контролюючі органи – державні інспекції та служби; органи місцевого самоврядування (місцеві ради і виконавчі органи).

За сферою діяльності, яка підлягає контролю: відомчий, міжвідомчий, надвідомчий. Відомчий контроль здійснюють міністерства та відомства всередині відповідної структури. Такий контроль тісно пов'язаний із завданнями, що стоять перед даними органами. У міністерствах і відомствах для реалізація контрольних функцій утворюють відомчі інспекції, групи.

Сутність міжвідомчого контролю полягає у тому, що його здійснює орган міжгалузевої компетенції за виконанням загальнообов'язкових правил, які діють у відповідній сфері. Першою особливістю даного контролю є те, що він виключає підпорядкованість, тобто здійснюється органом іншої відомчої належності. Друга особливість полягає в тому, що коло питань, яке має право перевіряти орган міжвідомчого контролю, є вузьким, спеціальним, тобто прив'язане до завдань, які стоять перед цим органом.

До міжвідомчого контролю слід віднести й контроль з боку різних спеціалізованих державних інспекцій, служб, комісій, комітетів, управлінь тощо, які структурно входять до складу відповідних міністерств чи відомств.

Надвідомчий контроль здійснюють органи загальної компетенції – Кабінет Міністрів України, Рада міністрів АРК, місцеві державні адміністрації.

Характерною рисою зазначених видів контролю є те, що тільки за результатами відомчого й надвідомчого контролю винну особу можна притягнути до дисциплінарної відповідальності за тих обставин, що перевірки здійснюють вищі посадові особи. Результатом проведення міжвідомчого контролю може стати притягнення до адміністративної або кримінальної відповідальності.

За формами його проведення: перевірка виконання, ревізії, витребування звітів та ін.

Безпосередньо в сільському господарстві актуальним є визначення таких видів контролю, як:

АДМІНІСТРАТИВНА ЮРИСДИКЦІЯ В АПК УКРАЇНИ

- державний контроль у рослинництві;
- державний контроль у тваринництві.

Переробна галузь та аграрний сервіс відіграють допоміжну роль в реалізації державного контролю у сільському господарстві. Враховуючи цей критерій, можна виділити такі види контролю:

- державний контроль у переробних галузях;
- державний контроль у сфері аграрного сервісу.

Дані види контролю дають змогу конкретизувати певну галузь сільськогосподарського виробництва чи переробної промисловості, на яку спрямовується контрольна діяльність відповідних органів.

І. К. Залюбовська визначає ознаки державного контролю:

- по-перше, між контролюючим органом (посадовою особою) та підконтрольним об'єктом у більшості випадків існують відносини владної підпорядкованості;
- по-друге, об'єктом контролю є законність та доцільність діяльності підконтрольного об'єкта, оскільки контролюючий має право втручатись у діяльність підконтрольного об'єкта;
- по-третє, у відповідних випадках контролюючий має право застосовувати заходи впливу до підконтрольного за допущені правопорушення;
- по-четверте, контроль є особливим процесом, який складається з трьох чітко визначених стадій: установка нормативів, співвідношення цих нормативів з реальними діями підконтрольних та корегування виявлених відхилень¹.

Особливою ознакою контролю є його направленість. У демократичній державі важливо, щоб результат дії був спрямований на людину, служив інтересам суспільства. Демократизація суспільства обумовила модифікацію контролю як функції державного управління, що із засобу покарання трансформувалася у інформаційно-аналітичний засіб, а метою контролю в управлінні є забезпечення органу управління інформацією про стан керованого об'єкта, що дає змогу вчасно здійснити коригувальні дії.

На основі вищезазначених ознак можна зробити висновок про те, що державний контроль – це важлива функція управління, яка полягає у збереженні на керованому об'єкті встановленого державою порядку; його вагомість при наявності складності проблем, що виникають у управлінській діяльності; вдосконалення механізму державного управління через контролюючу діяльність; контроль, як результативний прояв законності.

Згідно з розумінням сутності контролю у сфері управління, як нагледу за відповідністю діяльності того, ким управляють, тим приписам, які

¹ Див.: *Залюбовська І.К.* Організаційно-правові засади державного контролю в Україні: [навч.-метод. посіб.] / І.К. Залюбовська. – Одеса: Юрид. літ., 2003. – С. 13.

Курило В.І., Піддубний О.Ю., Кравчук М.Ю.

він отримав від суб'єкта управління та виконанням прийнятих рішень, зазначається, що контроль є конкретним самостійним видом діяльності. Контроль не існує ізольовано, оскільки не існує контролю заради контролю. Проте його визначають як самостійну, функціонально виділену і об'єктивно необхідну діяльність, що має свій вираз у цілеспрямованій, самостійній роботі.

Виходячи з розуміння суті контролю у сфері управління як спостереження за відповідністю діяльності керованого об'єкта тим приписам, які він отримав від керуючого суб'єкта, та виконанням прийнятих рішень, він є конкретним самостійним видом роботи.

В науці немає однозначного розуміння і тлумачення контролю. При узагальненому підході під контролем одні автори розуміли сукупність процесів у соціальній системі (суспільстві, соціальній групі, організації), за допомогою яких забезпечується слідування певним «зразкам» діяльності, а також додержання обмежень у поведінці, порушення яких негативно позначається на функціонуванні системи. Другі таким вважали механізм, за допомогою якого суспільство і його підрозділи (групи, організації) забезпечують додержання певних обмежень, умов, порушення яких завдає шкоди функціонуванню системи. На думку третіх авторів, соціальний контроль – це цілісна система всіх соціальних регуляторів (державних і суспільних інститутів, права, моралі, звичаїв, традицій, установок). Крім того, фахівці в галузі соціального управління вважають, що контроль – це система спостереження і перевірки процесу функціонування відповідного об'єкта з метою усунути його відхилення від заданих параметрів.

Слід зазначити, що для науковців характерне спільне розуміння і визначення суті контролю у сфері управління, а саме:

- як конкретного самостійного виду роботи;
- як спостереження за дотриманням законодавства;
- як аналіз та зіставлення фактичного стану із законодавчо допустимим.

На основі загальноновизначених понять державного контролю можна сформулювати поняття державного контролю в сільському господарстві. Однак при цьому слід врахувати ряд особливостей, що характеризують його специфіку.

Державний контроль в сільському господарстві – це нормативно встановлена й управлінсько-визначена функція відповідних органів, реалізація якої передбачена в галузі матеріального виробництва, що займається вирощуванням сільськогосподарських культур та розведенням сільськогосподарських тварин для забезпечення населення продуктами

АДМІНІСТРАТИВНА ЮРИСДИКЦІЯ В АПК УКРАЇНИ

харчування, а промисловості – сировиною, і має на меті вплинути на поведінку суб'єктів, виявити і усунути правопорушення та притягнути винних осіб до відповідальності.

Ознаками такого контролю можна назвати наступні:

- форма реалізації державної влади;
- управлінсько-визначена система перевірки;
- сукупність конкретних галузей матеріального виробництва;
- передумова демократичного розвитку держави;
- підпорядкування «букві закону»;
- виявлення фактичного стану справ у будь-якому процесі сільсько-го господарства.

На сьогодні сільське господарство України охоплює широкий спектр діяльності сільськогосподарських підприємств, організацій, установ, об'єднань незалежно від форм власності та організаційно-правових форм. За своєю суттю така діяльність полягає у виробництві, зберіганні, переробці та реалізації сільськогосподарської продукції. В основі ефективності цих процесів та їх механізму важливу роль відіграє державний контроль. Він охоплює як контроль безпосередньо за кожним вищезазначеним етапом, так і контроль за усіма іншими умовами аграрного виробництва, що в сукупності становлять *зміст державного контролю в галузі сільського господарства*.

Важливим питанням є з'ясування співвідношення контролю та нагляду у державному управлінні сільського господарства України.

У сучасній літературі та законодавстві чіткого розмежування у поняттях контролю та нагляду майже не існує. Хоча його можна провести. Воно полягає в широті сфери, що її охоплює контроль і нагляд, а також специфіці методів і форм впливу.

Доцільно зазначити, що для контролю і нагляду характерні деякі спільні ознаки. Їх поєднує єдина мета – забезпечення законності й дисципліни в державному управлінні. Але контроль, на відміну від нагляду, проводиться повсякденно й безперервно широким колом органів.

Дискусія навколо термінів «контроль» і «нагляд» має вже давню історію. Наша позиція зводиться до того, що родовим поняттям є «контроль». Нагляд є похідним від нього і має свої характерні ознаки, серед яких слід виділити передусім: перевірку дотримання спеціальних правил, встановлених щодо об'єктів, які перебувають під наглядом; організаційну непідпорядкованість даних об'єктів органам, що здійснюють нагляд; застосування органами, що здійснюють нагляд, визначених законом заходів відповідальності за допущені правопорушення.

Курило В.І., Піддубний О.Ю., Кравчук М.Ю.

В ході здійснення контролю перевіряється не лише дотримання правових норм та спеціальних правил, а й діяльність відповідних органів, посадових осіб у межах їх компетенції, доцільність та ефективність такої діяльності. Контроль може здійснюватися органами загальної компетенції, їх посадовими особами у межах визначених повноважень, а також спеціальними органами за об'єктами, як підпорядкованими, так і не підпорядкованими цим органам.

Контроль слід вважати більш широким поняттям щодо нагляду, який варто розглядати як «звужений контроль, але звужений лише по відношенню до сфери свого застосування». Державний нагляд здійснюється у випадках, коли йдеться про дотримання певних правил, умов, чинного законодавства. Функція контролю державних органів не обмежується лише контролем за відповідністю діяльності законам, хоча контроль і спрямовується на забезпечення вимог законодавства в тій чи іншій сфері. Вона набагато ширша і стосується перевірки доцільності ефективності, результативності управлінських рішень та діяльності в цілому.

Як зазначалося, контроль відіграє активну роль здебільшого там, де стан справ фактично не відповідає належному стану і проявляється передусім у межах встановленого законом порядку. Найголовніше призначення контролю та нагляду – констатувати те, що потрібно.

В українській науковій літературі існують різні думки з приводу визначення місця та значення контролю (нагляду), які заслуговують уваги. Зокрема вони зводяться до наступних аспектів: він розглядається як самостійна функція управління; об'єднується з аналізом і обліком; взагалі не вводиться до складу функцій управління та ін.

Загальна мета контролю і нагляду полягає в тому, щоб помічати фактичний стан справ у будь-якому процесі, зіставляти відповідність цього стану наміченим цілям і, в разі необхідності, застосовувати корегуючі заходи, щоб привести підконтрольний об'єкт до належного стану. Перспективні завдання контролю полягають у тому, щоб відновлювати, встановлювати, консервувати та спрямовувати суспільні процеси, або, інакше, один суб'єкт, аналізуючи діяння та результати діянь іншого, повинен виявити результати впливу суб'єкта на об'єкт, допущені відхилення від вимог управлінських рішень, прийнятих принципів організації та регулювання, причини цих відхилень, а також визначити шляхи подолання наявних перешкод для ефективного функціонування всієї системи.

Мета контрольної діяльності вищого контрольного органу – законність, правильність, ефективність і економічність управління грошовими і матеріальними засадами – однаково важливі. Справою вищого контрольного органу є визначення відносної важливості тієї чи іншої із них.

АДМІНІСТРАТИВНА ЮРИСДИКЦІЯ В АПК УКРАЇНИ

Отже, основною метою контролю є орієнтація управлінського процесу в необхідному (оптимальному) напрямі розвитку, тобто це – «управління управлінням». Тому контроль не підміняє управління, а спрямовує його до суспільного прогресу.

Метою державного контролю в сільському господарстві України є забезпечення повної обізнаності органів державного управління зі станом виробничо-господарського функціонування кожної із галузей сільського господарства, кожної окремої самостійної виробничо-підприємницької організації як суб'єктів аграрного права. Основна мета такої діяльності полягає у виявленні результатів впливу суб'єктів на об'єкт, наявності відхилень від прийнятих вимог, а також визначенні причин цих відхилень і шляхів їх подолання. Мета впливає із специфіки різноаспектної діяльності в галузі сільського господарства, а також особливостей здійснення державно-правового регулювання такого господарства.

1.4. Функції та принципи державного контролю у сільському господарстві України

Для кращого розуміння сутності контролю необхідно визначити його функції та принципи.

Функції контролю – це основні напрями його впливу на людину, на суспільство, на суспільні відносини, на процеси, що відбуваються в них.

В юридичній літературі існують думки, що функції контролю (нагляду) поглинають функції аналізу, адже в ході контрольно-наглядової діяльності з'ясовуються причини відхилень від планів, норм, стандартів. Керуючись такою логікою можна сказати, що, оскільки в процесі аналізу відхилення від норм використовуються ширше, ніж це робиться під час контролю (нагляду), то й аналіз включає в себе функцію контролю. Звідси випливає, що дане твердження є абсурдним.

Найчастіше його функція полягає у збереженні на керованому об'єкті встановленого державою порядку, не передбачаючи участі в його зміні чи санкціонування зміни. У контексті нашого дослідження це правовідносини, що складаються в галузі сільського господарства і полягають у фактичній перевірці стану справ, дотримання вимог законодавства тощо.

Процес здійснення контролю (нагляду) поділяється на наступні етапи:

- стадія констатації (тобто встановлення фактичного стану речей);
- стадія аналізу (тобто порівняння фактичного стану із заданим режимом та оцінка характеру допущених відхилень);

Курило В.І., Піддубний О.Ю., Кравчук М.Ю.

– стадія розробки заходів для поліпшення та проведення корекції процесу управління, прийняття заходів щодо їх реалізації.

Слід зазначити, що при такому аналізі відображаються особливості контрольно-наглядової діяльності, які полягають в наданні функції контролю передової, самостійної ролі, нерозривно пов'язаної з реалізацією інших функцій управління в державі загалом та в галузі сільського господарства зокрема.

Власними функціями контролю є: функція регулювання, профілактична, правоохоронна та інформаційна, в яких і виявляється організуюча роль контрольної діяльності.

Регулююча функція контролю спрямовується на те, щоб у разі виявлення розходжень між заданими і фактичними діями, шляхами, обраними для досягнення мети, можна було прийняти рішення, спрямоване на виправлення ситуації.

Здійснення *профілактичної функції* дає змогу виявити і попередити саму можливість невиконання рішення та скоєння правопорушення. Метою профілактики є виявлення причин і умов вчинення правопорушень з їх наступним усуненням для недопущення нових протиправних дій.

Як засіб забезпечення законності, контроль має і *правоохоронну функцію*, яка спрямована на припинення неправомірних дій відповідних органів і посадових осіб або на необхідність виконання встановлених правил. Вона пов'язана з притягненням до юридичної відповідальності, яка, у свою чергу, є засобом реагування держави, її органів на вчинене правопорушення.

Здійснення *інформаційної функції* дає можливість суб'єкту управління отримувати інформацію про стан справ у сфері його інтересів, про результати управлінського впливу, про відповідність діяльності об'єкта чи об'єктів управління визначеним завданням і встановленим межах.

Отже, підсумовуючи вищесказане, слід зауважити, що контроль – це не тільки елемент, етап управлінського процесу, а й важлива функція управління, котра здійснюється на всіх його стадіях. І в жодному разі не можна зводити контроль (нагляд) лише до методу чи форми управління, тому що він є і формою, і методом, і самостійною функцією та стадією управління в галузі сільського господарства.

В теорії держави і права *принципи* – це провідні засади, ідеї, які в конкретному вигляді характеризують його зміст та визначають його спрямованість. Вони зумовлені об'єктивними закономірностями існування та розвитку суспільства, а також процесів, які відбуваються в ньому. З теоретичної позиції серед даних провідних засад та ідей розрізняють: правові аксіоми і правові презумпції.

АДМІНІСТРАТИВНА ЮРИСДИКЦІЯ В АПК УКРАЇНИ

Правові аксіоми – це такі ідеї, положення, які сприймаються без доведення.

Правові презумпції – це такі правові ідеї, які припускають їх істинність без доведення, іншими словами, це – припущення.

В загальному під принципами прийнято розуміти основні засади, на яких базується організація контролю. Вони характеризуються своєю універсальністю, вищою імперативністю та покликані забезпечити ефективність і дієвість контролю. Ці принципи є загальними для контролю в цілому, але вони поширюються і на галузь сільського господарства зокрема.

Принципи контролю – це науково обґрунтовані та апробовані практикою, закріплені прямо чи опосередковано у нормативно-правових актах основи організації та здійснення контролю, що забезпечують його ефективність.

Як правило, принципи формулюються у вигляді певних наукових положень, втілених у своїй основі правом та застосовуються у теоретичній і практичній державно-управлінській діяльності людей. Термін «принцип» розуміється у декількох змістах: як основне вихідне положення будь-якої теорії, вчення, науки, світогляду; як основа будови чи дії будь-якого приладу або машини; як внутрішнє переконання людини, що визначає її відношення до дійсності, її норми поведінки та діяльності. Звідси принципи соціального управління – це вихідні основоположні вимоги, якими керуються суб'єкти управління на практиці.

Контролю притаманні як загальні, так і спеціальні принципи, які в своїй сукупності відображають його специфіку.

В даному питанні перед тим, як робити аналіз різноманітним принципам контролю, необхідно вказати на їх загальнолюдський характер. Його притаманність говорить про існування державних юридичних ідеалів, які зумовлені певним рівнем всесвітнього розвитку, цивілізації, втілення найкращих прогресивних здобутків правової історії людства. Такий характер проявляється у наступних аспектах:

- юридична рівність однойменних суб'єктів перед державою і законом;
- законодавча закріпленість та захищеність юридичних прав людини, міра їх свободи;
- взаємопов'язаність прав та обов'язків;
- функціонування в суспільному житті загальнодозвільних принципів, презумпції невинності особи тощо.

Питання принципів контролю у своїх дослідженнях розвивали такі вчені: О.Ф. Андрійко, В.В. Костилов, Д.В. Лученко, Г.О. Коломоєць, В.Б. Авер'янов, І.Б. Коліушко, С.І. Хом'яченко та ін.

Курило В.І., Піддубний О.Ю., Кравчук М.Ю.

Головним принципом контролю є принцип *законності*, який передбачає проведення контролю на основі чинного законодавства, у межах правових норм, уповноваженими органами, посадовими особами, державними службовцями. Інші принципи логічно випливають з нього. Принцип законності є загальним принципом права нашої держави, але у сфері контролю він має особливе значення і означає, з одного боку, що контролюючі органи зобов'язані забезпечити дотримання підконтрольними об'єктами чинного законодавства, а з другого – що самі контролюючі органи зобов'язані неухильно дотримуватись цих законів. Так, згідно зі ст. 19 Конституції України органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, передбачений Конституцією та законами України.

На сьогодні механізм забезпечення реалізації принципу законності під час проведення контролю потребує вдосконалення.

Важливим принципом здійснення контролю є *гласність*. Її значення полягає у формуванні правової культури членів суспільства, забезпеченні доступності і відкритості контрольного процесу та його результатів. Без гласності не може бути демократії: творчості мас, їх участі в державотворенні, у розбудовчих процесах, тобто всього того, з чого складається народовладдя.

Згідно з цим принципом відбувається інформування громадян, посадових осіб, підприємств, установ, організацій, як підконтрольних об'єктів. Це, в свою чергу, санкціонує результативне усунення безгосподарності, бездіяльності органів управління та порушення прав людини. Як наслідок – забезпечення законності, дисципліни й ефективності у контрольній діяльності відповідних органів.

Демократизація і гласність – це європейські орієнтири розвитку суспільства, на які повинна опиратися наша держава. Вони передбачають відкритість у діяльності державних органів, широку інформованість про прийняті рішення та їх виконання, надання громадянам, колективам і організаціям реальних гарантій щодо забезпечення їх інтересів. Офіційне оприлюднення такої практики послужить сигналом попередження правопорушень на підконтрольних об'єктах.

Гласність передбачає не лише інформування про наявність досягнень, недоліків, прорахунків, але й постановку, актуальність проблем, обговорення проектів, пошук шляхів доцільності їх здійснення.

Принцип *системності* (систематичності контролю) завбачає проведення контролю у його безперервності, тобто послідовно, згідно з певною схемою. Систематичний контроль дає змогу краще орієнтуватися в кон-

АДМІНІСТРАТИВНА ЮРИСДИКЦІЯ В АПК УКРАЇНИ

кретній галузі управління та постійно аналізувати стан справ, а також виявляти недоліки в управлінській діяльності, відшукувати резерви чи попереджувати непередбачені наслідки. Єдність державного контролю, яку створює і структурна упорядкованість системи, забезпечує стійкість, охопленість, синхронність його функціонування.

Контроль у галузі сільського господарства повинен здійснюватись на всіх його стадіях організації та розвитку, адже будь-які неправомірні відхилення можуть викликати незворотні негативні наслідки. При цьому реалізовується можливість щодо прийняття своєчасних і необхідних за даних обставин заходів, дій на підконтрольному об'єкті.

Принцип *загальності* передбачає, що контроль у галузі сільського господарства охоплює усі його підгалузі. Даний принцип дає змогу реально оцінити ситуацію, що склалася у сфері управлінської діяльності сільського господарства України, а також визначити завдання й міру потреби втручання з боку відповідних державних органів.

Необхідність існування принципів *дієвості* та *оперативності* зумовлена наявністю численних порушень законодавства України підконтрольними суб'єктами. Контроль, який спрямований на встановлення законності і правопорядку, в своїй реалізації повинен опиратися на дані принципи. За їх допомогою своєчасно виявляються правопорушення, вживаються заходи для ліквідації їх шкідливих наслідків, здійснюється попередження нових правопорушень. Крім того, принципи дієвості та оперативності виступають інструментами ліквідації таких явищ, як правовий нігілізм, відсутність дисципліни, безвідповідальності тощо.

Мета принципу *дієвості* контролю передусім спрямована на захист інтересів громадянина, суспільства і самої держави. Дієвість контролю полягає в реальних наслідках виявлення порушення чинного законодавства, прийнятих норм і правил. На нього покладено обов'язок не лише розкрити допущені порушення, але й глибоко їх проаналізувати, зробити висновки про можливі наслідки, дати хід державному механізму захисту.

В принципі дієвості контролю закладена функція реагування контролюючих органів на порушення чинного законодавства, шляхом вжиття відповідних заходів, самостійно або передачі результатів і висновків уповноваженим органам для прийняття відповідних рішень.

Принцип дієвості тісно пов'язаний з принципом *об'єктивності* контролю, який забезпечує істинне відображення фактів і явищ, запобігає неправомірним діям щодо підконтрольних суб'єктів з боку контролюючих державних органів. Принцип об'єктивності контролю передбачає

Курило В.І., Піддубний О.Ю., Кравчук М.Ю.

всебічний розгляд реальних подій. Цей принцип вимагає ретельного вивчення фактів і документів, заслуховування пояснень, що перевіряються заінтересованими особами, проведення необхідних підрахунків, аналізів, вимірів, зіставлень, виявлення причин порушень, недоліків чи помилок.

Будь-яке управлінське рішення несе в собі елемент суб'єктивності, однак воно має базуватися на об'єктивних, правдивих фактах. Так і контрольна діяльність має ґрунтуватися на дійсності, реальності, конкретності подій.

В свою чергу, принцип об'єктивності передбачає принципи *всебічності та глибини* проведення контролю, що означає охоплення контролем не лише наслідків, але й причин їх настання (наприклад, передбачає вивчення усіх деталей ситуації, яка склалася при перевірці).

Принцип всебічності співзвучний з принципом неупередженості контролю, сутність якого полягає у покладанні завдань контролю на структури та осіб, які не мають підстав бути заінтересованими в певних його результатах. Даний принцип має також тісний зв'язок із систематичністю проведення державного контролю. Спостереження, перевірки й аналіз інформації щодо підконтрольного суб'єкта мають здійснюватися систематично, щоб можна було визначити певну динаміку процесів, вплив різних факторів як об'єктивного, так і суб'єктивного характеру. Такий підхід дає змогу контролюючим органам проаналізувати стан справ і визначити тенденції, розробити обґрунтовані рекомендації або представити компетентним органам свою позицію щодо застосування заходів впливу.

Важливим домінантом є *принцип реальності*, який забезпечується наявністю необхідних кваліфікованих кадрів контролерів. На сьогодні цей принцип відіграє важливу роль в управлінській діяльності, оскільки, незважаючи на існування закону, він насамперед має бути дієвим і не носити декларативного характеру, а контроль – реальним. Саме ефективність здійснення контролю та дотримання при цьому норм права безпосередньо залежать від реальності контролю.

Вагомим у здійсненні контролю є закріплення принципу *професіоналізму*. За його допомогою створюються сприятливі умови для добору і розстановки у відповідних державних органах влади найкваліфікованіших кадрів, залучення високопрофесійних працівників, що в результаті забезпечує ефективну діяльність даних органів.

З цим принципом тісно пов'язаний принцип *делегування повноважень*, суть якого полягає у наділенні контролюючих органів повноваженнями відповідно до їх функцій. При цьому інспекції, індивідуальні у своїй діяльності, становлять єдину систему органів. На практиці такий принцип дає змогу уникнути узурпації влади в одних руках.

АДМІНІСТРАТИВНА ЮРИСДИКЦІЯ В АПК УКРАЇНИ

Таким чином, основними принципами контролю є законність, гласність, системність, загальність, дієвість, об'єктивність, всебічність, реальність, професіоналізм, делегування повноважень, делікатність. Вони покликані забезпечити:

- реальність оцінки ситуації, яка склалася на підконтрольному об'єкті для зіставлення її з плановими завданнями та визначенням необхідних меж втручання;
- об'єктивність результатів контролю, визначення ступеню відповідальності посадових осіб за певні порушення при виконанні своїх завдань;
- здійснення постійного моніторингу стану справ у конкретній галузі або сфері управління та вплив контрольної діяльності на підвищення ефективності діяльності органу;
- усунення порушень, виявлених за результатами перевірки;
- дотримання контрольними органами законодавства при здійсненні контролю.

Основні принципи державного контролю є ідентичними для державного контролю в сільському господарстві.

Проте слід зазначити, що кожній ділянці сільського господарства притаманні ряд своїх, індивідуально визначених принципів, що характеризуються специфікою його об'єкта.

Так, наприклад, відповідно до ст. 3 Закону України «Про державний контроль за використанням та охороною земель» основними принципами здійснення державного контролю за використанням та охороною земель є:

- забезпечення раціонального використання та охорони земель як основного національного багатства, що перебуває під особливою охороною держави;
- пріоритет вимог екологічної безпеки у використанні земельних ресурсів над економічними інтересами;
- повне відшкодування шкоди, заподіяної довкіллю внаслідок порушення земельного законодавства України;
- поєднання заходів економічного стимулювання і відповідальності у сфері використання та охорони земель.

Отже, призначення державного контролю в будь-якій галузі, включаючи сільське господарство, визначається через ряд принципів. Це створює для суспільства передумови глибокого розуміння тих процесів, які відбуваються у державі.

На основі аналізу даного питання можна стверджувати, що останнім часом акцентується увага на дослідженні проблеми контролю, який,

Курило В.І., Піддубний О.Ю., Кравчук М.Ю.

в свою чергу, не обмежується заходами щодо перевірки відповідності певної системи наперед заданим параметрам.

Більшість науковців, практиків, авторів законодавчих актів по-різному розкривають сутність контролю, вбачаючи в ньому об'єктивне суспільне явище, елемент управління, сукупність процесів, самостійний вид діяльності відповідних органів тощо.

Проте, на нашу думку, дані суперечності є несуттєвими, так як питання розгляду контролю характеризується насамперед такими визначальними позиціями:

1) в основі його становлення та в процесі здійснення лежать певні правові засади;

2) він притаманний кожній державі, кожній соціальній системі і без його участі не обходиться жоден правовий механізм.

Отже, державний контроль є важливим інструментом державного управління, і майже неможливо виділити галузь, де б він не застосовувався. Слід наголосити, що контроль – це не тільки елемент, етап управлінського процесу, а й важлива функція управління, яка здійснюється на всіх його стадіях. І в жодному разі не можна зводити контроль (нагляд) лише до методу чи форми управління, тому що він є і формою, і методом, і самостійною функцією та стадією управління взагалі та в галузі сільського господарства зокрема.

Питання для самоперевірки та контролю

1. Проаналізуйте політику радянської влади в галузі сільського господарства.
2. Як удосконалювалося законодавства щодо вирощування високопродуктивних зернових культур у незалежній Україні?
3. Які реформи в аграрному секторі загалом і в сільському господарстві зокрема розпочалися після розпаду Радянського Союзу?
4. Назвіть історичні етапи розвитку сільського господарства України та аналізу державного контролю у цій галузі.
5. Сформулюйте поняття «державний контроль».
6. Яку класифікацію контролю Ви знаєте?
7. Назвіть ознаки державного контролю в сільському господарстві.
8. Охарактеризуйте власні функції контролю.
9. Які принципи державного контролю відносять до загальних?
10. Які принципи державного контролю відносять до спеціальних?

2. Правовий інститут здійснення державного контролю у сільському господарстві органами адміністративної юрисдикції

2.1. Загальна характеристика інституту державного контролю у сільському господарстві України

Поряд із численними дослідженнями загальної характеристики державного контролю безпосереднє дослідження інституту державного контролю у сільському господарстві України в адміністративно-правовій науці відсутнє. Аналіз джерел свідчить, що увага вчених-адміністративістів зосереджується на поверхневому розгляді інституту державного контролю у сільському господарстві України, де подано лише фрагментний розбір у рамках загальної характеристики державного контролю.

У ході пошуку найкращого варіанта щодо розгляду даного питання особливу увагу необхідно приділити поняттю інституту та його складовим.

Інститут права – це відносно відокремлений комплекс юридичних норм, що регулюють певний однорідний вид, групу суспільних відносин.

Ознаками інституту права є:

- наявність сукупності нормативних приписів;
- юридична однорідність названих приписів;
- об'єднання правових норм стійкими закономірностями і зв'язками, які віддзеркалюються в юридичних приписах і в цілому в праві.

Виходячи з даних загальнотеоретичних визначень, можна сформулювати поняття та ознаки інституту державного контролю в сільському господарстві України.

Інститут державного контролю в сільському господарстві – це розрізнений, нормативно встановлений комплекс норм, що спрямований на регулювання суспільних відносин державної контрольної діяльності в галузі сільського господарства України. Такі суспільні відносини охоплюють питання державного контролю у галузях: розведення сільськогосподарських тварин, якості харчових продуктів, неїстівних продуктів тваринного походження, вирощування сільськогосподарських культур, стану сіль-

Курило В.І., Піддубний О.Ю., Кравчук М.Ю.

ськогосподарських рослин, використання і відтворення водних живих ресурсів, технічних засобів для агропромислового комплексу тощо.

Враховуючи багатоаспектність інститут державного контролю в сільському господарстві України, доцільно виділити його *основні ознаки*:

- Присутність значної нормативної бази в законодавстві України, зокрема: Конституції України, Кодексу України про адміністративні правопорушення, Законів України «Про захист рослин», «Про карантин рослин», «Про насіння і садивний матеріал», «Про охорону прав на сорти рослин», «Про племінну справу у тваринництві», «Про систему інженерно-технічного забезпечення агропромислового комплексу України», «Про якість та безпеку харчових продуктів і продовольчої сировини» та ін., постанов Кабінету Міністрів України, наказів Міністерства аграрної політики та продовольства України тощо.

На думку Т.С. Кичилок, нині належне зміцнення контрольної діяльності, спрямованої на зміцнення режиму законності, ускладнене відсутністю нормативних актів, що регламентують процедуру її здійснення. Адже актів, що приймаються в окремих галузях державного контролю, буває недостатньо, щоб повністю врегулювати процедуру його здійснення. В умовах адміністративної реформи автор пропонує закріпити у проекті Адміністративно-процедурного Кодексу України процедурні правила здійснення контрольної діяльності спеціальними контролюючими суб'єктами – інспекціями¹.

- Юридична однорідність даних нормативних засад.
- Тісний взаємозв'язок між правовими нормами.
- Реалізація юридично однорідних приписів на засадах законності, дисципліни, соціальної справедливості, ефективності та гуманізму. Істотно зазначити, що дані поняття є невід'ємними одне від одного. Термін «законність» трактується як режим державного і суспільного життя, при якому забезпечується повне й неухильне дотримання і виконання законів, підзаконних актів усіма без винятку органами держави, громадськими організаціями, посадовими особами і громадянами.

Це означає, що законність обов'язкова для всіх інституцій держави й суспільства. Вона також є обов'язковою умовою, що забезпечує безперешкодну реалізацію прав громадян, громадських утворень на самовираження та вільний розвиток. Дотримання закону є необхідною умовою існування будь-якого організованого суспільства. Законність –

¹ Див.: Кичилок Т.С. Державний контроль за використанням та охороною земель сільськогосподарського призначення: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Кичилок Т.С. – К., 2007. – С. 131.

АДМІНІСТРАТИВНА ЮРИСДИКЦІЯ В АПК УКРАЇНИ

це комплексне політико-правове явище, яке характеризується неухильним дотриманням вимог чинного законодавства всіма суб'єктами права. Для неї характерні такі основні риси: 1) універсальність, тобто положення законів регулюють суспільні відносини незалежно від місця і часу виникнення суспільних відносин; 2) загальнообов'язковість – у цій рисі проявляється вища юридична сила законів, оскільки приписи норм права обов'язкові для всіх суб'єктів права, незалежно від майнового статусу, належності до державної влади тощо; 3) обґрунтованість – положення законів мають об'єктивний характер, вони насправді спрямовують суспільні відносини у вигідні для суспільства напрями, коли досягається баланс інтересів людини та держави; 4) наявність у державі органів, які забезпечують дотримання законності.

Принцип законності безпосередньо закріплений в ст. 7 Кодексу України про адміністративні правопорушення, в якій говориться, що законність – це принцип, обов'язкова вимога, метод, режим і стан неухильного дотримання, виконання і застосування законів та заснованих на них інших правових актів усіма учасниками суспільних відносин у всіх сферах суспільного життя.

Обов'язок дотримуватися вимог законності поширюється на всіх суб'єктів права. Ця норма закріплена багатьма конституційними положеннями. Так, у ст. 6 Конституції України проголошується, що органи законодавчої, виконавчої та судової влади здійснюють свої повноваження у встановлених Конституцією межах і відповідно до законів України. Стаття 68 Основного Закону визначає, що кожен зобов'язаний неухильно додержуватися Конституції України та законів України, не посягати на права і свободи, честь і гідність інших людей.

Законність можлива лише при суворому дотриманні дисципліни всіма фізичними і юридичними особами, а дисципліна, у свою чергу, обумовлюється рамками закону.

Дисципліна – це свідоме додержання встановлених правовими та іншими соціальними нормами правил поведінки у державному і суспільному житті. Говорячи про дисципліну, слід відзначити, що вона, на відміну від законності, більш наближена до людини. Остання може не знати чинного законодавства, не володіти інформацією щодо того, як норми права регулюють ті чи інші суспільні відносини, водночас про дисципліну людина знає. Особливими рисами дисципліни є: 1) наявність певної системи норм, правил поведінки людей; 2) вказану систему сформовано набагато раніше, ніж систему законодавства; 3) існування певних різновидів дисципліни залежно від варіантів людських колективів; 4) нерідко норми дисципліни не закріплено в чинному законодавстві.

Курило В.І., Піддубний О.Ю., Кравчук М.Ю.

Законність і дисципліна є необхідними умовами існування демократичної держави.

У дієвості (ефективності) контролю відображений його зміст і призначення. Контроль не повинен бути лише засобом реєстрації упущень та недоліків. Недостатньо виявити порушення, необхідно знайти причини і вжити заходів до їх усунення. При цьому ефективність державного контролю не визначається кількістю проведених перевірок, ревізій, рейдів, звітів чи різних розпоряджень, наказів, постанов, прийнятих у процесі контролю. Це може створювати лише видимість дієвості, яка не має нічого спільного з результативністю контролю, запобіганням чи попередженням неправомірних дій, його охоронною функцією.

Наявність суб'єктів, об'єктів управління та владної підпорядкованості між ними. Управління полягає у здійсненні цілеспрямованого впливу суб'єкта управління на його об'єкт. Тому для здійснення управлінського процесу необхідними є суб'єкт і об'єкт управління – тільки між ними й можливе налагодження управлінських відносин.

Суб'єкт управління – це той, хто керує, виконує функції управління. Суб'єктом управління є система, наділена певною компетенцією і державно-владними повноваженнями, які дають їй змогу втілювати свою волю в форму керівних команд чи рішень, обов'язкових для виконання. Тобто це система, що управляє. До суб'єктів державного управління відносять: органи виконавчої влади (уряд, міністерства, місцеві державні адміністрації); посадові особи; державні службовці, які наділені державно-владними повноваженнями; органи місцевого самоврядування, яким делеговані певні функції державного управління, та їх посадові особи, які наділені певними державно-владними повноваженнями.

Важливе місце в системі органів державного управління сільським господарством належить спеціальним органам – державним інспекціям.

Актуальним у даному питанні є позиція Я. А. Здіра щодо розмежування між органами державного управління і держінспекціями. Він зазначає, що органи галузевого або функціонального управління виконують завдання щоденного керівництва дорученою їм сферою і безпосередньо організовують виконання законів, рішень, директив. Держінспекції ж виконують більш обмежені завдання: вони здійснюють контроль та нагляд за виконанням та дотриманням визначених правил, причому контроль суворо обмежений щодо права держінспекції втручатися в оперативно-організаторську діяльність підконтрольного об'єкта¹.

¹ Див.: Здир Я.А. Государственные инспекции в СССР / Я.А. Здир. – М.: Госюриздат, 1960. – С. 98.

АДМІНІСТРАТИВНА ЮРИСДИКЦІЯ В АПК УКРАЇНИ

В організаційному відношенні відзначається подвійна природа інспекційних органів – з одного боку, кожна держінспекція являє собою немовби складову частину відповідного апарату галузевого управління (наприклад міністерства, з яким держінспекція безпосередньо пов'язана спільністю завдань, і відповідно своєю структурою). Але, з другого боку, в силу специфіки повноважень і методів діяльності держінспекції наділені і певною організаційною відокремленістю. Знаходячись у більшості випадків у віданні якого-небудь галузевого органу державного управління і керуючись його завданнями, кожна держінспекція разом з тим в організаційно-структурному відношенні отримує певну автономію, має особливе становище, в якому передбачена структура, повноваження і порядок діяльності держінспекцій.

Державні інспекції є специфічними органами державного управління. Ця специфіка обумовлена рядом рис, які виділяють державні інспекції із усієї сукупності органів управління. По-перше, вони, як правило, не утворюють самостійної системи органів виконавчої влади, а входять до складу інших органів як структурні підрозділи. По-друге, їх діяльність має вузькоспеціалізований характер. По-третє, повноваження державних інспекцій поширюються на організації і посадових осіб незалежно від їх відомчої підпорядкованості, а також на громадян. По-четверте, діяльність державних інспекцій в необхідних випадках включає застосування заходів адміністративного примусу, в тому числі адміністративних стягнень.

Необхідною передумовою до безпосереднього аналізу контрольних повноважень інспекційних органів у галузі сільського господарства є визначення їх правового статусу.

В теорії держави і права правовий статус суб'єкта правовідносин визначається як сукупність прав та обов'язків. Під правовим статусом державного органу, як спеціального суб'єкта правовідносин, прийнято розуміти певну сукупність його повноважень юридично-владного характеру, реалізація яких забезпечує виконання покладених на нього завдань, а також його організаційну структуру, відповідальність тощо.

До основних елементів правового статусу такого суб'єкта відносять: компетенцію, організаційну структуру, відповідальність.

Головним елементом правового статусу державного органу інспектування є компетенція, що включає в себе права і обов'язки.

Організаційна структура виступає наступним складовим елементом правового статусу даного суб'єкта. До неї належать положення, які визначають порядок утворення і структуру органу, порядок встановлення посади, а також порядок призначення до складу органу і заміщення від-

Курило В.І., Піддубний О.Ю., Кравчук М.Ю.

повідної посади. Оскільки державні інспекції, тобто їх співпрацівники, є представниками виконавчої влади, які займають різні посади в державних органах, то всі організаційні елементи їх правового статусу закріплені у відповідних положеннях про інспекції.

Відповідальність є невід'ємною частиною правового статусу державних інспекцій, які зобов'язані її нести у випадку порушення законності, прав особи в процесі здійснення своїх функцій. Згідно з ч. 2. ст. 19 Конституції України органи державної влади, органи місцевого самоврядування, їх посадові та службові особи зобов'язані діяти тільки на основі, в межах повноважень і засобами, які передбачені Конституцією і законами України. Стаття 56 Конституції України передбачає, що кожен має право на відшкодування за рахунок держави чи органів місцевого самоврядування матеріальної та моральної шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб під час здійснення ними своїх повноважень.

При цьому слід зазначити, що правовий статус інспекційних органів визначається відповідно до законодавчої бази України.

Об'єкт управління – це, на що спрямовано керівний вплив суб'єкта. Основними об'єктами державного управління, яке здійснюється органами виконавчої влади (в системі органів виконавчої влади), ми називаємо підлеглі органи виконавчої влади, інститути єдиної системи виконавчої влади, державні організації і установи з особливим статусом, координаційні та дорадчі органи, що утворюються органами виконавчої влади, а також інші органи, що створюються при них; державні підприємства, установи і організації, підвідомчі органам виконавчої влади; налагоджену систему взаємовідносин між цими органами, а також процеси перетворення державної власності (приватизація, конверсія і т.д.), цільові програми, операції тощо.

Відповідно до Кодексу України про адміністративні правопорушення в галузі сільського господарства об'єктами управління виступають суспільні відносини, пов'язані з: потравою посівів, зіпсуттям або знищенням зібраного врожаю сільськогосподарських культур, пошкодженням насаджень колективних сільськогосподарських підприємств, інших державних і громадських чи фермерських господарств; порушенням порядку й умов ведення насінництва та розсадництва; порушенням вимог щодо виконання фітосанітарних заходів; ввезенням в Україну, вивезенням з України, транзитом через її територію, вивезенням з карантинних зон або ввезенням до них об'єктів регулювання, які не пройшли фітосанітарного контролю; невжиттям заходів щодо забезпечення охорони посівів

АДМІНІСТРАТИВНА ЮРИСДИКЦІЯ В АПК УКРАЇНИ

снотворного маку чи конопель, місць їх зберігання та переробки; незаконним посівом та вирощуванням снотворного маку чи конопель; порушенням правил щодо карантину тварин та інших ветеринарно-санітарних вимог; порушенням законодавства про племінну справу у тваринництві; грубим порушенням механізаторами правил технічної експлуатації сільськогосподарських машин і техніки безпеки.

Державно-владний характер відносин, тобто один із суб'єктів наділений державою владними повноваженнями стосовно інших суб'єктів. В.Г. Афанасьєв відзначав, що мета такої діяльності полягає у виявленні результатів впливу суб'єктів на об'єкт, допущених відхилень від прийнятих вимог, діючих принципів організації і регулювання, а також визначенні причин цих відхилень і шляхів подолання виявлених перешкод для ефективного функціонування всієї системи. Складовими контролю є:

- Інформаційність щодо отриманих даних в галузі сільського господарства, виявлення правопорушень. Так, суспільне призначення контролю полягає у тому, що він слугує засобом отримання інформації про процеси, що відбуваються у суспільстві і різних його утвореннях, допомагає визначити відповідність дій на шляху досягнення мети, виявити причини відхилення від неї, розробити заходи, що протидіють виявленим відхиленням.
- Вплив на підконтрольний суб'єкт за допущені правопорушення.

Згідно із загальнотеоретичною класифікацією інститути права поділяються на: галузеві та міжгалузеві.

Галузеві – це такі інститути, які утворюються нормами однієї галузі права, а міжгалузеві – об'єднують норми, які належать до різних галузей права.

У процесі дослідження інститут державного контролю в сільському господарстві віднесено до категорії галузевого інституту, оскільки регулятором суспільних відносин є адміністративно-правові норми. Звідси, результативний процес управління неможливий без регулюючої ролі адміністративно-правової норми.

Норма права – це офіційне формально визначене, загальнообов'язкове правило поведінки, яке встановлене або санкціоноване державою, направлене на регулювання найбільш важливих суспільних відносин і охорону соціальних цінностей шляхом закріплення юридичних обов'язків і прав суб'єктів правовідносин.

Адміністративно-правова норма – це загальнообов'язкове правило поведінки, що встановлено державою з метою регулювання суспільних відносин у сфері державного управління і забезпечується заходами державного примусу.

Курило В.І., Піддубний О.Ю., Кравчук М.Ю.

Норми адміністративного права класифікують за наступними критеріями: предмет регулювання; юридичний характер припису; дія в часі; коло осіб; ступінь загальності; повнота правил поведінки; юридична сила.

За предметом регулювання адміністративно-правові норми поділяються на:

- організаційні;
- норми, що визначають підстави і порядок застосування адміністративної відповідальності;
- матеріальні;
- процесуальні.

За юридичною характеристикою адміністративно-правові норми класифікуються на:

- зобов'язуючі – містять юридично-владну вимогу до виконавців здійснити відповідні дії;
- уповноважуючі – встановлюють право суб'єкта адміністративних правовідносин на здійснення відповідних дій;
- забороняючі – передбачають юридично-владний припис, який вказує на недопустимість відповідної поведінки під страхом застосування адміністративного припису.

За дією в часі адміністративно-правові норми поділяються на: обмежені та необмежені строком дії.

За колом осіб розподіляються на: адміністративно-правові норми, які регулюють діяльність органів державної виконавчої влади та які встановлюють компетенцію посадових осіб, права та обов'язки державних службовців тощо.

За ступенем загальності адміністративно-правові норми класифікують на: загальні (розповсюджуються на всіх або більшість суб'єктів відносин) та спеціальні (встановлюються лише з окремих спеціальних питань).

Залежно від повноти викладання правил поведінки адміністративно-правові норми розподіляються на: визначені та бланкетні. Визначена норма має повно викладене правило поведінки, бланкетна зазначає відповідне правило неповно, посилаючись на інші норми або акти.

За юридичною силою норми адміністративного права класифікують на конституційні, норми законодавчих адміністративно-правових актів, норми, що містяться в Указах Президента України, постановах Кабінету Міністрів України, нормативних актах місцевих державних адміністрацій.

Структура адміністративно-правової норми – це її внутрішня будова, порядок взаємозв'язку її складових частин.

АДМІНІСТРАТИВНА ЮРИСДИКЦІЯ В АПК УКРАЇНИ

Структура адміністративно-правової норми складається, як правило, з:

- гіпотези, що вказує на фактичні умови, за наявності яких слід керуватися даною нормою;
- диспозиції – самого правила поведінки;
- санкції, що встановлює юридичні наслідки, які настають у випадку порушення тих чи інших правил, передбачених нормою.

Для кращого розуміння проаналізуємо одну із адміністративно-правових норм глави 9 «Адміністративні правопорушення у сільському господарстві. Порушення ветеринарно-санітарних правил» Кодексу України про адміністративні правопорушення. *Наприклад, стаття 105. Порушення вимог щодо виконання фітосанітарних заходів*. Порушення вимог щодо виконання фітосанітарних заходів – тягне за собою накладення штрафу на громадян від трьох до десяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і на посадових осіб – від восьми до п'ятнадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Структура такої адміністративно-правової норми:

гіпотеза – порушення вимог щодо виконання фітосанітарних заходів;

диспозиція – виконання фітосанітарних заходів;

санкція – накладення штрафу на громадян від трьох до десяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і на посадових осіб – від восьми до п'ятнадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Реалізація норм адміністративного права – це практичне втілення в життя загальнообов'язкових приписів, що містяться в адміністративно-правових нормах з метою регулювання управлінських відносин.

Фігурують чотири способи реалізації:

- дотримання – полягає у пасивній поведінці суб'єктів, що не допускає порушення адміністративно-правових норм (це є форма реалізації забороняючих норм);
- виконання – полягає в активній поведінці суб'єктів, що виявляється у виконанні юридичних обов'язків, зафіксованих в адміністративно-правових нормах (це є форма реалізації зобов'язуючих норм);
- використання – полягає в активній поведінці суб'єктів, що виявляється у здійсненні наданих їм адміністративно-правовими нормами юридичних прав (це є форма реалізації уповноважуючих норм);
- застосування – полягає у владній діяльності державних виконавчо-розпорядчих органів і виявляється у виданні індивідуальних юридичних актів. Особливістю цієї форми реалізації є те, що вона здійснюється винятково державою через уповноважені нею органи.

Курило В.І., Піддубний О.Ю., Кравчук М.Ю.

Всі вищезазначені способи реалізації притаманні як галузі адміністративного права загалом, так і інституту державного контролю у сільському господарстві зокрема.

Сьогодні інститут державного контролю у сільському господарстві України відкриває широкий спектр для наукових досліджень, які в майбутньому дають змогу ґрунтовно охарактеризувати «пишноту» такого питання.

2.2. Правові форми, методи та стадії здійснення державного контролю в сільському господарстві

Відсутність ідеології управління державою, неординарні зміни в економіці, падіння сільськогосподарського виробництва зумовлюють потребу в системному, комплексному аналізі державного регулювання сільського господарства.

Сучасне державне управління в аграрному секторі економіки констатує занепад сільськогосподарської галузі. Це у свою чергу, викликає необхідність реформаційно-практичних, результативних змін у даній галузі. Сьогодні актуальним є глибоке осмислення реальної ситуації здійснення державного контролю у сільському господарстві, побудоване на дослідженні його форм, методів та стадій.

Під формою будь-якої діяльності розуміється спосіб зовнішнього виразу змісту та їх взаємодії, тип та структура змісту.

Вибір форм державного контролю у багатьох випадках має як об'єктивний, так і суб'єктивний характер. Це і умови розвитку держави, і структурна перебудова органів державної влади, і розвиток різних форм власності. Але вибір форми контролю контролюючим суб'єктом відбувається у межах, що окреслені його повноваженнями або прямо передбачені у правовій нормі. В основному відповідні форми контролю визначені правовими актами, що регламентують діяльність контролюючого суб'єкта, а контролюючий суб'єкт застосовує у своїй діяльності такі форми контролю, які знайшли закріплення у нормативних актах, оптимально відповідають вирішенню поставлених перед ним завдань та здійснюються у межах його повноважень. Але і у цій визначеності існує широкий діапазон вибору суб'єктом державного контролю саме тієї форми, яка найбільш підходить для даної ситуації.

У процесі аналізу нормативно-правової бази в галузі сільського господарства можна визначити різні форми здійснення контролю: перевірка, спостереження, обстеження, інвентаризація, інспектування, нагляд тощо.

АДМІНІСТРАТИВНА ЮРИСДИКЦІЯ В АПК УКРАЇНИ

На нашу думку, основну роль відіграє інспектування, оскільки здійснюється спеціально уповноваженими на те державними органами – інспекціями. І ніхто, крім інспекторів, так досконало не впроваджує державного контролю, не втілює його у дійсність.

Форми контролюючої діяльності державної інспекції є практичним вираженням конкретних дій цих виконавчо-розпорядчих органів, їх територіальних підрозділів та посадових осіб, які необхідні для реалізації ними у межах своїх повноважень відповідної функції управління, забезпечення законності та дисципліни у конкретній сфері управління.

Інспектування склалось як протипага надлишковій роздрібності керівних функцій і пов'язаної з цим складності організаторської роботи органів державного управління. Ми визначаємо наступні ознаки інспектування: 1) оперативність у діях інспекторів, тобто контроль і надання безпосередньої допомоги на місці під час виконання вказівок вищестоящих органів; 2) наявність достатніх повноважень інспектуючого, що дає змогу вирішити організаційні питання на місці без затримки та надлишкового листування, у цьому зв'язку інспектування повинні проводити лише відповідальні працівники, яким надані повноваження, які мають знання та досвід; 3) швидке та ефективне усунення виявлених недоліків і досягнення позитивного результату; 4) залучення громадськості до роботи з усунення недоліків, що були виявлені під час інспектування.

Інспектування проводиться всіма центральними або місцевими органами державного управління, але виділяє спеціальне інспектування, яке здійснюється законодавчо визначеними та уповноваженими посадовими особами. Останнє спирається головним чином на методи нагляду і суворо обмежені методи контролю. Основним видом спеціального інспектування є державне інспектування.

Державне інспектування здійснюється спеціальними органами – державними інспекціями або спеціально на те уповноваженими посадовими особами. Термін «державна» вказує на загальнодержавне значення діяльності держінспекції, оскільки при виконанні своїх завдань держінспекції виступають від імені та в інтересах держави, а їх повноваження у сфері контролю та нагляду за дотриманням законності розповсюджуються на всі об'єкти незалежно від їх відомчої приналежності, а у більшості випадків – і на всіх громадян.

Інспектування від інших форм контролю відрізняється насамперед за все тим, що тут перевіряється діяльність підконтрольних осіб. Для інспектування характерним є також те, що воно проводиться посадовими особами спеціально уповноважених на те державних органів – державними інспекторами.

Курило В.І., Піддубний О.Ю., Кравчук М.Ю.

Форми безпосередньо відтворюють дії державних органів щодо регулювання діяльності сільськогосподарських підприємств, їх структуру та основи реалізації ними своїх функцій.

За своїм змістом і спрямованістю форми регулювання різноманітні. Доцільно дотримуватись такої класифікації: правотворча, правозастосовна, правоохоронна, організаційна.

Усі форми діяльності органів державного регулювання в галузі сільського господарства взаємозалежні. Тому тільки їх комплексне використання дає змогу оптимально розв'язати завдання, які виникають перед сільськогосподарським товаровиробником, раціонально застосувати наявні юридичні засоби.

Правотворчу діяльність здійснюють уповноважені органи держави, законодавчої і виконавчої влади щодо видання відповідних правових актів з питань сільського господарства. Так, правові акти державних органів спрямовані на удосконалення організації і діяльності працівників сільського господарства; впровадження в сільськогосподарське виробництво досягнень науки, економічних стимулів господарювання; зміцнення законності тощо. За допомогою правових актів визначається порядок здійснення господарської діяльності суб'єктів сільськогосподарського виробництва, основи їхнього правового становища.

Стаття 92 Конституції України констатує, що лише законами визначаються основи використання природних ресурсів, основи соціального захисту, регулювання праці, правові основи і гарантії підприємництва та ін. Суб'єктами правотворчості також є органи виконавчої влади.

Однак в ході реалізації правотворчої діяльності необхідно враховувати такі важливі фактори, як постійну зміну завдань галузі сільського господарства, наявність матеріальних і фінансових можливостей держави щодо розвитку сільськогосподарського виробництва. Дана діяльність повинна повністю відповідати тим змінам, які проходять в аграрному секторі країни, врахувати всі обставини, що складаються в конкретній галузі, а також бути оперативно-творчою, тобто вимагати ініціативи, активності, цілеспрямованості у розв'язанні завдань.

Правозастосовна діяльність полягає у виданні правових актів індивідуального характеру, які містять державно-владні розпорядження стосовно суб'єктивних прав і юридичних обов'язків різних органів, посадових осіб, суб'єктів сільськогосподарського виробництва. Конкретність таких розпоряджень виявляється в тому, що: вони персоналізовані, тобто їхнім адресатом є певна особа; за їхньою допомогою вирішуються індивідуальні питання, які виникають у сфері державного регулювання; вони є юридичними фактами, що зумовлюють виникнення конкретних

АДМІНІСТРАТИВНА ЮРИСДИКЦІЯ В АПК УКРАЇНИ

відносин. Індивідуальні акти найбільш поширені в практиці державного регулювання сільським господарством, однак головною вимогою щодо них є їх відповідність нормативним актам.

Отже, правозастосовна діяльність має виключно юридичне відображення.

Правоохоронна діяльність, являючи собою важливу форму державного регулювання, знаходить вияв у перевірці відповідності всієї фактичної діяльності нормам права, в обстоюванні загальнодержавних інтересів, прав сільськогосподарських виробників, працівників галузі. Необхідність правоохоронної діяльності пояснюється наявними фактами порушення правових норм.

Дані порушення мають як активну, так і пасивну форми. У активній формі порушення правових норм виражаються в тому, що окремі особи прямо порушують правові вказівки (розкрадання майна, нехтування нормами законодавства тощо). Порушення в пасивній формі розкриваються в бездіяльності, відсутності розумного й твердого розпорядництва, недбалстві.

Охорона суспільних відносин у сільському господарстві полягає у здійсненні органами держави контрольно-наглядових повноважень, проведенні перевірок фактичного виконання виконавчо-розпорядчих функцій; прийнятті рішень щодо відновлення порушених прав підприємств і організацій; вживанні заходів з попередження неправомірних дій у майбутньому. Така охорона забезпечує притягнення винних осіб до кримінальної, адміністративної, цивільної, дисциплінарної відповідальності.

Органи державного регулювання у своїй правоохоронній діяльності здійснюють державний контроль за експлуатацією земель, правильним застосуванням матеріально-технічних засобів, вживають заходів щодо охорони природи, раціонального застосування зрошувальних, обводнювальних та інших меліоративних споруджень, охорони поверхневих і підземних вод, дотримання правил утримання тварин, використання рослин і рослинних продуктів тощо.

Метою організаційної діяльності державних органів у сільському господарстві є забезпечення чіткої, максимально ефективної діяльності цієї галузі й міцно пов'язаних із нею інших галузей АПК. Природно, що для функціонування сільського господарства велике значення мають зміст і сутність організаційних дій усіх систем органів законодавчої і виконавчої влади. Організаційними формами державного регулювання сільського господарства є роз'яснення змісту нормативних актів; проведення службових нарад; складання інструктивних листів, узагальнень тощо.

Курило В.І., Піддубний О.Ю., Кравчук М.Ю.

Отже, основними формами державного регулювання сільського господарства є: правотворча, правозастосовна, правоохоронна й організаційна діяльність.

В юридичній літературі запропоновані різні класифікації форм контролю, серед яких важливо визначити головні. До них належать: спостереження (моніторинг), обстеження, нагляд, перевірка, експертний аналіз тощо.

Спостереження означає постійне утримання об'єкта у полі зору. *Спостереження* – це форма отримання первісної інформації про стан сільського господарства України в цілому. В ході спостереження проводяться збирання, обробка, аналіз даних та прийняття обґрунтованих рішень. Під час цих етапів безпосередньо акцентується увага на проблематичних об'єктах, зокрема на їх негативних змінах. Спостереження покликане своєчасно оцінити та виявити ці недопустимі перетворення і відвернути їх наслідки.

Обстеження – це форма контролю, за допомогою якої проводиться аналіз причин порушень правових норм на підконтрольному об'єкті в сільському господарстві України. До обстеження у необхідних випадках залучаються відповідні спеціалісти сільського господарства. Обстеження поряд з перевіркою є більш вірогідним проникненням в середовище сільськогосподарських відносин, в якому безпосередньо досліджуються явища порушень, їх наслідки, вплив на їх ліквідацію та запобіжні заходи.

Для сільського господарства не менш важливою формою контролю є *перевірка*. В адміністративній науці визначають перевірки, як попередній контроль (попередня перевірка), поточний (поточна перевірка) і контроль результату (наступна перевірка).

При попередньому контролі відбувається реалізація різновидів дозвільних повноважень державного органу у сфері контролю. Тобто, ефективність і правильність рішень відповідних органів на початкових стадіях в майбутньому послужить базисом щодо недопущення та попередження правопорушень в сільському господарстві України.

Поточний контроль передбачає оперативне втручання на сільськогосподарському об'єкті. Зокрема, він повсякденно втілюється в систематичні перевірки над процесами в даному предметі. Так, наприклад, інспектори ветеринарної медицини згідно із Законом України «Про ветеринарну медицину» мають право перевіряти щодня безпечність неїстівних продуктів тваринного походження; посадові особи Державного агентства рибного господарства згідно з Положенням мають право безперешкодно відвідувати територію і приміщення підприємств, установ та організацій, що здійснюють добування та переробку водних живих ресурсів у водах під юрисдикцією України тощо.

АДМІНІСТРАТИВНА ЮРИСДИКЦІЯ В АПК УКРАЇНИ

У поточному контролі найбільш повно проявляється його систематичність.

Нагляд як форма контролю є спостереженням за чимось або кимось. На відміну від звичайного спостереження, нагляд здійснюється уповноваженими на те органами: прокуратурою (прокурорський нагляд), санітарно-епідеміологічною станцією (санітарний нагляд) та іншими органами.

На думку Я.А. Здіра, не можна ставити знак рівності між інспектуванням та наглядом, оскільки функція нагляду здійснюється лише у випадку порушення встановленого правила¹. Тому інспектування більш змістовно навантажене за рахунок уже розширених функцій ніж нагляд, який реалізовується виключно в площині правопорушень.

Експертний аналіз – це обґрунтування основ різного роду відхилень в процесах сільського господарства України, пояснення їх причин та вироблення шляхів їх подальшого недопущення. На нашу думку, такий аналіз зобов'язані здійснювати інспекційні органи та їх посадові особи в конкретних галузях сільського господарства. Саме вони, володіючи найбільшим обсягом інформації, мають виступати експертами з даного питання. В подальшому ця діяльність надасть значну допомогу правоохоронним органам в розкритті та попередженні злочинів у галузі сільського господарства.

Незважаючи на широкий спектр форм контролю, всі вони спрямовані на охорону відносин у галузі сільського господарства України, недопущення правопорушень, виявлення причин правопорушень як таких, що відбулися, ефективного усунення негативних наслідків на підконтрольному об'єкті та проведення профілактичної роботи.

Державний контроль у галузі сільського господарства України, як і будь-який інший контроль, відзначається своєю послідовністю, систематичністю, а також виконанням поставлених завдань перед його суб'єктами. Саме ці аспекти впливають на *стадії* його реалізації, як необхідних контрольних заходів, спрямованих на підконтрольний об'єкт.

Внутрішня структура контролю включає три стадії:

- 1) констатація факту, тобто стадія встановлення фактичного стану справ на підконтрольному об'єкті (на цій стадії здійснюються контрольні перевірки об'єкту, складається акт перевірки, видається припис про усунення виявленого правопорушення);
- 2) проведення аналізу (порівняння фактичного стану з покладеними завданнями і оцінка характеру допущених відхилень);

¹ Див.: *Здир Я.А.* Государственные инспекции в СССР / Я.А. Здир. – С. 98.

Курило В.І., Піддубний О.Ю., Кравчук М.Ю.

- 3) розробка заходів з покращення виконання або коректування процесу управління (у звітах, що подаються вищим органам влади, вносяться пропозиції з огляду на фактичний стан справ на підконтрольному об'єкті; видаються рекомендаційні бюлетені та ін.).

Контрольна діяльність включає у себе ряд послідовних стадій-дій, а саме: *підготовчої, центральної та підсумкової*. У свою чергу вони самі поділяються на конкретні стадії-дії.

Так, при здійсненні підготовчої стадії проводиться вибір об'єкта контролю; визначається предмет контролю (встановлюється, що слід перевірити); визначається засіб здійснення контролю; призначаються особи, які будуть здійснювати контроль; складаються плани його проведення. На центральній стадії ведеться збір та обробка інформації. Зібрана інформація (часто отримана з різних джерел) аналізується, порівнюється з реальним станом справ на об'єкті, що перевіряється, оскільки інформація, отримана від його керівництва та інформація, отримана з інших джерел часто не збігаються. Нарешті, до підсумкової стадії відносять такі дії: прийняття рішення за підсумками контролю; доведення його до адресата (а у необхідних випадках і до відома громадськості, правоохоронних органів, інших осіб, зацікавлених у результатах контролю); надання допомоги підконтрольній структурі у наведенні порядку на об'єкті; контроль за виконанням рішень, прийнятих за підсумками контролю.

Ці стадії забезпечують своєчасність контролюючих дій на підконтрольний об'єкт та загалом відіграють важливу роль у здійсненні державного контролю в галузі сільського господарства.

Згідно з версією А.М. Третяка, будь-який контроль має *попередню, поточну і послідууючу стадії*¹. Виходячи з таких міркувань, можна за аналогією застосувати такі стадії до державного контролю в галузі сільського господарства. *Попередня стадія контролю* – це початкова стадія, яка характеризується первинною організованістю контрольних дій, складанням інспекторами робочих планів, можливістю спрогнозувати негативні ситуації та ін., що в сукупності допоможе застосувати методику прийняття правильних, обґрунтованих рішень. До цього виду контролю, наприклад, можна віднести: розроблення та затвердження Держветфітослужбою санітарних і ветеринарно-санітарних правил; визначення порядку ввезення, вивезення та використання рослин і рослинних продуктів; встановлення обсягів робіт, пов'язаних із захистом рослин тощо.

¹ Див.: Третяк А.М. Основи державного регулювання, використання і охорони земель / А.М. Третяк. – Чернівці, 1994. – С. 9.

АДМІНІСТРАТИВНА ЮРИСДИКЦІЯ В АПК УКРАЇНИ

Поточний контроль безпосередньо здійснюється щоденно. Так, наприклад, державні інспектори ветеринарної медицини забороняють, обмежують експорт, імпорт, транзит товарів, інших об'єктів, що можуть переносити особливо небезпечні хвороби; державні інспектори Держветфітослужби здійснюють видачу фітосанітарних та карантинних сертифікатів на рослини, продукти рослинного походження та інші об'єкти регулювання.

Послідуючу стадію контролю називають *контролем результату*, тобто це «перевірка над перевіркою» виконання прийнятих рішень інспекторами. Крім того, дана стадія включає, для прикладу, поширення Держветфітослужбою інформації та запровадження навчання виробників рослин, продуктів рослинного походження; заснування в установленому порядку друкованих засобів масової інформації; скликання нарад з питань, що належать до її компетенції тощо.

Усім стадіям здійснення контролю у галузі сільського господарства характерні певні етапи. Звідси, попередня стадія передує наступній, а реалізація кожної наступної неможлива без попередньої.

Внаслідок проведення контрольних дій відповідні органи приймають рішення рекомендаційного чи примусового значення. Результати даних про природу контролюючих дій, фактичний стан справ і юридичні наслідки оформляються в офіційних матеріалах.

Отже, як показують дослідження, багатогранність контролю знаходить також свій прояв у різноманітності його форм, методів та стадій.

В адміністративному праві загально визнано, що *метод і форма* управління є взаємопов'язаними сторонами процесу управління. Саме у відповідній формі метод управління реально виконує роль засобу управляючого впливу. Форма ж управління дає життя методам, а через них – і функціям управління.

У науковому переконанні метод є сукупністю однорідних засобів, прийомів, які застосовуються систематично під час реалізації функцій державного регулювання. Використання того чи іншого методу окреслюється змістом регульованих відносин, компетенцією суб'єкта регулюючої діяльності, специфікою об'єктів регулювання, значенням проблематичного питання, співвідношенням між суб'єктом і об'єктом.

Під *методом* розуміють спосіб або засіб досягнення поставленої мети. Згідно з цим метод адміністративно-правового регулювання – це сукупність правових засобів і способів (приймів), за допомогою яких здійснюється владний вплив суб'єктів на об'єкти управлінських відносин.

Методи управління закріплені адміністративно-правовими нормами, тобто мають чітке юридичне оформлення і висвітлюють повноваження відповідних виконавчих органів.

Курило В.І., Піддубний О.Ю., Кравчук М.Ю.

Внаслідок значного різноманіття суб'єктів виконавчої влади та об'єктів, що перебувають під їх впливом, методи управління теж є різноманітними. Але це не виключає наявності у них загальних рис. Найбільш характерними для методів управління є: 1) способи впливу виконавчого органу (посадової особи) на підпорядкований йому орган та громадян; 2) вираження державного публічного інтересу, керівної ролі держави; 3) засоби досягнення мети; 4) способи організації, прийоми здійснення функцій, що виникають в процесі спільної діяльності; 5) способи реалізації компетенції.

При цьому прийоми та способи, що використовуються для реалізації управлінських завдань, які стоять перед суб'єктом виконавчої влади, прямо залежать не тільки від його правового статусу, а й від особливостей адресата – об'єкта управління. Будучи правильно поєднані, ці методи створюють єдину взаємопов'язану систему способів впливу. Методи управління, що виражають різні аспекти практичної діяльності того чи іншого виконавчого органу (посадової особи), дають відповідь на запитання: як вони діють, реалізуючи свої повноваження, як використовують різні засоби для досягнення поставленої мети. Від уміння їх обирати та застосувати залежить ефективність управлінської діяльності.

Контроль, як функція державного управління, має свої засоби для досягнення управлінської мети. Ці засоби мають єдину мету з методами управління.

Методи проведення контролю – це тактичні прийоми, що розробляються і застосовуються контрольними органами для досягнення мети, здійснення необхідного впливу на підконтрольний об'єкт. Перед органами контролю стоїть багато завдань – загальних і конкретних, головних і другорядних. Тому способи і прийоми контролю є різноманітними. Визначення методів контролю вказує на різноманітність їх застосування та залежність як від суб'єкта, так і об'єкта контролю, орієнтацію на досягнення певної мети. Використання тих чи інших методів контролю визначається природою органу, що здійснює контроль, завданнями, що стоять перед ним, видом контролю і його призначенням.

Методи контролю повинні відповідати певним вимогам – бути ефективними, гнучкими і сприяти творчому підходу до здійснення контролю, забезпечувати відповідний вплив на об'єкт контролю. На практиці методи контролю втілюють в реалізацію виконання інспекторських функцій, що безпосередньо пов'язано із наявністю тісного взаємозв'язку між державною інспекцією та підконтрольним об'єктом.

АДМІНІСТРАТИВНА ЮРИСДИКЦІЯ В АПК УКРАЇНИ

Відносин учасників правовідносин під час здійснення контролю характеризується юридичною нерівністю, прямою підлеглистю контролюючого суб'єкта контролюючому органу (посадовій особі).

У сільському господарстві інспектори використовують методи державного контролю, але не за суб'єктивним бажанням, а виключно в межах законодавства України. На нашу думку, кожен із методів є індивідуальним і специфічно впливає на учасників правовідносин, оскільки необхідно застосовувати наукові досягнення, здійснювати експерименти щодо комбінацій різних методів, виокремлювати з них найефективніші тощо.

Традиційно управлінські методи в цілому та в сільському господарстві зокрема поділяються на наукові та ненаукові, демократичні та диктаторські, державні та громадські, адміністративні та економічні, прямого та непрямого впливу. Внаслідок того, що одні методи мають загальний характер, притаманні всім видам державної діяльності, всім державним органам, а інші – лише окремим із них, методи управління поділяються на загальні та спеціальні.

До *загальних методів*, як правило, належать методи переконання та примусу, адміністративного та економічного впливу, нагляду та контролю, прямого та непрямого впливу, регулювання, керівництва та управління (у тому числі оперативного).

Такі універсальні методи, як переконання та примус, здавна привертають увагу вчених. Взаємодоповнюючи один одного, ці методи забезпечують належну поведінку учасників управлінських відносин. Вони взаємопов'язані, мають об'єктивний характер, між ними існує діалектична єдність, ступінь їх використання визначається рівнем розвитку суспільних відносин.

У системі методів державного управління важливе місце посідає переконання – особливий засіб правового впливу. Він полягає в тому, щоб суб'єкти державного управління додержувалися певних вимог внаслідок їх внутрішнього визнання, а не через сліпе підкорення велінням влади. Це означає впровадження дисциплінованості, розуміння того, що міцна громадська дисципліна і законність являють собою необхідну умову успішної побудови правової, незалежної, демократичної держави, а також формування свідомої звички, спрямованої на додержання правових вимог, відчуття недопустимості їх порушення, потреби активно боротися з правопорушеннями.

Таким чином, переконання – це система заходів правового і неправового характеру, які проводяться державними та громадськими органами, що виявляється у здійсненні виховних, роз'яснювальних та заохочуваль-

Курило В.І., Піддубний О.Ю., Кравчук М.Ю.

них методів, спрямованих на формування у громадян розуміння необхідності чіткого виконання законів та інших правових актів.

Метод *переконання* справедливо вважається основним методом управлінського впливу державної інспекції. Його сутність полягає у здійсненні інспекторами систематичного впливу на свідомість та поведінку посадових осіб підконтрольних об'єктів з метою формування у людини переконання у необхідності добровільного дотримання законодавства. Цей метод управління інспекція реалізує шляхом здійснення морального впливу на відповідних посадових осіб та громадян шляхом використання засобів масової інформації, залучення до проведення контрольних заходів представників громадськості, надання методичної допомоги та ін. Тобто реалізація переконання не передбачає використання будь-яких обмежень щодо використання прав і свобод об'єкта контролю. У цьому проявляється соціальна цінність даного методу.

Найчастіше у своїй практиці державні інспекції використовують методи переконання і примусу в комплексі, що набувають все більшого поширення в Україні. Послідовне застосування цих методів полягає у формуванні у посадових осіб підконтрольних об'єктів необхідної правосвідомості, створенні умов щодо попередження та припинення правопорушень, а у необхідних випадках – притягнення до відповідальності за їх вчинення.

Адміністративні методи звичайно кваліфікуються як способи або засоби впливу на діяльність підприємств, установ і організацій, посадових осіб та громадян шляхом прямого встановлення їх прав і обов'язків через систему наказів. Суб'єкт управління в межах своєї компетенції приймає управлінське рішення, юридично обов'язкове для об'єкта управління. Такий прямий управлінський вплив виходить безпосередньо з владної природи управління – так реалізується виконавча влада. Без використання адміністративних методів неможливе досягнення мети впорядковуючого впливу на поведінку різних учасників управлінських суспільних відносин. Адміністративні методи використовуються поряд з економічними, які виступають способами чи засобами економічного або непрямого впливу з боку суб'єктів державно-управлінської діяльності на відповідні об'єкти управління через їх інтереси. Застосування економічних методів означає формування таких економічних умов і стимулів, які створюють у виконавців заінтересованість у кінцевих результатах праці. При цьому об'єкти управління не одержують обов'язкових вказівок, а мають змогу проявити ініціативу у виборі засобів діяльності для реалізації своїх матеріальних інтересів. Звичайно це зводиться до одержання податкових, майнових пільг, матеріального заохочення і т. ін.

АДМІНІСТРАТИВНА ЮРИСДИКЦІЯ В АПК УКРАЇНИ

Адміністративний примус є одним з видів державного примусу. Йому, як і державному примусу в цілому, притаманні характерні риси, сутність яких зводиться до використання державними органами, а в окремих випадках і громадськими об'єднаннями засобів примусового характеру з метою забезпечення належної поведінки людей. Разом з тим адміністративний примус має низку характерних особливостей, які дають можливість відрізнити його від судового та громадського примусу. Такими особливостями є те, що:

- 1) адміністративний примус використовується в державному управлінні для охорони суспільних відносин, що виникають у цій сфері державної діяльності;
- 2) механізм правового регулювання адміністративного примусу встановлює підстави і порядок застосування відповідних примусових заходів;
- 3) порядок застосування примусових заходів регулюється, як правило, нормами адміністративного права, що включають в себе норми адміністративного законодавства або адміністративно-правові норми актів виконавчих і розпорядчих органів;
- 4) застосування адміністративного примусу – це результат реалізації державно-владних повноважень органів державного управління і лише у виключних, встановлених законодавством випадках, такі засоби можуть застосовувати суди (судді);
- 5) адміністративний примус використовується для: а) запобігання вчиненню правопорушень; б) припинення адміністративних проступків; в) притягнення до адміністративної відповідальності.

Метою методу *адміністративного примусу* є забезпечення законності у будь-якій галузі управління. За допомогою цього методу здійснюється вплив на діяльність підконтрольних об'єктів, необхідний для забезпечення ними загальнообов'язкових для виконання правил, норм, припинення порушення, його наслідків, притягнення винного до відповідальності, його виправлення і перевиховання.

Нагляд є необхідним пасивним методом управління. За його допомогою можна оцінити стан справ, але він не дає змоги суб'єктам, які його здійснюють, втручатися в діяльність відповідних органів, організацій та посадових осіб. Вплинути безпосередньо на стан справ шляхом активного втручання в діяльність підконтрольних суб'єктів допомагає використання різних форм контролю.

Органи державного управління можуть впливати на об'єкти управління шляхом прямого або непрямого впливу. Прямий вплив виражає волю відповідного органу – наказ. Непрямий вплив – це створення умов

Курило В.І., Піддубний О.Ю., Кравчук М.Ю.

заінтересованості у виконавців, надання їм можливості обрати варіант поведінки та ін.

Систематичний, безпосередній вплив суб'єктів на об'єкти становить собою *метод управління*.

У ракурсі розгляду загальних методів державного контролю можна зазначити, що всі ці методи, як індивідуально, так і в сукупності, спрямовані на досягнення певних цілей: попередження та виявлення правопорушень в галузі сільського господарства, забезпечення результативності діяльності підконтрольних суб'єктів, розв'язання практичних завдань тощо.

Спеціальні методи є складовою загальних методів, конкретизуються ними і в сукупності реалізують загальне регулювання сільського господарства. На нашу думку, при застосуванні спеціальних методів інспекторськими органами необхідно зважати на такі фактори:

- 1) наявність різних ситуацій, обставин, індивідуальних за своїм характером;
- 2) обумовлення повноважень контролюючих суб'єктів згідно з їх компетенцією.

Детальніше проаналізуємо особливості кожного спеціального методу.

Метод видання наказів, розпоряджень та вказівок є одним із ключових методів контролю в сільському господарстві України. Головною метою даного методу є виконання господарюючими суб'єктами тих вказівок, які в свою чергу сприятимуть позитивному розвитку галузі сільського господарства, недопущенню правопорушень тощо. Так, наприклад, державні інспектори ветеринарної медицини видають накази, розпорядження та приписи стосовно вилучення з обігу тварин, харчових продуктів, неїстівних продуктів тваринного походження, а також видають розпорядження та приписи стосовно зупинення, закінчення строку дії, поновлення і анулювання (скасування) експлуатаційного дозволу та ветеринарних документів; державні інспектори Держветфітослужби видають в межах своїх повноважень розпорядження, що підлягають обов'язковому виконанню, на здійснення фітосанітарних заходів.

Важливим методом у списку спеціальних методів державного контролю є *розгляд документації*, яка необхідна для нормального функціонування сільськогосподарського об'єкта. Зокрема, державні інспектори Держветфітослужби у межах своїх повноважень можуть затримувати об'єкти регулювання для інспектування та фітосанітарної експертизи, якщо вони переміщуються без відповідних фітосанітарних документів та ін.

Проведення реєстрації суб'єктів та об'єктів господарюючої сфери. Для прикладу, Держветфітослужба веде загальнодержавний реєстр осіб, які

АДМІНІСТРАТИВНА ЮРИСДИКЦІЯ В АПК УКРАЇНИ

здійснюють господарську діяльність, пов'язану з виробництвом та обігом об'єктів регулювання; органи державного технічного нагляду у системі інженерно-технічного забезпечення агропромислового комплексу здійснюють відомчу реєстрацію та облік тракторів, самохідних шасі, самохідних сільськогосподарських, дорожньо-будівельних і меліоративних машин, сільськогосподарської техніки, інших механізмів, видачу на них номерних знаків та відповідних реєстраційних документів, ведення автоматизованого обліку зареєстрованих тракторів, самохідних шасі, самохідних сільськогосподарських, дорожньо-будівельних і меліоративних машин, сільськогосподарської техніки, інших механізмів та систематизацію відомостей про їх власників з використанням Єдиного реєстру, держателем якого є уповноважений орган Міністерства аграрної політики та продовольства України.

Моніторинг як визначальний метод має на меті своєчасно зібрати, обробити, проаналізувати необхідну інформацію і тим самим відвернути негативні процеси в сільському господарстві України. Інформація, одержана при цій системі спостережень, на практиці має виступати своєрідним сигналом-попередження про будь-які зміни стану об'єктів сільського господарства.

Кожна державна інспекція в своїй діяльності використовує метод моніторингу. Для прикладу, інспекційні органи Держветфітослужби відповідно до повноважень здійснюють координацію моніторингу, виявлення та ідентифікацію регульованих шкідливих організмів в Україні; Державна інспекція сільського господарства України проводить моніторинг ринку сільськогосподарської продукції.

Необхідно зазначити, що результати, отримані при проведенні моніторингу, виступають підставою для прийняття відповідними органами рішень щодо поліпшення стану сільського господарства України, складання прогнозів та пропозицій на майбутнє.

Слід не забувати про новітній метод державного контролю – *метод впровадження досягнень науки та міжнародного досвіду*. На сучасному розвитку держави цей метод відіграє чималу роль, оскільки піднесення сільського господарства України прямо залежить від наукових здобутків та світового прогресу.

Так, наприклад, до переліку завдань Державного агентства рибного господарства безпосередньо входить аналіз національного та міжнародного досвіду з метою удосконалення охорони і відтворення риби та інших водних живих ресурсів і регулювання рибальства.

Навчальний метод передбачає отримання нових, додаткових знань учасниками правовідносин, які ефективно впливали б на розвиток гос-

Курило В.І., Піддубний О.Ю., Кравчук М.Ю.

подаруючого об'єкта на селі. До навчальних методів можна віднести, наприклад, організацію органами державного технічного нагляду у системі інженерно-технічного забезпечення агропромислового комплексу підготовки та перепідготовки операторів управління технічними засобами, підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації трактористів-машиністів у встановленому законодавством порядку; за необхідності державні інспекції Держветфітослужби Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва і Севастополя запроваджують навчання виробників рослин, продуктів рослинного походження та інших об'єктів регулювання стосовно ідентифікації відповідних карантинних організмів.

Інспекторські перевірки є важливим елементом контролю, і у кожному окремо визначеному випадку вони вимагають чіткої регламентації. Наприклад, що саме перевіряти на підконтрольному об'єкті.

Проведення перевірок передбачає, що посадовим особам, які її здійснюють, необхідно вжити заходів щодо попереднього збору всієї можливої інформації про підконтрольний об'єкт, а також забезпечити надходження відомостей, що їх цікавлять у зв'язку з перевітками з інших доступних джерел. Це досягається, зокрема, шляхом звернень громадян і працівників підконтрольних об'єктів, які перевіряються, повідомлення їх про місце і час перебування інспекторів, можливості передачі їм інформації, що стосується порушень на підконтрольному об'єкті, направлення відповідних відомостей до інших компетентних державних органів.

При проведенні перевірок інспекційні органи мають право відвідувати підприємства, установи, організації усіх форм власності та інших господарюючих суб'єктів, діяльність яких пов'язана з сільським господарством, реалізацією, переробкою, зберіганням сільськогосподарської продукції; отримувати потрібну інформацію від громадян, посадових осіб з питань, що їх цікавлять. В свою чергу юридичні та фізичні особи зобов'язані безперешкодно допускати до робіт відповідні органи та надавати пояснення.

За результатами проведеної перевірки інспектори складають акт, в якому обов'язково зазначаються дата і місце його складення, посада та прізвище інспектора, який проводив перевірку, посади та прізвища осіб, які були залучені до перевірки, місцезнаходження юридичної чи фізичної особи, які перевіряються, місце розташування об'єкта, його цільове призначення наявність документів, що підтверджують дотримання законодавства, обставини порушення, суть порушення з посиланням на акти чинного законодавства, вимоги яких порушені. Акт підписується державним інспектором, який проводив перевірку (з однієї сторони) та

АДМІНІСТРАТИВНА ЮРИСДИКЦІЯ В АПК УКРАЇНИ

представником юридичної чи фізичної особи, що перевіряється (з другої сторони), а також свідками (за їх наявності).

В акті державні інспектори можуть зазначати як пропозиції, так і обов'язкові для виконання вимоги, де вказується термін ліквідації виявлених негативних процесів та їх наслідків, а також посилання на статті чи пункти законодавчих або нормативних документів. Якщо такі правила у встановлені строки не виконуються, то державний інспектор складає протокол про адміністративне правопорушення (за невиконання вимог). Так, наприклад, за невиконання вимог посадових осіб спеціально уповноважених органів виконавчої влади у сфері захисту рослин на громадян накладається штраф від п'яти до десяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, а на посадових осіб – від десяти до вісімнадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

У разі виявлення правопорушення відповідні органи складають протокол про адміністративне правопорушення відповідно до Кодексу України про адміністративні правопорушення. В даному документі зазначаються дата і місце його складання, посада, прізвище, ім'я та по батькові особи, яка склала протокол, відомості про особу порушника, місце, час вчинення і суть адміністративного правопорушення, законодавчі та нормативно-правові акти, вимоги яких порушені і які встановлюють відповідальність за вчинені правопорушення, прізвища, ім'я та по батькові, адреси свідків і потерпілих, якщо вони є, а також інші відомості, необхідні для вирішення справи.

Протокол підписується особою, яка вчинила адміністративне правопорушення, та особою, яка його склала, а також свідками і потерпілими (за їх наявності).

Необхідно зазначити, що державні інспектори вправі також обмежувати, тимчасово забороняти або припиняти діяльність об'єктів, де виявлені правопорушення, з метою збереження життя та здоров'я людей та довкілля, а також передавати до органів прокуратури, органів дізнання та судового слідства акти перевірок та інші матеріали про діяння, у яких вбачаються ознаки злочину.

Всі дії і рішення інспекційних органів при проведенні перевірок мають бути законними, обґрунтованими та об'єктивно відображати інформацію.

Отже, для державного контролю в сільському господарстві України властиві як загальні методи, які можуть застосовуватися до кожного об'єкта управління, так і спеціальні методи, притаманні в більшості для конкретного об'єкта. Всі ці методи спрямовані на розв'язання завдань у досліджуваній галузі з метою досягнення певних результатів.

Курило В.І., Піддубний О.Ю., Кравчук М.Ю.

2.3. Система і правове становище органів, що здійснюють державний контроль в сільському господарстві

Сільське господарство, як вже зазначалось, входить до складу агропромислового комплексу України і становить при цьому його домінуючу частину. Незважаючи на таку часткову самостійність, контрольна діяльність в даній галузі тісно пов'язана з іншими галузями, оскільки контролюватися мають всі явища, а увесь виробничий процес – від початку до кінця, аж до готової продукції. Такий ефективний контроль є запорукою існування здорової нації та суспільства загалом. Саме сільське господарство є першоджерелом постачання продуктів харчування для людини, в яких на даний час міститься велика кількість шкідливих хімічних елементів, що зумовлено тривалим використанням пестицидів, гербіцидів, мінодобрих тощо. Аграрна складова в економічних реформах України, як на початку 90-х років, так і сьогодні, залишається однією з актуальних проблем не лише економічної, а й правової науки. Пояснюється це великим народногосподарським значенням аграрного сектору економіки держави, де виробляється життєво необхідна для суспільства продукція і сконцентрований величезний економічний потенціал.

Галузі агропромислового комплексу поділяють на три групи: 1) галузі, що виробляють засоби виробництва для сільського господарства і здійснюють його матеріально-технічне та виробниче обслуговування; 2) сільськогосподарське виробництво; 3) галузі і виробництва, що забезпечують переробку сільськогосподарської продукції і постачання її споживачам (харчова промисловість, галузі легкої промисловості, підприємства транспортування і реалізації продукції), а також житлово-комунальне господарство, побутове і культурне обслуговування.

Сільське господарство, зокрема та агропромисловий комплекс, в цілому вимагає чіткого дієвого контролю з боку всіх природоохоронних та спеціально створених для цього органів. Саме тому поряд із широким поняттям контролю, яке охоплює спостереження, аналіз, зіставлення, перевірки, контроль розглядають і звужено – як певну діяльність відповідних органів, які за допомогою притаманних їм форм, методів та визначених процедур здійснюють перевірку й нагляд.

Утвердження України демократичною правовою державою, якою вона проголошена в Конституції України, обумовлює необхідність такої її структурно-організаційної побудови, за якою забезпечувався б належний розподіл сфер діяльності держави та чіткий розподіл функцій і компетенції між органами, через які здійснюється державна влада.

АДМІНІСТРАТИВНА ЮРИСДИКЦІЯ В АПК УКРАЇНИ

Поняття «система органів» – це поняття багатозначне. Воно, по-перше, фіксує відокремленість певної групи державних органів, що входять до конкретної системи, від усіх інших видів органів. По-друге, окреслює цілком визначений суб'єктний склад даної системи. По-третє, підтверджує наявність у сукупності цих суб'єктів (державних органів) певних ознак, властивих соціальним системам, зокрема таких, як єдність цільового призначення, функціональна самодостатність, ієрархічність внутрішньої організації, субординаційність взаємозв'язків між структурними ланками тощо.

У більшості випадків контроль здійснюється усіма без винятку органами державної влади і державного управління безпосередньо або через спеціальні контролюючі апарати щодо підлеглих і підвідомчих їм органів, організацій і посадових осіб.

При визначенні системи органів державного контролю необхідно зазначити відмінності між даним поняттям та поняттям «система державного контролю». Поняття системи державного контролю набагато ширше, ніж поняття системи державних контрольних органів. До системи контролю, поряд з її органічною частиною – функціональними контрольними органами, вона включила й інші державні органи, а саме – громадські організації та громадян, які тією чи іншою мірою контролюють діяльність органів державного управління. Підставою для цього є відносна самостійність функції контролю як різновиду управлінської діяльності, що дає можливість її відокремити та виділити із діяльності органів держави та громадськості.

Щодо системи органів державного контролю, то порівняно із системою державного контролю це вужче поняття. Така система включає державні органи, посадових осіб, державних службовців, для яких контроль є основним видом діяльності, оскільки вони створюються для здійснення функції контролю.

Викладене дає підстави для висновку про те, що функція контролю є складовою у діяльності майже всіх органів, які представляють різні гілки державної влади, виступаючи в одних випадках пріоритетною, в інших – центральною, а в окремих – навіть способом чи формою їхньої діяльності.

Згідно із законодавством України систему органів, які здійснюють державний контроль в сільському господарстві, становлять: Президент України, Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, Міністерство аграрної політики та продовольства України із спеціалізованими інспекційними органами, а також відповідні місцеві органи виконавчої влади.

Курило В.І., Піддубний О.Ю., Кравчук М.Ю.

Так, Президент України, Верховна Рада України та Кабінет Міністрів України, формулюючи державну політику в галузі сільського господарства, при цьому встановлюють правові засади функціонування і реалізації державного контролю.

Систему органів виконавчої влади, які безпосередньо здійснюють державне управління та контроль у галузі сільського господарства, очолює Міністерство аграрної політики та продовольства України. У складі міністерства функціонують спеціалізовані інспекційні органи, з різним правовим статусом, ступенем підпорядкованості та інтеграції. Ці органи застосовують до порушників відповідні санкції. Окрім того, вони наділені повноваженнями щодо здійснення державного контролю в АПК загалом та в сільському господарстві зокрема.

Зазначимо, що в Україні досить інтенсивно відбувається формування правового інституту державних інспекцій. При цьому на практиці і в законодавстві терміном «державна інспекція» користуються не лише стосовно контрольних органів з надвідомчими повноваженнями, а й щодо такого органу, який здійснює внутрівідомчий контроль, або такого, який не має інспекційного характеру. Такі органи з надвідомчою функцією контролю і владними повноваженнями в деяких випадках називаються службами, управліннями.

Слово «інспекція» походить від латинського *inspection*, що означає нагляд¹.

Держава розглядає державні інспекції як органи, покликані здійснювати контроль і нагляд за правильним і своєчасним виконанням правових норм і правил, інструкцій міністерствами, відомствами, місцевими органами управління, підприємствами, установами, організаціями, посадовими особами і громадянами для того, щоб не допускався вузьковідомчий підхід у виконанні цих норм, правил, інструкцій, не порушувалися загальнодержавні інтереси. Для виконання покладених на них завдань державні інспекції наділені комплексом державно-владних повноважень, особливість яких полягає в їх поширенні на різні підконтрольні об'єкти, незалежно від організаційно-правової форми, форми власності, відомчої належності. Це означає, що повноваження державних інспекцій носять надвідомчий характер.

Таким чином, важливе місце у системі контролюючих органів належить саме *державним інспекціям*. Це – спеціальні органи в системі державного управління, що наділені повноваженнями здійснювати надвідомчий контроль.

¹ Див.: Словарь иностранных слов: 18-е изд. – М.: Рус. яз., 1989. – 256 с.

АДМІНІСТРАТИВНА ЮРИСДИКЦІЯ В АПК УКРАЇНИ

Перед тим як розпочати дослідження функціонування інспекційних органів, зокрема в сфері реалізації ними контрольних повноважень, вважаємо за необхідне вказати, що собою являє інспектування.

На думку Я.А. Здіра, інспектування – це нагляд і контроль за дотриманням і виконанням спеціальних норм і правил¹. Інспектування не можна втиснути в обмежені рамки нагляду. Воно здійснюється методами, властивими не тільки нагляду, а й іншим формам організаційної діяльності, зокрема контролю.

До характерних ознак інспектування відносять: 1) оперативність в діяльності інспекторів, тобто контроль і подання безпосередньої допомоги на місці в ході виконання вказівок вищестоящих органів; 2) наявність достатніх повноважень інспектора, що дає змогу вирішувати організаційні питання на місці, без зволікання і зайвого листування; у зв'язку з цим інспектування повинні проводити не другорядні працівники, а відповідальні особи, що мають повноваження, знання і досвід; 3) швидке і ефективне усунення виявлених недоліків і досягнення позитивного результату: покращення якості продукції, підвищення продуктивності праці; 4) залучення громадськості до роботи з усунення недоліків, виявлених в ході інспектування.

Однак передусім слід зазначити, що інспектування – це певний вид діяльності, якому притаманний організаторський характер. Таку діяльність здійснюють центральні та місцеві органи державного управління щодо підпорядкованих ним організацій, установ і посадових осіб, які в свою чергу виступають об'єктами контролю і нагляду. Особливе значення інспектування має у ситуаціях, пов'язаних з інтересами громадян, їх здоров'ям, безпекою тощо.

Характерною відмінністю інспекційної діяльності від суто контрольної є те, що органи державного контролю не спостерігають за виконанням певних правил, а контролюють фінансово-економічну та іншу діяльність підприємств, установ, організацій, у зв'язку з чим готують відповідні пропозиції з покращення роботи підконтрольних структур.

Питання галузевої класифікації інспекцій носить більш історично досліджуваний характер. Саме тому багато вчених, які вивчали інспекційну діяльність в цілому, при цьому не проводили схожої класифікації. Це пояснюється тим, що глибоко досліджувати галузеві особливості та проводити певний розподіл інспекційних органів за групами можливо лише в певних історичних рамках з урахуванням змін та розвитку національного законодавства.

¹ Див.: Здир Я.А. Государственные инспекции в СССР / Я.А. Здир. – С. 13.

Курило В.І., Піддубний О.Ю., Кравчук М.Ю.

На сьогодні Міністерство аграрної політики та продовольства України має у своєму складі такі інспекційні органи:

- Державна ветеринарна та фітосанітарна служба України;
- Державна інспекція сільського господарства України;
- Державне агентство рибного господарства;
- Державне агентство земельних ресурсів України;
- Державне агентство лісових ресурсів.

Для кожної з цих інспекцій характерний свій правовий статус, кожна така інспекція діє як самостійний орган з притаманними їй ознаками, але існує й ряд критеріїв, які є спільними для них і дають змогу об'єднати їх в єдину систему. До таких критеріїв можна віднести:

- 1) виключну сільськогосподарську спеціалізацію – контролювання лише такої виробничо-господарської діяльності, яка безпосередньо є частиною сільськогосподарського виробництва або безпосередньо з ним пов'язана;
- 2) наявність повноважень щодо здійснення державного контролю в сільському господарстві і застосування до порушників адміністративно-правових санкцій;
- 3) реалізацію державної політики в АПК.

Отже, *інспекція як контролюючий орган в сільському господарстві* – це спеціалізований державний орган, який має виключно сільськогосподарську спеціалізацію на дорученій йому ділянці контрольної діяльності.

Для кращого розуміння здійснення контролю інспекційними органами є за необхідність розглянути діяльність кожного з них. Це пояснюється тим, що спеціалізація інспекції поширюється на окрему ділянку контрольної діяльності, конкретно визначену за галузевим принципом. Відповідно до цього контроль над такою ділянкою є індивідуальним за своїм змістом, з притаманними лише йому ознаками.

Державний контроль у сфері ветеринарії. В Україні існує система ветеринарних органів, які об'єднані у Державу ветеринарну та фітосанітарну службу України, що діє у складі Міністерства аграрної політики та продовольства України. Дана система функціонує на підставі розвинутого галузевого законодавства, що включає Закони України «Про ветеринарну медицину», «Про якість та безпеку харчових продуктів і продовольчої сировини», Положення про Державну ветеринарну та фітосанітарну службу України та низку підзаконних актів.

Державний ветеринарний контроль – сукупність організаційних та правових заходів, спрямованих на додержання юридичними і фізичними особами законодавства про ветеринарну медицину.

АДМІНІСТРАТИВНА ЮРИСДИКЦІЯ В АПК УКРАЇНИ

Об'єктами, підконтрольними ветеринарній медицині, є:

- готові харчові продукти тваринного походження – консерви м'ясні, м'ясо-рослинні та рибні, сири, масло вершкове, маргарин, жири, сухе молоко, продукти дитячого харчування, ковбасні вироби, м'ясні концентрати тощо;
- засоби захисту тварин – імунобіологічні, біологічні, рослинні, хімічні, хіміко-фармацевтичні та інші ветеринарні препарати;
- корми рослинного походження – зерно фуражне, комбікорми, кормові суміші, макуха, шроти, коренеплоди, бульбоплоди, сіно, сінаж, солома тощо;
- корми тваринного походження – борошно м'ясне, рибне, кров'яне та кісткове, сухі, комбіновані та живі корми для риби тощо;
- кормові добавки – білки, амінокислоти, вітаміни, мікро- та макроелементи, ферментні препарати, кормові дріжджі, жири тощо;
- продукти тваринного походження – м'ясо і м'ясопродукти, молоко і молокопродукти, яйця, яєчний порошок, меланж, рибопродукти, мед та інші продукти бджільництва тощо;
- сировина тваринного походження – шкіра, вовна, волос, щетина, хутро, пух, пір'я, залози внутрішньої секреції, їх виділення, кишки, роги, копита, кістки, кокони шовковичного черв'яка, яєчна маса для переробки, тваринні жири, легені, печінка, інші м'якушеві субпродукти, жовч, кров, вощина тощо.

Державний ветеринарно-санітарний контроль здійснюється державними інспекторами ветеринарної медицини, які мають право: 1) перевіряти під час транспортування об'єктів державного ветеринарно-санітарного контролю та нагляду додержання ветеринарно-санітарних заходів і наявність відповідних супровідних ветеринарних документів; 2) перевіряти безпечність неїстівних продуктів тваринного походження, у тому числі шляхом розширеного ветеринарно-санітарного контролю, щодо їх відповідності вимогам законодавства та технічним регламентам; 3) проводити відбір зразків товарів та інших об'єктів державного ветеринарно-санітарного контролю та нагляду для проведення ветеринарно-санітарної експертизи; 4) проводити оцінку зразків неїстівних продуктів тваринного походження та інших об'єктів державного ветеринарно-санітарного контролю та нагляду з метою перевірки додержання ветеринарно-санітарних заходів і мінімальних показників якості, встановлених відповідними технічними регламентами; 5) перевіряти ветеринарно-санітарний стан виробничих приміщень та умов зберігання репродуктивного матеріалу; 6) перевіряти дотримання ветеринарно-санітарних заходів на потужностях (об'єктах), які використовуються для

Курило В.І., Піддубний О.Ю., Кравчук М.Ю.

утримання тварин, виробництва та обігу неїстівних продуктів тваринного походження, ветеринарних препаратів, субстанцій, кормових добавок, преміксів, кормів тваринного походження, готових кормів, репродуктивного матеріалу, засобів догляду за тваринами; 7) вносити пропозиції щодо призупинення, поновлення або анулювання (скасування) експлуатаційних дозволів; 8) здійснювати інспектування та в разі необхідності видавати розпорядження або приписи щодо дезінфекції транспортних засобів, які переміщувалися через карантинні зони хвороб, що підлягають повідомленню; 9) здійснювати стандартний прикордонний ветеринарно-санітарний контроль за об'єктами державного ветеринарно-санітарного контролю та нагляду, що перевозяться транзитом; 10) здійснювати стандартний прикордонний ветеринарно-санітарний контроль, а за необхідності – вибірковий або розширений контроль за об'єктами державного ветеринарно-санітарного контролю та нагляду, що імпортуються або експортуються; 11) видавати міжнародні ветеринарні сертифікати на товари, що експортуються.

Державні інспектори ветеринарної медицини, які здійснюють державний ветеринарно-санітарний нагляд, мають право: 1) з метою здійснення ветеринарно-санітарного нагляду протягом робочого часу мати безперешкодний доступ до потужностей (об'єктів), які використовуються для виробництва, переробки та обігу товарів, ветеринарних препаратів, кормових добавок, преміксів, кормів; 2) у разі спалаху хвороби, що підлягає повідомленню, у будь-який час мати безперешкодний доступ до потужностей (об'єктів), які здійснюють виробництво або обіг товарів, якщо такі потужності (об'єкти) розташовані в межах карантинної зони, для перевірки їх ветеринарно-санітарного стану та/або товарів та/або виконання необхідних заходів, які встановлюються під час карантину тварин; 3) одержувати інформацію, необхідну для встановлення ветеринарно-санітарного стану та забезпечення безпечності товарів, виявлення причин хвороби тварин, з метою визначення ветеринарно-санітарного статусу відповідної зони тощо.

В даному питанні законодавець чітко розмежував поняття державний ветеринарно-санітарний контроль та державний ветеринарно-санітарний нагляд, незважаючи на те, що в сучасній літературі та на практиці такого розмежування майже не існує.

Поясненням цього може послужити наступний аргумент. Так, державні інспектори ветеринарної медицини в межах своїх повноважень, здійснюючи функцію нагляду, отримують при цьому певні результати оцінок, які характеризують ситуацію з питань ветеринарії, що належать до їх компетенції. Згідно з цими даними Держветфітослужба виявляє і

АДМІНІСТРАТИВНА ЮРИСДИКЦІЯ В АПК УКРАЇНИ

аналізує правопорушення в галузі ветеринарії. І лише після цього може приймати рішення з питань обмеження, заборонення або припинення відповідно до законодавчих актів господарської діяльності юридичних та фізичних осіб; заборонення або обмеження експорту, імпорту, транзиту товарів, інших об'єктів, що можуть переносити особливо небезпечні хвороби або не відповідають санітарним і ветеринарно-санітарним вимогам або технічним регламентам; накладання адміністративних стягнень тощо. Це і прояв функції контролю, який має на меті не тільки застосовувати санкції до порушників ветеринарних правил, а й попереджувати такі правопорушення.

Отже, незважаючи на подібність за змістовим навантаженням і на тісний взаємозв'язок між поняттями «державний ветеринарно-санітарний контроль» та «державний ветеринарно-санітарний нагляд», ми розглядаємо їх як окремі послідовні етапи в діяльності Держветфітослужби.

З метою здійснення ветеринарно-санітарного контролю та нагляду Державні інспектори ветеринарної медицини мають право: 1) обмежувати, забороняти або припиняти відповідно до актів законодавства господарську діяльність юридичних та фізичних осіб у разі порушення ними ветеринарно-санітарних вимог законодавства, якщо такі порушення можуть спричинити безпосередню загрозу життю та/або здоров'ю людей і тварин; 2) організувати відбір зразків харчових продуктів, неїстівних продуктів тваринного походження, патологічного матеріалу, репродуктивного матеріалу, біологічних продуктів, ветеринарних препаратів, субстанцій, кормових добавок, преміксів та кормів, інших об'єктів державного ветеринарно-санітарного контролю та нагляду; 3) забезпечувати здійснення протиепізоотичних заходів юридичними та фізичними особами, що проводять професійну діяльність у галузі ветеринарної медицини тощо.

Однак слід зазначити, що для Держветфітослужби характерне поєднання функції контролю за недопущенням розповсюдження хвороб тварин і захворювань населення та функції безпосередньої боротьби з цими хворобами, їх виникненням і розповсюдженням. Звідси можна зробити висновок, що інспекційна діяльність і управлінська діяльність даного органу тісно між собою взаємопов'язані та доповнюють одна одну.

Державний контроль в сфері карантину рослин. З проведенням адміністративної реформи забезпечення реалізації державної політики у сфері карантину рослин покладено на Державну ветеринарну та фітосанітарну службу України.

Кабінет Міністрів України та центральний орган виконавчої влади з питань аграрної політики у сфері карантину рослин реалізують дер-

Курило В.І., Піддубний О.Ю., Кравчук М.Ю.

жавну політику у даній галузі шляхом розроблення відповідних загальнодержавних програм, спрямування та координації діяльності органів Держветфітослужби, організації державного контролю та нагляду за дотриманням національного законодавства тощо.

Відповідно до покладених завдань Держветфітослужба України: видає карантинні дозволи, фітосанітарні сертифікати, фітосанітарні сертифікати на реекспорт та карантинні сертифікати на рослини, продукти рослинного походження та інші об'єкти регулювання; розробляє методи інспектування, відбору зразків та проведення фітосанітарної експертизи; здійснює організацію та державний контроль за проведенням обробки і фумігації (знезараження) рослин, продуктів рослинного походження та інших об'єктів регулювання, які переміщуються через державний кордон України та карантинні зони; здійснює державний контроль за дотриманням карантинного режиму і проведенням заходів із карантину рослин при вирощуванні, заготівлі, вивезенні, ввезенні, транспортуванні, зберіганні, переробці, реалізації та використанні об'єктів регулювання; надає повідомлення заінтересованим партнерам про фітосанітарні заборони чи обмеження; проводить систематичні обстеження на наявність шкідливих організмів земель сільськогосподарського призначення і земель лісового фонду, пунктів карантину рослин та прилеглої до них території, місць обігу рослин, продуктів рослинного походження та інших об'єктів регулювання тощо.

Державні інспектори з карантину рослин у межах своїх повноважень мають право: проводити фітосанітарні процедури до об'єктів регулювання; затримувати об'єкти регулювання для інспектування та фітосанітарної експертизи, якщо вони переміщуються без відповідних фітосанітарних документів або не відповідають фітосанітарним вимогам; здійснювати державний контроль та нагляд, інспектування та моніторинг відповідної території, об'єктів регулювання; проводити відбір зразків з партії рослин і рослинних продуктів для проведення фітосанітарної експертизи.

У своїй діяльності дані посадові особи є незалежними, а їх рішення щодо заборони вирощування, вивезення, ввезення, транспортування (у тому числі експорту, імпорту, транзиту), зберігання, реалізації чи використання об'єктів регулювання є обов'язковими для виконання.

Сьогодні, в контексті євроінтеграційного процесу, слід звернути увагу на покращення державного контролю у сфері карантину рослин. Це зумовлено виконанням зобов'язань, покладених на відповідні органи. Тому, на нашу думку, необхідно вжити ряд таких заходів:

- 1) вдосконалити законодавчу базу України в питаннях здійснення державного контролю у сфері карантину рослин;

АДМІНІСТРАТИВНА ЮРИСДИКЦІЯ В АПК УКРАЇНИ

- 2) збільшити фінансову підтримку держави в галузі карантину рослин;
- 3) впровадити в практику сучасні методи із виявлення, локалізації та ліквідації карантинних організмів; проведення інспектування та запровадження карантинного режиму; здійснення фітосанітарної діагностики тощо.

Державний контроль в сфері охорони прав на сорти рослин. Законодавство в сфері охорони прав на сорти рослин, на думку М.В. Пушкар, комплексне. До нього входять норми відповідних галузей права. Так, регулювання наукової діяльності з виведення нових сортів рослин пов'язане з нормами трудового, цивільного, господарського, адміністративного права. Відносини наукових установ з виробниками сільськогосподарської продукції регулюються нормами господарського, адміністративного, фінансового, цивільного права. Відносини з використання в наукових цілях землі, лісу, води, генофондних об'єктів регулюються відповідними нормами земельного, лісового, водного, адміністративного права. Міжнародне співробітництво між установами у сфері інтелектуальної власності регулюється відповідними нормами міжнародного права, а відповідальність за порушення норм законодавства у селекції регулюється нормами цивільного, адміністративного, кримінального права.

Згідно з даним законодавством безпосереднє здійснення державної політики у сфері охорони прав на сорти рослин покладається на Державну ветеринарну та фітосанітарну службу.

У межах своєї компетенції дана установа здійснює та забезпечує державний контроль та нагляд за такими аспектами:

- за набуттям прав на сорти рослин та їх реєстрацією і реалізацією, проведенням експертизи сортів рослин в Україні на наявність генетично модифікованих організмів, у тому числі під час сертифікації сортів рослин, що ввозяться або вивозяться;
- за збереженістю сортів рослин, реєстрацією ліцензійних договорів на їх використання та виплатою авторської винагороди;
- за додержанням юридичними і фізичними особами законодавства з питань охорони прав на сорти рослин;
- за додержанням норм Закону України «Про охорону прав на сорти рослин» щодо вживання назв сортів;
- за сортами рослин, внесених до Реєстру патентів та Реєстру сортів;
- за виробництвом та реалізацією насіння і садивного матеріалу нових сортів рослин в обласних державних центрах експертизи сортів рослин та на сортодослідних станціях тощо.

Важливо зазначити, що до реформаційних змін 2010 р. функціональну діяльність в сфері охорони прав на сорти рослин здійснювала Державна ін-

Курило В.І., Піддубний О.Ю., Кравчук М.Ю.

спекція з охорони прав на сорти рослин (Держсортінспекція), яка діяла на основі Наказу голови Держсортслужби від 17 січня 2003 р. № 17–1 «Про затвердження Положення про Державну інспекцію з охорони прав на сорти рослин». Держсортінспекція була самостійним структурним підрозділом Держсортслужби без права юридичної особи, який здійснював контроль за дотриманням законодавства у сфері охорони прав на сорти рослин.

Актуальним на той час було питання виділення та розмежування інспекційних повноважень між Держсортслужбою та Держсортінспекцією. З одного боку, Держсортінспекція та Держсортслужба були самостійними у виконанні своїх завдань, а з другого – у контрольних завданнях Держсортслужби знаходили своє логічне продовження завдання Держсортінспекції. З одного боку, Держсортінспекція виконувала суто інспекційні функції, а з другого – її повноваження були цілком похідними від повноважень Держсортслужби.

Ряд суперечностей та запитань, що стосувалися правового статусу Держсортслужби і Держсортінспекції, послуговували однією з підстав їх ліквідації.

Розвиток суспільства вказує на певні зміни та відхід від стереотипів. Саме тому ми підтримуємо впровадження у практику новаторства щодо виконання інспекційних завдань однією структурною одиницею – Держветфітослужбою. Як результат – злагоджена та цілеспрямована робота державних органів без виникнення будь-яких суперечностей.

Державний контроль в сфері захисту рослин. Відповідно до Закону України «Про захист рослин» захист рослин – це комплекс заходів, спрямованих на зменшення втрат урожаю та запобігання погіршенню стану рослин сільськогосподарського та іншого призначення, багаторічних і лісових насаджень, дерев, чагарників, рослинності закритого ґрунту, продукції рослинного походження через шкідників, хвороби і бур'яни.

Державна політика у сфері захисту рослин здійснюється Кабінетом Міністрів України, Урядом Автономної Республіки Крим, місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування, а також спеціальними уповноваженими органами виконавчої влади у сфері захисту рослин.

При цьому така діяльність ґрунтується на основних принципах, до яких відносять: формування єдиної державної політики у сфері захисту рослин; здійснення державного контролю за захистом рослин; визначення доцільності здійснення заходів щодо захисту рослин; пріоритетність застосування інтегрованих та інших екологічно безпечних заходів щодо захисту рослин; гарантування безпеки здоров'я людини та охорони довкілля при здійсненні заходів щодо захисту рослин.

У ст. 6 Закону України «Про захист рослин» законодавець закріпив основні завдання державного контролю у сфері захисту рослин:

АДМІНІСТРАТИВНА ЮРИСДИКЦІЯ В АПК УКРАЇНИ

1) організація обстеження сільськогосподарських та інших угідь, посівів, насаджень, рослинності закритого ґрунту, розробка прогнозів, виявлення і своєчасне інформування про наявність і розвиток шкідників та хвороб рослин, а також бур'янів;

2) проведення підприємствами, установами, організаціями усіх форм власності та громадянами, діяльність яких пов'язана із захистом рослин, систематичних обстежень угідь, посівів, насаджень, рослинності закритого ґрунту, а також продукції рослинного походження на заселеність та зараження їх шкідливими організмами;

3) запобігання масовому розмноженню та поширенню шкідливих організмів;

4) своєчасне здійснення рекомендованих заходів щодо захисту рослин, додержання підприємствами, установами, організаціями усіх форм власності та громадянами встановлених регламентів застосування засобів захисту рослин;

5) своєчасне проведення профілактичних та винищувальних заходів щодо боротьби з шкідниками у місцях зберігання запасів продукції рослинного походження.

Державний контроль в даній сфері реалізується Держветфітослужбою.

До компетенції даного суб'єкта належать: участь у розробленні загальнодержавних і міждержавних цільових програм захисту рослин; організація розроблення та здійснення регіональних цільових програм захисту рослин; впровадження інтегрованої системи захисту рослин; визначення асортименту та обсягів виробництва засобів захисту рослин вітчизняною промисловістю, координація закупівлі їх за імпортом; організація та здійснення державного контролю за своєчасним проведенням підприємствами, установами, організаціями усіх форм власності та громадянами заходів щодо захисту рослин, додержанням регламентів застосування засобів захисту рослин; погодження асортименту засобів захисту рослин, технічних умов їх виробництва і застосування, плану державних випробувань і реєстрації засобів захисту рослин, переліку пестицидів, дозволених до використання в Україні, асортименту пестицидів, що завозяться в Україну; організація впровадження у практику захисту рослин досягнень науки, техніки та екологічно безпечних для людини і довкілля методів та заходів щодо захисту рослин; забезпечення аналітичних досліджень щодо відповідності вимогам сертифікатів якості засобів захисту рослин, у тому числі пестицидів, які завозяться в Україну, а також додержання регламентів їх застосування тощо.

Місцеві органи виконавчої влади беруть активну участь у здійсненні державного контролю в сфері захисту рослин на місцях. Безпосередньо до

Курило В.І., Піддубний О.Ю., Кравчук М.Ю.

їх компетенції входить: виконання контролю за проведенням підприємствами, установами, організаціями усіх форм власності та громадянами заходів щодо захисту рослин і сприяння державним інспекторам захисту рослин у виконанні ними службових обов'язків; створення надзвичайних комісій із боротьби з особливо небезпечними шкідливими організмами у разі масового їх розмноження і поширення; запровадження у межах компетенції особливого режиму захисту рослин на період масового розвитку і поширення особливо небезпечних шкідливих організмів.

Законодавство України особливу увагу приділяє гарантіям діяльності посадових осіб, які реалізують державний контроль у сфері захисту рослин. Так, образа державного інспектора, а також опір, погрози, насильство та інші дії, що перешкоджають виконанню покладених на нього обов'язків, тягнуть за собою відповідальність, встановлену законом. Майнова шкода, завдана такій особі, компенсується у повному обсязі за рахунок коштів Державного бюджету України з наступним стягненням цієї суми з винних осіб.

Державний контроль у галузі племінної справи у тваринництві. Перш ніж підійти до розгляду даного питання, необхідно з'ясувати, що ми розуміємо під поняттям «племінна справа». Відповідно до Закону України «Про племінну справу у тваринництві» племінна справа – це система зоотехнічних, селекційних та організаційно-господарських заходів, спрямованих на поліпшення племінних і продуктивних якостей тварин. Цей Закон загалом спрямований на регулювання відносин у галузі племінної справи у тваринництві та визначає при цьому основи реалізації державного контролю в даній галузі.

Управління племінною справою у тваринництві здійснює Держветфітослужба, зокрема її структурний підрозділ – Інспекція з племінної справи у тваринництві, до повноважень якої відносять: здійснення контролю за дотриманням законодавства про племінну справу у тваринництві; розроблення концептуальних напрямів розвитку конкурентоспроможного племінного тваринництва; участь у розробленні загальнодержавних програм селекції у тваринництві, забезпечення реалізації цих програм; встановлення вимог щодо племінних (генетичних) ресурсів; реєстрація власників племінних (генетичних) ресурсів; розроблення пропозицій щодо заходів державного стимулювання племінної справи у тваринництві, в тому числі щодо збереження генофонду локальних та зникаючих порід, що мають селекційну цінність; розгляд справ про адміністративні правопорушення та накладання адміністративних стягнень за порушення законодавства про племінну справу тощо.

АДМІНІСТРАТИВНА ЮРИСДИКЦІЯ В АПК УКРАЇНИ

Разом з тим, згідно з Положенням про Державну ветеринарну та фітосанітарну службу України, даний орган: контролює виконання вимог щодо відповідності племінних (генетичних) ресурсів установленим вимогам; контролює ведення племінного обліку, бонітування, визначення племінної цінності тварин, атестації та допуску плідників до відтворення, апробації; здійснює контроль господарської діяльності у племінній справі у тваринництві, пов'язаної з виробництвом племінних (генетичних) ресурсів, збереженням племінних (генетичних) ресурсів, торгівлею племінними (генетичними) ресурсами, проведенням генетичної експертизи походження та аномалій тварин; перевіряє додержання законодавства щодо виконання технологічних вимог та ветеринарно-санітарних правил при виробництві племінних (генетичних) ресурсів, установлених для племінних (генетичних) ресурсів.

У цьому контексті доцільно розглянути права державних інспекторів у даній галузі. В межах своєї компетенції вони мають право:

1) безперешкодно відвідувати підприємства, установи та організації, незалежно від форм власності, які здійснюють діяльність, пов'язану з племінною справою у тваринництві, та отримувати від них безкоштовно необхідну інформацію з питань племінного тваринництва;

2) вимагати від фізичних осіб – суб'єктів підприємницької діяльності, які здійснюють діяльність, пов'язану з племінною справою у тваринництві, виконання вимог, встановлених Законом;

3) давати всім юридичним особам та фізичним особам – суб'єктам підприємницької діяльності, які здійснюють діяльність, пов'язану з племінною справою у тваринництві, обов'язкові для виконання розпорядження (приписи) про усунення порушень у галузі ведення племінної справи у тваринництві;

4) здійснювати державний контроль за застосуванням у сфері селекції та відтворення племінних (генетичних) ресурсів нових технологій, інструментів, обладнання, матеріалів;

5) забороняти суб'єктам племінної справи у тваринництві, у разі порушень ними вимог, встановлених Законом, реалізацію племінних (генетичних) ресурсів для відтворення;

6) затверджувати племінні свідоцтва (сертифікати) на племінні (генетичні) ресурси.

Державні інспектори з племінної справи у тваринництві зобов'язані у разі виявлення порушень законодавства про племінну справу у тваринництві вживати невідкладних заходів до їх усунення.

Таким чином, маємо підстави констатувати, що Державна ветеринарна та фітосанітарна служба України (Держветфітослужба України) як

Курило В.І., Піддубний О.Ю., Кравчук М.Ю.

центральний орган виконавчої влади, діяльність якої спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра аграрної політики та продовольства України, забезпечує реалізацію державної політики у галузі ветеринарної медицини, безпечності харчових продуктів, сферах карантину та захисту рослин, охорони прав на сорти рослин, державного нагляду (контролю) за племінною справою у тваринництві.

Контроль в сфері охорони, відтворення водних живих ресурсів та регулювання рибальства здійснювався Державним комітетом рибного господарства, який функціонував з 2006 р., коли Постановою Кабінету Міністрів України від 02.11.2006 № 1523 було затверджено його Положення. Наприкінці 2010 р. даний орган був ліквідований, а згідно з Указом Президента України від 9.12.2010 «Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади», було утворено Державне агентство рибного господарства.

Державне агентство рибного господарства України (Держрибагентство України) є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра аграрної політики та продовольства України. Держрибагентство України входить до системи органів виконавчої влади та утворюється для реалізації державної політики у сфері рибного господарства та рибної промисловості, охорони, використання і відтворення водних живих ресурсів.

За даним суб'єктом законодавець закріпив виконання таких основних завдань: 1) реалізація державної політики у сфері рибного господарства та рибної промисловості, охорони, використання і відтворення водних живих ресурсів, регулювання рибальства; 2) внесення на розгляд Міністрові пропозицій щодо формування державної політики у сфері рибного господарства та рибної промисловості, охорони, використання і відтворення водних живих ресурсів та ін.

Разом з тим Держрибагентство України відповідно до покладених на нього завдань: 1) узагальнює практику застосування законодавства з питань рибного господарства, рибної промисловості, охорони і відтворення водних живих ресурсів, регулювання рибальства; 2) здійснює державний контроль у галузі охорони, використання та відтворення водних живих ресурсів; 3) здійснює державний контроль технічного стану рибозахисних споруд, проводить рибозахисні заходи на водозабірних та інженерних спорудах меліоративних систем; 4) здійснює контроль за дотриманням правил рибальства; 5) здійснює контроль за дотриманням лімітів і нормативів використання водних живих ресурсів; 6) здійснює контроль за дотриманням правил використання об'єктів тваринного сві-

АДМІНІСТРАТИВНА ЮРИСДИКЦІЯ В АПК УКРАЇНИ

ту в частині водних живих ресурсів; 7) складає протоколи та розглядає справи про адміністративні правопорушення у випадках, передбачених законом; 8) здійснює контроль за достовірністю подання суб'єктами господарської діяльності, пов'язаної з добуванням і використанням риби та інших водних живих ресурсів, звітних даних про обсяги використання рибних та інших водних живих ресурсів; 9) здійснює контроль за дотриманням порядку придбання або збуту осетрових видів риб та продукції з них; 10) здійснює державний контроль за системою моніторингу риболовних суден; 11) встановлює в установленому порядку заборону вилову водних живих ресурсів в окремих водоймах (на їх ділянках) та забезпечує контроль за дотриманням заборони; 12) здійснює видачу та реєстрацію дозвільних документів на спеціальне використання водних живих ресурсів; 13) бере участь у заходах з контролю якості безпеки продуктів рибного лову, харчової продукції при їх виробництві, зберіганні, транспортуванні, реалізації, використанні та утилізації.

Держрибагентство України під час виконання покладених на нього завдань взаємодіє в установленому порядку з іншими органами виконавчої влади, допоміжними органами і службами, утвореними Президентом України, з органами місцевого самоврядування, відповідними органами іноземних держав і міжнародних організацій, профспілками та організаціями роботодавців, а також підприємствами, установами, організаціями.

Суб'єкт у своїй діяльності керується Конституцією і законами України, актами Президента України та Кабінету Міністрів України, наказами Міністерства аграрної політики та продовольства України (Мінагрополітики України), іншими актами законодавства, а також дорученнями Президента України та Міністра.

Реорганізація Державного комітету рибного господарства України та утворення на його базі Державного агентства рибного господарства допомогли усунути правові колізії у функціонуванні даної сфери, які стосувалися таких питань:

По-перше, згідно з Положенням інспекційний орган діяв у складі Державного департаменту рибного господарства (Укрдержрибгосп), який, в свою чергу, ліквідований на підставі Постанови Кабінету Міністрів України від 25.05.2006 № 752. В Положенні визначалося, що інспекційний суб'єкт у своїй діяльності керувався наказами *Укрдержрибгоспу*; інспекція за погодженням з *головою Укрдержрибгоспу* та Міністром аграрної політики України створювала, реорганізовувала та ліквідовувала відділення, представництва та інші відокремлені структурні підрозділи, які були органами рибоохорони; керівництво Держрибінспекцією здійснював начальник, який призначався на посаду та

Курило В.І., Піддубний О.Ю., Кравчук М.Ю.

звільнявся з посади *головою Укрдержрибгоспу* за погодженням з Міністром аграрної політики України.

По-друге, в Положенні про Державний комітет рибного господарства України вказувалось, що державний контроль у сфері охорони, використання і відтворення водних живих ресурсів здійснювали Державна інспекція з безпеки мореплавства флоту рибного господарства, державна організація «Виконавче бюро» та органи охорони, використання і відтворення водних живих ресурсів та регулювання рибальства, утворення, реорганізація і ліквідація яких проводилась Держкомрибгоспом.

Державний контроль в галузі сільськогосподарського насінництва та розсадництва, контроль якості сільськогосподарської продукції та моніторингу її ринку, державний технічний нагляд за відповідністю технічних засобів вимогам безпеки та якістю пально-мастильних матеріалів у системі інженерно-технічного забезпечення агропромислового комплексу здійснює Державна інспекція сільського господарства України (Держсільгоспінспекція України).

Керівництво діяльністю Держсільгоспінспекцією виконує Голова, якого призначає на посаду за поданням Прем'єр-міністра України, внесеним на підставі пропозицій Міністра, та звільняє з посади Президент України.

Голова Держсільгоспінспекції України є Головним державним інспектором сільського господарства України, а його перший заступник та заступник – відповідно першим заступником та заступником Головного державного інспектора сільського господарства України.

Керівники територіальних органів Держсільгоспінспекції України є Головними державними інспекторами сільського господарства в Автономній Республіці Крим, області, місті Києві та Севастополі, районі, а їх перші заступники та заступники – відповідно першими заступниками та заступниками Головних державних інспекторів сільського господарства в Автономній Республіці Крим, області, місті Києві та Севастополі, районі.

Керівники структурних підрозділів Держсільгоспінспекції України, на яких покладено повноваження щодо виконання інспекційних функцій, є одночасно старшими державними інспекторами сільського господарства України.

Головні та провідні спеціалісти, які безпосередньо здійснюють державний нагляд (контроль), є одночасно державними інспекторами сільського господарства України.

Держсільгоспінспекція України здійснює свої повноваження безпосередньо та через утворені в установленому порядку територіальні

АДМІНІСТРАТИВНА ЮРИСДИКЦІЯ В АПК УКРАЇНИ

органи – державні інспекції сільського господарства в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі, районах.

У межах своєї діяльності інспекція організовує та здійснює державний нагляд (контроль):

а) *у частині дотримання земельного законодавства, використання та охорони земель усіх категорій та форм власності, в тому числі за:* веденням державного обліку і реєстрації земель, достовірністю інформації про наявність та використання земель; виконанням умов зняття, збереження і використання родючого шару ґрунту під час проведення гірничодобувних, геологорозвідувальних, будівельних та інших робіт, пов'язаних із порушенням ґрунтового покриву, своєчасного проведення рекультивації порушених земель в обсягах, передбачених проектом рекультивації земель; дотриманням органами державної влади, органами місцевого самоврядування, юридичними та фізичними особами вимог земельного законодавства та встановленого порядку набуття і реалізації права на землю; дотриманням правил, установленого режиму експлуатації протиерозійних, гідротехнічних споруд, збереженням захисних насаджень і межових знаків; здійсненням заходів, передбачених проектами землеустрою щодо захисту земель від водної і вітрової ерозії, селів, підтоплення, заболочення, засолення, солонцювання, висушування, ущільнення та інших процесів, що призводять до погіршення стану земель, а також щодо недопущення власниками та користувачами земельних ділянок псування земель шляхом їх забруднення хімічними та радіоактивними речовинами і стічними водами, засмічення промисловими, побутовими та іншими відходами, заростання чагарниками, дрібноліссям та бур'янами; дотриманням порядку визначення та відшкодування втрат сільськогосподарського та лісгосподарського виробництва;

б) *у частині насінництва та розсадництва за:* діяльністю суб'єктів усіх форм власності і господарювання у сфері насінництва та розсадництва, включаючи лісове, квітково-декоративне насінництво та розсадництво, насінництво картоплі, овочевих, баштанних, плодкових і горіхоплідних культур та розсадництво плодкових, ягідних, горіхоплідних культур, винограду та хмелю, садівництва та лісових насаджень, які займаються виробництвом, заготівлею, обробкою, розмноженням, зберіганням, реалізацією і використанням насіння та садивного матеріалу рослин, а також за умовами вирощування садивного матеріалу, заготівлею, обробкою, розмноженням, зберіганням, реалізацією та використанням насіння і садивного матеріалу; дотриманням технології виробництва на етапах вирощування, збирання і післязбиральної обробки насіння і садивного матеріалу; дотриманням сортових та посівних якостей насіння, що реалі-

Курило В.І., Піддубний О.Ю., Кравчук М.Ю.

зується суб'єктами оптової та роздрібною торгівлі; дотриманням суб'єктами насінництва та розсадництва державних стандартів, інших нормативних документів, веденням документації сортових посівів і насаджень, ділянок гібридизації насіння і садивного матеріалу, правильного відбору проб та вибірок для визначення якостей насіння і садивного матеріалу, оформлення документів на посівні та сортові якості насіння і садивного матеріалу, за введенням насіння і садивного матеріалу в обіг; сертифікацією насіння і садивного матеріалу;

в) *у частині якості та безпечності сільськогосподарської продукції за:* додержанням закупівельними, переробними, торговельними підприємствами і організаціями незалежно від форми власності та господарювання правил торгівлі, реалізації і зберігання плодоовочевої продукції, готує експертні висновки; формуванням державних і регіональних ресурсів сільськогосподарської продукції; додержанням вимог стандартів, технічних умов, інших нормативних документів, пов'язаних з якістю та безпечністю сільськогосподарської продукції, наявністю генетично модифікованих організмів під час її заготівлі, зберігання, переробки, переміщення територією України та здійснення експортно-імпортних операцій підприємствами всіх форм власності; веденням кількісно-якісного обліку зерна та продуктів його переробки на хлібоприймальних і зернопереробних підприємствах незалежно від форми власності та господарювання, веденням реєстру складських документів на зерно та зерна, прийнятого на зберігання; проведенням декларування сільськогосподарської продукції, у тому числі зернових культур; дотриманням технічного регламенту зерновими складами в процесі зберігання зерна та продуктів його переробки; якістю плодоовочевої продукції та продуктів її переробки під час закупівлі, зберігання та реалізації на внутрішньому ринку України;

г) *у частині дотримання правил виробництва виноробної продукції за:* веденням виноградників та виробництвом винограду, вина та інших продуктів виноробства; додержанням державних стандартів та вимог у виробництві, реалізації, експорті та імпорті товарної продукції в галузі виноградарства і виноробства; додержанням державних стандартів та технічних умов у виробництві вин, вермутів, коньяків України і брендів;

д) *у частині дотримання заходів біологічної і генетичної безпеки щодо сільськогосподарських рослин* при створенні, дослідженні та практичному використанні генетично модифікованих організмів у відкритих системах на підприємствах, в установах і організаціях агропромислового комплексу незалежно від їх підпорядкування і форми власності;

е) *в частині родючості ґрунтів за:* зміною показників якісного стану ґрунтів у результаті проведення господарської діяльності на землях сіль-

АДМІНІСТРАТИВНА ЮРИСДИКЦІЯ В АПК УКРАЇНИ

ськогосподарського призначення; своєчасним проведенням підприємствами, установами, організаціями всіх форм власності заходів щодо збереження, відтворення та підвищення родючості ґрунтів;

е) *в частині експлуатації та технічного стану машин за:* дотриманням вимог законодавства акредитованими суб'єктами господарювання, які проводять перевірку технічного стану та ідентифікацію машин; дотриманням законодавства з охорони праці, навколишнього середовища при експлуатації і технологічному обслуговуванні технічних засобів для агропромислового комплексу; виконанням законодавства у сфері захисту прав споживачів на придбану чи відремонтовану сільськогосподарську техніку та комплектуючі вузли й агрегати до неї; дотриманням правил технічного та сервісного обслуговування машин; технічним станом і експлуатацією машин, які підлягають перевірці на підтвердження відповідності вимогам законодавства;

ж) *у частині охорони прав на сорти рослин за:* дотриманням юридичними та фізичними особами вимог законодавства з охорони прав на сорти рослин у сфері виробництва, використання, зберігання, реалізації та розмноження садивного матеріалу сортів рослин; збереженістю сортів рослин, реєстрацією ліцензійних договорів на їх використання та виплатою авторської винагороди; веденням первинного насінництва власниками майнових прав інтелектуальної власності та підтримувачами сортів рослин; набуттям прав на сорти рослин та їх реєстрацією; ввезенням в Україну садивного матеріалу (насіння) незареєстрованих в Україні сортів рослин; дотриманням особистого немайнового права авторства на сорт, майнового права власника сорту, права попереднього користування і права при відновленні прав на сорт, права на поширення сорту в Україні, прав автора сорту при відмові власника від майнового права на сорт, порядку вивезення з України посадкового матеріалу (насіння) сортів рослин, що містять об'єкт інтелектуальної власності, угоди, укладеної між роботодавцем та автором сорту щодо виплати справедливої винагороди тощо.

Держсільгоспінспекція України та її посадові особи в межах своїх повноважень мають право:

- 1) складати акти перевірок, протоколи про адміністративні правопорушення та розглядати відповідно до законодавства справи про адміністративні правопорушення, давати обов'язкові для виконання приписи (розпорядження), а також подавати в установленому законодавством порядку до відповідних органів матеріали перевірок для притягнення винних осіб до відповідальності;

Курило В.І., Піддубний О.Ю., Кравчук М.Ю.

- 2) безперешкодно обстежувати в установленому законодавством порядку підприємства, установи та організації усіх форм власності, що перебувають у власності та користуванні юридичних і фізичних осіб, для проведення перевірок з питань, що належать до компетенції Держсільгоспінспекції України;
- 3) отримувати в установленому законодавством порядку від центральних і місцевих органів виконавчої влади, виконавчих органів Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій незалежно від форми власності документи, матеріали та іншу інформацію, необхідну для виконання покладених на Держсільгоспінспекцію України завдань;
- 4) звертатися до органів прокуратури з клопотанням про подання позову до суду щодо відшкодування втрат сільськогосподарського і лісгосподарського виробництва, а також повернення самовільно чи тимчасово зайнятих земельних ділянок, строк користування якими закінчився;
- 5) викликати громадян, у тому числі посадових осіб, для отримання від них усних або письмових пояснень з питань, пов'язаних з порушенням земельного законодавства;
- 6) передавати до органів прокуратури, органів дізнання та досудового слідства акти перевірок та інші матеріали про діяння, в яких вбачаються ознаки злочину;
- 7) забороняти експлуатацію машин та інших технічних засобів для агропромислового комплексу, якщо їх технічний стан не відповідає вимогам нормативних документів щодо показників якості, технологічності та безпечності, охорони праці та охорони навколишнього природного середовища, загрожують життю і здоров'ю працюючих або створюють можливість виникнення аварії;
- 8) перевіряти у трактористів-машиністів наявність документів на право користування і керування машинами та зупиняти машини для перевірки технічного стану в разі наявності ознак, що свідчать про їх технічну несправність та ін.

Держсільгоспінспекція України у межах своїх повноважень, на основі і на виконання Конституції та законів України, актів і доручень Президента України, актів Кабінету Міністрів України, наказів Міністерства аграрної політики та продовольства України та доручень Міністра видає накази організаційно-розпорядчого характеру, які підписує Голова Держсільгоспінспекції України.

АДМІНІСТРАТИВНА ЮРИСДИКЦІЯ В АПК УКРАЇНИ

Проаналізувавши діяльність інспекції як органу державного контролю, вважаємо за потрібне узагальнити характерні особливості даного суб'єкта:

- 1) Держсільгоспінспекція є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра аграрної політики та продовольства України, входить до системи органів виконавчої влади і забезпечує реалізацію державної політики у сфері нагляду (контролю) в агропромисловому комплексі;
- 2) в процесі реорганізації інспекція відповідно до покладених до неї завдань успадкувала функціональні обов'язки Української державної насінневої інспекції, Української державної помологічно-ампелографічної інспекції, Державної інспекції з контролю якості сільськогосподарської продукції та моніторингу її ринку, Інспекції державного технічного нагляду;
- 3) Держсільгоспінспекція України є юридичною особою, має печатку із зображенням Державного Герба України та своїм найменуванням, власні бланки, рахунки в органах Державної казначейської служби України;
- 4) у своїй діяльності Держсільгоспінспекція України керується Конституцією та законами України, актами Президента України та Кабінету Міністрів України, наказами Міністерства аграрної політики та продовольства України (Мінагрополітики України), іншими актами законодавства України, дорученнями Президента України та Міністра.

На основі проведеного аналізу можна зробити наступні висновки:

1. Не всі досліджувані суб'єкти, що здійснюють контрольню-наглядову діяльність у сфері сільського господарства, є інспекціями за назвою. Так, наприклад, органи ветеринарного контролю функціонують під назвою Державна ветеринарна та фітосанітарна служба України, а державний контроль в сфері рибного господарства та рибної промисловості, охорони, використання та відтворення водних живих ресурсів покладається на Державне агентство рибного господарства України. У цьому зв'язку виникає ряд проблемних питань, пов'язаних з визначенням правового статусу даних органів. Тому при розгляді питання «система і правове становище органів, що здійснюють державний контроль в сільському господарстві», необхідно кожен такий суб'єкт, що входить в цю систему, аналізувати з позиції – «частина цілого». Частина – це інспекція, комітет, служба, для яких властиві подібні завдання й форми їх реалізації, а ціле – це сукупність та єднання даних органів в систему сільськогосподарських інспекцій.

Курило В.І., Піддубний О.Ю., Кравчук М.Ю.

---

2. Діяльність органів, що здійснюють державний контроль у сільському господарстві, на нашу думку, повинна значною мірою носити територіальний характер з урахуванням природних та соціальних особливостей тої чи іншої місцевості країни. З цього питання пропонується наступне: державні сільськогосподарські інспекції при реалізації своїх завдань повинні більше опиратися на підпорядковані їм обласні та районні інспекції.

3. Сільське господарство – складова частина агропромислового комплексу України, сільськогосподарські інспекції – структурні одиниці Міністерства аграрної політики та продовольства України. Звідси на логічних засадах випливає потреба у відокремленні зі складу даного Міністерства сільськогосподарських інспекцій та інтегрування їх в єдиний новостворений державний орган (чи то на правах міністерства, чи то на правах управління).

Питання для самоперевірки та контролю

1. Назвіть ознаки інституту державного контролю в сільському господарстві України.
2. Що ми відносимо до основних елементів правового статусу інспекційних органів?
3. Дайте визначення поняття «адміністративно-правова норма».
4. Які форми державного контролю Ви знаєте?
5. Чому усі форми діяльності органів державного регулювання в галузі сільського господарства взаємозалежні?
6. Які стадії включає в себе контрольна діяльність?
7. Які методи державного контролю відносять до загальних?
8. Які методи державного контролю відносять до спеціальних?
9. Охарактеризуйте систему органів, які здійснюють державний контроль в сільському господарстві.
10. Дайте визначення поняття «інспекція».

3. Поняття адміністративної юрисдикції і її завдання в АПК

3.1. Загальна характеристика адміністративної юрисдикції

Найбільш суттєвою рисою адміністративної юрисдикції є те, що в процесі адміністративно-юрисдикційної діяльності вирішується юридична справа, здійснюється правовий захист порушених або оспорюваних інтересів, виносяться юридично-владне рішення щодо застосування відповідної правової санкції, відновлення порушеного права. Ця діяльність, як вже відмічалось, є частиною адміністративного процесу.

Отже, частина проваджень у структурі адміністративного процесу характеризуються як юрисдикційні адміністративні (адміністративно-юрисдикційні) провадження. До них належать:

- провадження у справах про адміністративні правопорушення;
- провадження з публічно-правових спорів;
- дисциплінарні провадження щодо державних службовців.

Певне проміжне місце між неюрисдикційними та юрисдикційними видами проваджень посідають провадження у зв'язку із застосуванням заходів адміністративного примусу, зокрема адміністративного попередження і адміністративного припинення.

Для адміністративно-юрисдикційної діяльності характерні такі риси.

1. Наявність адміністративно-правового спору (або правопорушення). Розгляд і розв'язання юридичних справ, зумовлених позитивними обставинами, не охоплюються юрисдикційною діяльністю. Юрисдикція виникає тільки тоді, коли необхідно розв'язати спір про право або у зв'язку з порушенням діючих правових норм. Щодо адміністративної юрисдикції, то такі спори виникають між сторонами суспільних відносин, що регулюються адміністративно-правовими нормами, набуваючи характеру адміністративно-правових спорів.

2. Чітко визначена процесуальна форма. Адміністративно-юрисдикційна діяльність в силу своєї суспільної значущості вимагає належного процесуально-правового регулювання. Встановлення і доведення подій і фактів, їх юридична оцінка здійснюються у межах особливої процесуальної форми, що є важливою і обов'язковою для юрисдикції. Адміністративна юрисдикція

Курило В.І., Піддубний О.Ю., Кравчук М.Ю.

значно відрізняється від інших видів юрисдикційної діяльності, що існують у кримінальному та цивільному процесі. Вона є менш деталізованою процесуальною діяльністю. Дана обставина пояснюється таким явищем, як економія процесуальної форми – адміністративні правопорушення трапляються порівняно часто і не несуть надзвичайної суспільної небезпеки, часто розглядаються в позасудовому порядку, тому процес розгляду і притягнення до відповідальності тут дещо спрощений на користь оперативності.

Розгляд адміністративно-правових спорів здійснюється на основі відповідних нормативно-правових актів, що закріплюють порядок розгляду скарг на неправомірні дії або бездіяльність органів і посадових осіб, якими порушуються права і законні інтереси громадян. Що ж стосується адміністративних деліктів, то процесуальний порядок розгляду таких справ закріплено у процесуальній частині КпАП.

3. Адміністративно-юрисдикційна, як і інші види юрисдикційної діяльності, передбачає змагальність при розгляді справи. Змагальність юрисдикційної процедури детально регламентована і гарантована правовими нормами. Це означає, що сторона адміністративно-правового спору, яка винна у вчиненні адміністративного правопорушення, не є пасивним спостерігачем розв'язання справи юрисдикційними органами. Вона наділена досить широкими процесуальними правами, що дає їй змогу активно захищати свої інтереси, подавати докази, заявляти клопотання, заперечувати пред'явлені докази у вчиненні адміністративного правопорушення. При цьому адміністративно-юрисдикційні органи, їх посадові особи зобов'язані сприяти реалізації цих процесуальних прав.

4. Обов'язковість ухвалення рішення у вигляді правового акта – важлива ознака юрисдикційної діяльності. Як спосіб розв'язання правових конфліктів, юрисдикція передбачає необхідність ухвалення остаточного рішення – акта застосування норм права до конкретного випадку. Юрисдикційний акт щодо конкретної адміністративної справи означає, по суті, кінцеве розв'язання адміністративно-правового спору.

Якщо ж йдеться про правопорушення, то у такому акті можуть бути передбачені правові санкції. Їх застосування є лише одним із варіантів рішення, що ухвалюється адміністративно-юрисдикційними органами. Іншими варіантами можуть бути, наприклад, рішення про припинення провадження в справі або про застосування заходів впливу до неповнолітнього. Основною метою ухвалення рішення є примушення правопорушника до правомірної поведінки і загальна превенція щодо потенційних правопорушників.

Як відомо, провадження в адміністративній справі вважається завершеним, коли ухвалене щодо нього рішення виконане у повному обсязі. У цьому

АДМІНІСТРАТИВНА ЮРИСДИКЦІЯ В АПК УКРАЇНИ

випадку законодавець передбачає відповідну гарантію виконання рішень, ухвалених адміністративно-юрисдикційним органом. Зокрема, постанова у справі про адміністративне правопорушення є обов'язковою для виконання державними і громадськими органами, підприємствами, установами, організаціями, посадовими особами і громадянами (ст. 298 КУпАП). Безпосередньо виконання забезпечується органами Державної виконавчої служби.

5. Спеціалізація – надзвичайно широке коло суб'єктів позасудової адміністративної юрисдикції. Це зумовлено насамперед наданням можливості інстанційного оскарження дій та рішень органів і посадових осіб, якими порушуються права громадян. Тобто будь-який вищий щодо них орган зобов'язаний розглянути таке звернення й ухвалити щодо нього відповідне рішення.

Водночас особливості складів правопорушень у різних галузях управління зумовлюють наявність значної кількості органів (посадових осіб), уповноважених розглядати їх і розв'язувати по суті. У переважній більшості випадків розгляд справ про адміністративні правопорушення покладено на органи, головним завданням яких, поряд із виконанням юрисдикційних функцій, є здійснення виконавчо-розпорядчих повноважень у різних галузях державного управління. Це означає, що юрисдикційні функції здійснює орган, наділений певною компетенцією у відповідній сфері, і інспектор, що діє від його імені, є фахівцем у відповідній галузі, має у своєму розпорядженні необхідні повноваження, методичні матеріали, технічні засоби, що дає йому змогу легко виявити і правильно кваліфікувати правопорушення.

Адміністративно-юрисдикційні функції здійснюються також органами, спеціально створеними для розгляду справ про адміністративні правопорушення. Це адміністративні комісії при виконкомах районних, міських, районних у містах рад.

6. Особливе місце у системі адміністративно-юрисдикційних органів посідають суди. При цьому слід мати на увазі, що розгляд судами справ про адміністративні правопорушення не можна визнати окремим, самостійним видом правосуддя, а радше судовою адміністративною юрисдикцією, оскільки суд застосовує заходи адміністративної відповідальності за тими ж правилами, що й органи виконавчої влади, і на підставі одного закону – КУпАП. У даному випадку суд здійснює адміністративну юрисдикцію «за аналогією» з адміністративним порядком притягнення до відповідальності за адміністративні правопорушення. Виходячи з цього, як вже наголошувалось, суд загальної компетенції, вирішуючи справи про адміністративні правопорушення, діє як орган адміністративної юрисдикції, а не як орган адміністративної юстиції.

Курило В.І., Піддубний О.Ю., Кравчук М.Ю.

7. Подвійна природа адміністративної юрисдикції виявляється в тому, що, з одного боку, це частина виконавчо-розпорядчої діяльності, один з видів правоохоронної діяльності (спрощена процедура, відсутність ведення протоколу), а з другого боку, це – різновид юрисдикційної діяльності (наявність правопорушення, елементарна змагальність, прийняття юрисдикційного акта).

3.2. Підстави функціонування юрисдикційних органів в агропромисловому комплексі

Україна має значний аграрно-промисловий потенціал. Через сприятливі природно-кліматичні умови, вигідне географічне положення, достатні виробничо-господарські потужності та продуктивні сили, Україна має великі можливості для подальшого розвитку аграрного виробництва. Різноманітність форм власності, економічна свобода сільськогосподарських виробників породжує здорову конкуренцію, яка у свою чергу зумовлює підвищення ефективності виробництва і покращення якості продукції. Забезпеченість держави товарами сільськогосподарського виробництва, зважаючи на особливості побудови національної економіки, рівня розвиненості відповідних галузевих інфраструктур, особливостей кліматичних умов регіонів, наявності природних ресурсів, ефективності впливових заходів держави з регулювання соціально-економічних процесів в агропромисловому комплексі виступає одним з важливих елементів, які, у свою чергу, є складовими частинами безпеки держави, сталості національної економіки, потенційної можливості автономно вирішувати завдання стратегічної важливості з більшим чи меншим ступенем незалежності від впливу зовнішньоекономічних факторів. На сучасному етапі роль держави у виконанні цих завдань полягає у створенні належних умов для нормального розвитку галузі, проведення сприятливої інвестиційної, економічної та податкової політики, що в цілому об'єднується під поняттям «державне управління в АПК».

Перш ніж розвивати дану тему, необхідно, як це прийнято в наукових дослідженнях, сформулювати межі предмета вивчення. АПК, згідно з ustalеним в юридичній науці поглядом, це складна біоекономічна система, яка являє собою форму інтеграції сільського господарства і споріднених з ним галузей, що займаються матеріально-технічним постачанням, заготівлями сільськогосподарської продукції, її переробкою, зберіганням і доведенням до споживача.

Відповідно до іншого визначення, агропромисловий комплекс – це сукупність галузей матеріального виробництва і систем їх виробничо-

АДМІНІСТРАТИВНА ЮРИСДИКЦІЯ В АПК УКРАЇНИ

технічного обслуговування, взаємозв'язаних технологічно, організаційно і економічно. Галузі агропромислового комплексу поділяють на три групи: 1) галузі, що виробляють засоби виробництва для сільського господарства і здійснюють його матеріально-технічне та виробниче обслуговування; 2) сільськогосподарське виробництва; 3) галузі і виробництва, що забезпечують переробку сільськогосподарської продукції і постачання її споживачам (харчова промисловість, галузі легкої промисловості, підприємства транспортування і реалізації продукції), а також житлово-комунальне господарство, побутове і культурне обслуговування.

Формами керівництва агропромисловим комплексом є планування, управління, контроль, нормативне регулювання. Контроль у даному разі виступає засобом коригування управлінських рішень, з урахуванням оперативної інформації, зібраної у процесі контролю. Окрім того, активний вплив суб'єктів державного контролю дисциплінує поведінку підконтрольних суб'єктів, оскільки зумовлює як позитивну відповідальність підконтрольних суб'єктів, так і ретроспективну, до якої вони притягаються у разі порушення норм чинного законодавства.

У незалежній Україні до недавнього часу проблемі державного контролю не приділяли належної уваги. Практично був відсутній комплексний підхід до вирішення організаційних та процедурних питань проведення державного контролю.

Для того, щоб активно впливати на процеси, їх розвиток, сприяти йому, держава має отримувати інформацію про реальний стан справ, аналізувати розвиток подій при відповідних умовах і за потреби впливати на їх перебіг, тобто держава у притаманних їй організаційних формах, за допомогою відповідних прийомів і заходів, має контролювати розвиток суспільних відносин та процеси, що при цьому відбуваються, і спрямовувати їх на забезпечення інтересів громадян.

Якщо вести мову про аграрний сектор економіки, метою державного контролю є задоволення інтересів громадян – споживачів продукції агропромислового комплексу, забезпечення їх екологічно чистими, безпечними і доступними продуктами харчування, а також забезпечення інтересів фізичних і юридичних осіб – виробників сільськогосподарської продукції, задоволення їх потреб в якісній сировині і справедливій оплаті за вироблену продукцію.

Для досягнення цієї мети потрібен контроль на всіх стадіях виробництва і переробки сільськогосподарської продукції, який поширюється на всіх суб'єктів, незалежно від форм власності та господарювання, і має широкий галузевий спектр, що охоплює всі підгалузі агропромислового комплексу.

Курило В.І., Піддубний О.Ю., Кравчук М.Ю.

Оскільки держава здійснює свої функції через державні органи, в агропромисловому комплексі функціонує спеціально уповноважений центральний орган державної влади – *Міністерство аграрної політики та продовольства України*. Міністерство в свою чергу має у своєму складі спеціалізовані органи, яким доручені окремі ділянки контрольної діяльності, переважно за галузевим принципом. Дані органи наділені повноваженнями щодо здійснення державного контролю в АПК і застосування до порушників відповідних санкцій.

3.3. Адміністративна юрисдикція органів державного контролю у галузі сільського господарства

Кожен орган виконавчої влади, діючи від імені та за дорученням держави, має певний правовий статус, є носієм відповідних повноважень юридично-владного характеру, реалізація яких забезпечує йому досягнення мети виконавчо-розпорядчої діяльності. Органи виконавчої влади наділяються необхідною оперативною самостійністю, що виражається в їх компетенції – предметах відання, правах, обов'язках, територіальних межах діяльності кожного окремого органу.

Компетенція – це певний обсяг державної діяльності, покладений на конкретний орган, або коло питань, передбачених законодавством, іншими нормативно-правовими актами, які він має право вирішувати в процесі практичної діяльності.

Юридична компетенція державних органів у галузі сільського господарства реалізується на підставі законодавства України. Безпосередня діяльність щодо здійснення адміністративної юрисдикції у цьому питанні належить інспекційним органам, які входять до структури Міністерства аграрної політики та продовольства України. Кожна з інспекцій виконує такі повноваження виключно у своїй сфері, не перешкоджаючи і безпідставно не втручаючись у діяльність інших інспекцій.

Досліджуючи загальні риси державних інспекцій, зауважимо, що вони, як суб'єкти контролю, мають відповідати ряду вимог:

- 1) юридичній компетентності, як встановленій законом можливості (повноваженням) у встановлених межах здійснювати контрольню-наглядову діяльність, що є обов'язковою ознакою;
- 2) професійній компетентності, оскільки суб'єкт контрольної діяльності повинен мати спеціальні знання та досвід відповідної діяльності;
- 3) цей суб'єкт повинен мати необхідні засоби для активної і доцільної допомоги підконтрольним суб'єктам в усуненні і попередженні помилок та інших упущень.

АДМІНІСТРАТИВНА ЮРИДИКЦІЯ В АПК УКРАЇНИ

Перш ніж докладніше зупинитись на юрисдикційних повноваженнях кожної з сільськогосподарських інспекцій, вважаємо за потрібне з'ясувати правову сутність юрисдикції.

До питань адміністративної юрисдикції у різний період звертались Б. Авер'янов, Т. Коломоєць, М. Максютін, І. Голосніченко, В. Колпаков, Л. Анохіна, А. Комзюк, В. Курило, С. Тараненко А. Шергін та інші.

Юрисдикція як вид діяльності органів державної влади безпосередньо пов'язана з охороною суспільних відносин і полягає в розгляді органами державної влади справи по суті та прийнятті рішення, виконання якого може забезпечуватися примусовою силою держави. Адміністративна юрисдикція є одним із видів юрисдикційної діяльності органів державної влади і виступає як складова частина реалізації виконавчої влади.

У процесі здійснення адміністративної юрисдикції забезпечується охорона певних соціальних благ і цінностей (громадського порядку, суспільної безпеки, прав і свобод громадян) шляхом проведення розслідування, обвинувачення особи, винної у здійсненні протиправного діяння; розгляду справи про це діяння, винесення по ньому рішення про застосування (або незастосування) адміністративного стягнення, виконання рішення, яке винесене.

У літературі вказується, що *адміністративна юрисдикція* – це адміністративно-процесуальна діяльність уповноважених органів виконавчої влади, тобто установлена законодавчими актами діяльність органів державного управління і посадових осіб щодо вирішення індивідуальних адміністративних справ і застосування відповідних юридичних санкцій в адміністративному порядку¹.

Характерною ознакою адміністративної юрисдикції є чітко визначена процесуальна форма.

До ознак юрисдикції відносять:

1. Наявність правового спору – правопорушення (юрисдикція виникає лише тоді, коли необхідно вирішувати спір про порушення правових приписів, а юрисдикційне втручання державних органів не потрібне, доки не виникають правові конфлікти. Вирішення таких конфліктів і становить основний зміст юрисдикційної діяльності).
2. Змагальна процедура вирішення справи (процес з розгляду справи і прийняття рішення за нею передбачає не лише активність відповідного органу (посадової особи), що розглядає справу, але й інших його учасників, які у свою чергу можуть захищати свої інтереси, подавати докази, оспорювати пред'явлені їм обвинувачення та ін.).

¹ Адміністративное право: [учебник] / под ред. Ю.М. Козлова, Л.Л. Попова. – М.: Юристъ, 1999. – С. 409.

Курило В.І., Піддубний О.Ю., Кравчук М.Ю.

---

3. Видання юрисдикційного акта (юрисдикція, як процес, є не самоціллю, а способом вирішення правового конфлікту. Результатом цього є прийняте у справі рішення, тобто акт застосування норми права до конкретного випадку. Рішення у справі має бути обґрунтованим та базуватись на всебічній оцінці фактичної і нормативної сторони справи).

Таким чином, основною метою адміністративної юрисдикції є встановлення інспекційними органами фактичних обставин справи, притягнення порушників до адміністративної відповідальності та вироблення рекомендацій превентивного характеру. Адміністративна юрисдикція характеризується тим, що на відміну від повільного характеру кримінальної та цивільно-правової юрисдикції вона є більш оперативною, їй також притаманна можливість спрощеного розгляду й вирішення підвідомчих справ на місці вчинення адміністративного правопорушення.

За своїм змістом ознаки юрисдикції поєднують в собі контрольні повноваження інспекційних органів.

Контрольні повноваження можна розділити на чотири групи:

- 1) повноваження на здійснення контролю з власної ініціативи безперешкодно у будь-який час у межах своєї компетенції (право на перевірки);
- 2) повноваження давати у випадку необхідності відповідним органам і посадовим особам вказівки (приписи) обов'язкового характеру щодо усунення виявлених порушень і їх наслідків (суспільний контроль);
- 3) повноваження з притягнення до відповідальності винних посадових осіб (держінспекції);
- 4) повноваження з вироблення рекомендацій превентивного характеру (такі повноваження реалізуються у процесі узагальнення результатів перевірок, виявлення і вивчення причин конкретних недоліків – порушень, умов, які їх викликали, розробки і проведення у життя попереджувальних заходів організаційного і виховного характеру, дачі рекомендацій і обов'язкових вказівок підконтрольним суб'єктам щодо застосування відповідних превентивних заходів).

З огляду на це органи адміністративної юрисдикції володіють прерогативою щодо виявлення та припинення правопорушень у галузі сільського господарства.

Юрисдикційна діяльність інспекційних органів, крім категорії «юрисдикція», безпосередньо включає в себе поняття адміністративного процесу.

АДМІНІСТРАТИВНА ЮРИСДИКЦІЯ В АПК УКРАЇНИ

Адміністративно-юрисдикційний процес – це діяльність суб'єктів державної виконавчої влади з вирішення спорів між різними суб'єктами, а також щодо застосування заходів адміністративного і дисциплінарного примусу, яка здійснюється в адміністративно-процесуальній формі.

Широке розуміння адміністративного процесу пов'язане з визнанням того, що ним охоплюється будь-яка діяльність виконавчо-розпорядчих органів з реалізації матеріальних норм адміністративного права, тобто адміністративний процес виступає як порядок реалізації адміністративно-правових норм під час вирішення конкретних управлінських справ.

На сьогодні важливим залишається питання ототожнення понять адміністративного (позасудового) процесу та судового процесу у справах про адміністративні правопорушення на підставі єдності кола вирішуваних питань, а також їх «роздвоєння» як двох самостійних категорій.

З одного боку, адміністративна юрисдикція органів виконавчої влади та органів судової влади певною мірою схожі між собою. Варто зауважити, що всі вони повинні розглядати спір, давати йому оцінку, висловлювати самостійне судження та застосовувати адміністративні заходи. З другого боку – юрисдикційна діяльність не є основним видом діяльності органів виконавчої влади на відміну від органів судової влади.

На нашу думку, розгляд таких спорів і справ про адміністративні правопорушення є рівносильними складовими адміністративної юрисдикції. Спільне спрямування на ефективність у цій діяльності як органів виконавчої влади, так і адміністративних судів є аргументом цього.

Інспекційні органи і їх посадові особи, уповноважені розглядати справи про адміністративні правопорушення, виступають у ролі представників держави. У цьому відношенні процес застосування заходів адміністративних стягнень може розглядатися як спір двох сторін у матеріальному адміністративному відношенні, у якому ініціатором є не фізична або юридична особа, а уповноважений державний орган, який вимагає від іншого органу, що має юрисдикційні повноваження, вирішити справу і застосувати визначені законом санкції.

Посадова особа (інспектор) при підготовці до розгляду справи про адміністративне правопорушення відповідно до ст. 278 КУпАП вирішує питання належності справи до її компетенції, а також чи правильно складено протокол та інші матеріали про адміністративне правопорушення, чи сповіщено осіб, які беруть участь у розгляді справи, про час та місце її розгляду, чи витребувані необхідні додаткові матеріали.

Адміністративну юрисдикцію можна охарактеризувати як вид правовохоронної діяльності органів державного управління та інших компетентних органів, що охоплює розгляд справ про адміністративні

Курило В.І., Піддубний О.Ю., Кравчук М.Ю.

правопорушення і прийняття рішення з них в установленому законом порядку, а також як відособлену частину виконавчо-розпорядчої діяльності, що за своїм характером є підзаконною, правозастосовною та правоохоронною. Адміністративно-юрисдикційна діяльність включає в себе суспільні, державно-владні відносини, пов'язані з адміністративно-правовими спорами та адміністративними правопорушеннями.

На даний час питання компетенції інспекційних органів становить науково-практичний інтерес. Це мотивується наявністю незначної кількості досліджень юрисдикційної діяльності в сільському господарстві України.

Згідно зі ст. 254 КУпАП державні інспектори Держветфітослужби мають право складати протоколи про адміністративні правопорушення за ст. 51-2 КУпАП (порушення прав на об'єкт права інтелектуальної власності), яка вказує, що незаконне використання об'єкта права інтелектуальної власності (сорту рослин), привласнення авторства на такий об'єкт або інше умисне порушення прав на об'єкт права інтелектуальної власності, що охороняється законом, – тягне за собою накладення штрафу від десяти до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією незаконно виготовленої продукції та обладнання і матеріалів, які призначені для її виготовлення.

У подальшому така справа передається до суду, що мотивується великим суспільним значенням дотримання законодавства про інтелектуальну власність і досить заплутаним характером справ, та за ст. 104-1 КУпАП (порушення порядку та умов ведення насінництва й розсадництва) з передачею справи до насінницьких інспекцій для прийняття рішення.

До основних юрисдикційних повноважень Держветфітослужби можна віднести:

1. Здійснення державного контролю за набуттям прав на сорти рослин та їх реєстрацією і реалізацією. Побудова самого процесу контролю у сфері державної служби має виходити із забезпечення ефективності державної служби і в цілому ефективності управлінської діяльності, у жодному разі не спричинюючи негативного впливу на цю діяльність.

2. Приймання заявок, проведення їх експертизи, приймання рішення щодо них – одна із ключових юрисдикційних повноважень Держветфітослужби, оскільки внесені до Реєстру заявок відомості про сорт дають право на тимчасову правову охорону сорту. У разі відповідності формальних ознак заявки встановленим вимогам заявнику надсилається експертний висновок про позитивні результати формальної експертизи і про можливість початку проведення кваліфікаційної експертизи. У разі невідповідності формальних ознак заявки заявник повинен усунути зазначену невідповідність, що вказана в експертному висновку Держветфітослужби, протягом двох місяців від дати одержання висновку

АДМІНІСТРАТИВНА ЮРИСДИКЦІЯ В АПК УКРАЇНИ

Установи. В іншому випадку Держветфітослужба приймає рішення про відмову в державній реєстрації сорту і прав на нього.

3. Здійснення перевірки збереженості сортів рослин, хоча деякі науковці з цього приводу вважають, що чинне законодавство не відображає порядок забезпечення «чистоти» сорту, тобто здійснення контролю над збереженням його характерних ознак, наведених в описі.

4. Надання охоронних документів на сорти рослин: свідоцтва про авторство на сорт, свідоцтва про державну реєстрацію сорту, патентів на сорти рослин, примусової ліцензії на сорти рослин. Держветфітослужба, отримавши спільне клопотання про зміну складу авторів сорту і документ про сплату збору, робить зміни у відомостях, унесених до Реєстру заявок, якщо спільне клопотання надійшло в процесі експертизи заявки, і до Реєстру патентів і/або Реєстру сортів, – якщо спільне клопотання надійшло після державної реєстрації прав на сорт і/або державної реєстрації сорту.

5. Надання разових дозволів на ввезення для наукових цілей не зареєстрованих в Україні сортів рослин.

6. Визначення уповноважених закладів експертизи сортів рослин та доручення їм проведення науково-дослідної експертизи. Держветфітослужба може уповноважувати науково-дослідні інститути або інші установи при наявності відповідних вимог проводити наукову та науково-технічну експертизу відповідно до чинного законодавства України.

7. Надання спеціальних рішень щодо посіву сортів рослин, не занесених до Реєстру сортів рослин і не визнаних перспективними.

8. Проведення реєстрацій представників з питань інтелектуальної власності на сорти рослин.

9. Здійснення атестації робочих місць, спеціалістів з експертизи сортів рослин, установ та організацій державної системи охорони прав на сорти рослин.

Відповідно до ст. 238-3 КУпАП інспектори **Державної інспекції сільськогосподарства** мають право накладати адміністративні стягнення у разі вчинення підконтрольними суб'єктами дій, що кваліфікуються за ст. 104-1 КУпАП – Порушення порядку та умов ведення насінництва та розсадництва. Складом даного правопорушення є: виробництво, заготівля, пакування, маркування, затарювання, зберігання насіння, садивного матеріалу з метою продажу без додержання методичних і технологічних вимог або реалізація їх без документів про якість, а так само інше введення в обіг насіння, садивного матеріалу з порушенням встановленого порядку.

Від імені органів державного контролю в галузі насінництва та розсадництва розглядати справи про адміністративні правопорушення і накладати адміністративні стягнення мають право:

Курило В.І., Піддубний О.Ю., Кравчук М.Ю.

- 1) Головний державний інспектор сільського господарства – Голова Держсільгоспінспекції України – штраф на громадян до п'яти неоподаткованих мінімумів доходів громадян і на посадових осіб – до двадцяти неоподаткованих мінімумів доходів громадян;
- 2) головні державні інспектори сільського господарства Автономної Республіки Крим, областей, районів і міст – керівники територіальних органів – штраф на громадян до чотирьох неоподаткованих мінімумів доходів громадян і на посадових осіб – до п'ятнадцяти неоподаткованих мінімумів доходів громадян;
- 3) державні інспектори сільського господарства – штраф на громадян до трьох неоподаткованих мінімумів доходів громадян і на посадових осіб – до десяти неоподаткованих мінімумів доходів громадян.

Сьогодні, в процесі адміністративної реформи, питання ефективного виявлення та профілактики правопорушень в даній сфері законодавець поставив перед Держветфітослужбою, усунувши тим самим право приймати рішення Держсортслужбою, Українською державною насінневою інспекцією і Українською державною помологічно-ампелографічною інспекцією.

У ст. 83-1 та ст. 188-12 КУпАП вказані правопорушення, за які інспектори Держветфітослужби можуть накладати адміністративні стягнення на винних осіб у вигляді штрафу.

Стаття 83-1 КУпАП «Порушення законодавства про захист рослин» передбачає відповідальність за наступні протиправні діяння:

- 1) поширення шкідливих організмів внаслідок порушення технології вирощування рослин сільськогосподарського та іншого призначення;
- 2) екологічно не обґрунтоване здійснення захисту рослин;
- 3) неповідомлення (приховування) або надання неправдивої інформації про загрозу посівам, деревним насадженням, іншій рослинності відкритого та закритого ґрунту, а також продукції рослинного походження від шкідливих організмів;
- 4) завезення на територію України та реалізація засобів захисту рослин, а також речовин і сировини для їх виготовлення, що не пройшли державних випробувань і реєстрації;
- 5) ухилення від пред'явлення або непред'явлення засобів захисту рослин для проведення їх огляду, дослідження;
- 6) недодержання вимог нормативно-правових актів з питань захисту рослин, що призвело до пошкодження, погіршення стану рослин та якості продукції рослинного походження, а також забруднення довкілля.

У статті 188-12 КУпАП зазначена відповідальність за невиконання законних вимог посадових осіб спеціально уповноважених органів виконавчої влади у сфері захисту рослин. Такі законні вимоги є похідними

АДМІНІСТРАТИВНА ЮРИСДИКЦІЯ В АПК УКРАЇНИ

від їх повноважень, що закріплені статтями 16, 17 Закону України «Про захист рослин», і сформульовані у вигляді припису, запиту.

За своїм змістом рішення (приписи) – це розпорядження адміністративного характеру, звернені безпосередньо до підконтрольних об'єктів; вони мають обов'язкову силу і невиконання вимог держінспекції тягне за собою застосування заходів примусу, що є однією з важливих гарантій виконання поставлених перед інспекцією завдань.

Рішення (приписи) держінспекції мають бути: 1) законними, тобто базуватись на конкретному законі, указі або постанові керівництва; 2) обґрунтованими, тобто такими, що спираються на факти, отримані у результаті перевірок; 3) конкретними: у них необхідно зазначити основні порушення і вказати конкретні вимоги (заходи), які необхідно виконати, щоб усунути і попередити порушення у майбутньому.

Так, **інспектори** мають право видавати індивідуальні акти з метою ліквідації та нейтралізації виявлених недоліків у сфері захисту рослин.

Адміністративна юрисдикційна діяльність Державної ветеринарної та фітосанітарної служби й Державної інспекції сільського господарства – встановлена законодавчими та нормативно-правовими актами діяльність, направлена на здійснення протидії розповсюдженню хвороб і шкідників сільського господарства та притягнення правопорушників до відповідальності. Інспекційні органи зобов'язані оперативно реагувати на правопорушення і тим самим спонукати винних осіб до правомірної поведінки.

Органи Державної ветеринарної та фітосанітарної служби розглядають справи про адміністративні правопорушення, пов'язані з порушенням вимог щодо виконання фітосанітарних заходів (ст. 105), ввезенням в Україну, вивезенням з України, транзитом через її територію, вивезенням з карантинних зон або ввезенням до них об'єктів регулювання, які не пройшли фітосанітарного контролю (ст. 106) та ін.

Від імені даних органів розглядати справи про адміністративні правопорушення і накладати адміністративні стягнення мають право:

- 1) Голова Держветфітослужби України – Головний державний інспектор Держветфітослужби України та його заступники – штраф на громадян до десяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і на посадових осіб – до вісімнадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;
- 2) головні державні інспектори Держветфітослужби Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва та Севастополя та їх заступники – штраф на громадян до десяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і на посадових осіб – до п'ятнадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

Курило В.І., Піддубний О.Ю., Кравчук М.Ю.

- 3) державні інспектори Держветфітослужби – штраф на громадян до чотирьох неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і на посадових осіб – до чотирнадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Посадові особи органів державного ветеринарного контролю відповідно до ст. 238 КУпАП розглядають справи про адміністративні правопорушення, пов'язані з порушеннями правил щодо карантину тварин та інших ветеринарно-санітарних вимог (ст. 107 КУпАП).

Адміністративно-юрисдикційні повноваження інспекційних органів є послідовним продовженням їх управлінських та контрольних повноважень.

Розгляд справ про адміністративні правопорушення і накладення адміністративних стягнень покладено на: головних державних інспекторів ветеринарної медицини України та їх заступників, головних державних інспекторів ветеринарної медицини Республіки Крим, областей, міст Києва та Севастополя, міст, районів, районів у містах, головних державних інспекторів ветеринарної медицини на транспорті і державному кордоні та їх заступників, завідуючих дільничними лікарнями державної ветеринарної медицини, дільницями ветеринарної медицини, начальників ветеринарного нагляду на дезінфекційно-промивальних станціях і пунктах, завідуючих лабораторіями ветеринарно-санітарної експертизи на ринках.

Посадовими особами органів державної ветеринарної медицини штраф може стягуватися на місці з громадян до половини неоподаткованого мінімуму доходів громадян, із посадових осіб – до одного неоподаткованого мінімуму доходів громадян.

Відповідно до ст. 255 КУпАП органи державного ветеринарного нагляду мають право складати протоколи про правопорушення, а зокрема передбачені ст. 42-1 цього Кодексу – «Виробництво, заготівля, реалізація сільськогосподарської продукції, що містить хімічні препарати понад гранично допустимі рівні концентрації»; ст. 42-2 – «Заготівля, переробка або збут радіоактивно забруднених продуктів харчування чи іншої продукції»; ст. 42-3 – «Виробництво, зберігання, транспортування або реалізація продуктів харчування чи продовольчої сировини, забруднених мікроорганізмами та іншими біологічними агентами понад гранично допустимі рівні»; ст. 188-22 – «Невиконання законних вимог посадових осіб державної санітарно-епідеміологічної служби та державної служби ветеринарної медицини».

Цей перелік полегшує вирішення питання компетенції відповідних інспекційних органів.

Відповідно до ст. 255 КУпАП **уповноважені особи державних органів управління племінною справою у тваринництві** (на сьогодні таким орга-

АДМІНІСТРАТИВНА ЮРИСДИКЦІЯ В АПК УКРАЇНИ

ном є Держветфітослужба) за ст. 107-1 «Порушення законодавства про племінну справу у тваринництві» мають право складати протоколи про адміністративні правопорушення з наступною передачею справи до суду.

Про направлення протоколу і доданих до нього матеріалів на розгляд суду в Журналі обліку матеріалів про адміністративні правопорушення та результатів їх розгляду робиться відповідний запис.

Отже, при детальному аналізі юрисдикційної діяльності кожного інспекційного органу, який входить до структури Міністерства аграрної політики та продовольства України, можна в загальному зробити наступний висновок:

- 1) за характером компетенції ці органи виконують юрисдикційну діяльність поряд з іншими функціями;
- 2) має місце дискусійний підхід до розуміння ефективності юрисдикційної діяльності інспекцій, яка часто залежить від встановленої державою «границі», тобто визначеної кількості протоколів, накладених стягнень тощо. При цьому ми повинні розуміти, що радянські часи вже в минулому і «стаханівський режим роботи» з наперед заданими показниками є неправомірним й недопустимим для побудови демократичного суспільства. На нашу думку, удосконалення юрисдикційної діяльності інспекцій повинно проходити через ряд прогресивних та дієвих реформ.

3.4. Адміністративна юрисдикція в АПК як комплексний правовий інститут і як навчальна дисципліна

Центральним завданням даної теми є встановлення співвідношення понять «адміністративне право», «адміністративний процес», «адміністративна юрисдикція», «адміністративна юрисдикція в агропромисловому комплексі». Саме такий порядок розташування цих понять продиктований намаганням прослідкувати їх особливості від найбільш загального до конкретних понять, щоб встановити їх характерні особливості, користуючись методом сходження від загального до часткового.

Предметом адміністративного права є владні відносини, які складаються в процесі формування і функціонування державної адміністрації (за винятком тих, що регулюються іншими галузями права), а також відносини, що виникають при застосуванні уповноваженими суб'єктами заходів адміністративного примусу, інших заходів адміністративного впливу, під час розгляду скарг громадян.

Значну частину адміністративно-правових норм становлять норми процесуальні, або ті, що регулюють порядок здійснення окремих про-

Курило В.І., Піддубний О.Ю., Кравчук М.Ю.

цедур під час проведення управлінської діяльності. До цього часу у науці адміністративного права існує два підходи до розуміння адміністративного процесу, залежно від яких визначається його обсяг і зміст. У теорії адміністративного права вони одержали назви:

- вузького підходу до розуміння адміністративного процесу;
- широкого підходу до розуміння адміністративного процесу.

Вузьке розуміння адміністративного процесу пов'язано з його трактуванням як явища, що існує для вирішення суперечок і застосування заходів адміністративного примусу, тобто за аналогією із судовим процесом. У цьому випадку адміністративний процес ототожнюється з юрисдикційним процесом органів управління.

«Юрисдикція» – термін латинського походження (від латинського «юрис» – право, «діко» – кажу. Під поняттям **юрисдикція** зазвичай розуміється повноваження певної особи, установи давати правову оцінку фактам, діям, вирішувати правові питання або ж сам процес реалізації цих повноважень.

Широке розуміння адміністративного процесу пов'язане з визнанням того, що ним охоплюється будь-яка діяльність виконавчо-розпорядчих органів з реалізації матеріальних норм адміністративного права, тобто адміністративний процес виступає як порядок реалізації адміністративно-правових норм під час вирішення конкретних управлінських справ.

Дослідження у цій галузі показали, що друга точка зору найповніше відповідає сучасним уявленням про адміністративний процес. Слід також зважати на те, що в юридичній практиці склалися і з успіхом використовуються поняття законодавчого, бюджетного, земельного, правозастосовного процесів, які не вписуються в юрисдикційне розуміння цього явища.

Отже, виходячи з того, що адміністративний процес складається з окремих проваджень і не збігається цілком з поняттям адміністративної юрисдикції, в науці існує усталена думка про наявність і паралельне існування юрисдикційних і неюрисдикційних адміністративних проваджень, які в своїй сукупності утворюють явище адміністративного процесу. Подібні міркування можна знайти зокрема у навчальному посібнику В.Г. Перепелюка «Адміністративний процес»: «Всі адміністративні справи незалежно від сфери їх виникнення (зовнішнє чи внутрішнє управління) первісно поділяються на позитивні та юрисдикційні. Юрисдикційні справи – це форма розгляду ланками адміністративного устрою правових вимог до припинення порушень законодавства, притягнення винних осіб до відповідальності або захист суб'єктивних прав. Позитивні справи – це форма розгляду ланками адміністративного устрою

АДМІНІСТРАТИВНА ЮРИСДИКЦІЯ В АПК УКРАЇНИ

правових вимог з приводу надання сприяння у використанні суб'єктивних прав та виконанні юридичних обов'язків, які не можуть бути реалізовані заявниками самостійно».

У зазначеній праці наводяться аргументи на користь віднесення позитивної діяльності до адміністративно-процесуальної. В іншому разі поняття «адміністративний процес» і «адміністративна юрисдикція» необхідно ототожнювати, допускаючи тим самим, що весь адміністративний процес зводиться до виявлення і припинення правопорушень.

Висувалась також і альтернативна думка про те, що адміністративна юрисдикція поділяється на адміністративно-регулятивну (мається на увазі позитивна діяльність), адміністративно-судочинну (мається на увазі вирішення публічно-правових спорів) і адміністративно-деліктну, тобто компетентність вирішувати справи про адміністративні правопорушення, за здійснення яких передбачається накладення адміністративних стягнень. Але згідно з цією класифікацією поняття «адміністративна юрисдикція» фактично поглинає в собі весь адміністративний процес

Згідно з поширеним визначенням **адміністративна юрисдикція** – це встановлена законодавчо діяльність органів державного управління і окремих посадових осіб (наділених відповідними повноваженнями) щодо розв'язання індивідуальних адміністративних справ і застосування відповідних юридичних санкцій до правопорушників в адміністративному порядку (без участі судових органів).

Іноді також адміністративна юрисдикція визначається як особливий вид діяльності органів виконавчої влади, у процесі якої розглядаються індивідуальні адміністративні справи і застосовуються відповідні адміністративні санкції.

Чинний Кодекс адміністративного судочинства України дещо по-іншому закріплює це поняття. Так, у ст. 3 Кодексу знаходимо наступне визначення: «Справа адміністративної юрисдикції (далі – адміністративна справа) – переданий на вирішення адміністративного суду публічно-правовий спір, у якому хоча б однією зі сторін є орган виконавчої влади, орган місцевого самоврядування, їхня посадова чи службова особа або інший суб'єкт, який здійснює владні управлінські функції на основі законодавства, в тому числі на виконання делегованих повноважень». Проте якщо розглядати адміністративну юрисдикцію лише так, важко збагнути, що ж являє собою діяльність як органів державного управління, так і судів загальної компетенції з розгляду справ про адміністративні правопорушення. Вважаємо, що це законодавче визначення є вельми недосконалим і підлягає коригуванню відповідно до раніше напрацьованих теоретичних положень. Також, на нашу думку, Кодексом безпідставно звужено і понят-

Курило В.І., Піддубний О.Ю., Кравчук М.Ю.

тя адміністративного процесу. Фактично законодавець звів його до діяльності, що здійснюється адміністративними судами і прирівняв до поняття «адміністративна юрисдикція».

На даний час є як прихильники ототожнення адміністративного (позасудового) процесу та судового процесу у справах про адміністративні правопорушення, на підставі єдності кола вирішуваних питань, так і противники, хоча саме вживання поняття «судовий процес» на противагу адміністративному процесу не надає останньому підходу переконливості.

Існує також підхід, за якого діяльність з розгляду і вирішення адміністративних спорів, що здійснюється управлінськими і судовими органами, об'єднується в єдине поняття адміністративної юрисдикції; разом з тим, в її межах виділяється адміністративна юстиція – тобто адміністративна юрисдикція, що здійснюється судом і є вищою, найбільш розвинутою формою адміністративно-юрисдикційної діяльності.

Повертаючись знову до законодавства, можна констатувати, що і цей підхід втратив актуальність, оскільки предмет адміністративної юстиції як окремого виду судової діяльності, що здійснюється системою спеціалізованих судів, згідно з Кодексом адміністративного судочинства України не включає в себе розгляд справ про адміністративні правопорушення.

На нашу думку, адміністративна юрисдикція включає в себе і розгляд спорів, що віднесені Кодексом адміністративного судочинства України до компетенції адміністративних судів, так і розгляд справ про адміністративні правопорушення, незалежно від того, чи розглядаються вони судом загальної компетенції, чи спеціально уповноваженим органом виконавчої влади. При цьому діяльність щодо розгляду спорів між громадянами, підприємствами, установами та організаціями, з одного боку, та органами державної влади, з другого боку, що здійснюється адміністративними судами, має визначатись як адміністративна юстиція і входить до адміністративної юрисдикції як частина до цілого. Діяльність щодо розгляду справ про адміністративні правопорушення в свою чергу має визначатись як судова і позасудова адміністративна юрисдикція.

З огляду на це найбільш точно сучасне поняття «адміністративна юрисдикція» характеризує визначення, висловлене ще в радянській правовій науці, згідно з яким «адміністративна юрисдикція полягає в розгляді адміністративно-правових спорів, справ про адміністративні правопорушення у встановленій законом адміністративно-процесуальній формі спеціально уповноваженими на те органами (посадовими особами), які наділені правом розглядати спори та накладати адміністративно-правові стягнення».

АДМІНІСТРАТИВНА ЮРИСДИКЦІЯ В АПК УКРАЇНИ

Відповідно, правові норми, які регулюють організаційно-правовий статус, права і обов'язки суб'єктів цього процесу, правила, за якими він відбувається, його принципи, послідовність дій тощо, обмеживши предмет вивчення правовідносинами, що складаються в агропромисловому комплексі, можна віднести до окремого комплексного інституту в межах адміністративного права і процесу, з елементами норм аграрного права – «Адміністративна юрисдикція в АПК».

3.5. Предмет і система навчальної дисципліни «Адміністративна юрисдикція в АПК»

Адміністративна відповідальність є універсальним видом юридичної відповідальності і застосовується за правопорушення в багатьох сферах суспільного життя, таких, наприклад, як відносини власності, охорони здоров'я людей, використання та охорони природних ресурсів, виробничі відносини у різних галузях народного господарства. Звичайно, усі ці відносини мають свої особливості, і держава для здійснення контролю за дотриманням законодавства створює спеціалізовані органи, уповноважені забезпечувати законність. Так, в агропромисловому комплексі для цього створено низку контролюючих органів, які можна об'єднати під спільною назвою «сільськогосподарські інспекції».

Коло питань, що належать до їх компетенції, надзвичайно широке: сюди входять питання боротьби з шкідниками, хворобами тварин і рослин, а також заходи щодо запобігання їх проникненню на неушкоджені території, питання захисту права інтелектуальної власності, збалансованого економічного розвитку і виконання продовольчих програм, забезпечення господарств якісними племінними ресурсами, дотримання правил експлуатації сільськогосподарських машин і механізмів та багато інших.

Водночас, незважаючи на надзвичайно широкий діапазон компетенції, дані органи функціонують в єдиному нормативно-правовому просторі, мають багато спільних рис, часто координують свою роботу, що дає змогу, з одного боку, робити певні узагальнення, а з другого боку, полегшує їх вивчення за допомогою порівняльного методу.

Як відомо, не кожна навчальна дисципліна за своїм предметом і системою відтворює окрему галузь права. У даному разі тема дослідження – адміністративна юрисдикція в АПК, зумовлює вивчення окремого комплексу правовідносин, що складаються в процесі діяльності суб'єктів адміністративної юрисдикції в АПК.

Предметом вивчення дисципліни «Адміністративна юрисдикція в агропромисловому комплексі» є правові засади створення і функціо-

Курило В.І., Піддубний О.Ю., Кравчук М.Ю.

нування, завдання, права і обов'язки сільськогосподарських інспекцій, як спеціалізованих органів контролю в сільському господарстві, наділені адміністративно-юрисдикційними повноваженнями, особливості розгляду ними справ про адміністративні правопорушення і притягнення винних до відповідальності. Система навчальної дисципліни являє собою науково інтегровану єдність знань про загальні аспекти діяльності суб'єктів адміністративної юрисдикції в АПК та особливості роботи окремо взятих сільськогосподарських інспекцій.

Курс за класичною схемою поділяється на загальну частину, що присвячена теоретичним аспектам адміністративної юрисдикції як правового інституту, а також особливостям адміністративної юрисдикції в АПК, і особливу частину, яка вивчає особливості структури та діяльності окремих сільськогосподарських інспекцій.

Особлива частина містить глави, кожна з яких присвячена або окремій інспекції, які в сукупності є спеціалізованими органами управління і контролю в АПК, або певному блоку повноважень інспекційного органу, що стосуються сільського господарства, у випадку з Держсанепідслужбою України.

Питання для самоперевірки та контролю

1. Сформулюйте поняття агропромислового комплексу.
2. Які форми державного керівництва агропромисловим комплексом Вам відомі?
3. Визначте поняття адміністративного процесу.
4. Визначте поняття адміністративної юрисдикції.
5. Порівняйте ці поняття.
6. Назвіть характерні ознаки адміністративної юрисдикції.
7. Яке місце інституту адміністративної юрисдикції в системі права?
8. Норми яких галузей права містить інститут «адміністративна юрисдикція в АПК»?
9. Що вивчає курс «адміністративна юрисдикція в АПК»?
10. На які структурні частини поділяється курс «адміністративна юрисдикція в АПК»?

4. Принципи адміністративної юрисдикції в АПК

4.1. Загальноправові принципи адміністративної юрисдикції

Принципами адміністративного процесу є основні, керівні ідеї, що характеризують зміст галузі, а також її окремі стадії та інститути. Так, практично усі принципи, що стосуються адміністративного процесу, характерні і для адміністративної юрисдикції, як окремого процесуально-правового інституту.

Принципи органічно пов'язані із завданнями адміністративного процесу, якими є оперативне та фахове вирішення індивідуально-конкретних справ. Принципи знаходять своє закріплення у нормативних актах і залежно від сфери дії поділяються на загальноправові, міжгалузеві, галузеві та спеціальні, що притаманні окремим правовим інститутам. Міжгалузеві принципи часто також розглядаються як загальноправові. Існує також класифікація принципів за джерелом їх нормативного закріплення, відповідно на конституційні, та ті, що закріплені в інших актах законодавства. Правильна точка зору полягає в тому, що будь-яка класифікація принципів носить дещо умовний характер і всі вони рівнозначні з точки зору безпосереднього застосування.

До принципів зазвичай висуваються вимоги – повнота і високий ступінь узагальненості. Це означає що принципи реалізуються як через закріплення в окремих правових нормах – принципах, так і прямо чи опосередковано – в більшості правових норм, що регулюють юрисдикційний процес.

До загальноправових принципів належать:

Принцип гуманізму – забороняється принижувати гідність учасників процесу. Правозастосування існує лише для того, щоб реалізувати права та обов'язки громадян. Як відомо, через процедурні форми застосування санкцій органи управління охороняють публічний правопорядок. Через це сторони, що зазнали ущемлення своїх прав у результаті правопорушення, не є сторонами матеріального охоронного правовідношення. Проте такі особи теж повинні одержати право взяти участь у вирішенні

Курило В.І., Піддубний О.Ю., Кравчук М.Ю.

справи, захищати свій приватний інтерес, що, до речі, не завжди може збігатись з висновками у справі з боку представників держави.

Принцип взаємної відповідальності держави і суспільства (людини). Даний принцип розкривається таким чином, що юрисдикційна процедура існує і функціонує не сама по собі, а лише для забезпечення суспільного блага, і у разі відступів від цієї мети, нанесення шкоди суспільству і окремим громадянам така шкода має бути належним чином компенсована. Так само, що і правопорушник має нести відповідальність за наслідки свого діяння.

Принцип обов'язковості державної мови і забезпечення права користування рідною мовою кожному з громадян, які беруть участь у процесі, означає, що розгляд конкретних справ ведеться державною мовою України. Якщо громадянин, який бере участь у процесі, не володіє українською, він може користуватися своєю рідною мовою. Враховуючи зазначене, цей принцип деякі автори викладають у такій редакції: «провадження процесу державною мовою, або національною мовою більшості населення тієї чи іншої місцевості, або мовою, прийнятною для населення даної місцевості», що, на нашу думку, точніше відображає юридичний зміст прав осіб, які беруть участь у адміністративному процесі. При цьому особі повністю забезпечується одержання всієї необхідної інформації і можливість довести власну інформацію до відомого органу, посадової особи, яка розглядає конкретну справу. На це спрямована, зокрема, участь у процесі такого його учасника, як перекладач. Зокрема, ст. 268 КУпАП передбачає, що при розгляді справи про правопорушення особа, яку притягають до адміністративної відповідальності, має право виступати рідною мовою і користуватися послугами перекладача, якщо не володіє мовою, якою ведеться провадження.

Принцип об'єктивної істини спрямований на максимально можливе виключення з адміністративного процесу проявів суб'єктивізму, однобічності в аналізі дій суб'єктів. Він покликаний забезпечити виявлення та юридичну оцінку реальних фактів, що мають значення для прийняття обґрунтованого рішення у конкретній адміністративній справі. Не випадково, наприклад, законодавець, як найважливіші завдання у справі про адміністративне правопорушення закріпив необхідність своєчасного, всебічного, повного й об'єктивного з'ясування обставин кожної справи, розв'язання її у чіткій відповідності із законодавством. Необхідною також вважається оцінка досліджуваних у ході розгляду справи доказів (ст. 252 КУпАП). Доказуванню і оцінці підлягають: факт вчинення правопорушення, винність (або невинність) особи, що притягається до адміністративної відповідальності.

АДМІНІСТРАТИВНА ЮРИСДИКЦІЯ В АПК УКРАЇНИ

Принцип справедливості означає незмінність юридичного мірила поведінки для всіх категорій суб'єктів та сувору співрозмірність юридичної відповідальності скоєному правопорушенню.

Для правозастосування справедливість має три значення. По-перше, вона проявляється у справедливості відносин, закріплених у матеріально-правових приписах, і реалізується через процес. По-друге, цей принцип проникає в усі процесуальні дії в ході правозастосування. А по-третє, справедливість проявляється у приписах індивідуально-правового акта.

Принцип законності є найважливішим принципом адміністративного процесу і характеризується як режим відповідності суспільних відносин, що виникають у цій сфері, вимогам законів та інших актів законодавства. Згідно з ч. 2 ст. 19 Конституції України суб'єкт публічної влади зобов'язаний діяти у спосіб, передбачений Конституцією та законами України. Принцип законності є центральним стрижнем правової системи держави і реалізується як принцип діяльності органів державної влади і як модель взаємовідносин держави і громадянина. Стосовно адміністративної юрисдикції, вимоги закону поширюються на всі без винятку державні органи, об'єднання громадян і посадових осіб, які беруть участь в адміністративно-юрисдикційній діяльності.

Принцип правової рівності ґрунтується на універсальному конституційному положенні щодо рівноправності громадян перед законом. Принцип також закріплено в ст. 3 Декларації прав та свобод людини і громадянина. Ним забезпечується однакове ставлення до особи порушника незалежно від його індивідуальних особливостей. Проте було б неправильно розглядати його однобічно, в контексті застосування лише до громадян. Він є фундаментальним і повною мірою стосується всіх суб'єктів адміністративного процесу.

Демократизація суспільного життя в Україні, приведення системи законодавства в цілому та адміністративного права зокрема у відповідність з міжнародними принципами права ставить інтереси особи на пріоритетне місце порівняно з інтересами держави. Цей принцип у підході держави до важливості інтересів людини закріплений у Конституції України, згідно зі ст. 3 якої людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю; права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави; утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави. У зв'язку з дією такої конституційної норми наступний принцип адміністративного процесу повинен відображати пріоритетність інтересів особи, а тому, на наш погляд, його доцільно сформулювати у такій редакції: охорона інтересів особи і держави.

Курило В.І., Піддубний О.Ю., Кравчук М.Ю.

4.2. Галузеві принципи адміністративної юрисдикції (адміністративно-процесуальні принципи)

Принцип публічності (офіційності) адміністративного процесу виявляється у закріпленні обов'язку державних органів, їх посадових осіб здійснювати розгляд і розв'язання індивідуально-конкретних справ і пов'язані з цим дії (підбір необхідних матеріалів і доказів) від імені держави, в інтересах держави, уповноваженими органами держави і, як правило, за державний рахунок. Розгляд справ про адміністративні правопорушення здійснюється виключно за державний рахунок.

Принцип гласності адміністративного процесу зумовлений необхідністю широкою поінформованості суспільства про діяльність державних органів, їх посадових осіб щодо виконання покладених на них функцій. Принцип гласності виражається у відкритому характері діяльності органів адміністративної юрисдикції, ознайомленні порушника з матеріалами, викладеними в протоколі про адміністративне правопорушення, можливості заінтересованих осіб брати участь у провадженні.

Принцип самостійності в ухваленні рішень виключає будь-яке втручання інших органів і посадових осіб в адміністративно-процесуальну діяльність суб'єктів, уповноважених проводити таку діяльність. Це дає можливість підвищити відповідальність за ухвалення рішень, сприяє їх законності й обґрунтованості. Впровадження цього принципу також не дає змоги органу чи посадовій особі перекладати обов'язки щодо вирішення справ, які входять до їх компетенції, на нижчі інстанції. Зазвичай орган адміністративної юрисдикції, за винятком суду, не є абсолютно незалежним у своїй діяльності, і знаходиться у відносинах підпорядкування з вищестоящими органами, проте юрисдикційна процедура здійснюється ним самостійно і рішення виносяться без участі вищестоячого органу.

Принцип доцільності. Серед усіх можливих варіантів рішення в процесі застосування права необхідно вибрати такий (у рамках нормативного акта), який забезпечував би максимально повне і точне досягнення мети норми. При цьому варіанті рішення враховує, захищає, задовольняє конкретно визначені інтереси, на відміну від загальноуправлінської доцільності, де таке рішення має врахувати численні інтереси без ознайомлення із ними безпосередньо.

Існують випадки, коли застосування принципу доцільності виключає відповідальність за правопорушення. Подібна ситуація складається при закритті справи про адміністративне правопорушення через малозначність правопорушення й обмеження усним зауваженням (статті 21, 284 КУпАП).

АДМІНІСТРАТИВНА ЮРИСДИКЦІЯ В АПК УКРАЇНИ

Принцип змагальності проявляється у тому, що особи, притягнені до адміністративної відповідальності, і потерпілі, а також їх представники, адвокат наділені законом рівними процесуальними правами і свободою у обранні передбачених законом засобів доказування.

4.3. Спеціальні принципи адміністративної юрисдикції

Адміністративна юрисдикція як процесуальна діяльність визначає виявлення, фіксацію правопорушень, встановлення винних і накладення стягнення, тобто визначає звинувачення певної особи у вчиненні правопорушення та притягнення винних до адміністративної відповідальності. В процесі цієї діяльності, для забезпечення права громадянина на захист від звинувачення, діє принцип презумпції невинуватості. Іншим важливим принципом, який застосовується в юрисдикційних процедурах, що визначають розгляд скарг на дії державних органів або посадових осіб, є презумпція правомірності правової позиції громадянина. Також виділяється принцип швидкості й економічності адміністративної юрисдикції.

Презумпція невинуватості – Конституція України закріплює положення, що відображають сутність презумпції невинуватості (ст. 62): «Особа вважається невинуватою у вчиненні злочину і не може бути піддана покаранню, поки їй вину не буде доведено в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду. Ніхто не зобов'язаний доводити свою невинуватість у вчиненні злочину. Обвинувачення не може ґрунтуватися на доказах, отриманих незаконним шляхом, а також на припущеннях. Усі сумніви щодо доведеності вини особи тлумачаться на її користь».

Положення даної статті віднесено законодавцем до сфери кримінального примусу. Натомість сфера адміністративного примусу, по суті, залишається без конституційного визнання презумпції невинуватості.

Таке становище не є виправданим. Притягнення до адміністративної (як і до дисциплінарної) відповідальності має для особи негативні наслідки, часто істотно впливаючи на її соціальний, майновий і моральний стан. Навіть у випадках відносної незначущості застосовуваних санкцій притягнення до адміністративної відповідальності може стати підставою для серйозних моральних страждань. Ось чому необхідне поширення презумпції невинуватості на адміністративно-юрисдикційну сферу, закріплене на найвищому законодавчому рівні.

Істотною ознакою презумпції невинуватості є те, що ніхто не зобов'язаний доводити свою невинуватість у вчиненні протиправного

Курило В.І., Піддубний О.Ю., Кравчук М.Ю.

діяння. З цього випливає, що обов'язок доводити вину особи покладається на обвинувача, тобто на органи та посадових осіб, які встановили факт скоєння протиправного вчинку і порушили провадження у справі. Це означає також неможливість перекладання ініціативи дослідження усіх обставин справи на осіб, притягваних до відповідальності на стадії розгляду справи, і обов'язковість дослідження всіх обставин справи стороною-ініціатором.

Проте не можна не брати до уваги бажання громадянина, залученого до адміністративного процесу як особи, притягнутої до відповідальності, самостійно брати участь у процесі встановлення об'єктивної істини у справі. У цьому виявляється не тільки природне бажання довести свою непричетність до вчинення правопорушення, а й активна громадянська позиція, прагнення допомогти виявити негативні прояви у діяльності окремих органів і посадових осіб з метою усунення недоліків, недопущення подібних ситуацій надалі щодо інших осіб. Тому активна позиція громадянина, котрий виступає у процесі як особа, притягвана до відповідальності, є своєрідним каталізатором процесу.

Таким чином, ніхто не зобов'язаний доводити свою невинуватість у вчиненні правопорушення, проте має право це робити способами й у порядку, встановленими законом.

Ще однією ознакою, що характеризує презумпцію невинуватості, є віднесення права визнання особи винною у вчиненні адміністративного правопорушення до компетенції тільки уповноважених законом суб'єктів.

І якщо у кримінальному процесі таким суб'єктом визнається тільки суд, то в адміністративному процесі при здійсненні юрисдикційного провадження до числа цих суб'єктів, крім суду, належать різні органи й посадові особи, кількість яких налічує понад сорок. Вичерпний перелік їх міститься у главі 17 КУпАП. Саме ця обставина підтверджує позицію законодавця щодо реальності й необхідності втілення цієї важливої ознаки презумпції невинуватості. Інакше кажучи, рішення у справі, ухвалене органом, не уповноваженим на те законом, слід безумовно визнавати незаконним, і відповідно жодних правових наслідків для громадянина, притягнутого до відповідальності, воно нести не може.

Доцільно виділити таку ознаку презумпції невинуватості, як фіксація офіційного визнання вини особи у відповідному процесуальному документі – постанові у справі про адміністративне правопорушення, яка набула чинності.

Отже, щодо адміністративної юрисдикції презумпцію невинуватості слід визначити так: особа вважається невинуватою у вчиненні адмініс-

АДМІНІСТРАТИВНА ЮРИСДИКЦІЯ В АПК УКРАЇНИ

тративного або дисциплінарного проступку, доки її вина не буде доведена у передбаченому законом порядку і зафіксована постановою, що набула чинності, чи рішенням у справі.

Презумпція правомірності правової позиції громадянина. Ця презумпція найбільш характерна для публічно-правових спорів, де стороною є громадянин. Ознаки даної презумпції полягають у наступному.

По-перше, правова позиція громадянина, який подає скаргу, має вважатися правомірною доти, доки інше не буде встановлено рішенням органу (посадовою особою), компетентного розглядати скаргу по суті. Інакше кажучи, презюмується, що наявні підстави для подання скарги, конкретне право громадянина порушено конкретними діями або бездіяльністю певного органу або посадовою особою, має місце порушення ними вимог правових норм.

По-друге, права й обов'язки щодо доведення правомірності правової позиції громадянина мають бути відповідно розподілені між ним і органом (посадовою особою), який розглядає скаргу, а також органом (посадовою особою), дії чи бездіяльність якого оскаржуються.

Обов'язок доведення фактів і обставин, які стали підставою для подання скарги, мають покладатися на орган (посадову особу), дії якого оскаржуються. Крім того, інтереси законності й об'єктивності ухвалення рішення щодо скарги вимагають певної ініціативи від органу (посадовою особою), який розглядає скаргу і приймає рішення за нею.

По-третє, рішення за скаргою не повинно ґрунтуватися на припущеннях, а всі сумніви щодо правомірності правової позиції громадянина мають тлумачитися на його користь.

Принцип швидкості й економічності адміністративного процесу (інколи розглядається як два окремих принципи – оперативності і економічності) зумовлений вимогами щодо оперативності управлінської діяльності державних органів. Визначення конкретних, порівняно коротких термінів розгляду адміністративних справ є, з одного боку, перешкодою для прояву тяганини, а з другого – дає змогу упорядкувати рух справ, вкласти процес у визначені часові межі. Оперативність також полягає у швидкості й невідворотності відповідальності, оскільки покарання слідує безпосередньо за правопорушенням, що в цілому сприяє загальній і спеціальній превенції.

Економічність полягає у тому, що провадження в справах про застосування адміністративних штрафів порівняно з кримінальним та цивільним процесами обходиться державі значно дешевше. Однак це не означає, що справи про адміністративні правопорушення повинні розглядатися поверхово.

Курило В.І., Піддубний О.Ю., Кравчук М.Ю.

Питання для самоперевірки та контролю

1. Що ми розуміємо під поняттям «принципи адміністративного процесу»?
2. Назвіть основні критерії класифікації правових принципів.
3. Яким чином принцип проявляється в правовій галузі?
4. Перерахуйте загальноправові принципи адміністративної юрисдикції.
5. Які принципи адміністративної юрисдикції належать до галузевих?
6. Які принципи адміністративної юрисдикції належать до спеціальних?
7. У чому полягає презумпція невинуватості?
8. Назвіть істотну ознаку презумпції невинуватості.
9. Для яких проваджень характерна презумпція правомірності правової позиції громадянина?
10. Охарактеризуйте принцип швидкості й економічності адміністративного процесу.

5. Адміністративно-юрисдикційні правовідносини в АПК

5.1. Поняття адміністративно-юрисдикційного правовідношення та його особливості

Згідно з класичним визначенням теорії права правовідносинами є суспільні відносини, врегульовані нормами права. З огляду на це юрисдикційним правовідношенням буде врегульована адміністративно-процесуальними нормами діяльність з пошуку, виявлення, припинення правопорушення, встановлення осіб, винних у його вчиненні, і притягнення їх до відповідальності.

Правовідносини є тим засобом та інструментом, за допомогою якого вимоги правових норм провадяться в життя. Якщо розглядати адміністративний процес як сукупність ряду окремих процедур, у т.ч. і юрисдикційних, «сукупність правових відносин, що складають юридичну процедуру, якраз направлена на досягнення певного правового результату, який виступає метою юридичної процедури. Вважається, що наявність у всіх правовідносинах, які входять у процедуру, єдиної мети правового характеру об'єднує всі ці правові відносини в систему, яку ми називаємо юридичною процедурою. При цьому необхідно зазначити, що наявність у всіх правовідносинах, які складають процедуру, єдиної мети, не виключає існування у кожного з цих правовідношень власної «найближчої» мети. Досягнення кожним з них своєї безпосередньої мети зумовлює можливість досягнення мети всієї процедури».

Для адміністративно-юрисдикційного правовідношення, яке є частковим проявом адміністративно-процесуального правовідношення, справедливе однаковою мірою все, що стосується останнього. Так, в теорії адміністративного процесу виділяється низка особливостей (рис) адміністративно-процесуальних правовідносин.

1. Адміністративно-процесуальне (юрисдикційне) правовідношення є юридичним зв'язком між конкретними суб'єктами, що володіють певними процесуальними правами й обов'язками. Воно може виникнути мінімум між двома суб'єктами, проявляючись у даному випадку як пе-

Курило В.І., Піддубний О.Ю., Кравчук М.Ю.

редбачений правовою нормою юридичний взаємозв'язок між ними. Адміністративно-процесуальне правовідношення не може існувати у вигляді загально регулятивного, воно за своєю суттю завжди є охоронним, а не регулятивним.

2. Адміністративно-процесуальне (юрисдикційне) правовідношення передбачає визначеність взаємної поведінки його суб'єктів, що приписується відповідними правовими нормами. При цьому ступінь визначеності взаємної поведінки суб'єктів залежить від змісту того чи іншого виду адміністративно-процесуальних правовідносин, обумовленого у свою чергу характером тієї сфери державного життя, у межах якої воно виникає.

Більшою визначеністю характеризується процесуальний статус суб'єктів юрисдикційних проваджень, що складаються з приводу вирішення спорів.

3. Адміністративно-процесуальні (юрисдикційні) правовідносини завжди виникають на основі правових норм. Процесуальні публічні відносини можуть існувати тільки як правові відносини.

4. Реалізація будь-якого адміністративно-процесуального (юрисдикційного) правовідношення, як і всякого правовідношення взагалі, забезпечується заходами державного впливу.

5. Адміністративно-процесуальне (юрисдикційне) правовідношення у повній відповідності з диспозицією адміністративно-процесуальної норми виступає як засіб здійснення відповідного матеріального правовідношення.

5.2. Суб'єкти, об'єкти та зміст адміністративно-юрисдикційних правовідносин

Суб'єктами юрисдикційних правовідносин визнаються особи, які мають комплекс особливих якостей, що дає їм змогу вступати в правовідношення. Такими якостями є правоздатність, дієздатність і правовий статус.

Як правило, під поняттям суб'єктів адміністративної юрисдикції прийнято розуміти органи, наділені юрисдикційними повноваженнями і перераховані в ст. 213 КУпАП. Такі суб'єкти поділяються на дві системи – територіальну і галузеву, при чому до першої входять органи, які здійснюють свої повноваження в межах певної територіальної одиниці (суди, органи внутрішніх справ тощо), а до другої відносять галузеві органи державного управління, які мають не універсальні, а спеціалізовані повноваження.

Поняття системи суб'єктів адміністративної юрисдикції не організаційно-правове, оскільки в цій системі немає прямих адміністративних

АДМІНІСТРАТИВНА ЮРИСДИКЦІЯ В АПК УКРАЇНИ

зв'язків між суб'єктами, натомість ряд спільних рис дає змогу об'єднувати їх у систему теоретично.

Вважаємо, що зарахування до системи суб'єктів адміністративної юрисдикції лише органів, що мають юрисдикційні повноваження, не дає об'єктивної картини, оскільки адміністративно-юрисдикційні правовідносини передбачають і наявність правопорушника, або особи, щодо якої існує таке обвинувачення, і цілої низки інших допоміжних суб'єктів, що беруть участь у розгляді справи.

Пропонується суб'єктів адміністративної юрисдикції в АПК класифікувати наступним чином:

Першу групу суб'єктів становлять контролюючі органи, органи адміністративної юрисдикції – сільськогосподарські інспекції, уповноважені виступати ініціаторами або безпосередніми організаторами юрисдикційних процедур у сільському господарстві, а також суди.

Суб'єктами другої групи є насамперед фізичні особи, що безпосередньо як фермери чи засновники особистих підсобних господарств або як працівники і посадові особи сільськогосподарських підприємств займаються відтворенням, розмноженням, виробництвом, транспортуванням, зберіганням, продажем сільськогосподарської продукції, або надають послуги, пов'язані з такою діяльністю. До цієї ж групи належать і юридичні особи, які в певних випадках здатні нести адміністративно-правову відповідальність за порушення норм і правил господарської діяльності в АПК. Це найбільша група суб'єктів. Спільними рисами для них є обов'язок дотримуватись в своїй діяльності норм аграрного, земельного, екологічного, природоресурсного права, дотримуватись встановлених нормативів і стандартів ведення сільськогосподарського виробництва і нести відповідальність за негативні наслідки у вигляді адміністративно-правових санкцій у разі порушення цих норм. Дані суб'єкти періодично проходять перевірки з боку спеціально уповноважених органів, в ході яких реалізують свої процесуальні права і повноваження.

Третю групу становлять всі інші суб'єкти (представники, перекладачі, експерти, треті особи та ін.), які є другорядними учасниками процедур і чий правовий статус має поверхове нормативне закріплення в адміністративно-процесуальних нормах.

Об'єкт правовідносин – це такий зовнішній предмет чи явище, котрий певним чином зв'язаний із правовою нормою, тобто знаходиться у сфері дії права.

До числа об'єктів юрисдикційних правовідносин належать:

1. Речі, матеріальні цінності (наприклад, відносини між суб'єктами процесуальних відносин з приводу подачі та прийняття фактичних даних в якості доказів у справі).

Курило В.І., Піддубний О.Ю., Кравчук М.Ю.

2. Результати процесуальної діяльності суб'єктів правовідносин. Результатом адміністративно-юрисдикційних правовідносин виступає рішення, яке поновлює порушений порядок діяльності у сільському господарстві, та притягає винних до відповідальності.

Правовідношення пов'язує його учасників певними позитивними правами і обов'язками, які становлять головний його специфічний зміст.

Під **юридичним змістом правовідношення** взагалі і адміністративно-юрисдикційного зокрема розуміють правомочності і юридичні обов'язки учасників даного правовідношення. При цьому права одних учасників юрисдикційної процедури кореспондують обов'язкам інших учасників. Так, особа, щодо якої розглядається справа про адміністративне правопорушення, має право подавати докази на користь своєї несприятелі до правопорушення, а суб'єкт, який розглядає справу, має процесуальний обов'язок розглянути ці докази та дати їм належну оцінку при прийнятті рішення у справі.

Матеріальний зміст адміністративно-процесуального правовідношення є більш складним: це фактичні суспільні відносини, що закріплюються матеріальними компетенційними адміністративно-правовими відносинами, та фактичні дії по реалізації процесуальних норм.

5.3. Система органів адміністративної юрисдикції в АПК

Під системою розуміється внутрішньо організована сукупність окремих елементів цілого. Тобто, це не просто множина певних елементів, а впорядкована певними зв'язками організована єдність.

Система органів, що здійснюють адміністративну юрисдикцію у сільському господарстві, є частиною державного апарату. Державний апарат визначається як система органів, за допомогою яких здійснюється державна влада, реалізуються функції держави, досягаються завдання, що стоять перед нею. Ця система характеризується, з одного боку, ієрархічною підпорядкованістю, а з другого боку, наявністю окремої компетенції у кожного органу, у межах якої він самостійний, втручання вищестоящих органів в здійснення якої недопустиме.

В Україні контрольно-юрисдикційні органи у сільському господарстві об'єднуються в систему, на чолі якої знаходиться Міністерство аграрної політики та продовольства України, що здійснює функціональне і організаційне керівництво ними. Кабінет Міністрів України в окремих випадках здійснює організаційне керівництво такими органами у встановленому порядку спільно з Мінагрополітики України.

АДМІНІСТРАТИВНА ЮРИСДИКЦІЯ В АПК УКРАЇНИ

Оскільки агропромисловий комплекс має ряд підгалузей, що характеризуються особливою специфікою, контроль за дотриманням спеціального законодавства у цих галузях покладено на спеціалізовані органи державного контролю – державні сільськогосподарські інспекції. З метою забезпечення дієвості такого контролю інспекціям надані адміністративно-юрисдикційні повноваження – тобто право порушувати, розслідувати і вирішувати справи про адміністративні правопорушення в підконтрольній сфері. Окрім каральних повноважень, інспекції, як і решта органів виконавчої влади, мають управлінські, розпорядчі, статистичні, інформаційні, реєстраційні та інші повноваження, що дає змогу їм не тільки боротись з порушеннями законодавства, а й успішно регулювати діяльність підвідомчих сфер. Так, Державна ветеринарна та фітосанітарна служба України, окрім застосування санкцій до порушників права інтелектуальної власності в рослинництві, також здійснює державний контроль і державний нагляд за сортами рослин, внесеними до Реєстру патентів та Реєстру сортів; веде такі реєстри, приймає і розглядає заявки на реєстрацію сортів рослин та веде реєстр цих заявок, організовує перевірку збереженості сортів рослин тощо.

Систему сільськогосподарських інспекцій становлять:

- Державна ветеринарна та фітосанітарна служба України;
- Державна інспекція сільського господарства України;
- Державне агентство рибного господарства;
- Державне агентство земельних ресурсів України;
- Державне агентство лісових ресурсів.

Особливе місце серед органів адміністративної юрисдикції у сільському господарстві займають суди загальної компетенції, що є універсальними суб'єктами адміністративної юрисдикції.

5.4. Проблеми удосконалення адміністративно-юрисдикційного законодавства в галузі АПК

Адміністративна юрисдикція є складовою адміністративного процесу, тому у її основі лежить Кодекс України про адміністративні правопорушення, який є базовим кодифікованим законодавчим актом для цього правового інституту. Окрім того, існує цілий масив надзвичайно важливих галузевих нормативних актів, серед яких, зокрема, можна виділити Закони України «Про безпечність та якість харчових продуктів», «Про насіння і садивний матеріал», «Про захист рослин», «Про карантин рослин», «Про ветеринарну медицину», «Про племінну справу у тваринництві» та інші. Ці галузеві нормативно-правові акти у сфері сільського

Курило В.І., Піддубний О.Ю., Кравчук М.Ю.

господарства окрім встановлення основних засад функціонування окремих підгалузей, передбачають також створення контрольних органів, наділення їх правами і повноваженнями.

На розвиток зазначених нормативних актів Кабінетом Міністрів України та Міністерством аграрної політики та продовольства України видаються підзаконні нормативні акти, якими конкретизується та деталізується компетенція сільськогосподарських інспекцій.

У цілому слід відмітити велику кількість і розгалуженість нормативних актів у сфері адміністративної юрисдикції, а також значну динаміку у змінах законодавства, що пояснюється як пошуком найбільш оптимальних форм управління в самому агропромисловому комплексі, так і спільним для виконавчої влади процесом адміністративного реформування.

Згідно із затвердженою Указом Президента України «Про заходи щодо впровадження Концепції адміністративної реформи в Україні» відповідною Концепцією, до групи урядових установ і організацій повинні бути віднесені установи і організації, ключові установчі та кадрові питання щодо яких вирішуються Кабінетом Міністрів України, у тому числі стосовно тих урядових установ і організацій, що безпосередньо підпорядковані міністерствам, – за поданням відповідних міністрів. На даний час лише деякі з сільськогосподарських інспекцій відповідають цьому положенню, і процес реформування законодавства у цій сфері триває.

В зазначеній Концепції окремо класифікуються такі урядові установи і організації, що безпосередньо підпорядковані (входять до системи) відповідного міністерства. Залежно від покладених на них функцій пропонується визначити такі різновиди урядових установ і організацій, безпосередньо підпорядкованих міністерствам, як департаменти – утворюються, як правило, для здійснення функцій керівництва окремими підгалузями у межах відповідних секторів державного управління; і інспекції – утворюються, як правило, для здійснення контрольно-наглядових функцій.

Подальше своє нормативне закріплення ці положення знайшли в Указі Президента України від 7 червня 2000 р. № 772 «Питання Міністерства аграрної політики», в якому прямо зазначено, що у складі Мінагропрод України Кабінетом Міністрів України можуть бути утворені урядові органи державного управління (департаменти, служби, інспекції).

З метою оптимізації системи центральних органів виконавчої влади, усунення їх дублювання, Президентом України 9.12.2010 р. прийнято Указ «Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади», згідно з яким правонаступником Мінагрополітики визначено Міністерство аграрної політики та продовольства України.

АДМІНІСТРАТИВНА ЮРИСДИКЦІЯ В АПК УКРАЇНИ

Необхідним є процес удосконалення нормативно-правового регулювання роботи сільськогосподарських інспекцій. Правова база діяльності сільськогосподарських інспекцій не цілком виправдана на практиці через її новизну та наявність значних прогалин. Сьогодні до численних законів законодавцем не внесені необхідні зміни, що свідчить про невідповідність правових норм у нормативно-правових актах. Так, наприклад, згідно із Законом України «Про захист рослин» державний контроль у сфері захисту рослин здійснює не Держветфітослужба, а Головна державна інспекція захисту рослин України; організація та здійснення державного контролю в галузі сільськогосподарського насінництва та розсадництва покладаються не на Держсільгоспінспекцію, а на Українську державну насінневу інспекцію й Українську державну помологічно-ампелографічну інспекцію. Наведене нашою метою є думку про неспроможність нинішньої державної влади забезпечити оперативні зміни у законодавстві, що породжує існування так званих «недійсних» законів.

Питання для самоперевірки та контролю

1. Дайте визначення правовідносин.
2. Перерахуйте особливості адміністративно-юрисдикційних правовідносин.
3. Назвіть елементи структури правовідносин.
4. Що є змістом адміністративно-юрисдикційних правовідносин?
5. Хто є суб'єктами адміністративно-юрисдикційних правовідносин?
6. Назвіть законодавчу базу адміністративної юрисдикції.
7. Перерахуйте органи адміністративної юрисдикції в АПК.
8. Як співвідносяться поняття «суб'єкти адміністративної юрисдикції» і «органи адміністративної юрисдикції»?
9. Розкрийте поняття урядового органу державного управління.
10. Охарактеризуйте Указ Президента України від 9.12.2010 р. «Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади».

6. Провадження у справах про адміністративні правопорушення

6.1. Характеристика адміністративних правопорушень у галузі сільського господарства України

Загальне поняття про адміністративне правопорушення, його матеріальний зміст, юридичну природу та змістовні ознаки розкрито в ст. 9 Кодексу України про адміністративні правопорушення. Так, згідно з даною статтею *адміністративним правопорушенням* визнається протиправна, винна (умисна або необережна) дія чи бездіяльність, яка посягає на громадський порядок, власність, права і свободи громадян, на встановлений порядок управління і за яку законом передбачено адміністративну відповідальність.

Ознаками адміністративного правопорушення є:

- наявність вчинку, тобто дії чи бездіяльності;
- протиправність, тобто заборона адміністративно-правовими нормами відповідного вчинку як такого, що завдає шкоди чи загрожує небезпекою;
- винність, що передбачає наявність у особи відповідного власного психічного ставлення до відповідного вчинку і його наслідків (вона може бути як у формі умислу, так і необережності);
- адміністративна карність, яка означає, що за здійснення конкретного вчинку законом передбачається відповідне покарання;
- об'єкт посягання, тобто діяння, що посягає на громадський порядок, власність, права, свободи громадян, на встановлений порядок управління.

Проте, окрім ознак, не менш важливим є питання визначення всіх елементів складу адміністративного правопорушення. Загальновідомо, що ними є: об'єкт, об'єктивна сторона, суб'єкт, суб'єктивна сторона проступку.

В адміністративно-правовій науці вчення про склад правопорушення (адміністративного делікту) посідає одне з чільних місць та має велике практичне значення. По-перше, воно сприяє виявленню найістотніших ознак антигромадських діянь, їх розмежуванню і встановленню справедливих санкцій; по-друге, допомагає правовим органам правильно

АДМІНІСТРАТИВНА ЮРИСДИКЦІЯ В АПК УКРАЇНИ

кваліфікувати правопорушення та вживати адекватних їм заходів впливу; по-треє, дає можливість зрозуміти закон, допомагає навчання юристів і правовому вихованню громадян.

Наявність сукупності встановлених законом об'єктивних і суб'єктивних ознак дає можливість охарактеризувати адміністративне правопорушення як фактичну підставу адміністративної відповідальності.

Адміністративна відповідальність – вид юридичної відповідальності громадян і службових осіб за вчинення ними адміністративного правопорушення. Адміністративна відповідальність являє собою різновид юридичної відповідальності, наслідок невиконання чи неналежного виконання особою норм адміністративного законодавства, відбиття невідворотності реагування держави на адміністративні правопорушення (проступки).

Головною проблемою юридичної відповідальності взагалі та зокрема адміністративної відповідальності у сучасному суспільстві є забезпечення законності, попередження та припинення правопорушень, максимально можливе відшкодування шкоди, яка нанесена суспільству та правопорядку. При цьому повинні розв'язуватися два взаємопов'язані завдання: по-перше, суспільство та кожний громадянин мають бути впевнені, що правопорушення припиняються за допомогою адекватних їм засобів державного примусу, що права та інтереси, які охороняються законом, надійно захищені від протиправних посягань; по-друге, боротьба з правопорушеннями ведеться на підставі закону, забезпечуючи недоторканність прав і свобод громадянина, який не скоїв нічого протиправного.

В Особливій частині КУпАП перелічені всі види адміністративних правопорушень, які, в свою чергу, класифіковані залежно від родового об'єкта. Найбільший інтерес для нас становлять адміністративні правопорушення у сільському господарстві (ст. 104–108 КУпАП). Розглянемо детальніше кожне з них.

Стаття 104. Потрава посівів, зіпсуття або знищення зібраного врожаю сільськогосподарських культур, пошкодження насаджень колективних сільськогосподарських підприємств, інших державних і громадських чи фермерських господарств.

Потрава посівів, зіпсуття або знищення зібраного врожаю сільськогосподарських культур, що знаходиться у полі, пошкодження насаджень колективних сільськогосподарських підприємств, інших державних і громадських чи фермерських господарств худобою чи птицею – тягнуть за собою накладення штрафу на громадян від одного до п'яти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і на посадових осіб – від трьох до семи неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Курило В.І., Піддубний О.Ю., Кравчук М.Ю.

Повторна потрава посівів, зіпсуття або знищення зібраного врожаю сільськогосподарських культур, що знаходиться у полі, повторне пошкодження насаджень худобою чи птицею протягом року після накладення штрафу за таке саме правопорушення – тягнуть за собою накладення штрафу на громадян від трьох до семи неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і на посадових осіб – від п'яти до восьми неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Проїзд по посівах або насадженнях на автомобілі, тракторі, комбайні чи іншій машині – тягне за собою накладення штрафу від одного до трьох неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Проїзд по посівах або насадженнях на гужовому транспорті – тягне за собою накладення штрафу від 0,5 до одного неоподаткованого мінімуму доходів громадян.

Об'єктом цього правопорушення є суспільні відносини у сфері виробництва сільськогосподарської продукції. Суспільна шкідливість правопорушень, передбачених цією статтею, полягає у тому, що вони спричиняють шкоду сільськогосподарським культурам та можуть призвести до знищення або зіпсуття урожаю. У Кримінальному кодексі Української РСР від 28.12.1960 р., який втратив чинність 01.09.2001 р. у зв'язку з набуття чинності Кримінального кодексу України від 05.04.2001 р., у ст. 159 було передбачено кримінальну відповідальність за умисну потраву посівів або умисне пошкодження плодово-ягідних та інших насаджень, що завдали великої шкоди державному, колгоспному чи іншому громадському господарству. Отже, у цьому випадку мала місце декриміналізація – відміна, виключення кримінальної відповідальності за ті чи інші діяння, які раніше визнавалися злочинами.

Об'єктивна сторона правопорушення складається із трьох видів діянь. По-перше, це потрава посівів та пошкодження насаджень колективних сільськогосподарських підприємств, інших державних і громадських чи фермерських господарств. До того ж під потравою необхідно розуміти порчу, знищення посівів, а посів – це закладення насіння у верхній шар ґрунту для його проростання. По-друге, це зіпсуття або знищення зібраного врожаю сільськогосподарських культур, що знаходиться у полі. По-третє, це проїзд по посівах або насадженнях на автомобілі, тракторі, комбайні чи іншій машині. По-четверте, це проїзд по посівах або насадженнях на гужовому транспорті.

Суб'єктивна сторона правопорушення характеризується виною як у формі умислу, так і необережності.

Суб'єктами правопорушення можуть бути як посадові особи, так і громадяни.

АДМІНІСТРАТИВНА ЮРИСДИКЦІЯ В АПК УКРАЇНИ

Стаття 104-1. Порушення порядку та умов ведення насінництва та розсадництва. Виробництво, заготівля, пакування, маркування, затарювання, зберігання насіння, садивного матеріалу з метою продажу без додержання методичних і технологічних вимог або реалізація їх без документів про якість, а так само інше введення в обіг насіння, садивного матеріалу з порушенням встановленого порядку – тягнуть за собою накладення штрафу на громадян до п'яти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і на посадових осіб – від семи до двадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Об'єктом правопорушення є суспільні відносини у галузі насінництва та розсадництва. Згідно із Законом України «Про насіння і садивний матеріал» насінництво та розсадництво – галузь рослинництва, що займається розмноженням відповідно насіння і садивного матеріалу, збереженням і поліпшенням їх сортових, посівних і врожайних якостей (властивостей), а також здійснює сортовий та насінневий контроль. Насіння – це органи рослин, які використовуються для розмноження; садивний (посадковий) матеріал – це рослини та їх частини, що вважаються придатними для відтворення цілісних рослин.

Об'єктивна сторона цього правопорушення полягає у здійсненні дій або бездіяльності, що порушують встановлений порядок і умови ведення насінництва та розсадництва. До них належать виробництво, заготівля, пакування, маркування, затарювання, зберігання насіння, садивного матеріалу з метою продажу без додержання методичних і технологічних вимог або реалізація їх без документів про якість, а так само інше введення в обіг насіння, садивного матеріалу з порушенням встановленого порядку.

Суб'єктивна сторона цього правопорушення характеризується виною у формі необережності.

Суб'єктами цього правопорушення можуть бути як громадяни, так і посадові особи, до компетенції яких належать контроль за додержанням порядку та умов ведення насінництва та розсадництва.

Стаття 105. Порушення вимог щодо виконання фітосанітарних заходів.

Порушення вимог щодо виконання фітосанітарних заходів – тягне за собою накладення штрафу на громадян від трьох до десяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і на посадових осіб – від восьми до п'ятнадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Об'єктом цього правопорушення є суспільні відносини у сфері захисту рослин. Відповідно до положень ст. 1 Закону України «Про карантин рослин», який визначає правові, організаційні та фінансово-економічні основи

Курило В.І., Піддубний О.Ю., Кравчук М.Ю.

карантину рослин, повноваження органів державної влади, їх посадових осіб, права і обов'язки юридичних та фізичних осіб, спрямовані на запобігання занесенню та поширенню відсутніх на території України регульованих шкідливих організмів, і становить частину законодавства України щодо захисту життя та здоров'я рослин, фітосанітарні заходи – це будь-які заходи, включаючи усі відповідні закони, нормативно-правові акти, фітосанітарні правила, вимоги та процедури, що є обов'язковими для виконання органами державної влади та особами. При цьому фітосанітарні правила необхідно розуміти як встановлені нормативно-правовими актами правила із запобігання занесенню та/або поширенню карантинних організмів та обмеження економічного впливу регульованих некарантинних шкідливих організмів, включаючи процедури фітосанітарної сертифікації; фітосанітарна процедура – це порядок, встановлений центральним органом виконавчої влади з питань аграрної політики у сфері карантину рослин, та спосіб застосування фітосанітарних правил, включаючи проведення огляду, обстеження, аналізу, інспектування та здійснення контролю за знезараженням об'єктів регулювання (об'єкти регулювання – будь-яка рослина, продукт рослинного походження, місце зберігання, упаковка, засоби перевезення, контейнери, ґрунт та будь-які інші організми, об'єкти або матеріали, здатні переносити чи поширювати регульовані шкідливі організми). Під шкідливим організмом необхідно розуміти будь-який вид, штам або біотип рослин, тварин, патогенний агент, шкідливий для рослин чи продуктів рослинного походження, у тому числі комахи, кліщі, грибки, бактерії, віруси, нематоди та бур'яни. Карантин рослин – система заходів, спрямованих на запобігання занесенню та/або поширенню регульованих шкідливих організмів або забезпечення контролю за ними (локалізації); карантинний режим – особливий правовий режим, що передбачає систему фітосанітарних заходів, які здійснюються у карантинній зоні з метою локалізації та ліквідації карантинних організмів; карантинний сертифікат – документ, який видається органами Держветфітослужби та засвідчує фітосанітарний стан об'єктів регулювання, що вивозяться та/або ввозяться у карантинну зону, транспортуються територією України; ліквідація – знищення регульованих шкідливих організмів відповідно до вимог фітосанітарних заходів; локалізація – здійснення фітосанітарних заходів з метою запобігання поширенню регульованого шкідливого організму; фумігація (знезараження) – обробка хімічною речовиною в газоподібному стані, що повністю або головним чином охоплює товар.

Особи, які здійснюють господарську діяльність, пов'язану з виробництвом, переробкою, зберіганням, транспортуванням, торгівлею рослинами і рослинними продуктами, зобов'язані: виконувати фітосанітарні правила

АДМІНІСТРАТИВНА ЮРИСДИКЦІЯ В АПК УКРАЇНИ

та здійснювати фітосанітарні заходи; виконувати розпорядження органів Держветфітослужби щодо проведення відповідних карантинних заходів; подавати на вимогу спеціалістів Держветфітослужби відомості про об'єкти регулювання; здійснювати систематичний моніторинг земельних угідь, які належать їм на правах власності або користування, а також потужностей (об'єктів), на яких здійснюється виробництво та/або обіг рослин, продуктів рослинного походження з метою виявлення регульованих шкідливих організмів; надавати інспекторам з карантину рослин безперешкодний доступ до об'єктів регулювання на будь-якій стадії виробництва, переробки чи обігу для проведення інспектування, перевірки документації та відбору зразків від об'єктів регулювання для визнання їх фітосанітарного стану в порядку, передбаченому Законом України «Про карантин рослин»; сприяти проведенню карантинних заходів у карантинних та прилеглих до них зонах у разі виявлення карантинних організмів; зберігати усі фітосанітарні сертифікати, карантинні сертифікати та карантинні дозволи протягом одного року, починаючи з дати видачі.

Об'єктивна сторона правопорушення полягає у вчиненні дії або бездіяльності, які порушують встановлені нормативно-правовими актами вимоги щодо виконання фітосанітарних заходів. Органи, що здійснюють державне управління у сфері карантину рослин, вживають необхідні фітосанітарні заходи з метою досягнення таких цілей: захист життя та здоров'я рослин на території України від ризиків внаслідок занесення та/або поширення регульованих шкідливих організмів в Україні або зменшення цих ризиків; запобігання або обмеження будь-якої шкоди внаслідок занесення та/або поширення регульованих шкідливих організмів. Центральний орган виконавчої влади з питань аграрної політики та продовольства визначає належний рівень фітосанітарного захисту. Належний рівень фітосанітарного захисту визначається на підставі: підтвердженої наявності регульованих шкідливих організмів в Україні; прогнозованої оцінки економічних витрат для сільськогосподарського та/або лісового виробництва, пов'язаних з занесенням або подальшим поширенням регульованих шкідливих організмів в Україні; визначення рівня ризику, прийнятного для сусідніх країн та заінтересованих партнерів; міжнародних стандартів, інструкцій та рекомендацій; мінімізації негативного впливу фітосанітарних заходів на міжнародну та внутрішню торгівлю.

Фітосанітарні заходи розробляються та/або переглядаються Держветфітослужбою і приймаються відповідними органами державної влади згідно з їх повноваженнями. Розробка та перегляд фітосанітарних заходів проводиться на підставі: наукових принципів, відповідних процесів та методів виробництва; відповідності методам інспектування, відбору зразків

Курило В.І., Піддубний О.Ю., Кравчук М.Ю.

та проведення фітосанітарної експертизи; рівня поширеності регульованих шкідливих організмів, наявності зон, у яких відсутні регульовані шкідливі організми, або зон із незначною їх кількістю; екологічних умов та умов навколишнього природного середовища; методів обробки; міжнародних стандартів у сфері карантину та захисту рослин; результатів аналізу ризику, проведеного за методикою, розробленою міжнародними організаціями; інформації, отриманої від міжнародних організацій, що використовується заінтересованими партнерами. Під час розроблення та здійснення фітосанітарних заходів щодо імпортованих об'єктів регулювання необхідно враховувати статус регульованих шкідливих організмів в Україні, порівнюючи із статусом регульованих шкідливих організмів в країні походження. Забороняється довільна або необгрунтована дискримінація заінтересованих партнерів, що імпортують до України об'єкти регулювання з країн, у яких статус регульованого шкідливого організму такий, як в Україні. Фітосанітарні заходи, які здійснюються в іншій країні, вважаються еквівалентними тим, що застосовуються в Україні, якщо така країна об'єктивно доведе, що ці заходи відповідають рівню захисту рослин або перевищують його порівняно з тими, що здійснюються в Україні.

Фітосанітарні заходи, включаючи фітосанітарні правила, підлягають перегляду та оновленню в міру надходження нової науково обгрунтованої інформації або важливих (істотних) коментарів від заінтересованих партнерів. Вони переглядаються не пізніше шести місяців після їх прийняття або останнього перегляду. Усі фітосанітарні заходи, прийняті за надзвичайних обставин, переглядаються та оновлюються не пізніше шести місяців від дати їх прийняття або останнього перегляду. Слід забезпечити, щоб такі заходи досягали, але не перевищували належний рівень фітосанітарного захисту.

Результати аналізу ризику об'єктів регулювання, під яким необхідно розуміти процес оцінки біологічних, екологічних та економічних даних з метою визначення необхідності здійснення контролю за регульованими шкідливими організмами та необхідних фітосанітарних заходів, оформляються письмово і повинні містити таку інформацію: мета проведення аналізу; факти виявлення регульованих шкідливих організмів та шляхи їх проникнення (носії, тип передачі), укорінення та поширення; джерела інформації; висновки щодо оцінки фітосанітарного ризику, включаючи вірогідність заподіяння шкоди рослинам та наслідки, що можуть бути цим викликані; варіанти управління ризиком та причини, за якими відхиляються альтернативні варіанти. Результати аналізу ризику в письмовій та електронній формі повинні бути доступні для всіх заінтересованих осіб – як українських, так і іноземних. Проведення аналізу

АДМІНІСТРАТИВНА ЮРИСДИКЦІЯ В АПК УКРАЇНИ

ризикую здійснюється Держветфітослужбою. Управління ризиком полягає у зменшенні ризику для життя та здоров'я рослин відповідно до належного рівня фітосанітарного захисту, який встановлений в Україні. При розгляді альтернативних варіантів зменшення ризику занесення карантинних організмів визначені фітосанітарні заходи не повинні обмежувати торгівлю більше, ніж необхідно для досягнення належного рівня фітосанітарного захисту, враховуючи технічну та економічну доцільність запропонованих альтернативних заходів.

Держветфітослужба під час здійснення фітосанітарних заходів враховує: обсяги, необхідні для досягнення їх мети; недопущення прихованого обмеження для міжнародної торгівлі; уникнення доволіного їх встановлення або дискримінації міжнародної торгівлі.

Держветфітослужба забезпечує проведення перевірки, інспектування та ухвалення фітосанітарних заходів на підставі: відповідності вимогам міжнародних стандартів у сфері карантину та захисту рослин; контролю за їх виконанням; відбору зразків від об'єктів регулювання; звернення особи про проведення перевірки, інспектування та ухвалення; повідомлення особи про очікуваний час завершення цих процедур; попередньо отриманих результатів про фітосанітарний стан; науково обґрунтованої інформації, необхідної для проведення перевірки, інспектування та ухвалення; захисту комерційних інтересів заявника; оплати за проведення процедури перевірки, інспектування та ухвалення.

Проведення огляду, обстеження, аналізу, знезараження та інспектування (оформлення фітосанітарного та карантинного сертифікатів) об'єктів регулювання здійснюється відповідно до Порядку проведення огляду, обстеження, аналізу, фумігації (знезараження) та інспектування (оформлення фітосанітарного та карантинного сертифікатів) об'єктів регулювання у сфері карантину рослин, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 травня 2007 р. № 705. Об'єкти регулювання, що вивозяться за межі митної території України (у тому числі реекспортуються), вивозяться та/або ввозяться в карантинну зону, підлягають огляду державними інспекторами з карантину рослин (так їх називають згідно з Положенням про Державну ветеринарну та фітосанітарну службу України). Огляд об'єктів регулювання передбачає проведення інспектування, під час якого здійснюється відбір зразків для проведення фітосанітарної експертизи. У разі складування, концентрації (нагромадження) та сортування у морських і річкових портах, на залізничних станціях, терміналах та в автопортах об'єктів регулювання проводиться їх огляд.

З метою визначення фітосанітарного стану об'єктів регулювання державні інспектори з карантину рослин проводять систематичні обстеження

Курило В.І., Піддубний О.Ю., Кравчук М.Ю.

земель сільськогосподарського призначення і земель лісового фонду, пунктів карантину рослин та прилеглої до них території (трикілометрової зони), місць обігу об'єктів регулювання. Обстеження здійснюється у період вегетації культурних рослин з такою періодичністю: раз на півроку – на місці виробництва або виробничій ділянці, на яких офіційно встановлено та підтримується статус вільних від регульованих шкідливих організмів; щороку – у суб'єктів господарювання, які вирощують елітне насіння і садивний (посадковий) матеріал, на державних сортодослідних станціях, у плодорозсадниках, інтродукційно-карантинних розсадниках і карантинних оранжереях ботанічних садів, а також на територіях, де запроваджено карантинний режим; один раз на два роки – у суб'єктів господарювання, що здійснюють виробництво та переробку сільськогосподарської продукції, на землях осіб, де не виявлено карантинних організмів, та на прилеглих до них територіях.

Карантинними лабораторіями Держветфітослужби з метою виявлення та ідентифікації шкідливих організмів проводиться фітосанітарна експертиза, яка включає: здійснення аналізу фітосанітарного стану об'єктів регулювання з метою виявлення шкідливих організмів; визначення видів виявлених шкідливих організмів; підготовку висновку про карантинне значення виявлених шкідливих організмів.

Насіння і садивний матеріал, які ввозяться в Україну, підлягають висіванню або висаджуванню у визначених у карантинному дозволі господарствах чи у спеціальних розсадниках та оранжереях для виявлення прихованого зараження рослинного матеріалу і здійснення під контролем державного інспектора Держветфітослужби заходів щодо їх оздоровлення.

На підставі результатів фітосанітарної експертизи кожного зразка об'єкта регулювання і оцінки виявлених шкідливих організмів державний інспектор з карантину рослин визначає фітосанітарний стан партії об'єктів регулювання та приймає рішення про застосування фітосанітарних заходів.

Фінансування фітосанітарних заходів здійснюється за рахунок коштів Державного бюджету України, коштів осіб та інших не заборонених законами України джерел. Вичерпний перелік платних послуг Держветфітослужби визначається Законом України «Про карантин рослин» та включає в себе проведення огляду, обстеження, аналіз, знезараження, інспектування, обробку, організацію та здійснення контролю за роботами з фумігації (знезараження) об'єктів регулювання. Розміри платних послуг, які затверджує Кабінет Міністрів України, мають дорівнювати фактичним витратам на їх надання.

Суб'єктивна сторона: правопорушення може бути вчинене як з умислом, так і з необережності.

АДМІНІСТРАТИВНА ЮРИСДИКЦІЯ В АПК УКРАЇНИ

Суб'єктами правопорушення можуть бути як громадяни, так і посадові особи, до компетенції яких належить організація фітосанітарних заходів.

Стаття 106. Ввезення в Україну, вивезення з України, транзит через її територію, вивезення з карантинних зон або ввезення до них об'єктів регулювання, які не пройшли фітосанітарного контролю.

Ввезення в Україну, вивезення з України, транзит через її територію, вивезення з карантинних зон або ввезення до них об'єктів регулювання, які не пройшли фітосанітарного контролю, – тягнуть за собою накладення штрафу на громадян від трьох до десяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і на посадових осіб – від тринадцяти до вісімнадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Об'єктом цього правопорушення є суспільні відносини у сфері здійснення фітосанітарного (карантинного) контролю при ввезенні з-за кордону, транзиті, експорті, перевезеннях в межах країни підкарантинних матеріалів. Ці відносини регулюються Законами України «Про карантин рослин», «Про ветеринарну медицину», «Про державне регулювання імпорту сільськогосподарської продукції», «Про захист населення від інфекційних хвороб», Фітосанітарними правилами ввезення з-за кордону, перевезення в межах країни, транзиту, експорту, порядку переробки та реалізації підкарантинних матеріалів, затвердженими наказом Міністерства аграрної політики України від 23.08.2005 № 414, наказами та інструкціями державних органів, на які покладено здійснення контролю у сфері забезпечення санітарної, протиепідемічної та протиепізотичної безпеки.

Об'єктивна сторона цього правопорушення полягає у вчиненні активних дій щодо ввезення в Україну, вивезення з України, транзиту через її територію, вивезення з карантинних зон або ввезення до них будь-яких рослин, продуктів рослинного походження, місць зберігання, упаковки, засобів перевезення, контейнерів, ґрунту та будь-яких інших організмів, об'єктів або матеріалів, здатних переносити чи поширювати регульовані шкідливі організми, тобто будь-який вид, біотип рослин, тварин, патогенний агент, шкідливий для рослин чи продуктів рослинного походження, у тому числі комахи, кліщі, грибки, бактерії, віруси, бур'яни. Для настання адміністративної відповідальності не має значення відповідність вивезених або ввезених об'єктів існуючим вимогам, достатньо самого факту вивезення матеріалів, тобто має місце формальний склад правопорушення.

Організація фітосанітарного контролю за карантинними матеріалами має таку мету: охорона території країни від занесення або самостійного проникнення карантинних організмів; виконання міжнародних обов'язків України, угод з карантину рослин, вимог договорів (контрактів); попередження проникнення шкідливих організмів як на

Курило В.І., Піддубний О.Ю., Кравчук М.Ю.

територію України, так і за її межі; захист споживачів від придбання заражених шкідниками, хворобами рослин та бур'янами підкарантинних матеріалів, у тому числі імпорتنих, що можуть завдати значних збитків народному господарству та навколишньому середовищу України.

До фітосанітарних вимог належить: перелік карантинних зон, з яких заборонено вивіз підкарантинних матеріалів без карантинного сертифіката, обставини, що спричинили запровадження карантинного режиму, та час, з якого він запроваджений; назву карантинного організму (українською та латинською); опис організму; ознаки пошкодження рослин і рослинних продуктів; назву, сорт, породу тощо, які він пошкоджує; період протягом року, коли існує найбільша загроза поширення карантинного організму; вимоги до карантинного й фітосанітарного стану підкарантинних матеріалів та об'єктів; вимоги до фумігації (зnezараження), назву хімікатів (за умови їх використання при зnezараженні), рівень їх концентрації та експозиція; строк дії фітосанітарного та карантинного сертифікатів. При відправці на експорт враховуються також фітосанітарні вимоги, зазначені у контракті країни-імпортера, міжнародних конвенцій та угод.

Фітосанітарні та карантинні сертифікати, які повинні супроводжувати кожен окрему партію підкарантинних матеріалів, що перевозяться в одному транспортному засобі, які засвідчують їх карантинний і фітосанітарний стан, визначаються органами Держветфітослужби.

Суб'єктивна сторона правопорушення характеризується наявністю вини у формі умислу.

Суб'єкт правопорушення: громадяни та посадові особи.

Стаття 106-2. Невжиття заходів щодо забезпечення охорони посівів снотворного маку чи конопель, місць їх зберігання та переробки.

Невжиття заходів щодо забезпечення встановленого режиму охорони посівів снотворного маку чи конопель, місць зберігання і переробки врожаю цих культур, а так само невиконання заходів щодо знищення післяжнивних залишків чи відходів виробництва, що містять наркотичні речовини, – тягне за собою накладення штрафу на посадових осіб від вісімнадцяти до сорока п'яти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Невиконання землекористувачами або землевласниками на закріплених за ними земельних ділянках заходів щодо знищення дикорослих конопель чи снотворного маку – тягне за собою накладення штрафу на громадян від дев'яти до вісімнадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, а на посадових осіб – від вісімнадцяти до сорока п'яти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Об'єкт цього правопорушення є суспільні відносини у сферах охорони здоров'я населення та обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і

АДМІНІСТРАТИВНА ЮРИСДИКЦІЯ В АПК УКРАЇНИ

прекурсорів. До того ж під обігом наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів необхідно розуміти види діяльності, пов'язані з: культивуванням рослин, включених до Переліку наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів; розробкою, виробництвом, виготовленням, зберіганням, розподілом, перевезенням, пересиланням, придбанням, реалізацією, відпуском, ввезенням на територію України, вивезенням з території України, використанням, знищенням наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, включених до зазначеного Переліку, що дозволяються та контролюються згідно з Законом України «Про обіг в Україні наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів». Незаконний обіг наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів – це діяння, пов'язані з культивуванням рослин, що містять наркотичні речовини, розробкою, виробництвом, відпуском, виготовленням, зберіганням, розподілом, торгівлею, використанням, переміщенням на території України та за її межі наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, які здійснюються з порушенням вимог Закону України «Про обіг в Україні наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів».

Об'єктивна сторона цього правопорушення полягає у бездіяльності посадових осіб та громадян щодо забезпечення встановленого режиму охорони посівів снотворного маку чи конопель, місць зберігання і переробки врожаю цих культур, знищення післяжнивних залишків чи відходів виробництва, що містять наркотичні речовини, здійснення землекористувачами або землевласниками на закріплених за ними земельних ділянках заходів щодо знищення дикорослих конопель чи снотворного маку.

Суб'єктивна сторона цього правопорушення може проявлятися у формі умислу або необережності.

Суб'єктами ч. 1 коментованої статті можуть бути лише посадові особи, ч. 2 – посадові особи та громадяни.

Стаття 106-2. Незаконні посів та вирощування снотворного маку чи конопель.

Незаконні посів або вирощування снотворного маку чи конопель – тягнуть за собою накладення штрафу від вісімнадцяти до вісімдесяти восьми неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією незаконно вирощуваних наркотиковмісних рослин.

Об'єктом цього правопорушення є суспільні відносини у сферах охорони здоров'я населення та обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів.

Об'єктивна сторона цього правопорушення полягає у незаконному посіві та вирощуванні снотворного маку чи конопель. Відповідно до ст. 7

Курило В.І., Піддубний О.Ю., Кравчук М.Ю.

Закону України «Про обіг в Україні наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів» діяльність, пов'язана з культивуванням та (або) використанням чи реалізацією рослин, включених до списку № 3 таблиці 1 Переліку наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, з метою виробництва та (або) виготовлення наркотичних засобів і психотропних речовин здійснюється підприємствами державної та комунальної форми власності за наявності у них ліцензії на здійснення відповідних видів діяльності. Тобто всі випадки вирощування снотворного маку чи конопель без ліцензії будуть незаконними.

Суб'єктом правопорушення є особа, якій виповнилося 16 років.

Суб'єктивна сторона правопорушення – це наявність умислу.

Стаття 107. Порушення правил щодо карантину тварин та інших ветеринарно-санітарних вимог.

Порушення правил щодо карантину тварин, інших ветеринарно-санітарних вимог, передбачених Законом України «Про ветеринарну медицину», іншими актами законодавства, а також рішень органів місцевого самоврядування з питань боротьби з епізоотіями, – тягне за собою накладення штрафу на громадян від 0,5 до одного неоподаткованого мінімуму доходів громадян, на посадових осіб – від трьох до шести неоподаткованих мінімумів доходів громадян.

Об'єктом цього правопорушення є суспільні відносини у сферах охорони довкілля, забезпечення ветеринарного і епізоотичного благополуччя, карантину тварин, здійснення державного ветеринарно-санітарного контролю та нагляду.

Об'єктивна сторона правопорушення може полягати як у діях, так і бездіяльності посадових осіб та громадян. Склад цього правопорушення є формальним, тобто для притягнення до адміністративної відповідальності достатньо самого факту Порушення правил щодо карантину тварин, інших ветеринарно-санітарних вимог, передбачених Законом України «Про ветеринарну медицину», іншими актами законодавства, а також рішень органів місцевого самоврядування з питань боротьби з епізоотіями.

Суб'єктивна сторона правопорушення характеризується наявністю вини у формі необережності щодо наслідків вчиненого правопорушення та у формі умислу або необережності – до порушення правил щодо карантину тварин та інших ветеринарно-санітарних вимог.

Суб'єктами правопорушення можуть бути громадяни та посадові особи, до компетенції яких входить забезпечення ветеринарно-санітарних вимог.

Стаття 107-1. Порушення законодавства про племінну справу у тваринництві.

АДМІНІСТРАТИВНА ЮРИСДИКЦІЯ В АПК УКРАЇНИ

Порушення законодавства про племінну справу у тваринництві: оформлення племінних свідоцтв (сертифікатів) на племінні (генетичні) ресурси без урахування даних офіційного обліку продуктивності тварин, офіційної класифікації (оцінки) за типом, імуногенетичного контролю, внесення до документів з племінної справи недостовірних даних, використання для відтворення неатестованих та недопущених до відтворення плідників, недодержання встановлених технологічних та ветеринарно-санітарних вимог і правил щодо отримання, зберігання та використання племінних (генетичних) ресурсів – тягне за собою накладення штрафу на громадян від п'яти до десяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, а на посадових осіб – від тридцяти до п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Дії, передбачені частиною першою цієї статті, вчинені особою, яку протягом року було піддано адміністративному стягненню за такі ж порушення, – тягнуть за собою накладення штрафу на громадян від десяти до тридцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, а на посадових осіб – від п'ятдесяти до ста п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Об'єктом цього правопорушення є суспільні відносини у сфері організації племінної справи у тваринництві. До того ж під племінною справою у тваринництві необхідно розуміти систему зоотехнічних, селекційних та організаційно-господарських заходів, спрямованих на поліпшення племінних і продуктивних якостей тварин.

Об'єктивна сторона правопорушення полягає у порушенні вимог, встановлених законодавством про племінну справу у тваринництві. Це діяння може вчинюватися як у формі активних дій, так і шляхом бездіяльності громадян та посадових осіб. Коментована стаття встановлює адміністративну відповідальність за такі правопорушення: а) оформлення племінних свідоцтв (сертифікатів) на племінні (генетичні) ресурси без урахування даних офіційного обліку продуктивності тварин, офіційної класифікації (оцінки) за типом, імуногенетичного контролю; б) внесення до документів з племінної справи недостовірних даних; в) використання для відтворення неатестованих та недопущених до відтворення плідників; г) недодержання встановлених технологічних та ветеринарно-санітарних вимог і правил щодо отримання, зберігання й використання племінних (генетичних) ресурсів. До того ж племінне свідоцтво (сертифікат) необхідно розуміти як документ встановленої форми про походження, продуктивність, тип та інші якості тварин, сперми, ембріонів, яйцеклітин, складений на основі даних офіційного обліку продуктивності, імуногенетичного контролю та офіційної класифікації

Курило В.І., Піддубний О.Ю., Кравчук М.Ю.

(оцінки) за типом. Племінні (генетичні) ресурси – це тварини, сперма, ембріони, яйцеклітини, інкубаційні яйця, які мають племінну (генетичну) цінність. Офіційна класифікація (оцінка) за типом – це оцінка у балах типу тварин, проведена експертами – бонітерами.

До племінних (генетичних) ресурсів Законом України «Про племінну справу у тваринництві» встановлюються такі вимоги: племінні тварини мають бути ідентифіковані, зареєстровані у документах з племінної справи, дані про них внесені згідно з установленими вимогами до документів офіційного обліку продуктивності та офіційної класифікації (оцінки) за типом, походити від батьків, зареєстрованих у документах з племінної справи; сперма має бути одержана від племінних атестованих плідників, допущених до використання для відтворення, ідентифікована, заготовлена та оброблена в умовах, передбачених технологічними вимогами, встановленими для цієї продукції, відповідати ветеринарно-санітарним вимогам і правилам, а дані про неї повинні бути внесені до документів з племінної справи; ембріони, яйцеклітини повинні бути одержані від племінних тварин, ідентифіковані, заготовлені та оброблені в умовах, передбачених технологічними вимогами, встановленими для цієї продукції, відповідати ветеринарно-санітарним вимогам і правилам, а дані про них повинні бути внесені до документів з племінної справи; плідники мають походити від племінних тварин вищої племінної (генетичної) цінності, оцінюватися за походженням, власною продуктивністю та якістю отриманого від них потомства; бугаї-плідники, жеребці-плідники та плідники інших видів тварин атестуються та допускаються до відтворення у встановленому порядку.

Суб'єктивна сторона правопорушення характеризується наявністю вини у формі умислу або необережності.

Суб'єкт правопорушення: посадові особи та громадяни.

Стаття 108. Грубе порушення механізаторами правил технічної експлуатації сільськогосподарських машин і техніки безпеки.

Грубе порушення механізаторами правил технічної експлуатації тракторів, комбайнів, інших самохідних сільськогосподарських машин і правил техніки безпеки під час їх експлуатації – тягне за собою позбавлення права керування зазначеними машинами на строк до одного місяця.

Об'єктом цього правопорушення є суспільні відносини у сфері технічної експлуатації сільськогосподарської техніки та забезпечення техніки безпеки під час такої експлуатації. Організація технічної експлуатації сільськогосподарської техніки регулюється Правилами проведення державного технічного огляду тракторів, самохідних шасі, самохідних меліоративних і дорожньо-будівних машин, тракторних причепів, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 21.09.1994 р.

АДМІНІСТРАТИВНА ЮРИСДИКЦІЯ В АПК УКРАЇНИ

№ 652, Правилами обов'язкової сертифікації машин сільськогосподарських для рослинництва, тваринництва, птахівництва і кормовиробництва, затвердженими наказом Держстандарту України від 17.01.1997 р. № 24, Правилами державної реєстрації та обліку тракторів, самохідних шасі, самохідних сільськогосподарських, дорожньо-будівельних і меліоративних машин, сільськогосподарської техніки, інших механізмів, затверджених Наказом Міністерства аграрної політики України від 11.06.2004 р. № 221, та низкою інших нормативно-правових актів.

Об'єктивна сторона правопорушення може полягати у непроведенні або несвоєчасному проведенні технічних оглядів, невиконанні вимог техніки безпеки під час експлуатації машин, використанні машин поза цільовим призначенням, що створює загрозу для їх технічного стану тощо.

Суб'єктивна сторона правопорушення може характеризуватися наявністю непрямого умислу або необережності.

Суб'єкт правопорушення: особи, які працюють на посадах механізаторів.

Детально проаналізувавши всі адміністративні правопорушення у сільському господарстві, можна дійти наступних висновків:

1. Група суспільних відносин є однорідною (так як всі ці відносини належать до сільського господарства), невід'ємною і самостійною частиною загального об'єкта. Одночасно в кожному такому адміністративному правопорушенні присутній свій безпосередній об'єкт.
2. В охарактеризованих адміністративних проступках об'єктивна сторона виражається як у діях, так і в бездіяльності. Важливо вказати на те, що обов'язковою ознакою об'єктивної сторони адміністративних правопорушень у сільському господарстві, як і у всіх адміністративних правопорушеннях загалом, є протиправність.
3. Суб'єктами даних проступків законодавець визначає посадових осіб та громадян – фізичних осудних осіб, які досягли 16-річного віку. У ст. 108 КУпАП зазначений спеціальний суб'єкт – особи, які працюють на посадах механізаторів.
4. Суб'єктивна сторона адміністративних правопорушень в сільському господарстві України розкривається як у формі умислу так і в необережності. Хоча за деякими статтями КУпАП, зокрема ст. 106, ст. 106-1, вина виявляється виключно у формі умислу, а в ст. 104-1 – у формі необережності.

Відповідно до ст. 24 КУпАП за вчинення адміністративного правопорушення можуть застосовуватись такі адміністративні стягнення: попередження, штраф, оплатне вилучення предмета, конфіскація, позбавлення спеціального права, виправні роботи, адміністративний арешт. Усі стягнення тісно пов'язані

Курило В.І., Піддубний О.Ю., Кравчук М.Ю.

між собою й утворюють єдину систему. Їх насамперед об'єднує єдина мета: захист правопорядку, виховання осіб, що вчинили адміністративні проступки, у дусі дотримання законів, а також попередження вчинення нових проступків як самим правопорушником, так і іншими особами.

Згідно з проаналізованими статтями КУпАП України за правопорушення у сфері сільського господарства застосовується в більшості штраф. *Штраф* – це грошове стягнення, яким передбачається у порушника вилучення певної суми у власність держави; тим самим справляється вплив на його майнові інтереси. Як свідчить практика, саме це стягнення є найбільш дієвим, оскільки поєднує у собі матеріальний та моральний вплив на порушника.

На основі такого порівняльного аналізу можна зробити висновок про зазначену науковцями необхідність реформування системи органів адміністративно-штрафної юрисдикції, шляхом передачі юрисдикційних повноважень або інспекційним, або судовим органам. Ми цілком погоджуємось із реформаційною пропозицією, при цьому віддаючи перевагу судовим органам у здійсненні адміністративно-штрафної юрисдикції як єдиним, на сьогоднішній час, конституційним органам, приймати рішення за матеріалами перевірки справ про адміністративні правопорушення.

6.2. Загальна характеристика провадження у справах про адміністративні правопорушення

Базовим елементом структури адміністративного процесу, адміністративної юрисдикції є адміністративне провадження. Множинність підстав для виникнення адміністративно-юрисдикційних правовідносин і відмінності в порядку їх процесуально-правового регулювання утворюють базу для відокремлення юрисдикційних проваджень в окрему групу в межах адміністративного процесу. Юрисдикційне провадження, як і будь-яке процесуальне провадження, являє собою системне утворення, комплекс взаємопов'язаних і взаємообумовлених процесуальних дій, які: а) утворюють певну сукупність процесуальних правовідносин, що відрізняється предметною характеристикою і пов'язаністю з відповідними матеріальними правовідносинами; б) викликають потреби встановлення, доведення, а також обґрунтування усіх обставин і фактичних даних розглядуваної юридичної справи; обумовлюють необхідність закріплення, офіційного оформлення отриманих процесуальних результатів у відповідних актах-документах.

Згідно з іншим формулюванням, провадження у справі про адміністративне правопорушення – це система адміністративно-процесуальних норм, що

АДМІНІСТРАТИВНА ЮРИСДИКЦІЯ В АПК УКРАЇНИ

регулюють суспільні відносини, порядок, форми і методи діяльності відповідних державних органів, їх посадових осіб і представників громадськості щодо порушення і розгляду справ про адміністративні правопорушення, застосування до винних справедливих заходів адміністративної відповідальності і їх виконання з метою боротьби з адміністративними правопорушеннями.

До юрисдикційних проваджень належать:

- 1) провадження у справах про адміністративні правопорушення;
- 2) дисциплінарні провадження щодо державних службовців;
- 3) публічно-правові спори, в яких хоча б однією зі сторін є орган державної влади.

У процесі кожного з проваджень вирішується юридична справа, здійснюється правовий захист порушених або оспорюваних інтересів, вноситься юридично-владне рішення щодо застосування відповідної правової санкції, відновлення порушеного права.

Для юрисдикційних проваджень характерною ознакою є наявність правового спору, який у загальному вигляді можна уявити як прояв об'єктивних чи суб'єктивних протиріч, що виражаються в протиборстві сторін, кожна з яких має на меті свої цілі, що протирічать і взаємно виключають одна одну.

Провадженню у справах про адміністративні правопорушення притаманні всі характерні риси адміністративного процесу взагалі і адміністративно юрисдикційного процесу зокрема, проте існують і певні особливості. Так, провадження виникає тільки у зв'язку із вчиненням, або ймовірним вчиненням адміністративного правопорушення. Дане провадження реалізується лише прямо визначеним законодавством (КУпАП) колом суб'єктів, певну специфіку мають акти, що є результатом такого розгляду. Окрім цього, тільки шляхом такого провадження реалізуються заходи адміністративної відповідальності.

КУпАП закріплює завдання провадження у справах про адміністративні правопорушення, серед яких виділяються дві групи завдань: ті, що вирішуються шляхом розгляду конкретної справи – припинення конкретного правопорушення, встановлення і покарання винного, і ті, що слугують цілям загальної превенції, дотримання правопорядку у сфері державного управління.

У статтях 251 і 280 КУпАП України визначено приблизне коло обставин, що підлягають встановленню при розгляді справи. Це – наявність або відсутність адміністративного правопорушення, винність особи в його вчиненні, наявність обставин, що пом'якшують або обтяжують відповідальність, та інші обставини, що мають значення для правильного вирішення справи. Для встановлення цих обставин необхідно зібрати і проаналізувати докази.

Курило В.І., Піддубний О.Ю., Кравчук М.Ю.

Доказами є всі фактичні дані у справі, які сприяють встановленню істини. Фактичні дані – це тільки ті дані, які стосуються відомостей про факти. Докази класифікуються за різними підставами, найчастіше як прями і опосередковані, первинні й похідні, особисті та речові.

Важливим доказом у справі виступають особисті спостереження осіб, уповноважених складати протокол, які втілені у протоколі про адміністративне правопорушення. КУпАП України детально регламентує питання, пов'язані зі складенням протоколу про адміністративне правопорушення: встановлює осіб, які мають право складати протокол, зміст протоколу, випадки, коли протокол не складається.

Юридичнійне провадження виконує ряд наступних функцій:

– охоронна функція обумовлена належністю останнього до правоохоронної діяльності. Одне із завдань провадження – захист суспільних правовідносин від порушення. Охоронна функція юрисдикційного провадження реалізується при вирішенні справ про правопорушення, оскільки в його процесі поновлюються порушені права громадян, посадових осіб, підприємств, установ і організацій;

– виховна функція юрисдикційного провадження полягає у тісному зв'язку норм права з нормами моралі. Весь процес провадження у справі підкорений формуванню моральних орієнтирів в суспільстві, цьому слугує і публічність, гласність процесу та винесення окремих ухвал про необхідність усунення причин, що сприяли вчиненню правопорушення;

– регулятивна функція реалізується внаслідок переведення нормативних приписів в реальні дії суб'єктів права, в правовідносини. Регулювати, певною мірою означає управляти, отже, регулятивна функція відображає управлінський аспект юрисдикційного провадження. Правове управління або управління за допомогою норм права є системою управління з коректувальною частиною, коли не спрацьовує первинний сигнал (норми), вмикається коректувальний сигнал (акт юрисдикції), який примушує керованого виконати свої правові обов'язки.

6.3. Стадії юрисдикційного провадження

Провадження у справах про адміністративні правопорушення складається з чотирьох стадій:

- 1) порушення справи про адміністративне правопорушення;
- 2) розгляд справи з винесенням за нею постанови (рішення);
- 3) оскарження чи опротестування постанови та перегляд справи;
- 4) виконання постанови про накладення адміністративного стягнення.

АДМІНІСТРАТИВНА ЮРИСДИКЦІЯ В АПК УКРАЇНИ

Стадію треба розуміти як порівняно самостійну частину провадження, яка поряд з його загальними завданнями має властиві лише їй завдання та особливості.

Стадії відрізняються одна від одної за колом учасників провадження, характером проваджуваних дій та їх юридичною роллю, колом юридичних фактів та безпосередніми завданнями. На відміну від усього провадження у справах про застосування адміністративних штрафів окремі стадії не завжди завершуються складанням підсумкового процесуального документа та регламентуються меншою кількістю процесуальних норм.

Перша стадія полягає у виявленні правопорушення, його розслідуванні (попередньому з'ясуванні обставин) і складанні протоколу про адміністративні правопорушення уповноваженою на це посадовою особою або представником громадського формування. Цей протокол складають уповноважені посадові особи (органів внутрішніх справ, органів транспорту, державних сільськогосподарських інспекцій, громадські інспектори охорони природи та ін.).

Особи, які складають протокол, зазначені у Кодексі України про адміністративні правопорушення (ст. 255).

Наявність протоколу про адміністративне правопорушення свідчить про порушення адміністративної справи. Цей протокол має бути складений з дотриманням певних встановлених законом вимог. В іншому разі справа про адміністративне правопорушення не може бути порушена.

У протоколі необхідно зазначити:

- 1) дату і місце його складання;
- 2) посаду, прізвище, ім'я та по-батькові особи, яка склала протокол;
- 3) відомості про особу порушника;
- 4) місце та час вчинення правопорушення;
- 5) суть адміністративного правопорушення;
- 6) нормативно-правовий акт, що передбачає відповідальність за дане правопорушення;
- 7) прізвища, адреси свідків, якщо вони є, потерпілих;
- 8) пояснення порушника, інших осіб.

Протокол підписують особа, яка його склала, та особа, яка вчинила адміністративне правопорушення, за наявності свідків і потерпілих вони теж підписують протокол. У разі відмови правопорушника від підпису робиться запис про це.

Особа, яка вчинила правопорушення, має право надати пояснення і зауваження щодо змісту, які додаються до протоколу, а також мотиви своєї відмови від підписання протоколу.

Курило В.І., Піддубний О.Ю., Кравчук М.Ю.

Перша стадія закінчується у момент надсилання протоколу про скоєне адміністративне правопорушення органів або службовій особі, уповноваженій розглядати справу. До протоколу потрібно додавати всі інші матеріали: пояснення свідків, потерпілих, правопорушників і т.п.

Друга стадія – розгляд справи про адміністративне правопорушення і винесення постанови (рішення) у справі. Ця стадія полягає у тому, що компетентний орган або посадова особа здійснює остаточне розслідування у справі і дає правову оцінку діям особи, яку вказують у протоколі як правопорушника.

Одержавши матеріали справи, компетентний орган або посадова особа готує їх до розгляду. Цей орган вирішує, чи належить до його компетенції розгляд даної справи, чи правильно складено протокол та інші матеріали у справі про адміністративне правопорушення; чи сповіщено осіб, які беруть участь у справі, про час і місце розгляду; чи зібраний додатковий матеріал; чи підлягають задоволенню клопотання правопорушника або потерпілого, їхніх законних представників чи адвокатів.

Справи про адміністративні правопорушення розглядаються відкрито. При цьому орган або посадова особа з'ясовує: чи було вчинено адміністративне правопорушення; чи винна дана особа у вчиненому правопорушенні; чи підлягає ця особа адміністративній відповідальності; чи є обставини, що пом'якшують або обтяжують відповідальність; чи заподіяно майнову шкоду і ця шкода відшкодована, а також інші обставини.

За загальними правилами справи розглядаються у 15-денний термін з дня одержання органом або посадовою особою протоколу про адміністративне правопорушення. Розглянувши справу про адміністративне правопорушення, орган або посадова особа виносить постанову у справі. Постанова виконавчого комітету селищної або сільської ради ухвалюється у формі рішення.

У постанові містяться:

- 1) найменування органу або посадової особи, яка виносить постанову;
- 2) дата розгляду справи;
- 3) відомості про особу, стосовно якої розглядають справу;
- 4) обставини, встановлені при розгляді справи;
- 5) посилання на нормативний акт, що передбачає відповідальність у даній справі;
- 6) рішення, прийняте у даній справі.

Якщо при вирішенні питання про адміністративне стягнення одночасно вирішується питання відшкодування майнової шкоди, то у постанові зазначається розмір заподіяної шкоди, а також порядок і термін відшкодування цих збитків.

АДМІНІСТРАТИВНА ЮРИСДИКЦІЯ В АПК УКРАЇНИ

Питання про відшкодування майнової шкоди, як правило, вирішує суд. Після розгляду справи орган або посадова особа виносить одну з таких постанов:

- 1) про накладення адміністративного стягнення;
  - 2) про закриття справи;
  - 3) про застосування заходів впливу, передбачених ст. 241 КУпАП.
- Оголошенням постанови у справі завершується друга стадія.

Третя стадія виникає не у кожному провадженні. Це стадія оскарження, або опротестування і перегляду постанови у справі. Вона – одна з найважливіших гарантій дотримання прав та захисту інтересів правопорушника, передбачених у законі. Постанову у справі може оскаржити правопорушник або потерпілий (їхні представники).

Існує певний порядок оскарження постанов. Постанова у справі про адміністративне правопорушення, винесена будь-яким органом виконавчої влади, може бути оскаржена протягом десяти днів з моменту її винесення до вищестоящого органу або у місцевому суді. Постанова суду є остаточною і оскарженню в порядку провадження у справах про адміністративне правопорушення не підлягає. Винятком є перелік статей, зазначений у ст. 194 КУпАП, але така постанова суду може бути відмінена лише за протестом прокурора або за ініціативою голови вищестоящого суду.

Відсутність права заінтересованої особи на оскарження судової постанови в адміністративній справі є істотним недоліком вітчизняного законодавства, який відмічено в практиці Європейського суду з прав людини.

Четверта стадія – виконання постанови про накладення адміністративного стягнення. Це завершальна стадія провадження у справах про адміністративні правопорушення. Її суть полягає в реалізації адміністративного стягнення, накладеного на правопорушника постановою.

У процесі виконання постанови правопорушник зазнає відповідних позбавлень (утисків) та обмежень особистого, морального або матеріального характеру.

Від того, як послідовно реалізується постанова про накладення адміністративного стягнення, наскільки справа доведена до кінця, залежать рівень вчинення правопорушень, їх попередження і неухильне дотримання законів.

Постанова про накладення стягнення – акт органу виконавчої влади, що набуває чинності з моменту його прийняття. У разі невиконання рішення самостійно відповідні документи передаються на виконання Державній виконавчій службі.

Курило В.І., Піддубний О.Ю., Кравчук М.Ю.

Питання виконання постанови у справі про адміністративне правопорушення регламентовані главою 24 КУпАП, а також Законом України «Про виконавче провадження».

Питання для самоперевірки та контролю

1. Назвіть ознаки адміністративного правопорушення.
2. Дайте визначення провадження в справі про адміністративне правопорушення.
3. Які провадження належать до юрисдикційних?
4. Назвіть завдання юрисдикційного провадження.
5. Перерахуйте функції юрисдикційного провадження.
6. Назвіть обставини, що підлягають доказуванню у провадженні.
7. Перерахуйте стадії юрисдикційного провадження.
8. Вкажіть обов'язкові реквізити протоколу про адміністративне правопорушення.
9. Назвіть обов'язкові реквізити постанови у справі.
10. Який існує порядок оскарження постанов про адміністративні правопорушення?

7. Адміністративна юрисдикція у сфері рибництва

7.1. Загальна характеристика адміністративної юрисдикції у рибництві

Державне агентство рибного господарства України (Держрибагентство України) є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра аграрної політики та продовольства України. Держрибагентство України входить до системи органів виконавчої влади та утворюється для реалізації державної політики у сфері рибного господарства та рибної промисловості, охорони, використання та відтворення водних живих ресурсів, регулювання рибальства, безпеки мореплавства суден флоту рибного господарства.

Відповідно до Указу Президента України від 16 квітня 2011 р. № 484 «Про Державне агентство рибного господарства України» даний орган є правонаступником Державного комітету рибного господарства України, у тому числі за укладеними міжнародними договорами України, стороною в яких є Державний комітет рибного господарства України.

Держрибагентство України у своїй діяльності керується Конституцією і законами України, актами Президента України та Кабінету Міністрів України, наказами Міністерства аграрної політики та продовольства України (Мінагрополітики України), іншими актами законодавства, а також дорученнями Президента України та Міністра. Держрибагентство України здійснює свої повноваження в установлених законодавством України випадках на території України, у виключній (морській) економічній зоні та на континентальному шельфі України, а також на території виключних економічних зон (у риболовних зонах) іноземних держав та у відкритих районах Світового океану, які знаходяться у сфері управління міжнародних організацій з управління рибальством, а також таких, що знаходяться поза межами будь-якої юрисдикції відповідно до міжнародних договорів України.

Держрибагентство України є юридичною особою, має печатку із зображенням Державного Герба України та своїм найменуванням, власні бланки, рахунки в органах Державної казначейської служби України.

Курило В.І., Піддубний О.Ю., Кравчук М.Ю.

7.2. Правове становище Держрибагентства

Держрибагентство України здійснює свої повноваження безпосередньо, а також через свої територіальні органи (органи рибоохорони) – Головне управління в м. Києві, управління в Автономній Республіці Крим, м. Севастополі, областях, басейнові управління, відділи, повноваження яких поширюються на декілька областей, та спеціально уповноважений орган державного нагляду за безпекою мореплавства флоту рибного господарства.

Головне управління охорони водних живих ресурсів в м. Києві за дорученням (у межах своїх повноважень) спрямовує та координує роботу територіальних органів рибоохорони (органів рибоохорони) на місцях, згідно з чинним законодавством проводить роботу щодо усунення негативних явищ, пов'язаних з корупцією, перевищенням службових та посадових повноважень в органах рибоохорони.

Держрибагентство України під час виконання покладених на нього завдань взаємодіє в установленому порядку з іншими органами виконавчої влади, допоміжними органами і службами, утвореними Президентом України, з органами місцевого самоврядування, відповідними органами іноземних держав і міжнародних організацій, профспілками та організаціями роботодавців, а також підприємствами, установами, організаціями.

Держрибагентство України очолює Голова, якого призначає на посаду за поданням Прем'єр-міністра України, внесеним на підставі пропозицій Міністра, та звільняє з посади Президент України. Голова Держрибагентства України є Головним державним інспектором рибоохорони України.

Голова Держрибагентства України:

1) очолює Держрибагентство України, здійснює керівництво його діяльністю, представляє Держрибагентство України у відносинах з іншими органами, підприємствами, установами, організаціями; 2) вносить на розгляд Міністрові пропозиції щодо формування державної політики у сфері рибного господарства та розроблені Держрибагентством України проекти законів, актів Президента України, Кабінету Міністрів України, забезпечує їх супроводження; 3) вносить на розгляд Міністрові проекти нормативно-правових актів Мінагрополітики України з питань, що належать до сфери діяльності Держрибагентства України, забезпечує їх супроводження; 4) забезпечує виконання Держрибагентством України Конституції та законів України, актів і доручень Президента України, актів Кабінету Міністрів України, наказів Мінагрополітики України з питань, що належать до сфери діяльності Держрибагентства України, та доручень Міністра; 5) затверджує

АДМІНІСТРАТИВНА ЮРИСДИКЦІЯ В АПК УКРАЇНИ

за погодженням із Міністром схвалені на засіданні колегії Держрибагентства України річний план роботи Держрибагентства України, заходи щодо реалізації основних напрямів та пріоритетних цілей його діяльності відповідно до визначених завдань; 6) звітує перед Міністром про виконання річного плану роботи Держрибагентства України та покладених на нього завдань, про усунення порушень і недоліків, виявлених під час проведення перевірок діяльності Держрибагентства України, його територіальних органів, а також про притягнення до відповідальності посадових осіб, винних у допущених порушеннях; 7) затверджує структуру і граничну чисельність працівників територіальних органів Держрибагентства України у межах граничної чисельності працівників Держрибагентства України, а також їх штатний розпис і кошторис; 8) розглядає в установленому порядку питання щодо присвоєння працівникам апарату Держрибагентства України відповідних рангів державних службовців, їх заохочення, притягнення до дисциплінарної відповідальності; 9) затверджує розподіл обов'язків між своїми заступниками; 10) забезпечує взаємодію Держрибагентства України зі структурним підрозділом Мінагрополітики України, визначеним Міністром відповідальним за взаємодію з Держрибагентством України; 11) забезпечує дотримання встановленого Міністром порядку обміну інформацією між Мінагрополітики України і Держрибагентством України та вчасність її подання; 12) дає у межах повноважень обов'язкові до виконання державними службовцями і працівниками апарату Держрибагентства України та його територіальними органами доручення; 13) здійснює інші повноваження відповідно до законів та актів Президента України.

Голова Держрибагентства України має двох заступників, у тому числі одного першого. Першого заступника, заступника Голови Держрибагентства України призначає на посаду Президент України за поданням Прем'єр-міністра України, внесеним на підставі пропозицій Голови Держрибагентства України, погоджених із Міністром. Першого заступника та заступника Голови Держрибагентства України звільняє з посад Президент України.

Для погодженого вирішення питань, що належать до компетенції Держрибагентства України, обговорення найважливіших напрямів його діяльності при Держрибагентстві України утворюється колегія. Рішення колегії можуть бути реалізовані шляхом видання відповідного наказу Держрибагентства України. Для розгляду наукових рекомендацій та проведення фахових консультацій з основних питань діяльності в Держрибагентстві України можуть утворюватись інші постійні або тимчасові консультативні, дорадчі органи. Рішення про утворення та ліквідацію колегії, інших постійних або тимчасових консультативних,

Курило В.І., Піддубний О.Ю., Кравчук М.Ю.

дорадчих органів, їх кількісний та персональний склад, положення про них затверджуються Головою Держрибагентства України.

Гранична чисельність державних службовців та працівників Держрибагентства України затверджується Кабінетом Міністрів України. Структура апарату Держрибагентства України затверджується Головою Держрибагентства України за погодженням із Міністром. Штатний розпис, кошторис апарату Держрибагентства України затверджуються Головою Держрибагентства України за погодженням із Міністерством фінансів України.

7.3. Повноваження і компетенція Держрибагентства

Основними завданнями Держрибагентства України є:

1) реалізація державної політики у сфері рибного господарства та рибної промисловості, охорони, використання і відтворення водних живих ресурсів, регулювання рибальства, безпеки мореплавства суден флоту рибного господарства;

2) внесення на розгляд Міністрові пропозицій щодо формування державної політики у сфері рибного господарства та рибної промисловості, охорони, використання і відтворення водних живих ресурсів, безпеки мореплавства суден флоту рибного господарства.

Держрибагентство України відповідно до покладених на нього завдань:

1) узагальнює практику застосування законодавства з питань рибного господарства, рибної промисловості, охорони і відтворення водних живих ресурсів, регулювання рибальства, безпеки мореплавства суден флоту рибного господарства, розробляє пропозиції та проекти відповідних актів щодо вдосконалення законодавчих актів, актів Президента України, Кабінету Міністрів України, нормативно-правових актів Мінагрополітики України з питань, що належать до сфери діяльності Держрибагентства України, та в установленому порядку подає їх Міністрові;

2) вживає заходів щодо забезпечення збереження запасів анадромних видів риб у виключній (морській) економічній зоні України;

3) вносить на розгляд Мінагрополітики України пропозиції щодо розроблення та здійснення заходів, спрямованих на підтримку виробників рибогосподарської продукції, створення і забезпечення функціонування механізму торгівлі рибогосподарською продукцією та продуктами її переробки;

4) здійснює державний контроль у галузі охорони, використання та відтворення водних живих ресурсів у виключній (морській) економічній зоні України, територіальному морі, внутрішніх водах України, внутрішніх водоймах України та у водах, які знаходяться поза межами

АДМІНІСТРАТИВНА ЮРИСДИКЦІЯ В АПК УКРАЇНИ

юрисдикції України, щодо риболовних суден, що плавають під Державним Прапором України відповідно до міжнародних договорів України;

5) видає спеціальний дозвіл на ведення промислу водних живих ресурсів у виключній (морській) економічній зоні України;

6) здійснює державний контроль технічного стану рибозахисних споруд, проводить рибозахисні заходи на водозабірних та інженерних спорудах меліоративних систем;

7) здійснює контроль за дотриманням правил рибальства;

8) здійснює контроль за дотриманням лімітів і нормативів використання водних живих ресурсів;

9) здійснює контроль за дотриманням правил використання об'єктів тваринного світу в частині водних живих ресурсів;

10) складає протоколи та розглядає справи про адміністративні правопорушення у випадках, передбачених законом;

11) веде облік суб'єктів господарювання, які здійснюють виробництво консервів і пресервів із риби та інших водних живих ресурсів, присвоює таким підприємствам номери;

12) веде реєстр риболовних суден;

13) акредитує органи сертифікації персоналу риболовних суден;

14) видає свідоцтво про стабільність і надводний борт судна, що не підлягає нагляду класифікаційного товариства;

15) видає сертифікати на пересувні виставки, реекспорт й інтродукцію з моря зразків осетрових риб і виробленої з них продукції, які є об'єктами регулювання Конвенції про міжнародну торгівлю видами дикої фауни та флори і які перебувають під загрозою зникнення;

16) здійснює державний контроль за безпекою мореплавства флоту рибної промисловості;

17) контролює дотримання кваліфікаційних вимог (стандартів) щодо підготовки та сертифікації персоналу риболовних суден;

18) здійснює контроль за достовірністю подання суб'єктами господарської діяльності, пов'язаної з добуванням і використанням риби та інших водних живих ресурсів, звітних даних про обсяги використання рибних та інших водних живих ресурсів;

19) здійснює контроль за дотриманням порядку придбання або збуту осетрових видів риб та продукції з них;

20) здійснює державний контроль за системою моніторингу риболовних суден;

21) здійснює технічний нагляд та нагляд за дотриманням вимог міжнародних договорів, що стосуються технічного стану суден рибної промисловості;

Курило В.І., Піддубний О.Ю., Кравчук М.Ю.

---

22) реєструє риболовні судна, які не підлягають нагляду класифікаційного товариства, в Судновій книзі України;

23) здійснює у випадках, передбачених законодавством, ліцензування певних видів господарської діяльності;

24) подає в установленому порядку пропозиції до проекту закону про Державний бюджет України щодо фінансової підтримки галузі та забезпечує її фінансування, затверджує річні фінансові та інвестиційні плани, а також інвестиційні плани на середньострокову перспективу (3–5 років) державних підприємств, установ, організацій, що належать до сфери управління Держрибагентства України, та здійснює контроль за їх виконанням у встановленому порядку;

25) розробляє порядок штучного розведення (відтворення), вирощування водних живих ресурсів та їх використання;

26) погоджує програми та видає дозволи на проведення дослідних ловів;

27) подає в установленому порядку пропозиції та здійснює контроль щодо рівневого режиму роботи рибогосподарських водних об'єктів, які б забезпечували повноцінне існування гідробіонтів;

28) веде реєстр гідротехнічних споруд рибогосподарських водних об'єктів щодо їх технічної експлуатації та використання з метою отримання максимальної рибопродуктивності;

29) погоджує режими рибогосподарської експлуатації водних об'єктів та контролює діяльність спеціальних товарних рибних господарств;

30) встановлює в установленому порядку заборону вилову водних живих ресурсів в окремих водоймах (на їх ділянках) та забезпечує контроль за дотриманням заборони;

31) здійснює видачу та реєстрацію дозвільних документів на спеціальне використання водних живих ресурсів;

32) розробляє проекти лімітів, здійснює розподіл лімітів на квоти використання водних живих ресурсів, подає їх на затвердження Мінагрополітики України, доводить їх до відома відповідних органів та користувачів;

33) розробляє та подає на затвердження Мінагрополітики України правила добування (вилучення, вилову) та відтворення водних живих ресурсів;

34) здійснює державне регулювання у сфері рибництва (аквакультури), забезпечує формування раціонального ринку вітчизняної продукції аквакультури, проводить науково-технологічну політику селекції у рибництві (аквакультурі);

35) здійснює контроль діяльності галузевої системи науково-технічної інформації;

36) забезпечує функціонування морських рибних портів;

АДМІНІСТРАТИВНА ЮРИСДИКЦІЯ В АПК УКРАЇНИ

37) розробляє та подає на затвердження Мінагрополітики України порядок реєстрації риболовних суден;

38) бере участь у заходах з контролю якості безпеки продуктів рибного лову, харчової продукції при їх виробництві, зберіганні, транспортуванні, реалізації, використанні та утилізації;

39) виступає відповідно до законодавства державним замовником науково-дослідних робіт, координує їх проведення, сприяє впровадженню у виробництво наукових розробок та поширенню передового досвіду;

40) здійснює інші повноваження, визначені Конституцією та законами України тощо.

Держрибагентство України з метою організації своєї діяльності:

1) забезпечує в межах повноважень здійснення заходів щодо запобігання корупції і контроль за їх здійсненням в апараті Держрибагентства України та його територіальних органах, на підприємствах, в установах та організаціях, що належать до сфери його управління;

2) здійснює в установленому порядку добір кадрів в апарат Держрибагентства України та на керівні посади в його територіальних органах на підприємствах, в установах та організаціях, що належать до сфери його управління, формує в установленому порядку кадровий резерв на відповідні посади, організовує роботу з підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації державних службовців та працівників апарату і його територіальних органів;

3) контролює діяльність територіальних органів Держрибагентства України;

4) організовує планово-фінансову роботу в апараті Держрибагентства України, його територіальних органах, на підприємствах, в установах та організаціях, що належать до сфери його управління, здійснює контроль за використанням фінансових і матеріальних ресурсів, забезпечує організацію та вдосконалення бухгалтерського обліку;

5) забезпечує у межах повноважень реалізацію державної політики стосовно державної таємниці, контроль за її збереженням в апараті Держрибагентства України;

6) забезпечує у межах своїх повноважень виконання завдань мобілізаційної підготовки та мобілізаційної готовності держави;

7) організовує ведення діловодства та архіву в апараті Держрибагентства України відповідно до встановлених правил.

Держрибагентство України для виконання покладених на нього завдань має право в установленому порядку:

1) залучати спеціалістів центральних і місцевих органів виконавчої влади, підприємств, установ та організацій (за погодженням з їх керів-

Курило В.І., Піддубний О.Ю., Кравчук М.Ю.

никами), вчених, представників інститутів громадянського суспільства (за згодою) до розгляду питань, що належать до його компетенції;

2) одержувати інформацію, документи і матеріали від державних органів та органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій усіх форм власності та їх посадових осіб;

3) скликати наради, створювати комісії та робочі групи;

4) користуватися відповідними інформаційними базами даних державних органів, державними, у тому числі урядовими, системами зв'язку і комунікацій, мережами спеціального зв'язку та іншими технічними засобами.

Держрибагентство України у межах своїх повноважень, на основі і на виконання Конституції та законів України, актів і доручень Президента України, актів Кабінету Міністрів України, наказів Мінагрополітики України та доручень Міністра видає накази організаційно-розпорядчого характеру, які підписуються Головою Держрибагентства України.

7.4. Юрисдикційні повноваження Держрибагентства

Органи рибоохорони – спеціально уповноважений орган державного нагляду у сфері охорони використання та відтворення водних живих ресурсів та регулювання рибальства в рибогосподарських водних об'єктах України (у тому числі в усіх поверхневих, територіальних і внутрішніх морських водах, які використовуються (можуть використовуватися) для рибальства, вирощування чи розведення риби), в інших об'єктах водного промислу або об'єктах, які мають значення для природного відтворення запасів риби та інших водних живих ресурсів, а також у виключній (морській) економічній зоні України та акваторіях у межах континентального шельфу України.

Органи рибоохорони розглядають справи про адміністративні правопорушення, пов'язані з порушенням правил рибальства та охорони рибних запасів, передбачені ст. 50, частиною третьою ст. 85, статтями 86-1, 91-2 і 188-5 КУпАП.

Від імені органів рибоохорони розглядати справи про адміністративні правопорушення і накладати адміністративні стягнення мають право: керівник спеціально уповноваженого органу виконавчої влади у галузі рибного господарства та його заступники, начальники басейнових управлінь по охороні, відтворенню рибних ресурсів і регулюванню рибальства та їх заступники, начальники відділів рибоохорони зазначених басейнових управлінь, начальники державних інспекцій рибоохорони, старші державні інспектори та державні інспектори рибоохорони.

АДМІНІСТРАТИВНА ЮРИСДИКЦІЯ В АПК УКРАЇНИ

Відповідно до ст. 50 КУпАП «Порушення права державної власності на тваринний світ» органи рибоохорони застосовують попередження або накладають штраф на громадян від трьох до семи неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, а на посадових осіб – від п'яти до восьми неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Порушення правил рибальства (ч. 3 ст. 85 КУпАП) – тягне за собою попередження або накладення штрафу на громадян від двох до десяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і попередження або накладення штрафу на посадових осіб – від десяти до тридцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Грубе порушення правил рибальства (рибальство із застосуванням вогнепальної зброї, електроструму, вибухових або отруйних речовин, інших заборонених знарядь лову, промислових знарядь лову особами, які не мають дозволу на промисел, вилов водних живих ресурсів у розмірах, що перевищують встановлені ліміти або встановлену правилами любительського і спортивного рибальства добову норму вилову) – тягне за собою накладення штрафу на громадян від двадцяти до сорока неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією знарядь і засобів вчинення правопорушення, які є приватною власністю порушника, та незаконно добутих водних живих ресурсів чи без такої і на посадових осіб – від тридцяти до п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією знарядь і засобів вчинення правопорушення, які є приватною власністю порушника, та незаконно добутих водних живих ресурсів чи без такої.

Органи рибоохорони мають право накласти штраф на громадян від одного до шести неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і на посадових осіб – від п'яти до восьми неоподатковуваних мінімумів доходів громадян за експлуатацію на водних об'єктах водозабірних споруд, не забезпечених рибозахисним обладнанням, якщо його наявність передбачена відповідними нормативами, або з неефективно працюючим рибозахисним обладнанням.

Стаття 91-2 визнає адміністративним правопорушенням перевищення лімітів та нормативів використання природних ресурсів. За вчинення таких дій відповідними державними органами може бути накладений адміністративний штраф на громадян від трьох до вісімнадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і на посадових осіб – від дев'яти до тридцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Невиконання законних розпоряджень чи приписів, інших законних вимог посадових осіб органів, які здійснюють державний контроль у галузі охорони навколишнього природного середовища, використання

Курило В.І., Піддубний О.Ю., Кравчук М.Ю.

природних ресурсів, радіаційної безпеки або охорону природних ресурсів, ненадання їм необхідної інформації або надання неправдивої інформації, вчинення інших перешкод для виконання покладених на них обов'язків – тягнуть за собою накладення штрафу на громадян від дев'яти до п'ятнадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і на посадових осіб – від п'ятнадцяти до сорока п'яти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Питання для самоперевірки та контролю

1. Сформулюйте мету діяльності Держрибагентства України.
2. Якими нормативними актами керується у своїй діяльності Держрибагентство України?
3. Яким чином здійснює свої повноваження Держрибагентство України?
4. Хто очолює Держрибагентство України?
5. Яким державним органом затверджується гранична чисельність державних службовців та працівників Держрибагентства України?
6. Хто затверджує штатний розпис та кошторис апарату Держрибагентства України?
7. Які основні завдання Держрибагентства України Ви знаєте?
8. Накази якого характеру видає Держрибагентство України?
9. Дайте визначення поняття «органи рибоохорони».
10. Хто має право від імені органів рибоохорони розглядати справи про адміністративні правопорушення і накладати адміністративні стягнення?

8. Державна інспекція сільського господарства – міжгалузевий орган адміністративної юрисдикції в АПК

8.1. Загальна характеристика діяльності державної інспекції сільського господарства

Державна інспекція сільського господарства України (Держсільгоспінспекція України) є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра аграрної політики та продовольства України, входить до системи органів виконавчої влади і забезпечує реалізацію державної політики у сфері нагляду (контролю) в агропромисловому комплексі.

В процесі реорганізації інспекція відповідно до покладених до неї завдань успадкувала функціональні обов'язки Української державної насінневої інспекції, *Української державної помологічно-ампелографічної інспекції, Державної інспекції з контролю якості сільськогосподарської продукції та моніторингу її ринку, Інспекції державного технічного нагляду.*

Держсільгоспінспекція України у своїй діяльності керується Конституцією та законами України, актами Президента України та Кабінету Міністрів України, наказами Міністерства аграрної політики та продовольства України (Мінагрополітики України), іншими актами законодавства України, дорученнями Президента України та Міністра.

Гранична чисельність державних службовців та працівників Держсільгоспінспекції України затверджується Кабінетом Міністрів України.

Структуру апарату Держсільгоспінспекції України затверджує її голова за погодженням із міністром.

Штатний розпис, кошторис Держсільгоспінспекції України затверджує її Голова за погодженням із Міністерством фінансів України.

8.2. Юридичний статус державної інспекції сільського господарства

Держсільгоспінспекція України є юридичною особою, має печатку із зображенням Державного Герба України та своїм найменуванням, власні бланки, рахунки в органах Державної казначейської служби України.

Курило В.І., Піддубний О.Ю., Кравчук М.Ю.

Держсільгоспінспекцію України очолює Голова, якого призначає на посаду за поданням Прем'єр-міністра України, внесеним на підставі пропозицій Міністра, та звільняє з посади Президент України.

Голова Держсільгоспінспекції України є Головним державним інспектором сільського господарства України, а його перший заступник та заступник – відповідно першим заступником та заступником Головного державного інспектора сільського господарства України. Першого заступника, заступника Голови Держсільгоспінспекції України призначає на посади Президент України за поданням Прем'єр-міністра України, внесеним на підставі пропозицій Голови Держсільгоспінспекції України, погоджених із Міністром, і звільняє з посад Президент України.

Керівники територіальних органів Держсільгоспінспекції України є Головними державними інспекторами сільського господарства в Автономній Республіці Крим, області, місті Києві та Севастополі, районі, а їх перші заступники та заступники – відповідно першими заступниками та заступниками Головних державних інспекторів сільського господарства в Автономній Республіці Крим, області, місті Києві та Севастополі, районі.

Керівники структурних підрозділів Держсільгоспінспекції України, на яких покладено повноваження щодо виконання інспекційних функцій, є одночасно старшими державними інспекторами сільського господарства України.

Головні та провідні спеціалісти, які безпосередньо здійснюють державний нагляд (контроль), є одночасно державними інспекторами сільського господарства України.

Голова Держсільгоспінспекції України:

1) очолює Держсільгоспінспекцію України, здійснює керівництво її діяльністю, представляє Держсільгоспінспекцію України у відносинах з іншими органами, підприємствами, установами, організаціями;

2) вносить на розгляд Міністра пропозиції щодо формування державної політики з питань нагляду (контролю) в агропромисловому комплексі, а також розроблені Держсільгоспінспекцією України проекти законів, актів Президента України та Кабінету Міністрів України, забезпечує їх супровід;

3) вносить на розгляд Міністра проекти нормативно-правових актів Мінагрополітики України з питань, що належать до сфери діяльності Держсільгоспінспекції України, забезпечує їх супровід;

4) забезпечує виконання Держсільгоспінспекцією України Конституції та законів України, актів та доручень Президента України, актів Кабінету Міністрів України, наказів Мінагрополітики України з питань, що належать до сфери діяльності Держсільгоспінспекції України, та доручень Міністра;

АДМІНІСТРАТИВНА ЮРИСДИКЦІЯ В АПК УКРАЇНИ

5) затверджує за погодженням із Міністром схвалені на засіданні колегії річний план роботи Держсільгоспінспекції України, заходи щодо реалізації основних напрямів та пріоритетних цілей її діяльності відповідно до визначених завдань;

6) звітує перед Міністром про виконання річного плану роботи Держсільгоспінспекції України та покладених на неї завдань, про усунення порушень і недоліків, виявлених під час проведення перевірок діяльності Держсільгоспінспекції України, її територіальних органів, а також про притягнення до відповідальності посадових осіб, винних у допущених порушеннях;

7) вносить пропозиції Міністру щодо кандидатур на посади своїх заступників;

8) затверджує за погодженням з Міністром структуру апарату Держсільгоспінспекції України;

9) затверджує розподіл обов'язків між своїми заступниками;

10) вносить Міністру пропозиції щодо утворення в межах граничної чисельності державних службовців та працівників Держсільгоспінспекції України і коштів, передбачених на її утримання, а також щодо ліквідації, реорганізації Кабінетом Міністрів України територіальних органів Держсільгоспінспекції України, які є юридичними особами;

11) утворює в межах граничної чисельності державних службовців та працівників Держсільгоспінспекції України і коштів, передбачених на її утримання, ліквідує, реорганізовує за погодженням із Кабінетом Міністрів України та Міністром територіальні органи Держсільгоспінспекції України як структурні підрозділи апарату інспекції;

12) призначає на посади за погодженням із Міністром та головами відповідних місцевих державних адміністрацій, звільняє з посад керівників територіальних органів Держсільгоспінспекції України, призначає на посади за погодженням з Міністром, звільняє з посад заступників керівників територіальних органів Держсільгоспінспекції України;

13) забезпечує взаємодію Держсільгоспінспекції України із визначеним Міністром структурним підрозділом Мінагрополітики України;

14) забезпечує дотримання встановленого Міністром порядку обміну інформацією між Мінагрополітики України та Держсільгоспінспекцією України і вчасність її подання;

15) призначає на посади та звільняє з посад за погодженням із Міністром керівників і заступників керівників структурних підрозділів апарату Держсільгоспінспекції України, призначає на посади та звільняє з посад інших державних службовців і працівників апарату Держсільгоспінспекції України;

Курило В.І., Піддубний О.Ю., Кравчук М.Ю.

---

16) вносить Міністрові подання та погоджує подання керівників територіальних органів в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі, районах щодо заохочення керівників територіальних органів, що забезпечують реалізацію повноважень Держсільгоспінспекції України;

17) вирішує за поданням керівників структурних підрозділів питання щодо заохочення, притягнення до дисциплінарної відповідальності заступників керівників відповідних структурних підрозділів Держсільгоспінспекції України;

18) вносить Міністрові подання щодо притягнення до дисциплінарної відповідальності керівників структурних підрозділів, що забезпечують реалізацію повноважень Держсільгоспінспекції України;

19) здійснює керівництво територіальними органами Держсільгоспінспекції України та методичне забезпечення їх діяльності;

20) погоджує структуру та штатний розпис структурних підрозділів територіальних органів Держсільгоспінспекції України, а також положення про них;

21) забезпечує взаємодію Держсільгоспінспекції України із визначеним Міністром структурним підрозділом Мінагрополітики України;

22) вносить Міністрові в установленому законодавством порядку подання щодо відзначення державними нагородами України працівників Держсільгоспінспекції України;

23) здійснює інші повноваження відповідно до законів та актів Президента України.

Для погодженого вирішення питань, що належать до компетенції Держсільгоспінспекції України, обговорення найважливіших напрямів її діяльності у Держсільгоспінспекції України утворюється колегія у складі Голови Держсільгоспінспекції України (голова колегії), першого заступника та заступника Голови Держсільгоспінспекції України, визначених посадових осіб Мінагрополітики України. У разі потреби до складу колегії Держсільгоспінспекції України можуть входити керівники структурних підрозділів Держсільгоспінспекції України, а також у встановленому порядку інші особи.

Рішення колегії можуть бути реалізовані шляхом видання відповідного наказу Держсільгоспінспекції України.

Для розгляду наукових рекомендацій та проведення фахових консультацій з основних питань діяльності у Держсільгоспінспекції України можуть утворюватися інші постійні або тимчасові консультативні, дорадчі органи.

Рішення про утворення та ліквідацію колегії, інших постійних або тимчасових консультативних, дорадчих органів, їх кількісний та персо-

АДМІНІСТРАТИВНА ЮРИСДИКЦІЯ В АПК УКРАЇНИ

нальний склад, положення про них затверджує Голова Держсільгоспінспекції України.

8.3. Повноваження і компетенція державної інспекції сільського господарства

Держсільгоспінспекція України здійснює свої повноваження безпосередньо та через утворені в установленому порядку територіальні органи – державні інспекції сільського господарства в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі, районах.

Основними завданнями Держсільгоспінспекції України є:

- реалізація державної політики у сферах здійснення державного нагляду (контролю) в агропромисловому комплексі;
- внесення на розгляд Міністра пропозицій щодо формування державної політики у зазначених сферах.

Держсільгоспінспекція України відповідно до покладених на неї завдань:

1) організовує та здійснює державний нагляд (контроль):

а) у частині дотримання земельного законодавства, використання та охорони земель усіх категорій та форм власності, в тому числі за: веденням державного обліку і реєстрації земель, достовірністю інформації про наявність та використання земель; виконанням умов зняття, збереження і використання родючого шару ґрунту під час проведення гірничодобувних, геологорозвідувальних, будівельних та інших робіт, пов'язаних із порушенням ґрунтового покриву, своєчасного проведення рекультиватії порушених земель в обсягах, передбачених проектом рекультиватії земель; дотриманням вимог земельного законодавства при набутті права власності на земельні ділянки за договорами купівлі-продажу, міни, дарування, застави та іншими цивільно-правовими угодами; дотриманням органами державної влади, органами місцевого самоврядування, юридичними та фізичними особами вимог земельного законодавства та встановленого порядку набуття і реалізації права на землю; дотриманням правил, встановленого режиму експлуатації протиерозійних, гідротехнічних споруд, збереженням захисних насаджень і межових знаків; проведенням землеустрою, виконанням заходів, передбачених проектами землеустрою, зокрема, за дотриманням власниками та користувачами земельних ділянок вимог, визначених у проектах землеустрою; розміщенням, проектуванням, будівництвом та введенням у дію об'єктів, які негативно впливають або можуть вплинути на стан земель; здійсненням заходів, передбачених проектами землеустрою щодо захисту земель від водної і вітрової ерозії, селів, підтоплення, заболочення, засолення, солонцювання, висушування, ущільнення

Курило В.І., Піддубний О.Ю., Кравчук М.Ю.

та інших процесів, що призводять до погіршення стану земель, а також щодо недопущення власниками та користувачами земельних ділянок псування земель шляхом їх забруднення хімічними та радіоактивними речовинами і стічними водами, засмічення промисловими, побутовими та іншими відходами, заростання чагарниками, дрібноліссям та бур'янами; дотриманням строків своєчасного повернення тимчасово зайнятих земельних ділянок та обов'язкового виконання заходів щодо приведення їх у стан, придатний для використання за призначенням; дотриманням порядку визначення та відшкодування втрат сільськогосподарського та лісогосподарського виробництва; використанням земельних ділянок відповідно до цільового призначення; дотриманням вимог земельного законодавства органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування з питань передачі земель у власність та надання у користування, у тому числі в оренду, зміни цільового призначення, вилучення, викупу, продажу земельних ділянок або прав на них на конкурентних засадах;

б) у частині насінництва та розсадництва за: діяльністю суб'єктів усіх форм власності і господарювання у сфері насінництва та розсадництва, включаючи лісове, квітково-декоративне насінництво та розсадництво, насінництво картоплі, овочевих, баштанних, плодових і горіхоплідних культур та розсадництво плодових, ягідних, горіхоплідних культур, винограду та хмелю, садівництва та лісових насаджень, які займаються виробництвом, заготівлею, обробкою, розмноженням, зберіганням, реалізацією і використанням насіння та садивного матеріалу рослин, а також за умовами вирощування садивного матеріалу, заготівлею, обробкою, розмноженням, зберіганням, реалізацією та використанням насіння і садивного матеріалу; дотриманням технології виробництва на етапах вирощування, збирання і післязбиральної обробки насіння і садивного матеріалу; дотриманням сортових та посівних якостей насіння, що реалізується суб'єктами оптової та роздрібної торгівлі; дотриманням суб'єктами насінництва та розсадництва державних стандартів, інших нормативних документів, веденням документації сортових посівів і насаджень, ділянок гібридизації насіння і садивного матеріалу, правильного відбору проб та вибірок для визначення якостей насіння і садивного матеріалу, оформлення документів на посівні та сортові якості насіння і садивного матеріалу, за введенням насіння і садивного матеріалу в обіг; сертифікацією насіння і садивного матеріалу;

в) у частині якості та безпечності сільськогосподарської продукції за: додержанням закупівельними, переробними, торговельними підприємствами і організаціями незалежно від форми власності та господарювання правил торгівлі, реалізації і зберігання плодоовочевої продукції, готує ек-

АДМІНІСТРАТИВНА ЮРИСДИКЦІЯ В АПК УКРАЇНИ

спертні висновки; формуванням державних і регіональних ресурсів сільськогосподарської продукції; додержанням вимог стандартів, технічних умов, інших нормативних документів, пов'язаних з якістю та безпечністю сільськогосподарської продукції, наявністю генетично модифікованих організмів під час її заготівлі, зберігання, переробки, переміщення територією України та здійснення експортно-імпортних операцій підприємствами всіх форм власності; веденням кількісно-якісного обліку зерна та продуктів його переробки на хлібоприймальних і зернопереробних підприємствах незалежно від форми власності та господарювання, веденням реєстру складських документів на зерно та зерна, прийнятого на зберігання; проведенням декларування сільськогосподарської продукції, у тому числі зернових культур; дотриманням технічного регламенту зерновими складами в процесі зберігання зерна та продуктів його переробки; якістю плодоовочевої продукції та продуктів її переробки під час закупівлі, зберігання та реалізації на внутрішньому ринку України;

г) у частині дотримання правил виробництва виноробної продукції за: веденням виноградників та виробництвом винограду, вина та інших продуктів виноробства; додержанням державних стандартів та вимог у виробництві, реалізації, експорті та імпорті товарної продукції в галузі виноградарства і виноробства; додержанням державних стандартів та технічних умов у виробництві вин, вермутів, коньяків України і брендів;

д) у частині дотримання заходів біологічної і генетичної безпеки щодо сільськогосподарських рослин при створенні, дослідженні та практичному використанні генетично модифікованих організмів у відкритих системах на підприємствах, в установах і організаціях агропромислового комплексу незалежно від їх підпорядкування і форми власності;

е) у частині родючості ґрунтів за: зміною показників якісного стану ґрунтів у результаті проведення господарської діяльності на землях сільськогосподарського призначення; своєчасним проведенням підприємствами, установами, організаціями всіх форм власності заходів щодо збереження, відтворення та підвищення родючості ґрунтів;

є) у частині експлуатації та технічного стану машин за: дотриманням вимог законодавства акредитованими суб'єктами господарювання, які проводять перевірку технічного стану та ідентифікацію машин; дотриманням законодавства з охорони праці, навколишнього середовища при експлуатації і технологічному обслуговуванні технічних засобів для агропромислового комплексу; виконанням законодавства у сфері захисту прав споживачів на придбану чи відремонтовану сільськогосподарську техніку та комплектуючі вузли й агрегати до неї; дотриманням правил

Курило В.І., Піддубний О.Ю., Кравчук М.Ю.

технічного та сервісного обслуговування машин; технічним станом і експлуатацією машин, які підлягають перевірці на підтвердження відповідності вимогам законодавства;

ж) у частині охорони прав на сорти рослин за: дотриманням юридичними та фізичними особами вимог законодавства з охорони прав на сорти рослин у сфері виробництва, використання, зберігання, реалізації та розмноження садивного матеріалу сортів рослин; збереженістю сортів рослин, реєстрацією ліцензійних договорів на їх використання та виплатою авторської винагороди; веденням первинного насінництва власниками майнових прав інтелектуальної власності та підтримувачами сортів рослин; набуттям прав на сорти рослин та їх реєстрацією; ввезенням в Україну садивного матеріалу (насіння) незареєстрованих в Україні сортів рослин; дотриманням особистого немайнового права авторства на сорт, майнового права власника сорту, права попереднього користування і права при відновленні прав на сорт, права на поширення сорту в Україні, прав автора сорту при відмові власника від майнового права на сорт, порядку вивезення з України посадкового матеріалу (насіння) сортів рослин, що містять об'єкт інтелектуальної власності, угоди, укладеної між роботодавцем та автором сорту щодо виплати справедливої винагороди;

2) забезпечує видачу дозвільних документів, сертифікатів, ліцензій, передбачених законодавством;

3) здійснює в установленому порядку управління майном державних інспекцій сільського господарства в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі, районах і підпорядкованих підприємств, установ та організацій, у тому числі науково-дослідних установ та лабораторій;

4) здійснює сертифікацію насіння і садивного матеріалу сільськогосподарських рослин, призначених для реалізації на території України та міжнародної торгівлі з видачею сертифікату Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) та сертифікату Міжнародної асоціації з контролю за якістю насіння (ІСТА);

5) надає витяги з основного реєстру складських документів на зерно та зерна, прийнятого на зберігання, реєстру зернового складу; веде основний реєстр складських документів на зерно та зерна, прийнятого на зберігання; видає бланки складських простих і подвійних складських свідоцтв на зерно, складських квитанцій для зернових складів, що здійснюють приймання зерна на зберігання;

6) організовує та координує роботу з проведення сертифікації зернових складів на відповідність послуг із зберігання зерна та продуктів його переробки, визначення якості та безпеки зерна та продуктів його переробки;

АДМІНІСТРАТИВНА ЮРИСДИКЦІЯ В АПК УКРАЇНИ

7) доручає інспекціям сільського господарства в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі, районах і підпорядкованим підприємствам, установам та організаціям, у тому числі науково-дослідним установам і лабораторіям відповідно до їх спеціалізації, виконувати окремі завдання, визначені цим Положенням, іншими нормативно-правовими актами;

8) координує роботу з питань нарахування та виплати дотацій сільськогосподарським товаровиробникам за продану ними переробним підприємствам сільськогосподарську продукцію;

9) аналізує, узагальнює зведені матеріали щодо проведення декларування сільськогосподарської продукції, у тому числі зернових культур, та подає відповідну інформацію про декларовану продукцію;

10) організовує і координує проведення державного моніторингу ринку сільськогосподарської продукції і сировини; забезпечує проведення експертизи свіжої та переробленої сільськогосподарської продукції;

11) проводить боротьбу з фальсифікацією виноробної продукції в Україні;

12) обстежує земельні ділянки, які підлягають рекультивації, та видає спеціальні дозволи на зняття та перенесення ґрунтового покриву земельних ділянок відповідно до проектів, затверджених у встановленому порядку, а також обстежує земельні ділянки, яким заподіяна шкода внаслідок їх самовільного зайняття, використання не за цільовим призначенням, зняття ґрунтового покриву (родючого шару ґрунту) без спеціального дозволу;

13) бере участь у роботі комісій при прийнятті в експлуатацію меліоративних систем і рекультивованих земель, захисних лісонасаджень, протиерозійних гідротехнічних споруд та інших об'єктів, які споруджуються з метою підвищення родючості ґрунтів та забезпечення охорони земель;

14) вносить у встановленому порядку до органів виконавчої влади або органів місцевого самоврядування клопотання щодо: приведення у відповідність із законодавством прийнятих ними рішень з питань регулювання земельних відносин, використання та охорони земель; обмеження або зупинення освоєння земельних ділянок у разі розробки корисних копалин, у тому числі торфу, проведення геологорозвідувальних, пошукових та інших робіт з порушенням вимог земельного законодавства; припинення будівництва та експлуатації об'єктів у разі порушення вимог земельного законодавства до повного усунення виявлених порушень і ліквідації їх наслідків; припинення права користування земельною ділянкою відповідно до закону;

15) розраховує розмір шкоди, заподіяної внаслідок самовільного зайняття земельних ділянок, використання їх не за цільовим призначенням,

Курило В.І., Піддубний О.Ю., Кравчук М.Ю.

зняття ґрунтового покриву без спеціального дозволу, та вживає заходів до її відшкодування в установленому законодавством порядку;

16) подає пропозиції щодо фінансування заходів з охорони земель;

17) забезпечує здійснення відомчої реєстрації та обліку машин, видачі на них номерних знаків та відповідних реєстраційних документів, ведення автоматизованого обліку зареєстрованих машин та систематизацію відомостей про їх власників з використанням Єдиного реєстру, держателем якого вона є;

18) забезпечує проведення відповідно до законодавства державних технічних оглядів машин, зареєстрованих у встановленому порядку, та здійснення контролю за дотриманням вимог законодавства акредитованими суб'єктами господарювання, які проводять перевірку технічного стану та ідентифікацію машин;

19) забезпечує проведення незалежної технічної експертизи при визначенні причин виходу з ладу сільськогосподарських машин у процесі розгляду претензій покупців до виробників (продавців) чи виконавців послуг технічного сервісу з приводу якості зазначених машин і послуг у період гарантійних строків експлуатації;

20) забезпечує видачу в установленому порядку висновків щодо технічного стану проданих або відремонтованих машин, які підлягають перевірці на підтвердження відповідності вимогам законодавства;

21) забезпечує проведення технічної експертизи та експертної оцінки технічних засобів, що стали непридатними внаслідок аварії чи стихійного лиха, та видачу відповідних документів про доцільність їх подальшої експлуатації;

22) забезпечує здійснення перевірок відповідності матеріально-технічної бази та методичного забезпечення закладів з підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації трактористів-машиністів у встановленому законодавством порядку, надання висновків про відповідність матеріально-технічної бази, методичного забезпечення та оснащеності навчального процесу для розгляду відповідними органами питання про акредитацію та видачу їм ліцензій на право підготовки трактористів-машиністів самохідних машин, прийняття теоретичних і практичних іспитів для отримання права на керування машинами та видачу за їх результатами посвідчень тракториста-машиніста;

23) забезпечує суб'єктів господарювання, діяльність яких пов'язана з реалізацією машин, що підлягають реєстрації в територіальних органах Держсільгоспінспекції України, бланками довідок-рахунків, біржових угод, актів прийняття-передачі машин та номерними знаками «Транзит», організацію державного контролю за дотриманням ними законодавства у цій сфері;

АДМІНІСТРАТИВНА ЮРИСДИКЦІЯ В АПК УКРАЇНИ

24) здійснює нагляд і координацію виконання цільових програм і заходів, спрямованих на виробництво радіологічно безпечної сільськогосподарської продукції, контроль вмісту в ній радіонуклідів;

25) надає експертні висновки щодо зміни зон радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи; видає висновок про поліпшення екологічного стану земель і підвищення родючості ґрунтів сільськогосподарського призначення;

26) здійснює контроль на підприємствах, в установах і організаціях агропромислового виробництва всіх форм власності за охороною праці, пожежною безпекою та безпекою дорожнього руху;

27) проводить навчання та надання консультативних послуг з питань, що належать до її компетенції, а також сприяє постійному навчанню та підвищенню кваліфікації спеціалістів галузі, широкому впровадженню досягнень науки і передового досвіду;

28) здійснює представництво інтересів України у міжнародних організаціях, зокрема Міжнародній асоціації з контролю за якістю насіння (ІСТА), в Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), у Міжнародній раді по зерну та інших міжнародних організаціях;

29) проводить лабораторний аналіз стану забруднення земель, у тому числі радіоактивного, в зонах безпосереднього впливу викидів і скидів підприємствами забруднюючих речовин, а також у разі виникнення аварій та надзвичайних ситуацій;

30) бере участь у розробленні нормативно-правових актів, що відносяться до її компетенції;

31) видає документи про якість насіння і садивного матеріалу сільськогосподарських рослин, лісового насіння і садивного матеріалу, насіння і садивного матеріалу квітково-декоративних рослин, проводить маркування партій насіння; видає дозвіл на введення в оборот насіння і садивного матеріалу;

32) здійснює атестацію суб'єктів насінництва та розсадництва для надання права на виробництво та реалізацію оригінального і елітного насіння, крім лісового насіння;

33) веде державний реєстр виробників насіння і садивного матеріалу;

34) перевіряє відповідність насіння державним стандартам та видає сертифікати відповідності, здійснює сортову сертифікацію насінницьких посівів та відбір проб насіння і садивного матеріалу з метою перевірки їх на сортові та посівні якості;

35) видає дозвіл на ввезення в Україну насіння і садивного матеріалу, не внесених до реєстру сортів рослин України;

Курило В.І., Піддубний О.Ю., Кравчук М.Ю.

---

36) здійснює метрологічний нагляд та контроль за додержанням вимог стандартів і нормативних документів;

37) здійснює атестацію вимірювальних і калібрувальних лабораторій підприємств усіх форм власності у закріплених галузях діяльності, атестацію базових організацій метрологічних служб;

38) здійснює роботи з розроблення, атестації, виробництва та впровадження стандартних зразків;

39) проводить метрологічне забезпечення радіаційного та дозиметричного контролю при виробництві і переробці сільськогосподарської продукції у встановлених зонах контролю;

40) бере участь у розробленні державних і галузевих стандартів, методик з питань, віднесених до її компетенції;

41) проводить дослідження, в тому числі наукові, у сферах, що належать до її компетенції;

42) проводить технічну експертизу, аналіз та видачу висновків про якість проданих і відремонтованих машин, вузлів, агрегатів та їх складових частин у зв'язку з розглядом відповідної претензії власника (користувача); якість пально-мастильних матеріалів, якими забезпечується агропромисловий комплекс; залишковий моторесурс під час визначення реалізаційної вартості машини, вузла, агрегата; відповідність технічним вимогам самостійно виготовлених (складених) машин, причепів; наявність шкідливих викидів у двигуні внутрішнього згорання;

43) реєструє групи з підготовки трактористів-машиністів і навчальні класи, забезпечує проведення експертної оцінки сільськогосподарської техніки при її відчуженні на вторинному ринку;

44) організовує розроблення галузевих програм і оперативних заходів з питань охорони праці, пожежної безпеки і безпеки дорожнього руху в галузях агропромислового виробництва;

45) призначає громадських інспекторів, які діють на підставі положення, затвердженого спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади з питань аграрної політики;

46) організовує інформаційну та видавничу діяльність;

47) здійснює централізоване забезпечення територіальних органів бланками документів, необхідних для їх діяльності;

48) сприяє розвитку соціального діалогу з питань формування та реалізації державної соціальної та економічної політики, регулювання трудових, соціальних та економічних відносин;

49) здійснює контроль за використанням бюджетних коштів, матеріальних та трудових ресурсів, забезпечує бухгалтерський облік операцій відповідно до чинного законодавства;

АДМІНІСТРАТИВНА ЮРИСДИКЦІЯ В АПК УКРАЇНИ

50) здійснює у межах своїх повноважень комплекс заходів з мобілізаційної підготовки та мобілізації;

51) забезпечує відповідно до законодавства технічний захист інформації, яка є власністю держави, або інформації з обмеженим доступом;

52) узагальнює практику застосування законодавства з питань, що належать до її компетенції, розробляє пропозиції щодо його вдосконалення;

53) здійснює інші повноваження, визначені законами України та покладені на неї Президентом України.

Держсільгоспінспекція України в процесі виконання покладених на неї завдань взаємодіє в установленому порядку з іншими органами виконавчої влади, допоміжними органами та службами, утвореними Президентом України, з органами місцевого самоврядування, об'єднаннями громадян, міжнародними кваліфікаційними товариствами, відповідними органами іноземних держав і міжнародних організацій, профспілками та організаціями роботодавців, а також підприємствами, установами і організаціями.

Держсільгоспінспекція України у межах своїх повноважень, на основі і на виконання Конституції та законів України, актів і доручень Президента України, актів Кабінету Міністрів України, наказів Мінагрополітики України та доручень Міністра видає накази організаційно-розпорядчого характеру, які підписує Голова Держсільгоспінспекції України.

Держсільгоспінспекція України та її посадові особи в межах своїх повноважень мають *право*:

– складати акти перевірок, протоколи про адміністративні правопорушення та розглядати відповідно до законодавства справи про адміністративні правопорушення, давати обов'язкові для виконання приписи (розпорядження), а також подавати в установленому законодавством порядку до відповідних органів матеріали перевірок для притягнення винних осіб до відповідальності;

– безперешкодно обстежувати в установленому законодавством порядку підприємства, установи та організації усіх форм власності, що перебувають у власності та користуванні юридичних і фізичних осіб, для проведення перевірок з питань, які належать до компетенції Держсільгоспінспекції України;

– отримувати в установленому законодавством порядку від центральних і місцевих органів виконавчої влади, виконавчих органів Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій незалежно від форми власності документи, матеріали та іншу інформацію, необхідну для виконання покладених на Держсільгоспінспекцію України завдань;

Курило В.І., Піддубний О.Ю., Кравчук М.Ю.

- звертатися до органів прокуратури з клопотанням про подання позову до суду щодо відшкодування втрат сільськогосподарського і лісогосподарського виробництва, а також повернення самовільно чи тимчасово зайнятих земельних ділянок, строк користування якими закінчився;
- викликати громадян, у тому числі посадових осіб, для отримання від них усних або письмових пояснень з питань, пов'язаних з порушенням земельного законодавства;
- передавати до органів прокуратури, органів дізнання та досудового слідства акти перевірок та інші матеріали про діяння, в яких вбачаються ознаки злочину;
- проводити у випадках, установлених законом, фотографування, звукозапис, кіно- і відеозйомку як допоміжний засіб для запобігання порушенням земельного законодавства;
- забороняти експлуатацію машин та інших технічних засобів для агропромислового комплексу, якщо їх технічний стан не відповідає вимогам нормативних документів щодо показників якості, технологічності та безпеки, охорони праці та охорони навколишнього природного середовища, загрожують життю і здоров'ю працюючих або створюють можливість виникнення аварії;
- перевіряти у трактористів-машиністів наявність документів на право користування і керування машинами та зупиняти машини для перевірки технічного стану в разі наявності ознак, що свідчать про їх технічну несправність;
- залучати до виконання окремих робіт, участі у вивченні окремих питань учених і фахівців, у тому числі на договірній основі, працівників центральних та місцевих органів виконавчої влади;
- залучати спеціалістів органів виконавчої влади, підприємств, установ та організацій (за погодженням з їх керівниками) для розгляду питань, що належать до компетенції Держсільгоспінспекції України;
- скликати наради, створювати комісії та робочі групи з питань, що належать до повноважень Держсільгоспінспекції України.

8.4. Юрисдикція державної інспекції сільського господарства

Адміністративно-юрисдикційна діяльність Державної інспекції сільського господарства – встановлена законодавчими та нормативно-правовими актами діяльність, направлена на здійснення протидії розповсюдженню хвороб і шкідників сільського господарства та притягнення правопорушників до відповідальності. Інспекційні органи зобов'язані оперативно реагувати на правопорушення і тим самим спонукати винних осіб до правомірної поведінки.

АДМІНІСТРАТИВНА ЮРИСДИКЦІЯ В АПК УКРАЇНИ

Посадова особа (інспектор) при підготовці до розгляду справи про адміністративне правопорушення відповідно до ст. 278 КУпАП вирішує питання належності справи до її компетенції, а також чи правильно складено протокол та інші матеріали про адміністративне правопорушення, чи сповіщено осіб, які беруть участь у розгляді справи, про час та місце її розгляду, чи витребувані необхідні додаткові матеріали.

Відповідно до ст. 238-3 КУпАП інспектори Державної інспекції сільськогосподарства мають право накладати адміністративні стягнення у разі вчинення підконтрольними суб'єктами дій, що кваліфікуються за ст. 104-1 КУпАП – Порушення порядку та умов ведення насінництва та розсадництва. Складом даного правопорушення є: виробництво, заготівля, пакування, маркування, затарювання, зберігання насіння, садивного матеріалу з метою продажу без додержання методичних і технологічних вимог або реалізація їх без документів про якість, а так само інше введення в обіг насіння, садивного матеріалу з порушенням встановленого порядку.

Від імені органів державного контролю в галузі насінництва та розсадництва розглядати справи про адміністративні правопорушення і накладати адміністративні стягнення мають право: Головний державний інспектор сільськогосподарства – Голова Держсільгоспінспекції України – штраф на громадян до п'яти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і на посадових осіб – до двадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян; головні державні інспектори сільськогосподарства Автономної Республіки Крим, областей, районів і міст – керівники територіальних органів – штраф на громадян до чотирьох неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і на посадових осіб – до п'ятнадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян; державні інспектори сільськогосподарства – штраф на громадян до трьох неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і на посадових осіб – до десяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Відповідно до ст. 244 КУпАП органи Міністерство аграрної політики та продовольства України розглядають справи про адміністративні правопорушення, пов'язані з порушенням правил технічної експлуатації самохідних сільськогосподарських машин і правил техніки безпеки під час їх експлуатації (ст. 108).

Від імені органів Міністерства аграрної політики та продовольства України розглядати справи про адміністративні правопорушення і накладати адміністративні стягнення мають право інспектори Державної інспекції сільськогосподарства.

Курило В.І., Піддубний О.Ю., Кравчук М.Ю.

Питання для самоперевірки та контролю

1. Функціональні обов'язки яких інспекційних органів успадкувала Держсільгоспінспекція України?
2. Охарактеризуйте Держсільгоспінспекцію України як юридичну особу.
3. Сформулюйте мету діяльності Держсільгоспінспекції України.
4. Якими нормативними актами керується у своїй діяльності Держсільгоспінспекція України?
5. Хто очолює Держсільгоспінспекцію України?
6. Хто затверджує граничну чисельність державних службовців та працівників Держсільгоспінспекції України?
7. Яку роль відіграють тимчасові консультативні, дорадчі органи у Держсільгоспінспекції України?
8. Які основні завдання Держсільгоспінспекції України Ви знаєте?
9. Накази якого характеру видає Держсільгоспінспекція України?
10. Проаналізуйте адміністративно-юрисдикційну діяльність Державної інспекції сільського господарства.

9. Адміністративна юрисдикція у сфері лісокористування

9.1. Загальна характеристика Державного агентства лісових ресурсів України

Державне агентство лісових ресурсів України (Держлісагентство України) є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра аграрної політики та продовольства України, входить до системи центральних органів виконавчої влади і забезпечує реалізацію державної політики у сфері лісового та мисливського господарства.

Очевидно, що лісокористування є самостійним видом природокористування і не входить в класичну схему розуміння агропромислового комплексу України, проте з позицій сучасного державного управління, доктрина оптимізації якого втілена в діючому законодавстві, у тому числі стосовно розподілу компетенції і підпорядкованості органів державної виконавчої влади, лісокористування як об'єкт державного управління включено до компетенції Міністерства аграрної політики та продовольства України.

Держлісагентство України у своїй діяльності керується Конституцією та законами України, актами Президента України та Кабінету Міністрів України, наказами Міністерства аграрної політики та продовольства України (Мінагрополітики України), іншими актами законодавства України, дорученнями Президента України та Міністра.

Держлісагентство України є юридичною особою, має печатку із зображенням Державного Герба України та своїм найменуванням, власні бланки, рахунки в органах Державної казначейської служби України.

9.2. Юридичний статус Держлісагентства України

Держлісагентство України здійснює повноваження безпосередньо та через свої територіальні органи в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі.

Курило В.І., Піддубний О.Ю., Кравчук М.Ю.

Держлісагентство України під час виконання покладених на нього завдань взаємодіє в установленому порядку з іншими органами виконавчої влади, допоміжними органами і службами, утвореними Президентом України, органами місцевого самоврядування, відповідними органами іноземних держав і міжнародних організацій, профспілками та організаціями роботодавців, а також підприємствами, установами, організаціями.

Держлісагентство України очолює Голова, якого призначає на посаду за поданням Прем'єр-міністра України, внесеним на підставі пропозицій Міністра, та звільняє з посади Президент України.

Голова Держлісагентства України:

1) очолює Держлісагентство України, здійснює керівництво його діяльністю, представляє Держлісагентство України у відносинах з іншими органами, підприємствами, установами, організаціями та несе персональну відповідальність перед Президентом України, Кабінетом Міністрів України та Міністром за виконання покладених на Держлісагентство України завдань і функцій;

2) вносить на розгляд Міністрові пропозиції щодо формування державної політики у сфері лісового та мисливського господарства і розроблені Держлісагентством України проекти законів, актів Президента України та Кабінету Міністрів України, забезпечує їх супроводження;

3) вносить на розгляд Міністрові проекти нормативно-правових актів Мінагрополітики України з питань, що належать до сфери діяльності Держлісагентства України, забезпечує їх супроводження;

4) забезпечує виконання Держлісагентством України Конституції та законів України, актів і доручень Президента України, актів Кабінету Міністрів України, наказів Мінагрополітики України з питань, що належать до сфери діяльності Держлісагентства України, та доручень Міністра;

5) затверджує за погодженням із Міністром схвалені на засіданні колегії Держлісагентства України річний план роботи Держлісагентства України, заходи щодо реалізації основних напрямів та пріоритетних цілей його діяльності відповідно до визначених завдань;

6) звітує перед Міністром про виконання річного плану роботи Держлісагентства України та покладених на нього завдань, про усунення порушень і недоліків, виявлених під час проведення перевірок діяльності Держлісагентства України, структурних підрозділів його територіальних органів;

7) вносить пропозиції Міністрові щодо кандидатур на посади своїх заступників;

8) затверджує за погодженням з Міністром структуру апарату Держлісагентства України;

АДМІНІСТРАТИВНА ЮРИСДИКЦІЯ В АПК УКРАЇНИ

9) затверджує положення про структурні підрозділи апарату Держлісагентства України;

10) погоджує структуру та штатний розпис територіальних органів, а також положення про них;

11) призначає на посади та звільняє з посад у порядку, передбаченому законодавством про державну службу, державних службовців апарату Держлісагентства України, присвоює їм ранги державних службовців, приймає рішення щодо їх заохочення та притягнення до дисциплінарної відповідальності;

12) приймає на роботу та звільняє з роботи у порядку, передбаченому законодавством про працю, працівників апарату Держлісагентства України, приймає рішення щодо їх заохочення, притягнення до дисциплінарної відповідальності;

13) вносить подання щодо представлення в установленому порядку державних службовців та працівників апарату Держлісагентства України, його територіальних органів, підприємств, установ та організацій, що належать до сфери його управління, до відзначення державними нагородами України;

14) порушує в установленому порядку питання про притягнення до дисциплінарної відповідальності своїх заступників;

15) підписує накази Держлісагентства України;

16) призначає на посади за погодженням з Міністром та головами відповідних місцевих державних адміністрацій керівників територіальних органів Держлісагентства України та їх заступників, звільняє з посад керівників територіальних органів Держлісагентства України та їх заступників в установленому законодавством порядку;

17) розглядає в установленому порядку питання щодо присвоєння керівникам територіальних органів Держлісагентства України та їх заступникам відповідних рангів державних службовців, їх заохочення та притягнення до дисциплінарної відповідальності;

18) призначає на посади та звільняє з посад за погодженням з Міністром керівників структурних підрозділів Держлісагентства України та їх заступників;

19) скасовує повністю чи в окремій частині акти територіальних органів Держлісагентства України, що суперечать Конституції України, іншим актам законодавства України та актам Держлісагентства України;

20) затверджує розподіл обов'язків між своїми заступниками;

21) забезпечує взаємодію Держлісагентства України зі структурним підрозділом Мінагрополітики України, визначеним Міністром відповідальним за взаємодію з Держлісагентством України;

Курило В.І., Піддубний О.Ю., Кравчук М.Ю.

---

22) забезпечує дотримання встановленого Міністром порядку обміну інформацією між Мінагрополітики України і Держлісагентством України та вчасність її подання;

23) проводить особистий прийом громадян;

24) скликає та проводить наради з питань, що належать до компетенції Держлісагентства України;

25) у межах повноважень дає обов'язкові до виконання державними службовцями і працівниками апарату Держлісагентства України та його територіальними органами доручення;

26) організовує роботу колегії Держлісагентства України і головує на її засіданнях;

27) здійснює інші повноваження відповідно до законів та актів Президента України.

Голова Держлісагентства України має двох заступників, у тому числі одного першого. Першого заступника, заступника Голови Держлісагентства України призначає на посади Президент України за поданням Прем'єр-міністра України, внесеним на підставі пропозицій Голови Держлісагентства України, погоджених із Міністром, і звільняє з посади Президент України.

Для погодженого вирішення питань, що належать до компетенції Держлісагентства України, обговорення найважливіших напрямів його діяльності у Держлісагентстві України утворюється колегія у складі Голови (голова колегії), першого заступника та заступника Голови за посадою. У разі потреби до складу колегії можуть включатися керівники структурних підрозділів апарату Держлісагентства України, а також у встановленому порядку інші особи.

Рішення колегії можуть бути реалізовані шляхом видання відповідного наказу Держлісагентства України.

Для розгляду наукових рекомендацій та проведення фахових консультацій з основних питань діяльності у Держлісагентстві України можуть утворюватись інші постійні або тимчасові консультативні, дорадчі та інші допоміжні органи.

Рішення про утворення чи ліквідацію колегії, інших постійних або тимчасових консультативних, дорадчих та інших допоміжних органів, їх кількісний та персональний склад, положення про них затверджуються Головою.

Гранична чисельність державних службовців та працівників Держлісагентства України затверджується Кабінетом Міністрів України.

Структура апарату Держлісагентства України затверджується його Головою за погодженням з Міністром.

АДМІНІСТРАТИВНА ЮРИСДИКЦІЯ В АПК УКРАЇНИ

Штатний розпис, кошторис апарату Держлісагентства України затверджуються його Головою за погодженням з Міністерством фінансів України.

9.3. Повноваження і компетенція Держлісагентства України

Держлісагентство України у межах своїх повноважень, на основі і на виконання Конституції та законів України, актів і доручень Президента України, актів Кабінету Міністрів України, наказів Мінагрополітики України та доручень Міністра видає накази організаційно-розпорядчого характеру, які підписуються Головою Держлісагентства України.

Основними завданнями Держлісагентства України є:

- 1) внесення пропозицій щодо формування державної політики у сфері лісового та мисливського господарства;
- 2) реалізація державної політики у сфері лісового та мисливського господарства.

Держлісагентство України відповідно до покладених на нього завдань: узагальнює практику застосування законодавства з питань, що належать до його компетенції, розробляє пропозиції щодо вдосконалення законодавчих актів, актів Президента України, Кабінету Міністрів України, нормативно-правових актів Мінагрополітики України та в установленому порядку подає їх Міністрові; вносить Міністрові пропозиції щодо загальнодержавних і регіональних (місцевих) програм з охорони, захисту, використання та відтворення лісів, мисливських тварин, розвитку мисливського господарства; здійснює міжнародне співробітництво, бере участь у підготовці міжнародних договорів України, готує пропозиції щодо укладення, денонсації таких договорів, у межах своєї компетенції укладає міжнародні договори України, забезпечує виконання зобов'язань України за міжнародними договорами у сфері лісового та мисливського господарства; здійснює державне управління в галузі ведення лісового і мисливського господарства, а також державного контролю за додержанням законодавства з ведення лісового господарства (окрім державного контролю за шкідливими організмами та захистом рослин); здійснює державне управління територіями та об'єктами природно-заповідного фонду в лісах підприємств, установ та організацій, що належать до сфери його управління; організовує ведення лісовпорядкування та мисливського впорядкування; веде державний лісовий кадастр та облік лісів; здійснює моніторинг ґрунтів з метою вирощування продуктивних лісових насаджень, лісової рослинності, мисливських тварин; приймає рішення про віднесення лісів до відповідної категорії; здійснює державний контроль за дотриманням законодавства в

Курило В.І., Піддубний О.Ю., Кравчук М.Ю.

галузі мисливського господарства і полювання; організовує роботу з укладання з користувачами мисливських угідь договорів про умови ведення мисливського господарства та здійснює контроль за виконанням цих договорів; веде державний облік чисельності і добування мисливських тварин; вносить пропозиції щодо такси для обчислення розміру відшкодування збитків, завданих внаслідок порушення законодавства в галузі мисливського господарства і полювання; видає в установленому порядку дозволи на використання мисливських тварин, що перебувають у державній власності, за винятком тих, що знаходяться на територіях та об'єктах природно-заповідного фонду; забезпечує виконання функцій державної лісової охорони, координує діяльність лісової охорони всіх постійних лісокористувачів і власників лісів, бере участь у забезпеченні реалізації державної політики в сфері пожежної безпеки, забезпечує організацію та координацію заходів з охорони державного мисливського фонду і заходів з регулювання чисельності мисливських, хижих та шкідливих для мисливського господарства тварин; організовує виконання протипожежних, лісозахисних та інших лісоохоронних заходів на підприємствах, в установах та організаціях, що належать до сфери його управління; вносить пропозиції щодо затвердження переліку посад працівників державної лісової охорони та порядку носіння ними форменого одягу і використання спеціальних засобів та зброї; розглядає згідно із законодавством справи про адміністративні правопорушення і в межах своїх повноважень приймає відповідні рішення; утворює, ліквідує, реорганізовує підприємства, установи та організації, затверджує їх положення (статуту), в установленому порядку призначає на посаду та звільняє з посади їх керівників, формує кадровий резерв на посади керівників підприємств, установ та організацій, що належать до сфери управління Держлісагентства України, виконує інші функції з управління об'єктами державної власності, що належать до сфери управління Держлісагентства України; готує пропозиції і в межах своєї компетенції здійснює заходи щодо забезпечення реалізації соціальної політики у сфері лісового та мисливського господарства, укладає в установленому порядку галузеву угоду з професійними спілками чи їх об'єднаннями, іншими представницькими організаціями працівників лісового і мисливського господарства, які мають відповідні повноваження; забезпечує впровадження досягнень науки і техніки, а також нових технологій і передового досвіду, виступає в установленому порядку замовником науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт, необхідних для реалізації програм розвитку лісового і мисливського господарства, організовує відповідно до законодавства діяльність метрологічної служби на підприємствах, в установах і організаціях, що належать до сфери його управління; розглядає в установленому

АДМІНІСТРАТИВНА ЮРИСДИКЦІЯ В АПК УКРАЇНИ

порядку скарги та звернення з питань лісового та мисливського господарства; вирішує спори з питань охорони, захисту, використання й відтворення лісів, що перебувають у державній власності; забезпечує представництво інтересів Держлісагентства України у судових та інших органах; здійснює інші повноваження, визначені законами України та покладені на нього Президентом України тощо.

Держлісагентство України з метою організації своєї діяльності:

1) забезпечує в межах повноважень проведення заходів щодо запобігання корупції і контроль за їх реалізацією в апараті Держлісагентства України та його територіальних органах;

2) здійснює добір кадрів в апарат Держлісагентства України та на керівні посади в його територіальних органах, формує кадровий резерв на відповідні посади, організовує роботу з підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників апарату Держлісагентства України, його територіальних органів, підприємств, установ та організацій, що належать до сфери його управління;

3) організовує планово-фінансову роботу в апараті Держлісагентства України, здійснює контроль за використанням фінансових і матеріальних ресурсів, забезпечує організацію та вдосконалення бухгалтерського обліку в установленому законодавством порядку;

4) забезпечує ефективне, результативне і цільове використання бюджетних коштів;

5) здійснює у межах повноважень разом із відповідними центральними органами виконавчої влади контроль за використанням державних коштів, передбачених для реалізації проектів, виконання програм, у тому числі міжнародних;

6) організовує ведення діловодства та архіву відповідно до встановлених правил;

7) організовує роботу щодо соціально-побутового забезпечення працівників Держлісагентства України, їх соціального захисту;

8) забезпечує виконання завдань мобілізаційної підготовки та мобілізаційної готовності в межах повноважень, визначених законодавством;

9) забезпечує вирішення питань цивільної оборони, здійснення заходів щодо захисту населення і територій під час надзвичайних ситуацій, сприяє органам управління у справах цивільної оборони у виконанні покладених на них завдань;

10) забезпечує в межах своєї компетенції реалізацію державної політики стосовно державної таємниці, здійснює контроль за її збереженням в апараті Держлісагентства України, на підприємствах, в установах і організаціях, що належать до сфери його управління.

Курило В.І., Піддубний О.Ю., Кравчук М.Ю.

Держлісагентство України для виконання покладених на нього завдань має право в установленому порядку:

- 1) залучати до виконання окремих робіт, участі у вивченні окремих питань учених і фахівців, у тому числі на договірній основі, працівників центральних та місцевих органів виконавчої влади;
- 2) одержувати інформацію, документи і матеріали від державних органів та органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій усіх форм власності та їх посадових осіб;
- 3) скликати наради, створювати комісії та робочі групи;
- 4) користуватися відповідними інформаційними базами даних державних органів, державними, в тому числі урядовими, системами зв'язку і комунікацій, мережами спеціального зв'язку та іншими технічними засобами.
- 5) проводити перевірки додержання вимог законодавства у сфері лісового (в лісах підприємств, установ та організацій, що належать до сфери його управління) та мисливського господарства.

9.4. Юрисдикція Державного агентства лісових ресурсів України

Всі ліси у нашій країні підлягають охороні і захисту, що передбачає здійснення комплексу заходів, спрямованих на їх збереження від знищення, пошкодження, ослаблення та іншого шкідливого впливу, захист від шкідників і хвороб, а також раціональне використання.

Охорона та захист лісів здійснюються з урахуванням їх біологічних та інших особливостей і включають в себе комплекс організаційних, правових та інших заходів щодо раціонального використання лісового фонду та лісів, що не входять в лісовий фонд, збереження лісів від знищення, пошкодження, послаблення, забруднення та інших негативних впливів.

Забезпечення охорони та захисту лісів покладається на центральні та місцеві органи державної виконавчої влади, Верховну Раду Автономної Республіки Крим, місцеві Ради народних депутатів та постійних лісокористувачів відповідно до законодавства України.

Згідно з нормами Кодексу України про адміністративні правопорушення, органи лісового господарства розглядають справи про адміністративні правопорушення, передбачені статтями 49, 63–70, 73, 75, 77, 188-5 цього Кодексу.

Від імені органів лісового господарства розглядати справи про адміністративні правопорушення і накладати адміністративні стягнення мають право: керівник спеціально уповноваженого центрального органу

АДМІНІСТРАТИВНА ЮРИСДИКЦІЯ В АПК УКРАЇНИ

виконавчої влади в галузі лісового господарства та його заступники, начальник, його заступники та спеціалісти управління охорони і захисту лісу спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади в галузі лісового господарства, керівники, головні лісничі, начальники, старші інженери та інженери відділів охорони і захисту лісу державних органів лісового господарства Автономної Республіки Крим та областей, керівники, головні лісничі, старші інженери та інженери по охороні і захисту лісу держлісгоспів та інших державних лісгосподарських підприємств і організацій, начальник, заступник начальника з льотно-виробничої служби, командири авіаланок, старші льотчики-спостерігачі та льотчики-спостерігачі баз авіаційної охорони лісів, лісничі, помічники лісничих, майстри лісу.

Старшими інженерами та інженерами відділів охорони, захисту лісу державних органів лісового господарства Автономної Республіки Крим та областей, старшими інженерами та інженерами по охороні і захисту лісу держлісгоспів та інших державних лісгосподарських підприємств і організацій, старшими льотчиками-спостерігачами та льотчиками-спостерігачами баз авіаційної охорони лісів, лісничими, помічниками лісничих та майстрами лісу штраф до трьох неоподатковуваних мінімумів доходів громадян за правопорушення, передбачені статтями 70 та 77 КУпАП, може стягуватися на місці.

Розглядаючи повноваження органів лісового господарства необхідно насамперед встановити, за які саме дії або бездіяльність особа може бути притягнута до адміністративної відповідальності та якими є розміри стягнень за ці діяння.

Вказаними органами до адміністративної відповідальності можуть бути притягнуті особи, що вчинили дії, пов'язані з порушенням права державної власності на ліси (ст. 49 КУпАП). Під такими діями розуміється самовільна переуступка права лісокористування, а також укладення інших угод, які в прямій чи прихованій формі порушують право державної власності на ліси. Органи лісового господарства як у зазначеній ситуації, так і в інших випадках порушення лісового законодавства, мають право застосувати тільки єдиний вид адміністративного стягнення – штраф. При цьому розмір штрафу щодо зазначеного складу правопорушення має бути в межах від трьох до сьоми для громадян і від п'яти до восьми для посадових осіб неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Стаття 63 КУпАП визнає адміністративним правопорушенням незаконне використання земель державного лісового фонду. Тобто, використання ділянок земель державного лісового фонду без належного дозволу. За вчинення таких дій відповідними державними органами

Курило В.І., Піддубний О.Ю., Кравчук М.Ю.

може бути накладений адміністративний штраф у розмірі від п'яти до десяти для громадян і від дев'яти до вісімнадцяти для посадових осіб неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

До компетенції органів лісового господарства віднесено право притягнення до адміністративної відповідальності також за порушення встановленого порядку використання лісосічного фонду, заготівлі і вивезення деревини, заготівлі живиці. З огляду на можливість спричинення такими діями значної матеріальної та екологічної шкоди не зрозуміла позиція законодавця щодо встановленої максимальної межі розміру штрафу. Цей розмір не відповідає меті адміністративної відповідальності як такої, що повинна завдати у даному випадку несприятливих для правопорушника наслідків матеріального характеру. Так, за вчинення вказаних дій може бути накладений штраф, максимальна межа якого сім для громадян і вісім для посадових осіб неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Однак, необхідно розуміти, що органи лісового господарства при розгляді конкретної справи не мають права перевищити максимальний розмір штрафу, навіть якщо він явно не відповідає розміру суспільної шкоди, яка завдається правопорушенням.

Розглядаючи адміністративні справи щодо незаконної порубки, пошкодження та знищення лісових культур і молодняку, органи лісового господарства повинні чітко орієнтуватися в термінології норми, яка передбачає настання адміністративної відповідальності у разі вчинення таких дій. Під поняттям лісові культури та молодняк розуміються дерева і чагарники, сіянці або саджанці у лісових розсадниках і на плантаціях, а також молодняк природного походження і самосів на площах, призначених під лісовідновлення.

Зазначені державні органи наділені правом притягнення до адміністративної відповідальності також за дії, спрямовані на знищення або пошкодження полезахисних лісових смуг та захисних лісових насаджень. Відповідний склад правопорушення передбачений статтею 65-1 КУпАП. Вказана норма встановлює перелік захисних лісових насаджень. Але цей перелік не є вичерпним, а отже, державні органи можуть притягти особу до адміністративної відповідальності згідно з положеннями цієї норми і за знищення або пошкодження дерев та чагарників, які за своїм призначенням можуть бути визнані такими, що виконують функції захисних лісових смуг або насаджень.

Підріст у лісах є фундаментом майбутнього лісу та запорукою екологічної стабільності життя майбутніх поколінь, тому не дивно, що законодавець встановив відповідальність за знищення або пошкодження підросу в лісах. Особи, які вчинили зазначені дії, підлягають адміністра-

АДМІНІСТРАТИВНА ЮРИСДИКЦІЯ В АПК УКРАЇНИ

тивній відповідальності. Однак, на нашу думку, було б доцільно залежно від розміру спричиненої матеріальної та екологічної шкоди передбачити за вчинення вказаних діянь не тільки адміністративну, а й кримінальну відповідальність. Але, оскільки це тільки пропозиції авторів щодо вдосконалення чинного законодавства, на даний час необхідно чітко додержуватись вимог діючих норм. Так, органи лісового господарства мають знати, що розміри адміністративних стягнень в даному випадку встановлені у вигляді штрафу і не можуть перевищувати трьох для громадян і семи для посадових осіб неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Крім наведених складів адміністративних правопорушень, вказані державні органи та їх посадові особи наділені повноваженнями щодо притягнення осіб до адміністративної відповідальності за здійснення лісових користувань не у відповідності з метою або вимогами, передбаченими в лісорубному квитку (ордері) або лісовому квитку (ст. 67 КУпАП) та за порушення правил відновлення і поліпшення лісів, використання ресурсів спілої деревини (ст. 68 КУпАП). При цьому адміністративні стягнення, передбачені у складі ст. 68 КУпАП, можуть бути застосовані тільки до спеціальних суб'єктів – посадових осіб. Це положення неодмінно повинно враховуватись органами лісового господарства при розгляді кожної конкретної справи.

У деяких складах адміністративних правопорушень встановлені ознаки, що є обов'язковими і відсутність яких має наслідком відсутність складу правопорушення. Саме тому органи лісового господарства, притягаючи особу до адміністративної відповідальності згідно з положеннями ст. 69 та ст. 70 КУпАП, повинні мати на увазі, що адміністративна відповідальність за пошкодження сінокосів і пасовищних угідь настає тільки у випадку вчинення таких дій на землях державного лісового фонду. Так само і самовільне сінокосіння та пасіння худоби тягне адміністративну відповідальність тільки при умові здійснення таких дій на землях державного лісового фонду. Що стосується самовільного збирання дикорослих плодів, горіхів, грибів, ягід і т. ін., тут теж є певні умови. А саме, вказані дії вважаються протиправними та тягнуть за собою адміністративну відповідальність у випадку, якщо вони вчинені на ділянках, де це заборонено або допускається тільки за лісовими квитками або з порушенням установлених строків їх збирання.

Повноваженнями органів лісового господарства щодо притягнення до адміністративної відповідальності охоплено також склади правопорушень, передбачені ст. 73 КУпАП. – «Засмічення лісів відходами» та ст. 75 КУпАП – «Знищення або пошкодження відмежувальних знаків у лісах». Примітним є те, що обидві норми передбачають абсолютно однакові

Курило В.І., Піддубний О.Ю., Кравчук М.Ю.

розміри адміністративних стягнень. Так, на громадян накладається штраф у розмірі від одного до трьох, а на посадових осіб – від трьох до семи неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Але шкода, яка спричиняється засміченням лісів відходами, може бути набагато більшою, ніж при знищенні або пошкодженні відмежувальних знаків у лісах, тому було б доцільним встановити і більший розмір штрафу за вчинення дій, передбачених ст. 73 КУпАП.

Таким чином, посадові особи органів лісового господарства повинні мати не тільки необхідну для роботи у цих органах спеціальну освіту, але й високий рівень правової культури. Ця умова є необхідною з огляду на те, що вони, по суті, чинять правосуддя в межах наданих їм повноважень, але здебільшого не мають юридичної освіти, що призводить до невірного застосування норм права та порушень процесу розгляду адміністративних справ.

Питання для самоперевірки та контролю

1. Сформулюйте мету діяльності Держлісагентства України.
2. Якими нормативними актами керується у своїй діяльності Держлісагентство України?
3. Яким чином здійснює свої повноваження Держлісагентство України?
4. Хто очолює Держлісагентство України?
5. Яким державним органом затверджується гранична чисельність державних службовців та працівників Держлісагентства України?
6. Хто затверджує штатний розпис та кошторис апарату Держлісагентства України?
7. Які основні завдання Держлісагентства України Ви знаєте?
8. Накази якого характеру видає Держлісагентство України?
9. Перечисліть права Держлісагентства України.
10. Проаналізуйте адміністративно-юрисдикційну діяльність Держлісагентства України.

10. Адміністративна юрисдикція у сфері використання земельних ресурсів України

10.1. Загальна характеристика Державного агентства земельних ресурсів України

Державне агентство земельних ресурсів України (Держземагентство України) є центральним органом виконавчої влади з питань земельних ресурсів, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра аграрної політики та продовольства України, входить до системи органів виконавчої влади і забезпечує реалізацію державної політики у сфері земельних відносин.

Відповідно до Указу Президента України від 8 квітня 2011 р. № 445 «Про Державне агентство земельних ресурсів України» даний орган є правонаступником Державного комітету України із земельних ресурсів, у тому числі за укладеними міжнародними договорами України, стороною в яких є Державний комітет України із земельних ресурсів.

Держземагентство України у своїй діяльності керується Конституцією та законами України, актами Президента України та Кабінету Міністрів України, наказами Міністерства аграрної політики та продовольства України (Мінагрополітики України), іншими актами законодавства України, дорученнями Президента України та Міністра.

Доктрина оптимізації структури виконавчої влади та її реалізація в законодавстві зумовила віднесення даного органу до системи Міністерств аграрної політики та продовольства України. Підставою такого рішення є те, що найбільш значна і важлива частка земельних ресурсів України – землі сільськогосподарського призначення, отже, їх стан, збереженість та покращення напряму впливає на виробництво якісної продукції сільського господарства у достатній кількості.

10.2. Юридичний статус Держземагентства України

Держземагентство України є юридичною особою, має печатку із зображенням Державного Герба України та своїм найменуванням, власні бланки, рахунки в органах Державної казначейської служби України.

Курило В.І., Піддубний О.Ю., Кравчук М.Ю.

Держземагентство України очолює Голова, якого призначає на посаду за поданням Прем'єр-міністра України, внесеним на підставі пропозицій Міністра, та звільняє з посади Президент України.

Голова Держземагентства України:

1) очолює Держземагентство України, здійснює керівництво його діяльністю, представляє Держземагентство України у відносинах з іншими органами, підприємствами, установами, організаціями;

2) вносить на розгляд Міністра пропозиції щодо формування державної політики у сфері земельних відносин та розроблені Держземагентством України проекти законів, актів Президента України та Кабінету Міністрів України, забезпечує їх супроводження;

3) розробляє та вносить на розгляд Міністрові розроблені Держземагентством України проекти нормативно-правових актів Мінагрополітики України з питань, що належать до сфери діяльності Держземагентства України, забезпечує їх супроводження;

4) забезпечує виконання Держземагентством України Конституції та законів України, актів і доручень Президента України, актів Кабінету Міністрів України, наказів Мінагрополітики України та доручень Міністра;

5) затверджує за погодженням із Міністром схвалені на засіданні колегії річний план роботи Держземагентства України, заходи щодо реалізації основних напрямів та пріоритетних цілей його діяльності відповідно до визначених завдань;

6) звітує перед Міністром про виконання річного плану роботи Держземагентства України та покладених на нього завдань, про усунення порушень і недоліків, виявлених під час проведення перевірок діяльності Держземагентства України, його територіальних органів, а також про притягнення до відповідальності посадових осіб, винних у допущених порушеннях;

7) вносить пропозиції Міністрові щодо кандидатур на посади своїх заступників;

8) затверджує розподіл обов'язків між своїми заступниками;

9) вносить Міністрові пропозиції щодо утворення у межах граничної чисельності державних службовців та працівників Держземагентства України і коштів, передбачених на його утримання, а також щодо ліквідації, реорганізації Кабінетом Міністрів України територіальних органів Держземагентства України, які є юридичними особами;

10) призначає на посади за погодженням із Міністром та головами відповідних місцевих державних адміністрацій, звільняє з посад керівників територіальних органів Держземагентства України, призначає на посади за погодженням із Міністром, звільняє з посад заступників керівників територіальних органів Держземагентства України;

АДМІНІСТРАТИВНА ЮРИСДИКЦІЯ В АПК УКРАЇНИ

11) затверджує положення про структурні підрозділи апарату Держземагентства України та подає на затвердження Міністрові положення про територіальні органи Держземагентства України;

12) вносить Міністрові пропозиції щодо граничної чисельності державних службовців і працівників апарату Держземагентства України;

13) забезпечує взаємодію Держземагентства України із визначеним Міністром структурним підрозділом Мінагрополітики України;

14) забезпечує дотримання встановленого Міністром порядку спрямування і координації діяльності Держземагентства України відповідно до покладених на нього завдань, а також обміну інформацією між Мінагрополітики України і Держземагентством України та вчасність її подання;

15) призначає на посади та звільняє з посад за погодженням із Міністром керівників і заступників керівників структурних підрозділів апарату Держземагентства України, призначає на посади та звільняє з посад інших державних службовців і працівників апарату Держземагентства України;

16) розглядає в установленому порядку питання щодо присвоєння працівникам центрального апарату Держземагентства України відповідних рангів державних службовців, їх заохочення;

17) вносить Міністрові у встановленому законодавством порядку подання щодо відзначення державними нагородами України працівників Держземагентства України;

18) за погодженням із Міністром затверджує структуру і граничну чисельність працівників територіальних органів Держземагентства України у межах граничної чисельності працівників Держземагентства України;

19) притягує в установленому законодавством порядку до дисциплінарної відповідальності посадових осіб центрального апарату Держземагентства України, його територіальних органів, а також керівників підприємств, установ та організацій, що входять до сфери його управління;

20) здійснює інші повноваження, визначені законами України та покладені на нього Президентом України.

Голова Держземагентства України має заступників, у тому числі одного першого. Заступників Голови Держземагентства України, у тому числі першого, призначає на посади Президент України за поданням Прем'єр-міністра України, внесеним на підставі пропозицій Голови Держземагентства України, погоджених із Міністром.

Заступників Голови Держземагентства України, у тому числі першого, звільняє з посади Президент України.

Для погодженого вирішення питань, що належать до компетенції Держземагентства України, обговорення найважливіших напрямів його діяльності у Держземагентстві України утворюється колегія.

Курило В.І., Піддубний О.Ю., Кравчук М.Ю.

Рішення колегії вводяться в дію наказами Держземагентства України. Для розгляду наукових рекомендацій та проведення фахових консультацій з основних питань діяльності у Держземагентстві України можуть утворюватися постійні або тимчасові консультативні, дорадчі та інші допоміжні органи.

Рішення про утворення та ліквідацію колегії, постійних або тимчасових консультативних, дорадчих та інших допоміжних органів, їх кількісний і персональний склад, положення про них затверджуються Головою Держземагентства України.

Гранична чисельність державних службовців та працівників Держземагентства України затверджується Кабінетом Міністрів України.

Структура центрального апарату Держземагентства України затверджується Головою Держземагентства України за погодженням із Міністром.

Штатний розпис, кошторис Держземагентства України затверджуються Головою Держземагентства України за погодженням із Міністерством фінансів України.

10.3. Повноваження і компетенція Держземагентства України

Держземагентство України здійснює свої повноваження безпосередньо і через утворені в установленому порядку територіальні органи в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі, районах, містах, а також через міськрайонні, міжміські, міжрайонні територіальні органи.

Держземагентство України у процесі виконання покладених на нього завдань взаємодіє в установленому порядку з іншими органами виконавчої влади, допоміжними органами і службами, утвореними Президентом України, а також з органами місцевого самоврядування, об'єднаннями громадян, профспілками та організаціями роботодавців, відповідними органами іноземних держав і міжнародних організацій, підприємствами, установами, організаціями.

Держземагентство України у межах своїх повноважень, на основі і на виконання Конституції та законів України, актів і доручень Президента України, актів Кабінету Міністрів України, наказів Мінагрополітики України та доручень Міністра видає накази організаційно-розпорядчого характеру, які підписуються Головою Держземагентства України.

Основними завданнями Держземагентства України є:

- 1) реалізація державної політики у сфері земельних відносин;
- 2) внесення Міністром пропозицій щодо формування державної політики у сфері земельних відносин.

АДМІНІСТРАТИВНА ЮРИСДИКЦІЯ В АПК УКРАЇНИ

Держземагентство України відповідно до покладених на нього завдань:

1) узагальнює практику застосування законодавства з питань, що належать до компетенції Держземагентства України, розробляє пропозиції щодо вдосконалення законодавчих актів, актів Президента України, Кабінету Міністрів України, нормативно-правових актів Мінагрополітики України та в установленому порядку подає їх Міністру;

2) розробляє та подає для затвердження Міністру план заходів щодо реалізації основних напрямів та стратегічних цілей діяльності Держземагентства України;

3) вносить у встановленому порядку пропозиції щодо розпорядження землями державної та комунальної власності, встановлення меж області, району, міста, району в місті, села і селища, регулювання земельних відносин;

4) бере участь у розробленні та виконанні державних, галузевих, регіональних та місцевих програм з питань регулювання земельних відносин, раціонального використання земель, їх відтворення та охорони, встановлення меж області, району, міста, району в місті, села і селища, у проведенні моніторингу земель, веденні та адмініструванні державного земельного кадастру і територіальному плануванні;

5) бере участь за погодженням із Міністром у підготовці міжнародних договорів, вносить пропозиції щодо їх укладення та денонсації, укладає в межах своїх повноважень такі договори у сфері земельних відносин, використання та охорони земель;

6) видає витяги з технічної документації про нормативну грошову оцінку земельних ділянок та надає інші адміністративні послуги відповідно до законодавства;

7) забезпечує підготовку та здійснення організаційних, економічних, екологічних та інших заходів, спрямованих на раціональне використання та охорону земель, їх захист від шкідливого антропогенного впливу, дотримання режиму використання земель природоохоронного, оздоровчого, рекреаційного та історико-культурного призначення, інших територій та об'єктів екомережі;

8) здійснює у порядку, встановленому Міністром, організацію проведення робіт, пов'язаних із реалізацією земельної реформи;

9) бере участь у підготовці та здійсненні заходів щодо розвитку ринку земель;

10) готує в межах своїх повноважень і подає Міністрові пропозиції щодо формування інвестиційної політики у сфері використання та охорони земель, виходячи з пріоритетів структурного реформування економіки, а також пропозиції до проектів загальнодержавної програми

Курило В.І., Піддубний О.Ю., Кравчук М.Ю.

економічного та соціального розвитку України і Державного бюджету України, Національної програми інформатизації та інших програм;

11) організовує професійну підготовку оцінювачів з експертної грошової оцінки земельних ділянок, веде Державний реєстр оцінювачів з експертної грошової оцінки земельних ділянок, яким видано кваліфікаційне свідоцтво, готує пропозиції щодо вдосконалення методики та порядку виконання робіт з грошової оцінки земель;

12) здійснює землеустрій відповідно до Закону України «Про землеустрій», у тому числі забезпечує проведення державної інвентаризації земель;

13) забезпечує науково-експертне, аналітичне, інформаційне та методичне проведення землевпорядних, землеоціночних робіт, пов'язаних із земельними торгами, вживає організаційних заходів щодо проведення земельних торгів та забезпечує здійснення підготовки ліцитаторів;

14) проводить відповідно до законодавства моніторинг земель та охорону земель;

15) здійснює ведення і адміністрування державного земельного кадастру та отримує інформацію про відведення земельних ділянок;

16) здійснює підготовку земельно-кадастрової документації;

17) здійснює державну реєстрацію земельних ділянок та державну реєстрацію права власності, права користування земельними ділянками (сервітут), права постійного користування земельними ділянками, договорів оренди земельних ділянок, права користування земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб (емфітевзис), права забудови земельної ділянки (суперфіцій);

18) виступає в установленому порядку замовником науково-дослідних, проектно-розвідувальних і будівельних робіт, що проводяться у межах заходів з охорони земель, реформування земельних відносин, землеустрою, ведення та адміністрування державного земельного кадастру, проведення моніторингу земель;

19) бере участь у державному регулюванні планування територій та розмежування земель державної і комунальної власності;

20) створює інформаційну базу даних з питань реформування земельних відносин, землеустрою, охорони та проведення моніторингу земель, ведення державного земельного кадастру, оціночної діяльності і земельних торгів;

21) проводить в установленому законодавством порядку державну експертизу програм і проектів з питань землеустрою, ведення та адміністрування державного земельного кадастру, охорони земель, реформування земельних відносин, а також техніко-економічних обґрунтувань таких програм і проектів та за погодженням із Мінагрополітики України надає за результатами її проведення відповідні висновки;

АДМІНІСТРАТИВНА ЮРИСДИКЦІЯ В АПК УКРАЇНИ

22) бере участь у погодженні документації із землеустрою, організовує та проводить в установленому законодавством порядку державну експертизу проектів землеустрою, документації з оцінки земель, а також матеріалів і документації державного земельного кадастру та за погодженням із Мінагрополітики України надає за результатами її проведення відповідні висновки;

23) здійснює заходи щодо вдосконалення порядку ведення обліку і підготовки звітності з регулювання земельних відносин, використання та охорони земель, формування екомережі;

24) організовує, в тому числі за участю іноземних наукових установ та організацій, наукові дослідження з питань землеустрою, ведення та адміністрування державного земельного кадастру;

25) здійснює в порядку, встановленому Міністром, координацію діяльності суб'єктів землеустрою;

26) вносить до органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування пропозиції щодо використання коштів, які надходять у порядку відшкодування втрат сільськогосподарського та лісогосподарського виробництва;

27) проводить у випадках, передбачених законодавством, ліцензування певних видів господарської діяльності та здійснює контроль за додержанням суб'єктами господарювання відповідних ліцензійних умов;

28) за погодженням з Міністром утворює, ліквідує, реорганізовує підприємства, установи та організації, затверджує їх положення (статuti) і внесення змін до них, в установленому порядку за погодженням із Міністром призначає на посади та звільняє з посад їх керівників, формує кадровий резерв на посади керівників підприємств, установ та організацій, що належать до сфери управління Держземагентства України;

29) уживає в установленому порядку заходів досудового врегулювання спорів, звертається з позовами до суду за захистом своїх прав та з питань порушення вимог законодавства;

30) здійснює інші повноваження, визначені законами України та покладені на Держземагентство України Президентом України тощо.

Держземагентство України з метою організації своєї діяльності:

1) здійснює заходи щодо запобігання проявам корупції, дотримання працівниками Держземагентства України та його територіальними органами вимог законодавства про державну службу і боротьбу з корупцією;

2) забезпечує в межах своїх повноважень реалізацію державної політики щодо кадрової роботи та державної служби, функціонування галузевої системи підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації

Курило В.І., Піддубний О.Ю., Кравчук М.Ю.

працівників апарату Держземагентства України та його територіальних органів, а також підприємств, установ та організацій, що належать до сфери його управління;

3) розробляє плани заходів та організовує роботу своїх територіальних органів, надає їм методичну та практичну допомогу, контролює їх діяльність, уживає заходів до усунення виявлених недоліків і порушень;

4) організовує розгляд звернень громадян, юридичних осіб, органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування та надає роз'яснення з питань, що належать до його компетенції;

5) забезпечує в межах своїх повноважень реалізацію державної політики у сфері охорони державної таємниці, здійснення контролю за збереженням інформації, що становить державну таємницю, в апараті Держземагентства України;

6) забезпечує виконання завдань мобілізаційної підготовки та мобілізаційної готовності держави у межах повноважень, визначених законодавством.

Держземагентство України має право:

1) залучати до виконання окремих робіт, участі у вивченні окремих питань учених і фахівців (за їх згодою), працівників центральних та місцевих органів виконавчої влади;

2) одержувати інформацію, документи і матеріали від державних органів та органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій усіх форм власності та їх посадових осіб;

3) скликати наради, створювати комісії та робочі групи;

4) користуватися відповідними інформаційними базами даних державних органів, державними, у тому числі урядовими, системами зв'язку і комунікацій, мережами спеціального зв'язку та іншими технічними засобами;

5) представляти Мінагрополітики України за його дорученням у міжнародних організаціях та під час укладення міжнародних договорів;

6) засновувати за погодженням із Міністром друковані засоби масової інформації та провадити видавничу діяльність з метою висвітлення питань реалізації державної політики у сфері регулювання земельних відносин.

10.4. Юрисдикція Державного агентства земельних ресурсів України

Стаття 16 Конституції України визначає, що забезпечення екологічної безпеки і підтримання екологічної рівноваги на території України, подолання наслідків Чорнобильської катастрофи – катастрофи планетарного масштабу, збереження генофонду українського народу є обов'язком держави.

АДМІНІСТРАТИВНА ЮРИСДИКЦІЯ В АПК УКРАЇНИ

Сучасне використання земельних ресурсів України не відповідає вимогам раціонального природокористування. Порушено екологічно допустиме співвідношення площ ріллі, природних кормових угідь, лісових насаджень, що негативно впливає на стійкість агроландшафту. Надмірна розораність території та величезний вплив діяльності людини призвели до порушення природного процесу ґрунтоутворення, до ерозійних процесів. Розораність земель є найвищою в світі. Інтенсивне сільськогосподарське використання земель призводить до зниження родючості ґрунтів через їх переуцільнення, втрати грудкувато-зернистої структури, водопроникності та аераційної здатності з усіма екологічними наслідками. Значної екологічної шкоди земельні ресурси зазнають через забруднення ґрунтів викидами промисловості (важкі метали, кислотні дощі тощо) та використання засобів хімізації в аграрному секторі.

Державна політика охорони і раціонального використання земель визначається системою правових, організаційних, економічних та інших заходів, що мають природоохоронний, ресурсозберігаючий та відтворювальний характер.

Органи державного контролю за використанням та охороною земель розглядають справи про адміністративні правопорушення, пов'язані з порушенням законодавства у сфері використання та охорони земель (статті 52–53-4, 54–56 та 188-5 КУпАП).

Від імені органів, зазначених у цій статті, розглядати справи про адміністративні правопорушення і накладати адміністративні стягнення мають право: Головний державний інспектор України з контролю за використанням та охороною земель і його заступники, головні державні інспектори з контролю за використанням та охороною земель Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва та Севастополя і їх заступники, старші державні інспектори з контролю за використанням та охороною земель і державні інспектори з контролю за використанням та охороною земель відповідних територій.

Адміністративна юрисдикція, якою наділене Держземагентство України, займає визначне місце у діяльності органів управління земельним фондом та інших суб'єктів земельних відносин, вона здійснює істотний вплив на ефективність охорони земельних відносин від правопорушень.

Проведення у справах про адміністративні правопорушення у земельній сфері здійснюється на основі суворого додержання законності. Застосування інспекторами заходів адміністративного впливу проводиться у межах їх компетенції і у точній відповідності до закону.

Завданнями провадження у справах про адміністративні правопорушення є своєчасне, всебічне, повне і об'єктивне з'ясування обставин

Курило В.І., Піддубний О.Ю., Кравчук М.Ю.

кожної справи, вирішення її у точній відповідності до закону, забезпечення виконання винесеної постанови, а також виявлення причин та умов, що сприяють вчиненню адміністративних правопорушень, запобігання правопорушенням, виховання громадян у дусі додержання законів та зміцнення законності.

Одним із головних індивідуальних правових актів, що видаються посадовими особами Держземагентства України, є протокол про адміністративне правопорушення, у якому офіційно фіксується факт неправомірної поведінки, що зумовлює притягнення підконтрольного об'єкта до адміністративної відповідальності. Таким чином, цей протокол є підставою для здійснення провадження у справах про адміністративне правопорушення.

Питання для самоперевірки та контролю

1. правонаступником якого державного органу є Державне агентство земельних ресурсів України?
2. Ким затверджується структура центрального апарату Держземагентства України?
3. Охарактеризуйте Держземагентство України як юридичну особу.
4. Сформулюйте мету діяльності Держземагентства України.
5. Якими нормативними актами керується у своїй діяльності Держземагентство України?
6. Хто очолює Держземагентство України?
7. Які основні завдання Держземагентства України Ви знаєте?
8. Які права Держземагентства України Ви знаєте?
9. Проаналізуйте адміністративно-юрисдикційну діяльність Державного агентства земельних ресурсів України.
10. Що є головним індивідуальним правовим актом, який видається посадовими особами Держземагентства України?

11. Адміністративна юрисдикція у ветеринарній та фітосанітарній сферах

11.1. Загальна характеристика Державної ветеринарної та фітосанітарної служби України

До 2011 р. ветеринарія та фітосанітарія розглядались як окремі сфери державного регулювання. Власне, на законодавчому рівні цей розподіл зберігається і понині, і з точки зору аграрного права це – окремі сфери аграрних правовідносин. Проте з точки зору державного управління, підходи до якого закріплені в нормах адміністративного права і які впливають на систему і побудову органів державної виконавчої влади, державний контроль і управління у ветеринарній та фітосанітарній сферах здійснюються одним спеціалізованим органом управління і контролю в сільському господарстві, яким є Державна ветеринарна та фітосанітарна служба України.

Державна ветеринарна та фітосанітарна служба України (Держветфітослужба України) є центральним органом виконавчої влади, діяльність якої спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра аграрної політики та продовольства України, входить до системи органів виконавчої влади і забезпечує реалізацію державної політики у галузі ветеринарної медицини, безпечності харчових продуктів, сферах карантину та захисту рослин, охорони прав на сорти рослин, державного нагляду (контролю) за племінною справою у тваринництві.

Держветфітослужба України у своїй діяльності керується Конституцією та законами України, актами Президента України та Кабінету Міністрів України, наказами Міністерства аграрної політики та продовольства України (далі – Міністерство), іншими актами законодавства України, дорученнями Президента України та Міністра, а також Положенням «Про державну ветеринарну та фітосанітарну службу».

Гранична чисельність державних службовців та працівників Держветфітослужби України затверджується Кабінетом Міністрів України. Структура апарату Держветфітослужби України затверджується Головою Держветфітослужби України за погодженням із Міністром.

Курило В.І., Піддубний О.Ю., Кравчук М.Ю.

Штатний розпис, кошторис Держветфітослужби України затверджуються Головою Держветфітослужби України за погодженням із Міністерством фінансів України.

Держветфітослужба України з метою організації своєї діяльності:

- 1) узагальнює практику застосування законодавства з питань, що належать до її компетенції, розробляє пропозиції щодо вдосконалення законодавчих актів, актів Президента України, Кабінету Міністрів України, нормативно-правових актів Міністерства та в установленому порядку подає їх Міністру;
- 2) забезпечує в межах повноважень здійснення заходів щодо запобігання корупції і контроль за їх здійсненням в апараті Держветфітослужби України, її територіальних органах, на підприємствах, в установах та організаціях, що належать до сфери її управління;
- 3) здійснює в установленому порядку добір кадрів в апарат Держветфітослужби України та на керівні посади в її територіальних органах, на підприємствах, в установах та організаціях, що належать до сфери її управління, формує в установленому порядку кадровий резерв на відповідні посади, організовує роботу з підготовки, перепідготовки й підвищення кваліфікації державних службовців та працівників апарату Держветфітослужби України та її територіальних органів, на підприємствах, в установах і організаціях, що належать до сфери її управління;
- 4) контролює діяльність територіальних органів Держветфітослужби України;
- 5) організовує планово-фінансову роботу в апараті Держветфітослужби України, її територіальних органах, на підприємствах, в установах та організаціях, що належать до сфери її управління, здійснює контроль за використанням фінансових і матеріальних ресурсів, забезпечує організацію та вдосконалення бухгалтерського обліку;
- 6) організовує розгляд звернень громадян з питань, пов'язаних із діяльністю Держветфітослужби України, її територіальних органів, підприємств, установ, організацій, що належать до сфери її управління;
- 7) забезпечує у межах своїх повноважень виконання завдань мобілізаційної підготовки та мобілізаційної готовності держави;
- 8) організовує ведення діловодства та архіву в апараті Держветфітослужби України відповідно до встановлених правил;
- 9) вживає дієвих заходів для виконання вимог законодавства з питань технічного захисту інформації, яка є власністю держави;
- 10) забезпечує в межах своїх повноважень реалізацію державної політики стосовно державної таємниці, здійснення контролю за її збереженням у Держветфітослужбі України, на підприємствах, в установах та організаціях, що належать до сфери її управління;
- 11) організовує інформаційну та видавничу діяльність у сфері своєї діяльності;

АДМІНІСТРАТИВНА ЮРИСДИКЦІЯ В АПК УКРАЇНИ

12) здійснює відповідно до законодавства управління об'єктами державної власності, що належать до сфери управління Держветфітослужби України; 13) організовує наукову, науково-технічну, інвестиційну, інформаційну, видавничу діяльність, пропагування досягнень і передового досвіду з цих питань, сприяє створенню і впровадженню сучасних інформаційних технологій та комп'ютерних мереж у сферах, віднесених до відання Держветфітослужби України.

11.2. Юридичний статус Держветфітослужби

Держветфітослужба України є юридичною особою, має печатку із зображенням Державного Герба України та своїм найменуванням, власні бланки, рахунки в органах Державної казначейської служби України.

Держветфітослужба України здійснює свої повноваження безпосередньо та через територіальні органи: головні управління ветеринарної медицини в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі, управління ветеринарної медицини у містах обласного значення, районах; державні фітосанітарні інспекції в областях, а також міжрегіональні територіальні органи: Головну державну фітосанітарну інспекцію, державну фітосанітарну інспекцію Автономної Республіки Крим.

Держветфітослужба України для виконання покладених на неї завдань утворює регіональні служби державного ветеринарно-санітарного контролю та нагляду на державному кордоні України й транспорті.

Держветфітослужба України у процесі виконання покладених на неї завдань взаємодіє в установленому порядку з іншими органами виконавчої влади, допоміжними органами і службами, утвореними Президентом України, органами місцевого самоврядування, відповідними органами іноземних держав і міжнародних організацій, а також підприємствами, установами, організаціями, всеукраїнськими об'єднаннями профспілок і всеукраїнськими об'єднаннями організацій роботодавців.

Держветфітослужбу України очолює Голова, якого призначає на посаду за поданням Прем'єр-міністра України, внесеним на підставі пропозицій Міністра, та звільняє з посади Президент України.

Голова Держветфітослужби України:

– очолює Держветфітослужбу України, здійснює керівництво її діяльністю, представляє Держветфітослужбу України у відносинах з іншими органами, підприємствами, установами, організаціями;

Курило В.І., Піддубний О.Ю., Кравчук М.Ю.

- вносить на розгляд Міністра пропозиції щодо формування державної політики у галузі ветеринарної медицини, сферах карантину рослин та захисту рослин, охорони прав на сорти рослин, нагляду (контролю) щодо племінної справи у тваринництві та розроблені Держветфітослужбою України проекти законів, актів Президента України, Кабінету Міністрів України та Міністерства, забезпечує їх супровід;
- вносить на розгляд Міністра розроблені Держветфітослужбою України проекти нормативно-правових актів Міністерства з питань, що належать до сфери діяльності Держветфітослужби України, забезпечує їх супровід;
- забезпечує виконання Держветфітослужбою України актів та доручень Президента України, актів Кабінету Міністрів України, наказів Міністерства та доручень Міністра;
- затверджує за погодженням із Міністром схвалені на засіданні колегії річний план роботи Держветфітослужби України, заходи щодо реалізації основних напрямів та пріоритетних цілей її діяльності відповідно до визначених завдань;
- звітує перед Міністром про виконання річного плану роботи Держветфітослужби України та покладених на неї завдань, про усунення порушень і недоліків, виявлених під час проведення перевірок діяльності Держветфітослужби України, її територіальних органів, а також про притягнення до відповідальності посадових осіб, винних у допущених порушеннях;
- вносить пропозиції Міністрові щодо кандидатур на посади своїх заступників;
- затверджує розподіл обов'язків між своїми заступниками;
- вносить Міністрові пропозиції щодо утворення в межах граничної чисельності державних службовців та працівників Держветфітослужби України і коштів, передбачених на її утримання, а також щодо ліквідації, реорганізації Кабінетом Міністрів України територіальних органів Держветфітослужби України, які є юридичними особами публічного права;
- утворює в межах граничної чисельності державних службовців та працівників Держветфітослужби України і коштів, передбачених на її утримання, ліквідує, реорганізовує за погодженням із Кабінетом Міністрів України та Міністром територіальні органи Держветфітослужби України як структурні підрозділи її апарату;
- призначає на посади за погодженням із Міністром та головами відповідних місцевих державних адміністрацій, звільняє з посад керівників територіальних органів Держветфітослужби України, призначає на посади за погодженням із Міністром, звільняє з посад

АДМІНІСТРАТИВНА ЮРИСДИКЦІЯ В АПК УКРАЇНИ

заступників керівників територіальних органів Держветфітослужби України;

– призначає на посади та звільняє з посад за погодженням із Міністром керівників і заступників керівників структурних підрозділів апарату Держветфітослужби України, призначає на посади та звільняє з посад інших державних службовців і працівників апарату Держветфітослужби України, а також за погодженням з Міністром – керівників регіональних служб державного ветеринарно-санітарного контролю та нагляду на державному кордоні й транспорті та їх заступників;

– приймає рішення про утворення, реорганізацію та ліквідацію підприємств, установ та організацій, що належать до сфери управління Держветфітослужби України, затверджує їх положення (статути), укладає і розриває контракти з керівниками таких підприємств, установ та організацій;

– забезпечує взаємодію Держветфітослужби України з визначеним Міністром структурним підрозділом Міністерства;

– забезпечує дотримання встановленого Міністром порядку обміну інформацією між Мінагрополітики України і Держветфітослужбою України та вчасність її подання;

– затверджує положення про структурні підрозділи апарату Держветфітослужби України;

– розглядає в установленому порядку питання щодо присвоєння працівникам апарату Держветфітослужби України відповідних рангів державних службовців, їх заохочення, притягнення до дисциплінарної відповідальності;

– вносить Міністрові в установленому законодавством порядку подання щодо відзначення державними нагородами України працівників Держветфітослужби України;

– погоджує призначення на посаду керівників підрозділів ветеринарної медицини міністерств, інших центральних органів виконавчої влади та затверджує положення про такі підрозділи;

– здійснює інші повноваження, визначені законами України та іншими актами законодавства у визначених сферах діяльності.

Голова Держветфітослужби України має заступників, у тому числі одного першого.

Заступників Голови Держветфітослужби України, у тому числі першого, призначає на посади Президент України за поданням Прем'єр-міністра України, внесеним на підставі пропозицій Голови Держветфітослужби України, погоджених із Міністром, і звільняє з посад Президент України.

Курило В.І., Піддубний О.Ю., Кравчук М.Ю.

Голова Держветфітослужби України є за посадою одночасно Головним державним інспектором ветеринарної медицини України.

Перший заступник Голови Держветфітослужби України є за посадою одночасно першим заступником Головного державного інспектора ветеринарної медицини України, а заступник Голови Держветфітослужби України – Головним державним фітосанітарним інспектором України.

Керівник структурного підрозділу Держветфітослужби України з питань державного нагляду (контролю) за племінною справою у тваринництві є одночасно Головним державним інспектором з племінної справи у тваринництві України.

Для погодженого вирішення питань, що належать до компетенції Держветфітослужби України, обговорення найважливіших напрямів її діяльності у Держветфітослужбі України може утворюватися колегія у складі Голови Держветфітослужби України (голова колегії), першого заступника та заступника Голови Держветфітослужби України за посадою, визначених посадових осіб Міністерства. У разі потреби до складу колегії Держветфітослужби України можуть входити керівники структурних підрозділів Держветфітослужби України, а також у встановленому порядку інші особи.

Рішення колегії можуть бути реалізовані шляхом видання відповідного наказу Держветфітослужби України.

Для розгляду наукових рекомендацій та проведення фахових консультацій з основних питань діяльності у Держветфітослужбі України можуть утворюватися постійні або тимчасові консультативні, дорадчі та інші допоміжні органи.

Рішення про утворення чи ліквідацію колегії, постійних або тимчасових консультативних, дорадчих та інших допоміжних органів, їх кількісний та персональний склад, положення про них затверджуються Головою Держветфітослужби України.

11.3. Повноваження і компетенція Держветфітослужби

Основними завданнями Держветфітослужби України є:

- реалізація державної політики у галузі ветеринарної медицини, сферах карантину та захисту рослин, охорони прав на сорти рослин, державного нагляду (контролю) за племінною справою у тваринництві;
- проведення державного ветеринарно-санітарного контролю та нагляду за здоров'ям тварин, безпечністю та якістю всіх харчових продуктів, неїстівних продуктів тваринного походження, кормів та інших товарів, охорони території України від занесення збудників особливо

АДМІНІСТРАТИВНА ЮРИСДИКЦІЯ В АПК УКРАЇНИ

небезпечних хвороб, включених до списку Міжнародного епізоотичного бюро (МЕБ), з територій інших держав або карантинних зон;

- аналіз причин і умов виникнення та поширення хвороб тварин, організація заходів з локалізації та ліквідації спалаху заразних хвороб, спільних для тварин і людей, підготовка пропозицій щодо профілактики та боротьби з такими хворобами;

- проведення моніторингу поширення та визначення біологічної характеристики збудників особливо небезпечних хвороб тварин, включених до списку МЕБ, з метою вжиття заходів, пов'язаних з епізоотичною та епідеміологічною діагностикою спалаху заразних хвороб;

- спрямування та координація діяльності територіальних органів Держветфітослужби України із забезпечення ветеринарно-санітарного та епізоотичного благополуччя, захисту життя і здоров'я людей та тварин від ризику, пов'язаного з хворобами тварин, включаючи зоонози, додержання порядку здійснення державного ветеринарно-санітарного, фітосанітарного контролю та нагляду;

- розроблення, затвердження й здійснення в межах своїх повноважень санітарних, ветеринарно-санітарних та фітосанітарних заходів;

- здійснення державного ветеринарно-санітарного контролю та нагляду за тваринами, харчовими продуктами, неїстівними продуктами тваринного походження, репродуктивним матеріалом, біологічними продуктами, патологічним матеріалом, ветеринарними препаратами, субстанціями, кормовими добавками, преміксами та кормами, засобами ветеринарної медицини, засобами догляду за тваринами та супутніми об'єктами, а також потужностями (об'єктами), що використовуються для їх виробництва, переробки, зберігання та обігу;

- здійснення державного ветеринарно-санітарного контролю та нагляду на державному кордоні України та транспорті за тваринами, харчовими продуктами, неїстівними продуктами тваринного походження, репродуктивним матеріалом, біологічними продуктами, патологічним матеріалом, ветеринарними препаратами, субстанціями, кормовими добавками, преміксами та кормами, засобами ветеринарної медицини, призначеними для вирощування тварин та догляду за ними, що не мають лікувальної і профілактичної дії, супутніми об'єктами;

- охорона території України від занесення регульованих шкідливих організмів;

- виявлення, локалізація і ліквідація регульованих шкідливих організмів;

Курило В.І., Піддубний О.Ю., Кравчук М.Ю.

- запобігання проникненню регульованих шкідливих організмів у зони, вільні від таких регульованих шкідливих організмів на території України;
  - здійснення державного контролю за дотриманням карантинного режиму і проведенням заходів із карантину рослин при вирощуванні, заготівлі, вивезенні, ввезенні, транспортуванні, зберіганні, переробці, реалізації та використанні об'єктів регулювання;
  - реєстрація осіб, які здійснюють господарську діяльність, пов'язану з виробництвом та обігом об'єктів регулювання;
  - здійснення державного контролю за дотриманням регламентів застосування пестицидів і агрохімікатів (тільки регуляторів росту рослин), відповідністю вимогам сертифікатів якості засобів захисту рослин, які ввозяться на територію України, вмістом у сільськогосподарській продукції та сировині рослинного походження залишкової кількості пестицидів, агрохімікатів та важких металів;
  - здійснення державного контролю за додержанням регламентів зберігання, транспортування, торгівлі та застосування засобів захисту рослин;
  - здійснення державного контролю за проведенням підприємствами, установами, організаціями усіх форм власності та громадянами нагляду за фітосанітарним станом рослин сільськогосподарського та іншого призначення, багаторічних і лісових насаджень, дерев, чагарників, рослинності закритого ґрунту, місць зберігання та переробки продукції рослинного походження, а також захистом їх від шкідливих організмів, додержанням технологій та регламентів застосування і торгівлі засобами захисту рослин;
  - здійснення державного фітосанітарного контролю за охороною, захистом, використанням та відтворенням лісів, у тому числі в межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду незалежно від їх підпорядкування, полезахисних та інших захисних лісових смуг і лісів у межах населених пунктів;
  - проведення екологічного та економічного обґрунтування доцільності захисту рослин від шкідливих організмів;
- сприяння:*
- упровадженню системи ідентифікації тварин;
  - виконанню загальнодержавних програм у галузі ветеринарної медицини, в тому числі проведенню моніторингу залишкової кількості ветеринарних препаратів та забруднюючих речовин у живих тваринах, продуктах тваринного походження і кормах, та інших загальнодержавних програм у сферах карантину та захисту рослин, охорони прав на сорти рослин, племінної справи у тваринництві;

АДМІНІСТРАТИВНА ЮРИСДИКЦІЯ В АПК УКРАЇНИ

– часть у проведенні науково-технічної, технологічної та інноваційної політики, впровадженні у виробництво науково-технічних досягнень та передового досвіду з питань ветеринарної медицини, карантину та захисту рослин, охорони прав на сорти рослин, племінної справи у тваринництві.

Держветфітослужба України відповідно до покладених на неї завдань:

– розробляє та вносить пропозиції щодо формування державної політики у галузі ветеринарної медицини, сферах карантину та захисту рослин, охорони прав на сорти рослин, нагляду (контролю) за племінною справою у тваринництві;

– розробляє, затверджує та здійснює в межах своїх повноважень ветеринарно-санітарні заходи, заходи з метою охорони території України від занесення особливо небезпечних збудників хвороб, включених до списку МЄБ, з територій інших держав або карантинних зон;

– аналізує причини виникнення інфекційних та інших хвороб, недугів тварин і розробляє рекомендації щодо їх ліквідації та профілактики;

– забезпечує у випадках, передбачених законом, своєчасне встановлення карантину в разі виникнення заразних хвороб тварин, виконання карантинних та інших ветеринарно-санітарних заходів в інфікованій та буферній зонах, а в разі необхідності – у зоні спостереження;

– організовує роботу з проведення аналізу ризику та здійснює управління ризиком хвороб тварин; установлює на підставі результатів аналізу ризику періодичність державного нагляду для потужностей (об'єктів), що використовуються для виробництва харчових продуктів;

– розробляє порядок проведення моніторингу здоров'я племінної худоби;

– вживає дієвих заходів для виконання загальнодержавної програми проведення моніторингу залишкової кількості ветеринарних препаратів та забруднюючих речовин у живих тваринах, харчових продуктах і кормах;

– організовує роботу з проведення лабораторно-діагностичних (бактеріологічних, вірусологічних, хіміко-токсикологічних, патолого-анатомічних, гістологічних, паразитологічних, радіологічних) та інших досліджень з метою діагностики хвороб тварин та оцінки безпечності харчових продуктів, неїстівних продуктів тваринного походження, репродуктивного матеріалу, кормових добавок, преміксів та кормів, біологічних продуктів і води для тварин;

– встановлює перелік методик вимірювань та методів випробувань товарів;

Курило В.І., Піддубний О.Ю., Кравчук М.Ю.

– здійснює контроль і нагляд за дотриманням вимог стандартів і технічних умов при транспортуванні, зберіганні і використанні (експлуатації) харчової продукції, бере участь у розробленні обов'язкових параметрів безпечності та якості харчових продуктів;

– розробляє максимально допустимі рівні залишкової кількості ветеринарних препаратів, кормових добавок та забруднюючих речовин у кормах і біологічному матеріалі, рівні включень кормових домішок до корму для тварин або на його поверхні;

– здійснює державний ветеринарно-санітарний контроль за переміщенням тварин, харчових продуктів, неїстівних продуктів тваринного походження, репродуктивного матеріалу, біологічних продуктів, патологічного матеріалу, ветеринарних препаратів, субстанцій, кормових добавок, преміксів та кормів, призначених для вирощування тварин та догляду за ними, що не мають лікувальної і профілактичної дії, супутніми об'єктами; потужностями (об'єктами), що використовуються для їх виробництва, переробки, зберігання та обігу;

– організовує роботу зі здійснення державного ветеринарно-санітарного нагляду за збором, утилізацією та знищенням загиблих тварин і відходів тваринного походження;

– здійснює державний ветеринарно-санітарний контроль та нагляд за тваринами, харчовими продуктами, неїстівними продуктами тваринного походження, репродуктивним матеріалом, ветеринарними препаратами, субстанціями, кормовими добавками, преміксами та кормами, штамами мікроорганізмів, патологічним матеріалом, засобами ветеринарної медицини, засобами догляду за тваринами, а також потужностями (об'єктами), що використовуються для їх виробництва, переробки, зберігання та обігу;

– здійснює державний контроль за виробництвом і готовою продукцією на м'ясопереробних, рибодобувних, рибопереробних і молокопереробних підприємствах, видає експлуатаційні дозволи операторам потужностей (об'єктів), які займаються виробництвом харчових продуктів, а також здійснює державний контроль на підприємствах гуртового зберігання харчових продуктів;

– здійснює державний контроль за відповідністю виготовленого продукту декларації виробника;

– здійснює державний ветеринарно-санітарний нагляд за проведенням ветеринарно-санітарної експертизи на потужностях (об'єктах), які використовуються для виробництва, переробки, зберігання та обігу тварин, харчових продуктів, а також на агропродовольчих ринках;

АДМІНІСТРАТИВНА ЮРИСДИКЦІЯ В АПК УКРАЇНИ

- організовує здійснення розширеного контролю на основі результатів професійної оцінки, що проводиться державним інспектором ветеринарної медицини, або в рамках програми вибіркового контролю харчових продуктів з метою перевірки дотримання заявлених виробником показників поживності харчового продукту, мінімальних специфікацій якості харчових продуктів, параметрів безпечності харчових продуктів, а також умов використання харчових продуктів;
- здійснює державний контроль та державний нагляд за безпечністю тварин, харчових продуктів у процесі їх виробництва та/або обігу з метою їх експорту та імпорту, а також видачу міжнародних ветеринарних (санітарних) сертифікатів (для держав СНД – ветеринарних свідоцтв);
- видає дозволи на ввезення на територію України харчових продуктів, тварин, продуктів тваринного походження, репродуктивного матеріалу, біологічних продуктів, патологічного матеріалу, ветеринарних препаратів, субстанцій, кормових добавок, преміксів та кормів, веде облік виданих дозволів;
- видає у випадках, установлених законом, дозволи для ввезення незареєстрованих ветеринарних препаратів, кормових добавок, преміксів та кормів;
- здійснює державний контроль за розведенням та утриманням сільськогосподарських тварин, що виключає жорстоке поводження з ними;
- видає дозволи відповідно до закону на проведення заходів із залученням тварин;
- погоджує технічні умови виробництва, технічні регламенти, стандарти, проекти потужностей (об'єктів), харчових продуктів, а також системи забезпечення безпеки виробництва харчових продуктів;
- проводить сертифікацію ветеринарних препаратів, субстанцій та засобів ветеринарної медицини на відповідність вимогам щодо належної виробничої практики, практики дистрибуції та лабораторної практики; перевірку ефективності, безпечності та якості ветеринарних препаратів і субстанцій у процесі їх реєстрації, виробництва, обігу та/або використання (застосування), а також атестацію суб'єктів господарювання, які здійснюють виробництво або обіг ветеринарних препаратів;
- організовує роботу з проведення оцінки використання ветеринарних препаратів, кормових добавок, преміксів та готових кормів, їх вплив на здоров'я тварин;
- бере участь у розробленні технічних регламентів, що встановлюють мінімальні специфікації якості харчових продуктів;

Курило В.І., Піддубний О.Ю., Кравчук М.Ю.

- координує діяльність спеціалістів ветеринарної медицини незалежно від їх підпорядкування;
- здійснює державну реєстрацію ветеринарних препаратів, кормових добавок, преміксів та готових кормів, веде їх державний реєстр;
- здійснює державну реєстрацію ГМО – джерел харчових продуктів, кормів, кормових добавок та ветеринарних препаратів, які містять ГМО або отримані з їх використанням, а також державну реєстрацію харчових продуктів;
- проводить в установленому порядку ідентифікацію та реєстрацію тварин, здійснює оформлення та видачу ідентифікаційних документів;
- здійснює державний нагляд і контроль за дотриманням вимог щодо ідентифікації та реєстрації тварин;
- видає органам страхування висновки щодо причин захворювання вимушено забитих, загиблих або знищених тварин;
- розробляє порядок видачі ветеринарних документів;
- видає міжнародні ветеринарні сертифікати на корми, товари відповідно до закону;
- проводить огляд, обстеження, аналіз та інспектування рослин, продуктів рослинного походження та інших об'єктів регулювання щодо дотримання фітосанітарних заходів;
- видає карантинні дозволи, фітосанітарні сертифікати, фітосанітарні сертифікати на реекспорт та карантинні сертифікати на рослини, продукти рослинного походження та інші об'єкти регулювання;
- здійснює державний фітосанітарний контроль, інспектування та фітосанітарну експертизу рослин, продуктів рослинного походження та інших об'єктів регулювання, що переміщуються територією України, через державний кордон України та карантинні зони (у тому числі тих, що надходять у багажі, поштових відправленнях і ручній поклажі пасажирів);
- здійснює організацію та державний контроль за проведенням обробки і фумігації (знезараження) рослин, продуктів рослинного походження та інших об'єктів регулювання, які переміщуються через державний кордон України та карантинні зони;
- здійснює державний контроль за дотриманням карантинного режиму і проведенням заходів із карантину рослин при вирощуванні, заготівлі, вивезенні, ввезенні, транспортуванні, зберіганні, переробці, реалізації та використанні об'єктів регулювання; надає повідомлення заінтересованим партнерам про фітосанітарні заборони чи обмеження;
- проводить систематичні обстеження на наявність шкідливих організмів земель сільськогосподарського призначення і земель лісового фонду, пунктів карантину рослин та прилеглої до них території, місць

АДМІНІСТРАТИВНА ЮРИСДИКЦІЯ В АПК УКРАЇНИ

обігу рослин, продуктів рослинного походження та інших об'єктів регулювання;

- здійснює державний фітосанітарний контроль за діяльністю розсадників, державних сортодільниць, оранжерей і теплиць, діяльність яких пов'язана з обігом рослин;

- проводить спеціальні дослідження разом із національними організаціями з карантину та захисту рослин інших держав щодо оцінки відповідності (невідповідності) об'єктів регулювання фітосанітарним правилам;

- здійснює державний фітосанітарний контроль за виробництвом та обігом рослин, продуктів рослинного походження та інших об'єктів регулювання;

- здійснює фітосанітарну діагностику та нагляд за розвитком, поширенням і шкодочинністю шкідливих організмів та розробляє разом із науково-дослідними установами прогнози розвитку і поширення шкідливих організмів;

- уповноважує фітосанітарні лабораторії на проведення аналізів відповідно до закону;

- організовує та здійснює державний контроль за своєчасним проведенням підприємствами, установами, організаціями усіх форм власності та громадянами заходів щодо захисту рослин, додержанням регламентів застосування засобів захисту рослин, вмістом у сільськогосподарській продукції та сировині рослинного походження залишкової кількості пестицидів, агрохімікатів та важких металів;

- здійснює державний контроль за дотриманням вимог законодавства щодо забезпечення належної якості та безпеки засобів захисту рослин (пестицидів та агрохімікатів), у тому числі діючих речовин;

- веде баланс потреб та надходжень в Україну пестицидів і агрохімікатів;

- здійснює державний контроль за вмістом залишкових кількостей пестицидів, агрохімікатів та важких металів у поверхневих водах, призначених для сільськогосподарських потреб, ґрунті на землях сільськогосподарського призначення, а також у сільськогосподарській продукції та сировині рослинного походження;

- видає сертифікати про дотримання регламентів застосування пестицидів і агрохімікатів (тільки регуляторів росту рослин) у сільськогосподарській продукції й сировині рослинного походження та сертифікат відповідності щодо вмісту у сільськогосподарській продукції та сировині рослинного походження залишкової кількості пестицидів, агрохімікатів і важких металів;

Курило В.І., Піддубний О.Ю., Кравчук М.Ю.

- здійснює державний контроль за проведенням профілактичних та винищувальних заходів щодо боротьби зі шкідниками у місцях зберігання запасів продукції рослинного походження;
- здійснює державний контроль за проведенням підприємствами, установами, організаціями усіх форм власності та громадянами нагляду за фітосанітарним станом рослин сільськогосподарського та іншого призначення, багаторічних і лісових насаджень, дерев, чагарників, рослинності закритого ґрунту, місць зберігання та переробки продукції рослинного походження, а також захистом їх від шкідливих організмів, додержанням технологій та регламентів застосування засобів захисту рослин;
- проводить навчання та надає консультативні послуги з карантину і захисту рослин;
- організовує впровадження у практику захисту рослин досягнень науки, техніки та екологічно безпечних для людини і довкілля методів та заходів щодо захисту рослин;
- здійснює перевірки додержання підприємствами, установами, організаціями вимог законодавства щодо захисту лісів від шкідливих організмів, додержання технологій та регламентів застосування засобів захисту рослин;
- обмежує або тимчасово припиняє в установленому порядку діяльність підприємств, установ і організацій у разі порушення вимог законодавства щодо захисту лісів від шкідливих організмів, додержання технологій та регламентів застосування засобів захисту рослин;
- проводить державну науково-технічну експертизу сортів рослин як об'єктів інтелектуальної власності;
- організує та здійснює державне випробування сортів рослин з метою визначення придатності для поширення їх в Україні;
- організовує приймання заявок на сорти рослин, проведення їх експертизи, ухвалює рішення щодо них;
- видає охоронні документи на сорти рослин;
- готує пропозиції щодо формування збору за дії, пов'язані з набуттям, здійсненням та захистом прав на сорти рослин;
- сприяє розвитку ринкової інфраструктури у сфері цивільного обігу сортів рослин як об'єктів інтелектуальної власності та охорони прав на них;
- забезпечує організацію та здійснення централізованих закупівель товарів, робіт і послуг для своєчасного проведення державної науково-технічної експертизи сортів рослин;
- здійснює нагляд (контроль) за дотриманням законодавства про племінну справу у тваринництві;

АДМІНІСТРАТИВНА ЮРИСДИКЦІЯ В АПК УКРАЇНИ

- контролює виконання вимог щодо відповідності племінних (генетичних) ресурсів установленим вимогам;
- контролює ведення племінного обліку, бонітування, визначення племінної цінності тварин, атестації та допуску плідників до відтворення, апробації;
- здійснює контроль господарської діяльності у племінній справі у тваринництві, пов'язаній з виробництвом племінних (генетичних) ресурсів, збереженням племінних (генетичних) ресурсів, торгівлею племінними (генетичними) ресурсами, проведенням генетичної експертизи походження та аномалій тварин;
- перевіряє додержання законодавства щодо виконання технологічних вимог та ветеринарно-санітарних правил при виробництві племінних (генетичних) ресурсів, установлених для племінних (генетичних) ресурсів;

веде:

- реєстр потужностей (об'єктів), що імпортують в Україну тварин, харчові продукти, неїстівні продукти тваринного походження, репродуктивний матеріал, біологічні продукти, ветеринарні препарати, субстанції, кормові добавки, премікси та корми;
- реєстр затверджених експортних потужностей (об'єктів) з виробництва та/або обігу харчових продуктів, неїстівних продуктів тваринного походження, репродуктивного матеріалу, біологічних продуктів, ветеринарних препаратів, субстанцій, кормових добавок, преміксів та кормів;
- інші реєстри, визначені законодавством;
- координує діяльність установ ветеринарної медицини з організації та проведення державної ветеринарно-санітарної експертизи харчових продуктів, неїстівних продуктів тваринного походження, репродуктивного матеріалу, біологічних продуктів, кормових добавок, преміксів та кормів, забезпечує проведення ветеринарно-санітарних заходів щодо перевірки безпечності харчових продуктів;
- організовує науково-технічне та нормативно-методичне інформування структурних підрозділів ветеринарної медицини міністерств, інших центральних органів виконавчої влади, навчальних закладів та науково-дослідних установ Держветфітослужби України;
- розробляє положення про післядипломну освіту та періодичні курси підвищення кваліфікації спеціалістів, порядок проведення атестації спеціалістів ветеринарної медицини державних установ;
- поширює серед осіб інформацію у сфері карантину та захисту рослин;

Курило В.І., Піддубний О.Ю., Кравчук М.Ю.

- розробляє в межах компетенції галузеві та міжгалузеві програми науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт;
- проводить ліцензування господарської діяльності відповідно до законодавства;
- складає протоколи та розглядає справи про адміністративні правопорушення у випадках, передбачених законом;
- видає погодження на ввезення на територію України засобів захисту рослин;
- відповідно до законодавства здійснює ринковий нагляд у межах сфери своєї відповідальності;
- здійснює інші повноваження на основі та на виконання Конституції та законів України, актів Президента України і Кабінету Міністрів України тощо.

Держветфітослужба України для виконання покладених на неї завдань має право в установленому порядку: 1) залучати до виконання окремих робіт, участі у вивченні окремих питань учених і фахівців, у тому числі на договірній основі, працівників центральних та місцевих органів виконавчої влади; 2) одержувати інформацію, документи і матеріали від державних органів та органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій усіх форм власності та їх посадових осіб; 3) скликати наради, створювати комісії та робочі групи; 4) користуватися відповідними інформаційними базами даних державних органів, державними, в тому числі урядовими, системами зв'язку і комунікацій, мережами спеціального зв'язку та іншими технічними засобами; 5) засновувати в установленому порядку друковані засоби масової інформації; 6) обмежувати, забороняти або припиняти відповідно до актів законодавства господарську діяльність юридичних та фізичних осіб у разі порушення ними ветеринарно-санітарних вимог законодавства, якщо такі порушення можуть спричинити безпосередню загрозу життю та/або здоров'ю людей і тварин; 7) обмежувати, тимчасово забороняти або припиняти діяльність підприємств, установ, організацій усіх форм власності та громадян у разі порушення ними вимог технології та нормативно-правових актів з питань карантину та захисту рослин, що можуть спричинити загрозу життю і здоров'ю людей та довкіллю; 8) організовувати відбір зразків харчових продуктів, неїстівних продуктів тваринного походження, патологічного матеріалу, репродуктивного матеріалу, біологічних продуктів, ветеринарних препаратів, субстанцій, кормових добавок, преміксів та кормів, інших об'єктів державного ветеринарно-санітарного контролю та нагляду; 9) забезпечувати здійснення протиепізоотичних заходів юридичними та

АДМІНІСТРАТИВНА ЮРИСДИКЦІЯ В АПК УКРАЇНИ

фізичними особами, що проводять професійну діяльність у галузі ветеринарної медицини; 10) одержувати від Держмитслужби України інформацію про ввезення на територію, вивезення з території України та транзит товарів, рослин та продуктів рослинного походження, інших об'єктів регулювання, від Державної служби статистики України – відповідні статистичні дані; 11) проводити фітосанітарні процедури щодо рослин і продуктів рослинного походження та інших об'єктів регулювання; 12) затримувати рослини, продукти рослинного походження та інші об'єкти регулювання для інспектування, огляду та фітосанітарної експертизи, якщо вони переміщуються без відповідних фітосанітарних документів або не відповідають фітосанітарним вимогам; 13) проводити відбір зразків із партії рослин і продуктів рослинного походження для проведення фітосанітарної експертизи відповідно до закону; 14) здійснювати державний контроль й нагляд, інспектування та моніторинг відповідної території, об'єктів регулювання; 15) надавати висновки органам страхування щодо завданих збитків унаслідок ліквідації карантинних організмів; 16) проводити дослідження, в тому числі наукові, у сферах, що належать до компетенції Держветфітослужби України; 17) визначати асортимент та обсяги виробництва засобів захисту рослин вітчизняною промисловістю, координувати їх закупівлю за імпортом; погоджувати асортимент засобів захисту рослин, технічних умов їх виробництва і застосування, плану державних випробувань і реєстрації засобів захисту рослин, переліку пестицидів, дозволених до використання в Україні, асортименту пестицидів, що завозяться в Україну, здійснювати контроль за оптовою та роздрібною торгівлею засобами захисту рослин; 18) забезпечувати аналітичні дослідження щодо відповідності вимогам сертифікатів якості засобів захисту рослин, у тому числі пестицидів, які завозяться в Україну, а також додержання регламентів їх застосування; 19) надавати практичну допомогу в організації виробництва, застосування біологічних та інших нехімічних засобів захисту рослин біолабораторіями і біофабриками; 20) забороняти реалізацію засобів захисту рослин і тварин, які не відповідають вимогам щодо їх якості.

Держветфітослужба України у межах своїх повноважень, на основі і на виконання Конституції та законів України, актів Президента України та Кабінету Міністрів України, наказів Міністерства, інших актів законодавства, а також доручень Президента України та Міністра видає накази організаційно-розпорядчого характеру, які підписуються Головою Держветфітослужби України.

Курило В.І., Піддубний О.Ю., Кравчук М.Ю.

11.4. Юрисдикційні повноваження Держветфітослужби

До основних юрисдикційних повноважень Держветфітослужби можна віднести:

1. Здійснення державного контролю за набуттям прав на сорти рослин та їх реєстрацією і реалізацією. Побудова самого процесу контролю у сфері державної служби має виходити із забезпечення ефективності державної служби і в цілому ефективності управлінської діяльності, у жодному разі не спричиняючи негативного впливу на цю діяльність.

2. Приймання заявок, проведення їх експертизи, приймання рішення щодо них – одне із ключових юрисдикційних повноважень Держветфітослужби, оскільки внесені до Реєстру заявки відомості про сорт дають право на тимчасову правову охорону сорту. У разі відповідності формальних ознак заявки встановленим вимогам заявнику надсилається експертний висновок про позитивні результати формальної експертизи і про можливість початку проведення кваліфікаційної експертизи. У разі невідповідності формальних ознак заявки заявник повинен усунути зазначену невідповідність, що вказана в експертному висновку Держветфітослужби, протягом двох місяців від дати одержання висновку відповідної установи. В іншому випадку Держветфітослужба приймає рішення про відмову в державній реєстрації сорту і прав на нього.

3. Здійснювати перевірку збереженості сортів рослин, хоча деякі науковці з цього приводу вважають, що чинне законодавство не відображає порядок забезпечення «чистоти» сорту, тобто здійснення контролю над збереженням його характерних ознак, наведених в описі.

4. Видавати охоронні документи на сорти рослин: свідоцтва про авторство на сорт, свідоцтва про державну реєстрацію сорту, патентів на сорти рослин, примусової ліцензії на сорти рослин. Держветфітослужба, отримавши спільне клопотання про зміну складу авторів сорту і документ про сплату збору, уносить зміни до відомостей, унесених до Реєстру заявок, якщо спільне клопотання надійшло в процесі експертизи заявки, і до Реєстру патентів і/або Реєстру сортів, – якщо спільне клопотання надійшло після державної реєстрації прав на сорт і/або державної реєстрації сорту.

5. Видавати разові дозволи на ввезення для наукових цілей не зареєстрованих в Україні сортів рослин.

6. Визначення уповноважених закладів експертизи сортів рослин та доручення їм проведення науково-дослідної експертизи. Держветфітослужба може уповноважувати науково-дослідні інститути або інші установи при наявності відповідних вимог проводити наукову та науково-технічну експертизу відповідно до чинного законодавства України.

АДМІНІСТРАТИВНА ЮРИСДИКЦІЯ В АПК УКРАЇНИ

7. Видавати спеціальні рішення щодо посіву сортів рослин, не занесених до Реєстру сортів рослин і не визнаних перспективними.

8. Проводити реєстрацію представників з питань інтелектуальної власності на сорти рослин.

9. Здійснювати атестацію робочих місць, спеціалістів з експертизи сортів рослин, установ та організацій державної системи охорони прав на сорти рослин.

Згідно зі ст. 254 КУпАП державні інспектори Держветфітослужби мають право складати протоколи про адміністративні правопорушення за ст. 51-2 КУпАП (порушення прав на об'єкт права інтелектуальної власності), яка вказує, що незаконне використання об'єкта права інтелектуальної власності (сортів рослин), привласнення авторства на такий об'єкт або інше умисне порушення прав на об'єкт права інтелектуальної власності, що охороняється законом, – тягне за собою накладення штрафу від десяти до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією незаконно виготовленої продукції та обладнання і матеріалів, які призначені для її виготовлення.

У подальшому така справа передається до суду, що мотивується великим суспільним значенням дотримання законодавства про інтелектуальну власність і досить заплутаним характером справ, та за ст. 104-1 КУпАП (порушення порядку та умов ведення насінництва і розсадництва) з передачею справи до насінницьких інспекцій для прийняття рішення.

Сьогодні, в процесі адміністративної реформи, питання ефективного виявлення та профілактики правопорушень в даній сфері АПК законодавець поставив перед Держветфітослужбою, усунувши тим самим право приймати рішення Держсортслужбою, Українською державною насінневою інспекцією і Українською державною помологічно-ампелографічною інспекцією.

У ст. 83-1 та ст. 188-12 КУпАП вказані правопорушення, за які інспектори Держветфітослужби можуть накладати адміністративні стягнення на винних осіб у вигляді штрафу.

У ст. 188-12 КУпАП зазначена відповідальність за невиконання законних вимог посадових осіб спеціально уповноважених органів виконавчої влади у сфері захисту рослин. Такі законні вимоги є похідними від їх повноважень, що закріплені статтями 16, 17 Закону України «Про захист рослин», і сформульовані у вигляді припису, запиту.

За своїм змістом рішення (приписи) – це розпорядження адміністративного характеру, звернені безпосередньо до підконтрольних об'єктів, вони мають обов'язкову силу і невиконання вимог держінспекції

Курило В.І., Піддубний О.Ю., Кравчук М.Ю.

тягне за собою застосування заходів примусу, що є однією з важливих гарантій виконання поставлених перед інспекцією завдань.

Як зазначає, Я.А. Здір, рішення (приписи) держінспекції мають бути:

1) законними, тобто базуватись на конкретному законі, указі або постанові керівництва; 2) обґрунтованими, тобто такими, що спираються на факти, отримані у результаті перевірок; 3) конкретними: у них необхідно зазначити основні порушення і вказати конкретні вимоги (заходи), які необхідно виконати, щоб усунути і попередити порушення у майбутньому.

Так, інспектори мають право видавати індивідуальні акти з метою ліквідації та нейтралізації виявлених недоліків у сфері захисту рослин.

Адміністративна юрисдикційна діяльність Державної ветеринарної та фітосанітарної служби та Державної інспекції сільського господарства – встановлена законодавчими та нормативно-правовими актами діяльність, направлена на здійснення протидії розповсюдженню хвороб і шкідників сільського господарства та притягнення правопорушників до відповідальності. Інспекційні органи зобов'язані оперативно реагувати на правопорушення і тим самим спонукати винних осіб до правомірної поведінки.

Органи Державної ветеринарної та фітосанітарної служби розглядають справи про адміністративні правопорушення, пов'язані з порушенням вимог щодо виконання фітосанітарних заходів (ст. 105), ввезенням в Україну, вивезенням з України, транзитом через її територію, вивезенням з карантинних зон або ввезенням до них об'єктів регулювання, які не пройшли фітосанітарного контролю (ст. 106) та ін.

Від імені даних органів розглядати справи про адміністративні правопорушення і накладати адміністративні стягнення мають право:

- 1) Голова Держветфітослужби України – Головний державний інспектор Держветфітослужби України та його заступники – штраф на громадян до десяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і на посадових осіб – до вісімнадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;
- 2) головні державні інспектори Держветфітослужби Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва та Севастополя та їх заступники – штраф на громадян до десяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і на посадових осіб – до п'ятнадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;
- 3) державні інспектори Держветфітослужби – штраф на громадян до чотирьох неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і на посадових осіб – до чотирнадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

АДМІНІСТРАТИВНА ЮРИСДИКЦІЯ В АПК УКРАЇНИ

Посадові особи органів державного ветеринарного контролю відповідно до ст. 238 КУпАП розглядають справи про адміністративні правопорушення, пов'язані з порушеннями правил щодо карантину тварин та інших ветеринарно-санітарних вимог (ст. 107 КУпАП).

Адміністративно-юрисдикційні повноваження інспекційних органів є послідовним продовженням їх управлінських та контрольних повноважень.

Розгляд справ про адміністративні правопорушення і накладення адміністративних стягнень покладено на: головних державних інспекторів ветеринарної медицини України та його заступників, головних державних інспекторів ветеринарної медицини Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва та Севастополя, міст, районів, районів у містах, головних державних інспекторів ветеринарної медицини на транспорті і державному кордоні та їх заступників, завідуючих дільничними лікарнями державної ветеринарної медицини, дільницями ветеринарної медицини, начальників ветеринарного нагляду на дезінфекційно-промивальних станціях і пунктах, завідуючих лабораторіями ветеринарно-санітарної експертизи на ринках.

Посадовими особами органів державної ветеринарної медицини штраф може стягуватися на місці з громадян до половини неоподаткованого мінімуму доходів громадян, із посадових осіб – до одного неоподаткованого мінімуму доходів громадян.

Відповідно до ст. 255 КУпАП органи державного ветеринарного нагляду мають право складати протоколи про правопорушення, зокрема передбачені ст. 42-1 цього Кодексу – «Виробництво, заготівля, реалізація сільськогосподарської продукції, що містить хімічні препарати понад гранично допустимі рівні концентрації»; ст. 42-2 – «Заготівля, переробка або збут радіоактивно забруднених продуктів харчування чи іншої продукції»; ст. 42-3 – «Виробництво, зберігання, транспортування або реалізація продуктів харчування чи продовольчої сировини, забруднених мікроорганізмами та іншими біологічними агентами понад гранично допустимі рівні»; ст. 188-22 – «Невиконання законних вимог посадових осіб державної санітарно-епідеміологічної служби та державної служби ветеринарної медицини».

Цей перелік полегшує вирішення питання компетенції відповідних інспекційних органів.

Відповідно до ст. 255 КУпАП уповноважені особи державних органів управління племінною справою у тваринництві (на сьогодні таким органом є Держветфітослужба) за ст. 107-1 «Порушення законодавства про племінну справу у тваринництві» мають право складати протоколи

Курило В.І., Піддубний О.Ю., Кравчук М.Ю.

про адміністративні правопорушення з наступною передачею справи до суду. Про направлення протоколу і доданих до нього матеріалів на розгляд суду в Журналі обліку матеріалів про адміністративні правопорушення та результатів їх розгляду робиться відповідний запис.

Питання для самоперевірки та контролю

1. Яким спеціалізованим органом управління здійснюється контроль у ветеринарній та фітосанітарній сферах?
2. З якими органами державної влади взаємодіє Держветфітослужба України у процесі виконання покладених на неї завдань?
3. Охарактеризуйте Держветфітослужбу України як юридичну особу.
4. Сформулюйте мету діяльності Держветфітослужби України.
5. Якими нормативними актами керується у своїй діяльності Держветфітослужба України?
6. Назвіть повноваження Голови Держветфітослужби України.
7. Які основні завдання Держветфітослужби України Ви знаєте?
8. Які права Держветфітослужби України Ви знаєте?
9. Проаналізуйте діяльність посадових осіб органів державної ветеринарної медицини.
10. Що відносять до основних юрисдикційних повноважень Держветфітослужби?

12. Адміністративна юрисдикція державної санітарно-епідеміологічної служби у сфері контролю якості харчової продукції

12.1. Загальна характеристика повноважень державної санітарно-епідеміологічної служби у галузі контролю якості харчової продукції

Державна санітарно-епідеміологічна служба України (Держсанепідслужба України) є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра охорони здоров'я України, входить до системи органів виконавчої влади у галузі охорони здоров'я та утворюється для забезпечення реалізації державної політики у сфері санітарного та епідемічного благоуполуччя населення.

Держсанепідслужба не належить до спеціалізованих органів державного контролю в агропромисловому комплексі, проте, згідно із Законом України «Про безпечність та якість харчової продукції», який не проводить чіткого розмежування між сільськогосподарською та несільськогосподарською харчовою продукцією, даний орган має певні завдання в аграрній сфері, пов'язані передусім з контролем якості й безпечності харчових продуктів та сировини на різних стадіях виробництва і реалізації.

Держсанепідслужба України у своїй діяльності керується Конституцією та законами України, актами Президента України та Кабінету Міністрів України, наказами Міністерства охорони здоров'я України, іншими актами законодавства України, дорученнями Президента України та міністра охорони здоров'я України, а також Положенням «Про державну санітарно-епідеміологічну службу».

Гранична чисельність державних службовців та працівників Держсанепідслужби України затверджується Кабінетом Міністрів України. Структуру апарату Держсанепідслужби України затверджує Голова Держсанепідслужби України за погодженням із Міністром.

Курило В.І., Піддубний О.Ю., Кравчук М.Ю.

Штатний розпис, кошторис Держветфітослужби України затверджуються Головою Держветфітослужби України за погодженням із Міністерством фінансів України.

Держсанепідслужба України з метою організації своєї діяльності: 1) забезпечує в межах повноважень здійснення заходів щодо запобігання корупції і контроль за їх здійсненням в апараті Держсанепідслужби України, на підприємствах, в установах, закладах та організаціях, що належать до сфери її управління; 2) здійснює в установленому порядку добір кадрів в апарат Держсанепідслужби України та на керівні посади в її територіальних органах, на підприємствах, в установах, закладах та організаціях, що належать до сфери її управління, формує в установленому порядку кадровий резерв на відповідні посади, організовує роботу з підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації державних службовців та працівників апарату Держсанепідслужби України та її територіальних органів; 3) контролює діяльність територіальних органів Держсанепідслужби України; 4) організовує планово-фінансову роботу в апараті Держсанепідслужби України, її територіальних органах, на підприємствах, в установах, закладах та організаціях, що належать до сфери її управління, здійснює контроль за використанням фінансових і матеріальних ресурсів; 5) організовує розгляд звернень громадян з питань, пов'язаних з діяльністю Держсанепідслужби України, її територіальних органів, підприємств, установ, закладів та організацій, що належать до сфери її управління; 6) реалізує у межах своїх повноважень державну політику у сфері охорони державної таємниці та інформації з обмеженим доступом, що є власністю держави, здійснює в установленому порядку контроль за станом охорони та збереження такої інформації в апараті Держсанепідслужби України, її територіальних органах, на підприємствах, в установах, закладах та організаціях, що належать до сфери її управління; 7) забезпечує у межах своїх повноважень виконання завдань мобілізаційної підготовки та мобілізаційної готовності держави; 8) організовує ведення діловодства та архіву в апараті Держсанепідслужби України відповідно до встановлених правил; 9) бере участь разом з Національною академією наук України, Національною академією медичних наук України в організації та проведенні наукових досліджень з пріоритетних напрямів розвитку медичної науки у сфері забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення.

12.2. Правовий статус Держсанепідслужби

Держсанепідслужба України є юридичною особою, має печатку із зображенням Державного Герба України та своїм найменуванням, власні бланки, рахунки в органах Державної казначейської служби України.

АДМІНІСТРАТИВНА ЮРИСДИКЦІЯ В АПК УКРАЇНИ

Держсанепідслужба України здійснює свої повноваження безпосередньо та через територіальні органи в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі і на водному, залізничному, повітряному транспорті.

Держсанепідслужбу України складають:

- 1) головне санепідуправління;
- 2) управління з медичних проблем аварії на Чорнобильській АЕС;
- 3) центральна санепідстанція;
- 4) обласні, міські, районні станції;
- 5) дезінфекційні станції;
- 6) санепідстанови на залізницях, водному та повітряному транспорті;
- 7) санепідстанції об'єктів, що мають особливий режим роботи;
- 8) наукові установи (науково-дослідні інститути, наукові та науково-практичні об'єднання, контрольні, експертні установи, центри) гігієнічного та епідеміологічного профілю державної санітарно-епідеміологічної служби України;
- 9) комітет з питань гігієнічного регламенту МОЗ України, інші установи.

Держсанепідслужба України у процесі виконання покладених на неї завдань взаємодіє в установленому порядку з іншими органами виконавчої влади, допоміжними органами і службами, утвореними Президентом України, органами місцевого самоврядування, відповідними органами іноземних держав і міжнародних організацій, профспілками та організаціями роботодавців, а також підприємствами, установами, організаціями.

Держсанепідслужбу України очолює Голова, якого призначає на посаду за поданням Прем'єр-міністра України, внесеним на підставі пропозицій Міністра охорони здоров'я України, та звільняє з посади Президент України.

Голова Держсанепідслужби України за посадою є головним державним санітарним лікарем України та здійснює такі функції:

– очолює Держсанепідслужбу України, здійснює керівництво її діяльністю;

– забезпечує виконання Держсанепідслужбою України та її територіальними органами Конституції та законів України, актів та доручень Президента України, актів Кабінету Міністрів України, наказів Міністерства охорони здоров'я України та доручень Міністра охорони здоров'я України;

– вносить на розгляд Міністра охорони здоров'я України пропозиції щодо формування державної політики у сфері санітарного та епідемічного благополуччя населення, розроблені Держсанепідслужбою України проекти законів України, актів Президента України та Кабінету Мініс-

Курило В.І., Піддубний О.Ю., Кравчук М.Ю.

трів України, нормативно-правових актів Міністерства охорони здоров'я України з питань, що належать до її компетенції;

– затверджує за погодженням з Міністром охорони здоров'я України схвалені на засіданні колегії річний план роботи Держсанепідслужби України, заходи щодо реалізації основних напрямів та пріоритетних цілей її діяльності відповідно до визначених завдань;

– звітує перед Міністром охорони здоров'я України про виконання річного плану роботи Держсанепідслужби України та покладених на неї завдань, про усунення порушень і недоліків, виявлених під час проведення перевірок діяльності Держсанепідслужби України, її територіальних органів, а також про притягнення до відповідальності посадових осіб, винних у допущених порушеннях;

– вносить Міністру охорони здоров'я України пропозиції щодо кандидатур на посади своїх заступників;

– затверджує за погодженням з Міністром охорони здоров'я України структуру апарату Держсанепідслужби України, затверджує положення про структурні підрозділи апарату Держсанепідслужби України;

– призначає на посади та звільняє з посад за погодженням з Міністром охорони здоров'я України керівників і заступників керівників структурних підрозділів апарату Держсанепідслужби України, призначає на посади та звільняє з посад інших державних службовців та працівників апарату Держсанепідслужби України;

– вносить Міністру охорони здоров'я України пропозиції щодо утворення в межах граничної чисельності працівників Держсанепідслужби України і коштів, передбачених на її утримання, а також щодо ліквідації, реорганізації Кабінетом Міністрів України територіальних органів Держсанепідслужби України, які є юридичними особами, затверджує положення про них;

– утворює в межах граничної чисельності працівників Держсанепідслужби України і коштів, передбачених на її утримання, ліквідовує, реорганізовує за погодженням з Міністром охорони здоров'я України та Кабінетом Міністрів України територіальні органи Держсанепідслужби України як структурні підрозділи апарату Держсанепідслужби України;

– затверджує структуру та граничну чисельність працівників територіальних органів у межах граничної чисельності Держсанепідслужби України, а також їх штатний розпис і кошторис;

– призначає на посади за погодженням з Міністром охорони здоров'я України та головами відповідних місцевих державних адміністрацій, звільняє за погодженням з Міністром охорони здоров'я України з посад керівників територіальних органів Держсанепідслужби України, призначає на посади та звільняє з посад за погодженням з Міністром охорони

АДМІНІСТРАТИВНА ЮРИСДИКЦІЯ В АПК УКРАЇНИ

здоров'я України заступників керівників територіальних органів Держсанепідслужби України, погоджує призначення на посади керівників структурних підрозділів апарату територіальних органів Держсанепідслужби України, які забезпечуватимуть здійснення повноважень Держсанепідслужби України у районах, містах, районах в місті та на об'єктах відповідних видів транспорту;

– скасовує рішення територіальних органів Держсанепідслужби України;

– затверджує розподіл обов'язків між своїми заступниками;

– забезпечує взаємодію Держсанепідслужби України із структурним підрозділом Міністерства охорони здоров'я України, визначеним Міністром охорони здоров'я України, відповідальним за взаємодію з Держсанепідслужбою України;

– забезпечує дотримання встановленого Міністром охорони здоров'я України порядку обміну інформацією між Міністерством охорони здоров'я України і Держсанепідслужбою України та вчасність її подання;

– проводить особистий прийом громадян;

– скликає та проводить наради з питань, що належать до компетенції Держсанепідслужби України;

– представляє в установленому порядку Держсанепідслужбу України у відносинах з іншими державними органами, органами влади Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами і організаціями в Україні та за її межами;

– у межах повноважень дає обов'язкові для виконання державними службовцями і працівниками апарату Держсанепідслужби України та її територіальних органів доручення;

– порушує в установленому порядку перед Міністром охорони здоров'я України питання щодо притягнення до дисциплінарної відповідальності першого заступника та заступника Голови Держсанепідслужби України, притягає до дисциплінарної відповідальності інших працівників Держсанепідслужби України, її територіальних органів, підприємств, установ та організацій, які входять до сфери її управління, у разі неналежного виконання ними своїх обов'язків;

– погоджує призначення на посади та звільнення з посад керівників державних санітарно-епідеміологічних служб центральних органів виконавчої влади у сфері оборони, внутрішніх справ, охорони державного кордону, з питань виконання покарань, а також Державного управління справами, Служби безпеки України;

– здійснює повноваження Головного державного санітарного лікаря України;

Курило В.І., Піддубний О.Ю., Кравчук М.Ю.

– здійснює інші повноваження відповідно до законів та актів Президента України.

Голова Держсанепідслужби України має двох заступників, у тому числі одного першого. Перший заступник і заступник Голови Держсанепідслужби України є відповідно першим заступником і заступником Головного державного санітарного лікаря України.

Першого заступника, заступника Голови Держсанепідслужби України призначає на посади Президент України за поданням Прем'єр-міністра України, внесеним на підставі пропозицій Голови Держсанепідслужби України, погоджених із Міністром охорони здоров'я України. Першого заступника, заступника Голови Держсанепідслужби України звільняє з посад Президент України.

Для погодженого вирішення питань, що належать до компетенції Держсанепідслужби України, обговорення найважливіших напрямів діяльності у Держсанепідслужбі України утворюється колегія у складі Голови Держсанепідслужби України (голова колегії), першого заступника та заступника Держсанепідслужби України, керівників державних санітарно-епідеміологічних служб центральних органів виконавчої влади у сфері оборони, внутрішніх справ, охорони державного кордону, з питань виконання покарань, а також Державного управління справами, Служби безпеки України за посадою, визначених Міністром охорони здоров'я України посадових осіб Міністерства охорони здоров'я України. У разі потреби до складу колегії Держсанепідслужби України можуть входити керівники структурних підрозділів Держсанепідслужби України, а також у встановленому порядку інші особи.

Рішення колегії можуть бути реалізовані шляхом видання наказу Держсанепідслужби України.

Для розгляду наукових рекомендацій та проведення фахових консультацій з основних питань діяльності у Держсанепідслужбі України можуть утворюватися постійні або тимчасові консультативні, дорадчі та інші допоміжні органи.

Рішення про утворення чи ліквідацію колегії, постійних або тимчасових консультативних, дорадчих та інших допоміжних органів, їх кількісний та персональний склад, положення про них затверджує Голова Держсанепідслужби України.

12.3. Повноваження і компетенція Держсанепідслужби

Основними завданнями Держсанепідслужби України є:

– внесення пропозицій щодо формування державної політики у сфері санітарного та епідемічного благополуччя населення;

АДМІНІСТРАТИВНА ЮРИСДИКЦІЯ В АПК УКРАЇНИ

– реалізація державної політики у сфері санітарного та епідемічного благополуччя населення.

Держсанепідслужба України для виконання покладених на неї завдань:

– узагальнює практику застосування законодавства з питань, що належать до її компетенції, розробляє пропозиції щодо вдосконалення законодавчих актів, актів Президента України, Кабінету Міністрів України та в установленому порядку подає їх Міністру охорони здоров'я України для погодження і внесення їх в установленому порядку на розгляд Кабінету Міністрів України;

– реалізовує першочергові заходи щодо профілактики інфекційних хвороб, професійних захворювань, масових неінфекційних захворювань (отруєнь), радіаційних уражень людей, запобігання шкідливому впливу на стан здоров'я і життя людини факторів середовища життєдіяльності;

– здійснює санітарні заходи щодо охорони території України від занесення та поширення особливо небезпечних (у тому числі карантинних) і небезпечних інфекційних хвороб, здійснює державний санітарно-епідеміологічний нагляд і контроль у пунктах пропуску через державний кордон;

– здійснює державний санітарно-епідеміологічний нагляд та контроль за дотриманням вимог санітарного законодавства органами виконавчої влади і органами місцевого самоврядування, органами влади Автономної Республіки Крим, підприємствами, установами, організаціями незалежно від форм власності, фізичними особами та громадянами, реалізацією ними санітарних та протиепідемічних (профілактичних) заходів;

– застосовує передбачені законодавством заходи для припинення порушення санітарного законодавства;

– здійснює нагляд за дотриманням вимог санітарних норм у стандартах; здійснює аналіз причин і умов погіршення санітарної та епідемічної ситуації, підготовку пропозицій щодо санітарних та протиепідемічних (профілактичних) заходів і контроль за їх проведенням;

– координує діяльність органів виконавчої влади у сфері забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення;

– здійснює контроль за дотриманням показників вмісту шкідливих для здоров'я людини речовин і інгредієнтів у тютюнових виробах, які реалізуються на території України, та моніторингу ефективності вжитих заходів з попередження і зменшення вживання тютюнових виробів та їх шкідливого впливу на здоров'я населення;

– здійснює контроль і нагляд за дотриманням вимог стандартів і технічних умов при транспортуванні, зберіганні і використанні (експлуатації) нехарчової продукції;

Курило В.І., Піддубний О.Ю., Кравчук М.Ю.

- видає дозволи, висновки, гігієнічні сертифікати, інші документи дозвільного характеру, передбачені законодавством;
- проводить державний соціально-гігієнічний моніторинг, моніторинг атмосферного повітря, поверхневих вод суші й питної води, морських вод, мінеральних і термальних вод, лікувальних грязей, озокериту, ропи лиманів і озер, ґрунтів, фізичних факторів у місцях відпочинку населення, у тому числі на природних територіях курортів, та моніторинг забруднення вод у районах водозаборів, які перебувають у зоні впливу аварії, стихійного лиха, катастрофи;
- проводить аналіз небезпечних для здоров'я людини факторів середовища життєдіяльності людини, виробничого середовища та організовує здійснення державного санітарно-епідеміологічного нагляду на усіх етапах виробництва й реалізації нехарчової продукції;
- здійснює державний санітарно-епідеміологічний нагляд за застосуванням дезінфекційних засобів і проведенням дезінфекційних заходів;
- погоджує санітарні та протиепідемічні (профілактичні) заходи, що розробляються органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами, організаціями, контролює їх здійснення;
- проводить відбір зразків, вимірювання, випробування і дослідження з метою визначення впливу на стан здоров'я і життя людини повітря, води, ґрунту;
- здійснює епідеміологічний нагляд за побічною дією імунобіологічних препаратів та їх епідеміологічною ефективністю;
- проводить аналіз та оцінки ризику для здоров'я і життя людини, обґрунтування заходів з управління ризиком, обстеження, розслідування, лабораторні та інструментальні дослідження і випробування, а також санітарну, гігієнічну, токсикологічну, епідеміологічну та інші види оцінки середовища життєдіяльності людини, об'єктів, нехарчової продукції, робіт, послуг, проектної та нормативної документації і видає висновки щодо їх відповідності вимогам санітарних норм;
- веде державний облік інфекційних хвороб, професійних захворювань, масових неінфекційних захворювань (отруєнь), радіаційних уражень людей;
- здійснює гігієнічну регламентацію та державну реєстрацію небезпечних факторів, дезінфекційних засобів, косметичних та лікарських засобів, які містять такі організми або отримані з їх використанням, ведення реєстрів висновків державної санітарно-епідеміологічної експертизи, інших відповідних державних реєстрів, видає реєстраційні посвідчення (свідчення), передбачені законодавством;

АДМІНІСТРАТИВНА ЮРИСДИКЦІЯ В АПК УКРАЇНИ

- визначає перелік організацій і установ, що здійснюють гігієнічну регламентацію небезпечних факторів;
- проводить державну санітарно-епідеміологічну експертизу і видає висновки щодо відповідності об'єктів експертизи вимогам санітарного законодавства та обґрунтовує медичні вимоги щодо безпеки об'єкта для здоров'я та життя людини;
- бере участь у проведенні атестації виробництва підприємств, що здійснюють переробку, утилізацію або знищення вилученої з обороту неякісної та небезпечної продукції;
- здійснює атестацію санітарних лабораторій підприємств і організацій з метою надання їм права на проведення санітарно-гігієнічних досліджень факторів виробничого середовища і трудового процесу для атестації робочих місць за умовами праці;
- бере участь в атестації робочих місць на підприємствах, в установах, організаціях незалежно від форм власності;
- проводить у межах повноважень експертизу безпеки ядерних установок, джерел іонізуючого випромінювання;
- проводить експертизу умов виробництва, зберігання, транспортування, використання, захоронення, знищення й утилізації отруйних речовин, у тому числі токсичних промислових відходів, продуктів біотехнології та інших біологічних агентів щодо безпеки для здоров'я населення й навколишнього природного середовища у сфері забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення;
- видає дозволи на проведення робіт з радіоактивними речовинами та іншими джерелами іонізуючих випромінювань;
- веде облік даних про результати обов'язкових медичних оглядів працівників;
- координує роботи з проведення гігієнічного виховання та навчання населення;
- видає обов'язкові для виконання постанови, накази, розпорядження, висновки, приписи з питань усунення або обмеження шкідливого впливу на стан здоров'я і життя людини факторів середовища життєдіяльності, організовує і контролює їх виконання;
- вивчає, оцінює і прогнозує показники здоров'я населення залежно від стану середовища життєдіяльності, визначає фактори, що шкідливо впливають на стан здоров'я людини, аналізує причини та умови виникнення і поширення інфекційних хвороб, професійних захворювань, масових неінфекційних захворювань (отруень), радіаційних уражень людей;

Курило В.І., Піддубний О.Ю., Кравчук М.Ю.

- погоджує перелік установ, організацій, закладів, яким надається право проведення випробування продукції на відповідність вимогам безпеки для здоров'я;
- погоджує державні стандарти, державні будівельні норми, технічні регламенти та інші нормативні документи на виробу, продукцію, сировину, технології, інші об'єкти середовища життєдіяльності у частині вимог щодо їх безпеки для здоров'я і життя людини;
- подає в установленому порядку пропозиції щодо обмеження або заборони в'їзду на територію України її громадян, іноземців та осіб без громадянства, експорту, імпорту, транзиту вантажів і товарів з держав або регіонів у зв'язку з неблагополучною епідемічною ситуацією на їх території;
- здійснює міжнародне співробітництво, бере участь у розробленні проектів та укладенні міжнародних договорів України з питань безпеки для здоров'я і життя людини середовища життєдіяльності та забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення, забезпечує в межах своїх повноважень виконання укладених міжнародних договорів України;
- утворює, ліквідує, реорганізовує підприємства, установи, заклади та організації, затверджує їх положення (статути), в установленому порядку призначає на посаду та звільняє з посади їх керівників, формує кадровий резерв на посади керівників підприємств, установ, закладів та організацій, що належать до сфери управління Держсанепідслужби України;
- виконує у межах повноважень інші функції з управління об'єктами державної власності, що належать до сфери її управління;
- формує державне замовлення на підготовку фахівців у відповідній сфері;
- здійснює інші повноваження, визначені законами України та покладені на неї Президентом України.

Держсанепідслужба України для виконання покладених на неї завдань має право:

- 1) залучати до виконання окремих робіт, участі у вивченні окремих питань учених і фахівців (за їх згодою), працівників центральних та місцевих органів виконавчої влади; 2) одержувати інформацію, документи і матеріали від державних органів та органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій усіх форм власності та їх посадових осіб; 3) скликати наради, створювати комісії та робочі групи; 4) користуватися відповідними інформаційними базами даних державних органів, державними, в тому числі урядовими, системами зв'язку і комунікацій, мережами спеціального зв'язку та іншими технічними засобами.

АДМІНІСТРАТИВНА ЮРИСДИКЦІЯ В АПК УКРАЇНИ

12.4. Юрисдикційні повноваження Держсанепідслужби

До основних юрисдикційних повноважень Держсанепідслужби належать видача висновків державної санітарно-епідеміологічної експертизи діючих об'єктів; видача висновків державної санітарно-епідеміологічної експертизи на ввезення, реалізацію та використання сировини, продукції (вироби, обладнання, технічні лінії тощо) закордонного виробництва за умови відсутності даних щодо безпеки для здоров'я населення; видача висновків державної санітарно-епідеміологічної експертизи на продукцію, напівфабрикати, речовини, матеріали та небезпечні фактори, використання, передача або збут яких може завдати шкоди здоров'ю людини.

Також, за погодженням з Держсанепідслужбою, здійснюється видача територіальним органам спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади з питань охорони навколишнього природного середовища дозволу на виробництво, зберігання, використання, захоронення, знищення та утилізацію отруйних речовин, у тому числі продуктів біотехнологій та інших біологічних агентів, а також на транзитне транспортування через територію України хімічних, біологічних, радіоактивних, інших небезпечних для здоров'я видів сировини, корисних копалин, речовин та металів (у тому числі нафти і нафтопродуктів, природного газу тощо) будь-якими видами транспорту та продуктопроводами.

Головний державний санітарний лікар відповідної території має повноваження щодо видачі експлуатаційного дозволу операторам потужностей (об'єктів), що займаються виробництвом харчових продуктів, підконтрольних санітарній службі, та експлуатаційного дозволу операторам потужностей (об'єктів), які здійснюють введення в обіг харчових продуктів, підконтрольних санітарній службі.

Важливим аспектом повноважень Держсанепідслужби є саме контроль якості та безпеки харчових продуктів, як складової сільськогосподарської продукції.

Держсанепідслужба проводить експертизу харчових продуктів на предмет їх безпечності та можливості введення обіг на території України. Проведення такої експертизи стосується харчових продуктів, виготовлення яких проходить з натуральних складових, та харчових продуктів, що виробляються з додаванням генетично модифікованих організмів (ГМО), а також проводить їх відповідну державну реєстрацію шляхом внесення запису до Державного реєстру спеціальних харчових продуктів та реєстру висновків державної санітарно-епідеміологічної експертизи.

Курило В.І., Піддубний О.Ю., Кравчук М.Ю.

В свою чергу, за недодержання та порушення санітарно-гігієнічних і санітарно-протиепідемічних правил і норм органи Держсанепідслужби мають повноваження щодо притягнення до адміністративної відповідальності таких осіб.

Зокрема, за порушення положень ст. 42 КУпАП, а саме: заготівля, переробка з метою збуту або збут продуктів харчування чи іншої продукції, радіоактивно забруднених понад рівні, що допускаються, за відсутності ознак діяння, передбаченого Кримінальним кодексом України, тягнуть за собою накладення штрафу на громадян у розмірі від восьми до двадцяти п'яти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією зазначеної продукції або без такої і на посадових осіб – від п'ятнадцяти до п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією зазначеної продукції або без такої.

Повноваження Держсанепідслужби щодо притягнення до адміністративної відповідальності закріплені в ст. 236 КУпАП до яких належать повноваження, закріплені в ст. ст. 167, 168-1, 170 КУпАП.

В свою чергу, повноваження Держсанепідслужби України щодо притягнення до адміністративної відповідальності за ст. ст. 167, 168-1, 170 КУпАП поширюються на випадки, коли є порушення санітарно-гігієнічних і санітарно-протиепідемічних правил та норм, оскільки диспозиція зазначених статей Кодексу України про адміністративні правопорушення є більш охоплюючою, ніж повноваження Держсанепідслужби. Тому можливість застосування положень цих статей може бути віднесена і до компетенції інших суб'єктів державного управління і контролю суспільно-правових відносин, що, приміром, прослідковується в ст. 167 КУпАП, згідно із положеннями якої випуск (в тому числі з ремонту) або реалізація продукції, яка не відповідає вимогам стандартів, сертифікатів відповідності, норм, правил і зразків (еталонів) щодо якості, комплектності та упаковки (за винятком випадків, передбачених законодавством України), – тягне за собою накладення штрафу на посадових осіб підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності, громадян-власників підприємств чи уповноважених ними осіб від трьох до вісімдесяти восьми неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Юрисдикційні повноваження Держсанепідслужби закріплені в ст. 170 КУпАП, згідно з положеннями якої недодержання стандартів і технічних умов при транспортуванні, зберіганні і використанні (експлуатації) продукції, якщо це спричинило зниження якості, псування або наднормативні втрати продукції, тягне за собою відповідальність у формі

АДМІНІСТРАТИВНА ЮРИСДИКЦІЯ В АПК УКРАЇНИ

штрафу на посадових осіб від трьох до сорока неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Згідно з ч. 2. ст. 236 КУпАП від імені органів, установ і закладів державної санітарно-епідеміологічної служби розглядати справи про адміністративні правопорушення і накладати адміністративні стягнення в межах територій та об'єктів нагляду, визначених законодавством, мають право Головний державний санітарний лікар України та його заступники, головні державні санітарні лікарі Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва та Севастополя, головні державні санітарні лікарі водного, залізничного, повітряного транспорту, водних басейнів, залізниць та їх заступники, головні державні санітарні лікарі районів, міст, районів у містах, лінійних підрозділів та об'єктів водного, залізничного, повітряного транспорту, об'єктів, що мають особливий режим роботи, Міністерства оборони України, Міністерства внутрішніх справ України, Державної прикордонної служби України, Служби безпеки України, з'єднань, частин та підрозділів і їх заступники. Також даним правом наділені лікарі-гігієністи, лікарі-епідеміологи органів, установ і закладів державної санітарно-епідеміологічної служби – щодо адміністративних правопорушень, передбачених, а також статтями 42, 167, 170 (коли вони є порушеннями санітарно-гігієнічних і санітарно-протиепідемічних правил і норм).

Питання для самоперевірки та контролю

1. Сформулюйте мету діяльності Держсанепідслужби в агропромисловому комплексі.
2. Охарактеризуйте Держсанепідслужбу України як юридичну особу.
3. Які форми контрольної діяльності Держсанепідслужби вам відомі?
4. Хто очолює Держсанепідслужбу?
5. Який статус мають посадові особи Держсанепідслужби?
6. Назвіть важливий аспект повноважень Держсанепідслужби.
7. Чи поширюється державний контроль Держсанепідслужби на виробництво нехарчової сільськогосподарської продукції?
8. Які повноваження мають посадові особи Держсанепідслужби під час проведення перевірок?
9. Хто має право розглядати адміністративні справи та накладати стягнення від імені Держсанепідслужби?
10. Які адміністративно-правові санкції передбачені за порушення санітарно-епідеміологічних правил?

Список рекомендованої літератури

Нормативно-правові акти

1. Положення про Державне агентство рибного господарства України: Указ Президента України від 16 квітня 2011 р. № 484/2011: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
2. Положення про Державне агентство земельних ресурсів України: Указ Президента України від 8 квітня 2011 р. № 445/2011: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
3. Положення про Державне агентство лісових ресурсів України: Указ Президента України від 13 квітня 2011 р. № 458/2011: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
4. Положення про Державну ветеринарну та фітосанітарну службу України: Указ Президента України від 13 квітня 2011 р. № 464/2011: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
5. Положення про Державну інспекцію сільського господарства України: Указ Президента України від 13 квітня 2011 р. № 459/2011: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
6. Про ветеринарну медицину: Закон України від 25.06.1992 р. № 2498-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 36. – С. 531.
7. Про вступ до Міжнародної асоціації з контролю за якістю насіння (ІСТА): Постанова Кабінету Міністрів України від 27.07.1998 р. № 1143 // Урядовий кур'єр. – 1998. – № 156. – С. 10.
8. Про вступ України до Конвенції заснування Європейської і Середземноморської організації захисту рослин: Постанова Кабінету Міністрів України від 27 січня 1994 р. № 38 // Урядовий кур'єр. – 1998. – № 127. – С. 12.
9. Про додаткові заходи щодо стабілізації ринку зерна: Указ Президента України від 19.05.2003 р. № 415/2003 // Урядовий кур'єр. – 2003. – № 92. – С. 11.
10. Про затвердження Інструкції з оформлення посадовими особами Української державної помологічно-ампелографічної інспекції матеріалів про

АДМІНІСТРАТИВНА ЮРИСДИКЦІЯ В АПК УКРАЇНИ

- адміністративні правопорушення: Наказ Мінагрополітики від 04.02.2005 р. № 62 // Офіційний вісник України. – 2005. – № 12. – С. 86.
11. Про затвердження Інструкції по оформленню державними інспекторами з охорони прав на сорти рослин матеріалів про адміністративні правопорушення: Наказ Мінагрополітики від 26.08.2005 р. № 450 // Офіційний вісник України. – 2005. – № 35. – С. 223.
  12. Про затвердження Положення про державний ветеринарний нагляд та контроль за діяльністю суб'єктів господарювання щодо забою тварин, переробки, зберігання, транспортування й реалізації продукції тваринного походження: Наказ Держдепартаменту ветеринарної медицини від 01.09.2000 р. № 45 // Офіційний вісник України. – 2000. – № 45. – С. 276.
  13. Про затвердження Порядку знищення насіння сільськогосподарських рослин, яке безпосередньо не може бути використане на продовольчі та кормові цілі: Наказ Мінагрополітики від 14.05.2003 р. № 132 // Офіційний вісник України. – 2003. – № 22. – С. 59.
  14. Про захист рослин: Закон України від 14.10.1998 р. № 180-XIV // Офіційний вісник України. – 1998. – № 48. – С. 45.
  15. Про захист рослин: Закон України від 14 жовтня 1998 р. № 180-XIV: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
  16. Про карантин рослин: Закон України від 30.06.93 № 3348-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 34. – С. 67.
  17. Про карантин рослин: Закон України від 30 червня 1993 р. № 3348-XII: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
  18. Про місцеві державні адміністрації; Закон України від 9 квітня 1999 р. № 586-XIV: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
  19. Про насіння і садивний матеріал: Закон України від 26.12.2002 р. № 411-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 32. – С. 25.
  20. Про насіння і садивний матеріал: Закон України від 26 грудня 2002 р. № 411-IV: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
  21. Про насіння: Закон України від 15 грудня 1993 р. № 3690-XII: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
  22. Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади: Указ Президента України від 9 грудня 2010 р. № 1085/2010: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
  23. Про охорону прав на сорти рослин: Закон України // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 21. – С. 218.
  24. Про охорону прав на сорти рослин: Закон України від 21 квітня 1993 р. № 3116-XII: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.

Курило В.І., Піддубний О.Ю., Кравчук М.Ю.

25. Про пестициди і агрохімікати: Закон України від 02.03 1995 р. № 86/95-ВР// Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 14. – С. 91.
26. Про племінну справу у тваринництві: Закон України від 15 грудня 1993 р. № 3691-ХІІ: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
27. Про якість та безпеку харчових продуктів і продовольчої сировини: Закон України від 23 грудня 1997 р. № 771/97-ВР: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.

Навчальні посібники та підручники

28. Аграрне право України: Практикум / В.З. Янчук, А.М. Статівка, Н.І. Тітова та ін.; за ред. В.З. Янчука. – К.: Юрінком Інтер, 2001. – 256 с.
29. Гаращук В.М. Контроль та нагляд у державному управлінні: навч. посіб. / В.М. Гаращук; Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого. – Х., 1999. – 53 с.
30. Державне управління в Україні: навч. посіб. / за заг. редакцією доктора юридичних наук, професора В.Б. Авер'янова. – К., 1999. – 432 с.
31. Завадський С.Й. Управління сільськогосподарським виробництвом у системі АПК: підручник / С.Й. Завадський. – К.: Вища школа, 1992. – 367 с.
32. Перепелюк В.Г. Адміністративний процес. Загальна частина: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / В.Г. Перепелюк – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 367 с.

Навчально-наукова література

33. Авер'янов В.Б. Виконавча влада і державний контроль / Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України / В.Б. Авер'янов, О.Ф. Андрійко. – К., 1999. – 47 с.
34. Авер'янов В. Реформування українського адміністративного права: ґрунтовний привід для теоретичної дискусії / В. Авер'янов // Право України. – 2003. – № 5. – С. 23.
35. Авер'янов В. Система органів виконавчої влади: проблеми реформування у світлі конституційних вимог / В. Авер'янов // Право України. – 2003. – № 9. – С. 25–31.

АДМІНІСТРАТИВНА ЮРИСДИКЦІЯ В АПК УКРАЇНИ

36. Авер'янов В. Центральні органи виконавчої влади в Україні: Концептуальний підхід до класифікації в контексті адміністративної реформи в Україні / В. Авер'янов // Вісник Академії правових наук України. – 1999. – № 1. – С. 42–50.
37. Агропромисловий комплекс: правові питання / В.І. Семчик, П.Ф. Кулинич, О.О. Погрібний, В.О. Олійник; за ред. Ю.С. Шемшученка. – К.: Урожай, 1992. – 192 с.
38. Адміністративна реформа в Україні: міфи і реалії: Матеріали «круглого столу», 14 лютого 2000 р., Київ, Україна / Український незалежний центр політичних досліджень. – К., 2000. – 72 с.; Адміністративна реформа в Україні: шлях до Європейської інтеграції: зб. наук. праць / Академія правових наук України; Київський регіональний центр / О.Д. Крупчан (голова ред. кол.). – К.: ООО «АДЕФ-Україна», 2003. – 322 с.
39. Алімов Р.С. Щодо удосконалення процедур у провадженнях по справах про адміністративні правопорушення // Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності: зб. наук. статей / Р.С. Алімов. – Донецький інститут внутрішніх справ МВС України, 2002. – № 1. – С. 68–71.
40. Андрийко О.Ф. Контроль в демократическом государстве: проблемы и тенденции / О.Ф. Андрийко / НАН Украины; Институт государства и права им. В.М. Корецкого. – К.: Наукова думка, 1994. – 115 с.
41. Андрийко О.Ф. Державний контроль в Україні: організаційно-правові засади / О.Ф. Андрийко / НАН України; Інститут держави і права ім. В.М. Корецького. – К.: Наукова думка, 2004. – 304 с.
42. Андрийко О.Ф. Державний контроль: теорія і практика : наук. доп. / О.Ф. Андрийко / НАН України; Інститут держави і права ім. В.М. Корецького. – К., 1999. – 23 с.
43. Андрийко О.Ф. Організаційно-правові проблеми державного контролю у сфері виконавчої влади: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07 / НАН України; Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького / О.Ф. Андрийко. – К., 1999. – 38 с.
44. Анохіна Л.С. Суб'єкти адміністративної юрисдикції в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Національний ун-т внутрішніх справ / Л.С. Анохіна. – Х., 2001. – 158 с.
45. Армаш Н.О. Адміністративно-правовий статус керівників органів виконавчої влади: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / НАН України; Інститут держави і права ім. В.М. Корецького / Н.О. Армаш. – К., 2004. – 200 с.

Курило В.І., Піддубний О.Ю., Кравчук М.Ю.

---

46. Бачило І.А. Функции органов управления (правовые пробл. оформл. и реализации) / И.А. Бачило. – М.: Юрид. лит., 1976. – 198 с.
47. Бейкун А.Л. Державне регулювання діяльності обласного агропромислового комплексу (організаційно-правові питання): дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.06 / НАН України; Інститут держави і права ім. В.М. Корецького / А.Л. Бейкун. – К., 1999. – 194 с.
48. Білик Ю.Д. Державний захист вітчизняного сільськогосподарського товаровиробника та протекціоністська політика в Україні / Ю.Д. Білик. – К.: Урожай, 2000. – 192 с.
49. Виконавча влада і адміністративне право / НАН України; Інститут держави і права ім. В.М. Корецького / В.Б. Авер'янов (ред.). – К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2002. – 668 с.
50. Вітвицький С.С. Форми та методи державного контролю у сфері підприємницької діяльності / С.С. Вітвицький // Вісник Національного університету внутрішніх справ. – 2002. – Вип. 20. – С. 188–192.
51. Гаращук В. Управлінські послуги – Новий інститут чи нова помилка? / В. Гаращук // Вісник Академії правових наук України. – 2001. – № 3. – С. 109–114.
52. Герасименко Є.С. Питання реформування інституту адміністративної відповідальності: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка / Є.С. Герасименко. – К., 2000. – 221 с.
53. Голосніченко І. Попереднє адміністративне розслідування як стадія провадження в справах про адміністративні проступки / І. Голосніченко, М. Стахурський, Н. Золотарьова // Право України. – 2002. – № 2. – С. 26–30.
54. Голосніченко І.П. Правове регулювання надання державних управлінських послуг та вирішення адміністративних спорів / І.П. Голосніченко // Право України. – 2003. – № 10. – С. 76–80.
55. Голосніченко І.П. Проблеми кодифікації норм, що встановлюють адміністративну відповідальність / І.П. Голосніченко // Право України. – 2002. – № 3. – С. 20–24.
56. Голосніченко І.П. Прогалини у правовому регулюванні порушення провадження в справі про адміністративне правопорушення / І.П. Голосніченко // Право України. – 2003. – № 7. – С. 64–68.
57. Горшенев В.М. Контроль как правовая форма деятельности / Горшенев В.М., Шахов И.Б. – М.: Юрид. лит., 1987. – 176 с.
58. Государственное управление: Основы теории и организации: / В.А. Козбаненко (ред.) – М.: Статут, 2002. – 366 с.

АДМІНІСТРАТИВНА ЮРИСДИКЦІЯ В АПК УКРАЇНИ

59. Гревцов Ю.И. Правоотношение – разновидность общественного отношения // Правоведение. – 1975. – № 2. – С. 45–53.
60. Гусаров В. Контролюючі органи і прокурорський нагляд / В. Гусаров, М Руденко // Право України. – 1995. – № 1. – С. 17–19.
61. Державне управління та адміністративне право в сучасній Україні: актуальні проблеми реформування / Українська академія державного управління при Президентові України; Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України / В.Б. Авер'янов (ред.). – К., 1999. – 50 с.
62. Державний насіннєвий контроль Київщини / за ред. В.Р. Панченка; гол. упр. сіл. госп-ва Київ. обл. держадмін., Київ. обл. держ. насіннєва інспекція. – К., 2001. – 54 с.
63. Дорогих О.М. Організаційно-правові основи діяльності державної контрольно-ревізійної служби України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07; Одеська держ. юридична академія / О.М. Дорогих. – О., 1999. – 20 с.
64. Дуда А.В. Удосконалення функцій і структури Кабінету Міністрів України в період адміністративної реформи: автореф. дис. ... канд. наук з державного управління: 25.00.01; Українська академія державного управління при Президентові України / А.В. Дуда. – К., 2001. – 19 с.
65. Єрмоленко В.М. Сільськогосподарська продукція як аграрно-правова категорія / В.М. Єрмоленко // Аграрне право. – 2006. – № 6. – С. 58–61.
66. Журавський В. Міністерства і відомства: скільки і яких їх має бути? / В. Журавський // Юридичний вісник України. – 2005. – № 8(504). – С. 4.
67. Здир Я.А. Государственные инспекции в СССР / Я.А. Здир. – М.: Госюриздат, 1960. – 134 с.
68. Зима О.Т. Адміністративна відповідальність юридичних осіб: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07; Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого / О.Т. Зима. – Х., 2001. – 164 с.
69. Кармолицкий А.А. Административно-правовое регулирование надведомственных полномочий государственных инспекций / А.А. Кармолицкий. – М.: Изд-во МГУ, 1985. – 83 с.
70. Кармолицкий А.А. К вопросу о характере полномочий государственных инспекций / А.А. Кармолицкий // Управление и право. – 1975. – № 2. – С. 58.
71. Кармолицкий А.А. Правовое регулирование полномочий государственных инспекций: автореферат диссертации на соискание ученой

Курило В.І., Піддубний О.Ю., Кравчук М.Ю.

- степени кандидата юридических наук. Московский государственный университет им. М.В. Ломоносова. Юридический факультет /А.А. Кармолицкий. – М., 1976. – 21 с.
72. Кикоть П.В. Міністерства в системі органів виконавчої влади України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07; НАН України; Інститут держави і права ім. В.М. Корецького / П.В. Кикоть. – К., 2002. – 16 с.
73. Кисіль С.П. Організаційно-структурні аспекти виконавчої влади в Україні (теоретичний аналіз): дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07; НАН України; Інститут держави і права ім. В.М. Корецького / С.П. Кисіль. – К., 1997. – 198 с.
74. Кіданова Н.Б. Державна політика правового забезпечення державного управління аграрним сектором економіки: дис. ... канд. наук з держ. упр.: 25.00.01; Харківський регіональний ін-т держ. управління; Українська академія держ. управління при Президентові України / Н.Б. Кіданова. – Х., 2003. – 209 с.
75. Коваль М.В. Система органів управління агропромисловими комплексами та їх взаємодія з ОВС / М.В. Коваль, А.П. Ключніченко // Зб. наукових праць. – К.: КВШ МВС СРСР, 1985. – 118 с.
76. Кодекс Украины об административных правонарушениях: научно-практический комментарий. – Х.: ООО «Одиссей», 2004. – 912 с.
77. Козлов Ю.М. Административные правоотношения / Ю.М. Козлов. – М., 1976. – 126 с.
78. Козлов Ю.М. Управление народным хозяйством СССР / Ю.М. Козлов. – М.: Изд-во МГУ, 1969. – Ч. 1: Сущность, функции, методы. – 159 с.
79. Коліушко І. До проблеми відмежування адміністративних проступків від проступків, що підпадають під юрисдикцію суду / І. Коліушко, І. Голосніченко // Право України. – 2001. – № 3. – С. 39–42.
80. Коліушко І.Б. Концепція адміністративної реформи в Україні / І.Б. Коліушко, В.Б. Авер'янов. – К., 1998. – 40 с.
81. Коломоець Т. Адміністративний штраф: Матеріальні і процесуально-правові характеристики / Т. Коломоець // Право України. – 1999. – № 8. – С. 90–92.
82. Коломоець Т.О. Адміністративна юрисдикція в Україні: питання теорії та практики / Т.О. Коломоець; Запорізький держ. ун-т. – Запоріжжя, 2000. – 38 с.

АДМІНІСТРАТИВНА ЮРИСДИКЦІЯ В АПК УКРАЇНИ

83. Коломоєць Т. Публічне право України як підстава адміністративного примусу / Т. Коломоєць // Право України. – 2004. – № 3. – С. 100–103.
84. Коломоєць Т. Структура адміністративної відповідальності: сучасний доктринальний погляд / Т. Коломоєць // Підприємництво, господарство і право. – 2002. – № 4. – С. 65–66.
85. Коломоєць Т. Щодо доцільності системного підходу при дослідженні потенціалу адміністративного примусу в публічному праві України / Т. Коломоєць // Право України. – 2003. – № 5. – С. 48–52.
86. Коломоєць Т. Щодо ефективності адміністративних штрафів / Т. Коломоєць // Право України. – 2001. – № 2. – С. 84–87.
87. Колпаков В.К. Адміністративна юрисдикція: сутність поняття / В.К. Колпаков В.К // Держава і право: зб. наук. праць. Юридичні і політичні науки. Випуск 19. – К.: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2003. – С. 255–258.
88. Комзюк А. Адміністративний примус: деякі загальні проблеми дослідження та правового регулювання в контексті забезпечення прав людини / А. Комзюк // Право України. – 2004. – № 4. – С. 47–49.
89. Корецький М.Х. Формування та розвиток системи державного регулювання аграрного сектора економіки: автореф. дис. д-ра наук з держ. управління: 25.00.02; Національна академія держ. управління при Президенті України / М.Х. Корецький. – К., 2003. – 35 с.
90. Корчевний Г.В. Адміністративна відповідальність за порушення авторських та суміжних прав: автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.07; Національний ун-т внутрішніх справ / Г.В. Корчевний. – Х., 2002. – 20 с.
91. Костылев А.К. Административная юрисдикция / А.К. Костылев. – М.: Юрист, 2002. – 230 с.
92. Кузьменко О. Місце дисциплінарних проваджень в адміністративно-процесуальному праві / О. Кузьменко // Підприємництво, господарство і право. – 2003. – № 11. – С. 52–56.
93. Кулинич П.Ф. Як нам реорганізувати Держкомзем? / П.Ф. Кулинич // Юридичний вісник України. – 2005. – № 7. – С. 3.
94. Курило В. Деякі питання адміністративного процесу / В. Курило // Юридична Україна. – 2004. – № 12. – С. 29–31.
95. Курило В. До питання розмежування предметів аграрного та адміністративного права / В. Курило // Юридична Україна. – 2004. – № 5. – С. 45–48.

Курило В.І., Піддубний О.Ю., Кравчук М.Ю.

---

96. Курило В. До проблеми конституційності повноважень органів адміністративної юрисдикції з накладення штрафу / В. Курило // Адвокат. – 2005. – № 2. – С. 3–6.
97. Курило В. Збереженість сільськогосподарської продукції: організаційно-правові аспекти / В. Курило // Вісник прокуратури. – 2003. – № 12. – С. 102–105.
98. Курило В. Земельні інспекції як органи адміністративної юрисдикції / В. Курило // Вісник Донецького юридичного інституту МВС України. – 2005. – № 2. – С. 18.
99. Курило В. Правове становище сільськогосподарських інспекцій: проблеми удосконалення / В. Курило // Право України. – 1999. – № 6. – С. 87–89.
100. Курило В. Шляхи вдосконалення діяльності державних сільськогосподарських інспекцій в умовах формування та зміцнення аграрного ринку в Україні / В. Курило // Організаційно-правові проблеми розвитку аграрного і земельного ринків в Україні: зб. тез доповідей і наукових повідомлень науково-практичної конференції 8 липня 2003 р. – К.: Ін-т держави і права ім. Корецького, 2004. – С. 88–91.
101. Куян І.А. Адміністративна відповідальність за екологічні правопорушення: дис... канд. юрид. наук: 12.00.07; НАН України; Інститут держави і права ім. В.М. Корецького / І.А. Куян. – К., 2001. – 208 с.
102. Лебідь Н.В. Адміністративно-правовий статус державних інспекцій в Україні: дис... канд. юрид. наук: 12.00.07; Національний ун-т внутрішніх справ / Н.В. Лебідь. – Х., 2004. – 202 с.
103. Лунев А.Е. Теоретические проблемы государственного управления / А.Е. Лунев. – М.: Наука, 1974. – 246 с.
104. Лученко Д.В. Контрольне провадження: дис... канд. юрид. наук: 12.00.07; Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого / Д.В. Лученко. – Х., 2003. – 180 с.
105. Максютин М.В. Теория юрисдикционного процесса / М.В. Максютин. – М., 2004. – 199 с.
106. Масленников М.Я. Административно-юрисдикционный процесс: Сущность и актуал. вопр. правоприменения по делам об адм. правонарушениях / М.Я. Масленников. – Воронеж: Изд-во Воронеж. ун-та, 1990. – 207 с.
107. Международное сотрудничество в области карантина растений / М-во сел. хоз-ва и продовольствия Рос. Федерации. Гос. инспекция по карантину растений Рос. Федерации; под общ. ред. А.С. Васютина. – М., 1999. – 313 с.

АДМІНІСТРАТИВНА ЮРИСДИКЦІЯ В АПК УКРАЇНИ

108. Мельник О.М. Правове регулювання та шляхи підвищення його ефективності: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01; НАН України; Інститут держави і права ім. В.М. Корецького / О.М. Мельник. – К., 2004. – 208 с.
109. Мельник Р.С. Забезпечення законності застосування заходів адміністративного примусу, не пов'язаних з відповідальністю: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07; Нац. ун-т внутр. справ / Р.С. Мельник. – Х., 2002. – 19 с.
110. Мельник Р.С. До питання про класифікацію суб'єктів застосування заходів адміністративного попередження та адміністративного припинення / Р.С. Мельник // Вісник Запорізького юридичного інституту. – 2003. – № 1. – С. 334–339.
111. Моторіна Т.С. Діяльність органів адміністративної юрисдикції в земельному праві / Т.С. Моторіна // Адвокат. – 2005. – № 4. – С. 10–14.
112. Организация государственного технического надзора в агропромышленном комплексе: Оренбург. гос. аграр. ун-т. – Оренбург: Юж. Урал, 2001. – 373 с.
113. Організаційно-правові питання аграрної реформи в Україні; Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України / В.І. Семчик (ред.). – К., 2003. – 280 с.
114. Павлович З.А. Государственное управление агропромышленным комплексом / З.А. Павлович. – К., 1984. – 232 с.
115. Пастухов Л.И. Правовое положение государственных инспекций по закупкам и качеству сельскохозяйственных продуктов: автореф. дисс ... на соискание ученой степени кандидата юридических наук. 12.00.02; Всесоюзный юридический заочный институт / Л.И. Пастухов. – М., 1979. – 17 с.
116. Пахомов І. Адміністративна реформа: предмет реформування / І. Пахомов // Право України – 2004. – № 3. – С. 23–25.
117. Педько Ю. Адміністративна юстиція і адміністративна юрисдикція: деякі теоретичні та практичні питання співвідношення / Ю. Педько // Право України. – 2001. – № 10. – С. 72–75.
118. Пепеляев С.Г. Правовое положение органов Государственной налоговой службы Российской Федерации / С.Г. Пепеляев; Аудит. фирма «Контакт». – М.: Инвест Фонд, 1995. – 125 с.
119. Первушин С.В. Административно-правовые вопросы организации и деятельности государственных инспекций в промышленности: автореф. диссертации на соискание ученой степени кандидата юри-

Курило В.І., Піддубний О.Ю., Кравчук М.Ю.

- дических наук. Всесоюзный юридический заочный институт / С.В. Первушин. – М., 1986. – 24 с.
120. Петров Ю.Я. Административное принуждение в области охраны окружающей среды: учеб. пособие / Ю.Я. Петров. – Л.: ЛГУ, 1985. – 68 с.
121. Петров Ю.Я. Государственные инспекции в свете нового административного законодательства / Ю.Я. Петров // Изв. вузов. Правоведение. – 1985. – № 6. – С. 47–52.
122. Пилипенко А. Адміністративно-юрисдикційна діяльність органів виконавчої влади: питання теорії / А. Пилипенко // Право України. – 2004. – № 5. – С. 23–25.
123. Питання Міністерства аграрної політики: Указ Президента України від 7 червня 2000 р. № 772 // Офіційний вісник України. – 2000. – № 23. – С. 24. – Ст. 933.
124. Піддубний О.Ю. Критерії віднесення інспекційного органу до системи сільськогосподарських інспекцій (на прикладі Держземінспекції) О.Ю. Піддубний // Сучасні правові проблеми українського державотворення: матеріали державної наукової конференції. – Біла Церква, 2005. – С. 79–81.
125. Подкопаев В.Н. Государственное инспектирование качества хлебопродуктов / В.Н. Подкопаев. – М.: Колос, 1981. – 255 с.
126. Полінець О.П. Контроль в державному управлінні України: теоретико-організаційні питання: дис. ... канд. наук з держ. управління: 25.00.01; Національна академія держ. управління при Президентові України / О.П. Полінець. – К., 2003. – 248 с.
127. Порадник керівникові сільськогосподарського підприємства/ за ред. А.П. Гетьмана, В.З. Янчука. – К., 2005. – 624 с.
128. Практичний посібник щодо ведення державного контролю за використанням та охороною земель /Б. Руснак (упоряд.). – Чернівці, 1999. – 170 с.
129. Проблемы гармонизации законодательства Украины и стран Европы / Е.Б. Кубко (общ. ред.), В.В. Цветков (общ. ред.). – К.: Юринком Интер, 2003. – 583 с.
130. Процедури в адміністративному праві України: теорія і практика; монографія /С.М. Тараненко, Р.С. Алімов. – Севастополь: Вебер, 2003. – 168 с.
131. Пушкар М.В. Організаційно-правові засади охорони прав на сорти рослин в Україні: автореф. дис. ... на здоб. наук. ступ. канд. юрид. наук. 12.00.07; Нац. аграрний ун-т / М.В. Пушкар. – К., 2006. – 19 с.

АДМІНІСТРАТИВНА ЮРИСДИКЦІЯ В АПК УКРАЇНИ

132. Розенфельд В.Г. Административное принуждение. Административная ответственность. Административно-юрисдикционный процесс / В.Г. Розенфельд, Ю.Н. Старилов. – Воронеж: Изд-во Воронеж. ун-та, 1993. – 167 с.
133. Святоцький О. Про концепцію аграрної і земельної реформи в Україні / О. Святоцький, В. Семчик // Право України. – 1997. – № 11. – С. 24–26.
134. Семчик В.І. Аграрне законодавство України: проблеми ефективності / Семчик В.І та ін.; НАН України; Інститут держави і права ім. В.М. Корецького. – К.: Наукова думка, 1998. – 244 с.
135. Скавронік В.М. Адміністративно-юрисдикційна діяльність суду: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07; Одеська національна юридична академія / В.М. Скавронік. – О., 2002. – 20 с.
136. Скриль С.А. Теоретичні проблеми ефективності законодавства в сфері державного управління: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01; НАН України. Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького / С.А. Скриль. – К., 2001. – 16 с.
137. Станіславський В.П. Правове регулювання вирощування і реалізації високопродуктивного насіння зернових культур: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.06; Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого / В.П. Станіславський. – Х., 2004. – 192 с.
138. Старцев О.В. Адміністративно-правове регулювання відповідальності посадових осіб органів виконавчої влади: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07; Національна академія держ. податкової служби України / О.В. Старцев. – Ірпінь, 2004. – 180 с.
139. Статівка А.М. О некоторых проблемах правового обеспечения АПК как важнейшего звена экономики / А.М. Статівка // Проблемы законности. – Х., 1996. – Вып. 31. – С. 45–50.
140. Статівка А. Державне регулювання продовольчого ринку в сучасних умовах / А. Статівка // Право України. – 2001. – № 10. – С. 29–32.
141. Статівка А. Деякі аспекти посилення державного регулювання в процесі аграрних перетворень / А. Статівка // Право України. – 2001. – № 6. – С. 57–59.
142. Статівка А. Співвідношення інтересів, суспільних відносин і правової форми в АПК / А. Статівка // Право України. – 1997. – № 11. – С. 87–89.
143. Стахурський М. Проблеми реформування адміністративно-юрисдикційного процесу / М. Стахурський // Право України. – 2002. – № 3. – С. 27–30.

Курило В.І., Піддубний О.Ю., Кравчук М.Ю.

---

144. Студеникина М.С. Государственные инспекции в СССР / М.С. Студеникина. – М.: Юрид. лит. – 1987. – 112 с.
145. Студеникина М.С. Государственный контроль в сфере управления / М.С. Студеникина. – М.: Юрид. лит., 1974. – 153 с.
146. Сушинський О.І. Контроль у сфері публічної влади: теоретико-методологічні та організаційно-правові аспекти / О.І. Сушинський; Львівський регіональний ін-т держ. управління Української академії держ. управління при Президентіві України. – Л.: ЛРІДУ УАДУ, 2002. – 468 с.
147. Тараненко С.М. Процедури в адміністративному праві України: теорія і практика / С.М. Тараненко, Р.С. Алімов; Донецький ун-т економіки та права. – Севастополь; Донецьк : Вебер, 2003. – 167 с.
148. Тараненко С. Оптимізація суб'єктів адміністративної юрисдикції – важлива умова забезпечення прав громадян при розгляді справ про адміністративні правопорушення / С. Тараненко // Право України. – 1995. – № 2. – С. 42–43.
149. Тимошук В.П. Адміністративна процедура та адміністративні послуги. Зарубіжний досвід / В.П. Тимошук. – К.: Факт, 2003 – 496 с.
150. Тищенко М.М. Адміністративно-процесуальний статус суб'єктів адміністративного процесу та перспективи його регулювання / Тищенко М.М. // Вісник Національного університету внутрішніх справ. – Вип. 20. – 2002. – С. 97–101.
151. Хом'яченко С.І. Правове забезпечення контролю за використанням та охороною земель в Україні: дис... канд. юрид. наук: 12.00.06 / НАН України; Інститут держави і права ім. В.М. Корецького / С.І. Хом'яченко. – К., 2004. – 207 с.
152. Царенко О.М. Правова основа та практичне насінництво зернових, зернобобових і круп'яних культур: навч. посібник для підгот. фахівців у вищих аграрних закл. освіти II–IV рівнів акредитації з аграр. та екон. напрямів / О.М. Царенко та ін. – Суми: Університетська книга, 2001. – 187 с.
153. Цветков В. До питання про критерії ефективності управлінської діяльності / В. Цветков // Вісник АгрН України. – 1996. – № 3. – С. 42.
154. Чеботарьов В. Державні інспектори з питань інтелектуальної власності / В. Чеботарьов, Т. Давиденко // Право України. – 2003. – № 5. – С. 97–98.
155. Шергин А.П. Административная юрисдикция / А.П. Шергин. – М.: Юридическая литература, 1979. – 144 с.

АДМІНІСТРАТИВНА ЮРИСДИКЦІЯ В АПК УКРАЇНИ

---

156. Шестак В.С. Державний контроль в сучасній Україні (теоретико-правові питання) / В.С. Шестак. – Х.: Основа, 2003. – 208 с.
157. Якимов А.Ю. Статус суб'єкта адміністративної юрисдикції и проблеми его реалізації: автореф. дис. на соиск. учен. степ. доктора наук (12.00.02); Акад. М-ва внутр. дел Рос. Федерации / А.Ю. Якимов. – М., 1996. – 55 с.

Навчальне видання

Курило Володимир Іванович
Піддубний Олексій Юрійович
Кравчук Мар'яна Юріївна

**Адміністративна юрисдикція
в АПК України**

підручник

Підписано до друку 20.01.2012. Формат 60x80/16.
Папір офсетний. Гарнітура - Petersburg. Друк офсетний. Ум. друк. арк. 15,5.
Тираж 1000 прим.

ТОВ «Ірідіум»
свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції
Серія ДК, № 699 від 30.11.2001 р.